COMMENTARII

IN PSALMOS DAVID.

AVCTHORE FRATRE PETRO Maldonado Hispalensi Ordinis B. Augustini.

AD D. DIDACVM DE LOS COBOS, & Mendoça, Comitem de Ricle.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Coimbra

CVM FACVLTATE SVPERIORVM, & cum Priuilegio Regio.

Vlisipone Excudebat ANTONIVS Aluarez.

Anno. 1609.

RA-267

IVDITIVM DOC-
toris qui ex commissione S. Officij hoc opus re cognouit.

VIDI HOS COMMENTARIOS *In Psalmos Dauid*, Authore Patre F. *Petro Maldonado*, Nihil que reperi fidei aut bonis moribꝰ repugnans, imo dignos judico qui in lucem, edantur in Conuentu sancti Francisci de Iobreguas, die vigesima Maij anno 1609.

Frater Ludouicus ab Angelis.

LICENÇADA MESA GERAL da Santta Inquisiçam.

VISTA à informação, pode se imprimir este liuro, Commẽtarios in Psalmos Dauid, & depoys de impresso torne a este Cõselho, pera se cõferir, & dar licença pera correr, & semelia não correrà. En lisboa, 14. de Mayo, de 1609.

Marcos Teixeyra	*Bartholameu da Fonsequa.*	*Ruy Pirez da Veyga.*

LICENÇA DO ORDINARIO

PODESE Imprimir, vista a licença acima: En Lisboa, quinze de Mayo, de 1609.

Ioam Saraiua.

SVMARIO DO PRIVILEGIO.

EL Rey nosso Senhor, concedeo ao Padre Frey *Pedro Maldonado*, Religioso da Ordem de Sancto Augustinho, natural da cidade de Seuilha, Priuilegio, por tempo de dez annos, pera que nenhũa pessoa, de qualquer calidade que seja, não possa imprimir, nem vender, em todos stes Reynos, & Senhorios, os Liuros, cuyo titulo è, *Commentarios in Psalmos Dauid*, saluo elle, ou as pessoas que delle tiuerem licença: sob as penas conteudas no dito Priuilegio, cõcedido em veynte y quatro de Abril, do Anno de 1609.

CARTA

CARTA PARA EL Autor, de nuestro Padre Reuerendissimo, el Padre Maestro Fray Ioan Baptista, de Aste, General de la Orden de los Hermitaños de S. Augustin.

ANME Dicho, que tiene V. R. algunos trabajos que imprimir, que serán de prouecho: y assi, por ésta le doy licẽcia, para que los imprima, guardando el orden que en esto se suele tener aca en España, de acudir al Consejo, y remito el examen del libro, a el Padre Prior de Lisboa, para que el le vea, ò señale, vna persona docta, para ello, y me auise del juyzio que hiziere del libro, nunstro Señor, &c. De Madrid, y Febrero. 3. de 1609. Años.

Fray Iuan Baptista de Aste, General, y Comissario Apostolico.

LICENCIA DEL Padre Prouincial.

EL Maestro Fray Pedro de Valderrama, Prouincial de los Ermitaños, de la Orden de nuestro Padre San Augustin, en esta Prouincia del Andaluzia, de la obseruancia: por la presente doy licencia al Padre Fray Pedro Maldonado, para que pueda imprimir vn libro, intitulado: *Commentarij in Psalmos Dauid*, guardando el estilo que en esto siempre se guarda. Fecha en nuestro Conuento de Nuestro Padre San Augustin de Seuilla, a veynte y vno de Febrero, de mil y seyscientos y nueue.

VALE AT SIC.

Fray Pedro de Valderrama.

IVDITIVM P.M.F. Joannis Valladares, Priores Vlisiponensis Conuentus S. August. & Regij cõcionatoris.

DE Cõmisione Reuerendissimi Patris nostri Magistri Fratris Ioannis Baptistæ de Asste, Generalis dignissimi, Ordinis Beati Patris nostri Augustini, & Commisarij Apostolici, vidi hos *Commentarios in Psalmos Dauid*, nihilque reperi fidei aut bonis moribus contrarium, dignosque judico qui typis mandentur in cõmunem vtilitatem, in nostro Conuentu B. P. Augustini, Vlisiponensi. Die XIX. Maij. Anno. 1609.

Frater Ioannes de Valladares.

INDEX

VERBORV̄

A.

ANIMVS hominis afflicti quatuor considerationibus erigitur. 9
Abominabiles sunt peccatores Deo & omnibus rebus. 76
Aspideum vennenum labijs mala suadentibus comparatur. 82
Aprobationis cognitio. 130
Assumere quid significet in scriptura. 128
Aqua efusa dicitur Christus in passione & quare. 160
Amicorum & Aduersariorum duo genera diuersa. 220
Asilus fuit apud omnes gentes. 224

B.

Beatitudo tam patriæ quam viæ, in quibus precipue consistat. 1
Bellorum euentus quos affectus generent in animis bonorum. 110
Benedictio quid proprie significet in scriptura. 206

C.

Catreda pestilentiæ quid proprie significet. 21
Christi triplex tempus, passionis, resurrectionis, & Regni post Ascensionem. 40
Conjurationis in Christum multæ circũstantiæ. 5
Coronari tribulatione aut misericordia quid sit. 21
Consuetudo peccandi. 83
Correctionis fructus. 126
Contumeliæ quatuor grauissimæ circunstantiæ. 156
Circulus signum adorationis. 225

D.

Deus pater quomodo Christum in Passione, & Resurrectione tractauerit. 7
Dolor pro peccatis munit animum ad nõ peccandum. 15
Deus quo plus ab impijs ofenditur, justis benefacit. 16
Deus cur moueatur ad tuendos suos ab inimicis. 26
Damna quæ ex peccatorum victoria & felicitate oriuntur. 51
Dormire in morte quid sit. 72
Dauid: nomẽ quid proprie significet. 218

E.

Eternitas ſuplicionum infernalium declaratur. 3. & 42
Eccleſiæ propagatio, illiusq; ſanctitas & beneficitia a Deo illi collata. 32
Euchariſtia eſt omne ſacrifitium, 141
Egrotꝰ & dilectꝰ idē in voce hebræa. 218

F.

Felicitas in vita preſenti juſtorum cum felicitate in futura comparatur. 197
Fructus ex bonis ſacerdotibus percipiendus. 206
Filij cur aliquando hominibus non concedantur. 235

G.

Gratiæ ſtatus conſeruandi ſpes quatuor motiuis erigitur. 96
Gaudij ſpiritualis juſtorū variæ cauſ. 145

H.

Hominum quatuor conditiones 121
Hebræi ventilantur vt puluis. 128
Hoſtes Chriſti cur vitulis, tauris, canibus ac Vnicornijs cur comparentur. 159

I.

Impij quare pulueri potius quam lapidi comparentur. 3

In finem quid sit in titulo Psalmorum. 11
Iustus quo plus videt Deum ofensum, illi seruit diligentius 16
Infirmus quid & quo ordine a Deo debeat postulare. 22
Iusti preuident quod petunt. 29
Iuditium facere quid sit. 41
Injurias bonis illatas quomodo deus puniat. 87

L.

Legislatoris nomen quid in Deo significet. 49
Litotes figura frequens in scriptura. 77
Laici debẽt ecclesiasticis locis seruire. 207

M.

Magnanimitas a quo sit? quid sit? quibus motiuis innitatur? 11
Maiorem malitiam Deum in terra invenire quam quereret quid sit. 80
Mortis dolores quales sint, & cui similes. 113
Matutina cerua cur Christus dicarur. 149
Magistri & discipuli qualitates. 213
Misericordia & miseratio in quo differant. 214

N.

Nomen qui d ſignificet in ſcriptura. 33
Nomina Deo inponendi ratio ex benefi-
tijs. 111
Non Particula ſumenda ſæpe in ſcriptu-
ta comparatiuè. 154

O.

Oratjonis tria nomina. 17
Orationi ad jūgitur obediēcia &quare. 18
Obliuio dei radix omnium malorū. 74
Orationem ſanctorum ſemper fuiſſe ex au
dicam. 152
Orationes nunquam fruſtrari et ſi non ob
tineant. 153
Oues quid a Paſtore petant. 194

P.

Proximorum ſaluti incumbens tria debet
ad vertere. 2
Penitentiæ triplex genus. 23
Predicatores fiunt in ſignes ex inſignibus
peccatoribus. 47
Peccata paulatim creſcunt. 74
Peccatores nocumento ſunt, Deo & om-
nibus creaturis. 78
Pacis bona & quis eam conſequatur. 90
Protectoris oprimi conditiones. 118
Peccatores duo ſuplitia in hac vita, &
ſeduo

duo in futura manent. 145
Peccata vocari ignorantias. 215
Phrasis eadē in scriptura solet diuersa significare. 220

R.

Regnum Christi cur ferro potius quam auro comparetur. 7
Rationes cur Deus debet bonis bene facere & malis male facere. 40
Relatiuum apud Hæbreos sæpe summitur substantiuè, 221
Religionis curam precipuam debere esse principibus. 222
Reges a Deo protegi quibus rationibus postulent. 228

S.

Selac dictio apud Hebreos est quod hispane Ay. 9
Sanctum quid significet in scriptura. 13
Spes bonorum eri gitur propter quatuor atributa Dei. 44
Sol simbolum est benefitientiæ diuinæ. 71
Schola cognitionis Dei quinque classibus constat. 135
Sacerdotum optimæ conditiones. 205

T.

Timor Dei dicitur in ſcriptura habere faciem. 87
Tempus juditij dicitur tempus vultus Dei. 146
Templorum dignitas & ſuper reliqua loca excelentia. 203
Veritates diminutæ quid ſint. 64
Verbum Dei quare dicatur caſtum. 67
Viæ peccatorum & juſtorũ quales ſint. 84
Via quid ſonet in ſcriptura. 212
Vallare quid ſit. 220

INDEX

PRO CONtionibus.

PSAL. 1. pro doctore Eccleſiæ. Vel pro feria 4. cinerum.
Pſal. 2. pro paſsione. Pro Reſurrectione. Pro Aſcenſione, & pro fer. 5. cinerum.
Pſal. 3. pro Euangelio Philipi & Iacobi, & feria 6. cinerum.
Pſal. 4. pro euãg. vnius confeſſoris nollite timere puſillus grex & ſabato ante Domin. 1. Quadrageſimæ, & feria. 6. cinerum.
Pſal. 5. pro bachanalibus, & feria. 4. Quadrag. de cæco a nartiuitate.
Pſal. 6. pro feria. 2. poſt Domin. 1. & pro feria. 6. de Lazaro.
Pſal. 7. pro feria. 6. poſt cineres.
Pſal. 8. pro Catreda ſant. Petri.
Pſal. 9. pro Dom. 1. Aduentus & fer. 2. Dom. 1. Quad.
Pſal. 10. pro feria. 6. poſt Dominic. 5. de Concilio.

Psal. 11. feria 4. post. Dom. 1. Quadrag. & Dom. 2. Aduentus.

Psl. 12. pro tempore belli, & in die communi Marti: Pro B. Laurentio.

Psal. 13. pro Dom. 24. post Pent. & fer. 6. post. Domin. 4. de Lazaro.

Psal. 14. pro feria. 6. cinerum. Et pro Euangelio. D. Luccæ vel Marci.

Psal. 15. feria 6. post Domin. 2. Quadrag. & pro Resurrectione.

Psal. 16. pro feria. 6. post. Dom. 5. Quad.

Psal. 17. pro tempore bẽlli & de communi martirum videbitis prælia.

Psal. 18. pro festo Trinitatis.

Psal. 19. pro tẽpore belli & pro Eucarist.

Psal. 20. pro aliquo sancto insigniut B. Iosepho, Baptista & alijs.

Psal. 21. pro passione ad lõgũ declaratur.

Psal. 22. pro Eucharist. & pro Do. 4. Quad.

Psal. 23. pro Templi dedicatione insignis est: & pro nouo sacerdote.

Psal. 24. pro feria. 6. post dom. 3. Quad.

Psal. 25. pro fuga Christi in Egyptum.

Psal. 26. pro noui Põtificis aut Regis electione. Et Dom. in Ramis.

Psal. 27. pro oratione Domini in horto.

ERRATAS.

ERRATAS.

FOL. 3 para, tiempo. para, siempre. 5. ilium, illum. exibiunt, exibitâ. 7. erga, ergancs. contrationem, contritionem. 8. in eius, ira eius. 13. mendatius, mendatium. 20 nomen tuam, nomen tuum. 17 qui audiri, quam audiri. 18. estat, astat. 19. quid, id. 22. esse. sunt. 33. obitur, obiter. 37. deprimeudiiur, deprimendi. 42. vastati, vastationem. 44. amater, amare. 47. supluitio, suptitio. dicitur, dicit. 48. prima. secunda. 52 facti diuit, fasti diuit. 62. est, ex. 63. justissimos, justissimus. 68. pululaueris, cumulaueris. 80. caldaire, chaldaice. 81. exaplo, exemplari. montis, mentis. 82. aeri, acri. 108. inhilant inhiãt 111. omnes, omnem. 113. afiigit, afligitur. 117. lauei. aluei. 118. nullus elienti, nullus non elienti. 120. ipsam, ipsum. justitiæ justitiã. suos, sunt. agenedo agendo. jestus, justus. 123. illuminandum, illuminandus. 132. concidisti sacrum, condisti saccum. Iansenio cum, cum Iansenio. 139. proximo pro Christo. 143. captiua, capita. 147. baculandũ. bajulãdũ. 197. terrã, terrarũ.

D. D.

DIDACO

DE LOS COBOS ET MENdoça. Comiti de Ricle.

QVATVOR QVÆ principũ animos ad pietatem debent inclinare, inter viuis, vt ajunt, coloribus expressa video, hæc sunt, sanguinis claritas, mentis acumen, cor magnum & ad magna natũ, ac denique ingenij facilitas, hoc est, nobilis suauitas, suauis q; nobilitas, primum vel ipsa natura adumbrauit in Aquila, quam vt reginam auium, sic Cycni puritatis, ac pretatis simboli, amicissimã fecit vt Maro cecinit.

eid *Aspice bis senos lætantes agmine Cycnos*
Etheria quos lapsa plaga jouis ales aperto
Turbabat cœlo.

Secundum vero quam certū sit, ostendit Lactātius firmianꝰ, cū eorum qui illustres sunt, et de diuinæ mentis luce participāt, propriā esse virtutem testatur, itaque (inquit) si oculos in Cœlum semper intendas, & solem qua oritur obserues, eumque habeas quasi vitæ, nauigij ducem, sua spōte in viam pedes dirigentur, & illud cœleste lumen, quod sanis mentibus multo clarius sole est hic, quē carne mortali videmus, sic reget, vt ad summum sapiētiæ, virtutis q, portum, sine vllo errore perducat. *Lactāt. libro. 6 cap. 9.*

Tertium vero quis non videat? etenim si princeps debet digna principis cogitare, quid excelentius quid sublimius virtute? vnus Aureus confiteatur Horatius.

Laudo manentem. Si celeres quatit.
Pennas, resigno quæ dedit, & meæ
Me virtute inuolue, probam que
Pauperiem sine dote quæro.

Horat. lib. 3. ode. 29

Denique vt primum in Aquilis, sic vltimum in Leonibus natura aperte saris significauit, cum enim nullum sit animal ita regium, nullum ita amore ducitur, bene-

fitijs vincitur, & indita nobilitate mãsue-
fit, quod pulchre ille Poeta ostendit.

Alcin. *Aspice vt inuictus vires auriga Leones*
Eubl[illegible], *Expressus gemma pusio vincat Amor.* (nas
de Lec[illegible]q; *manu hac Astutică tenet hac flectit habe*
ne. *Itque est in pueri plurimus ore decor.*

Hæc igitur omnia spiritus mihi addi-
derunt vt dominationi tuæ opusculum
meum dicarem. Video sanguinis splendo-
rem paternum, in vtroque Castellæ & A-
ragoniæ Regno mire colucentem, mater-
num, in Bethica, & haud dubito Deo esse
gratũ qui ab eo accepit quod paucis dedit.
Video animi tui dotes, ingenij que tui pres
tantiam, quæ in multis elucet, tum preci-
pue in juuenili ætate, senilibus moribus
& rerum auli carum optimo judicio. Vi-
deo generosos spiritus, quos quasi ju-
re hereditario a maioribus tuis accepisti,
ac denique suauitatẽ, qua piosomnes reli-
giosos q; viros cõplecteris, & hæc omnia
mihi nullum dubitandi locum reliquc-
runt, cui hoc insigne pietatis regiæ monu
mentum, Dauidicos inquam Psalmos cõ-
secrarẽ. Rex cõposuit, Religiosꝰ exposuit.

Tu

Fu regio sanguine ortus, & mira Religione cultus. hoc munus accipe, si non te dignum, ex Commentatoris indignitate, te certe dignissimum ex componentis maiestate.

(*)

VALE.

Fr. Petrus Maldonado.

AD

AD LECTOREM

ACCIPE STVDIOSE Lector non in Psalmos catenam, quam partim in Lipomano, partim in Incognito habes locupletissimâ, non Psalmorum paraphrasim cum aliquot annotationibus, quas videbis in Genebrardo Iansenio, & alijs, nõ juxta fontem Hebraicum interpretationes singularum que vocum radices: quas Eugubinus & alij traddiderũt, non misticos reconditos q; sensus, quos tibi offerunt Augustinus, Ambrosius sancti q; patres, non in singulos versiculos discursus, qui-

bus

us aliquorum juniorum abundant con-
ones potius quam commentarij. Sed
ccipe mirabile cujus q; Psalmi artificiū,
perpende ingenium cum pietate conjūc-
tum, vide carmina Dauid non esse dissolu-
as scopas, sed catenam auream inqua cir-
culus in circulum in nectitur, omnia nā
que vt rex authoritate, vt sapiens ingenio,
& vt sanctus pietate mirabili tractauit,
quod quia iam cupis luce clarius intueri
nollo te in quæstionibus proemialibus su
per Psalmos detinere vide prologena Sal
meronis & tres Genebrardi præfactiones.
Illud tamen te admonere vollo, antiquis-
simum fuisse in Ecclesia morem, post ves-
peras ante Completoriū populum in tē-
plo congregari, at que sacram Scripturam
declarari, vnde Isidorus noster, post ves- *Isidorus*
pertinum (inquit) congregatis fratribus, *in Reo.*
oportet de aliquibus diuinæ lectionis *cap.6.*
quæstionibus disputare, conferendo pie
ac salubriter. Eundem morem in Cipro *Nize-*
& Cesarea fuisse testatur Nizephorus & *phor. li*
manifeste ejus mentio habetur in Conci- *12. cap*
lio Toletano, 1, c, 9. Vbi absente Episco- *34.*

po,

Co.. po, presbitero aut Diacono lucernar b
let.c?. esse prohibetur, quia debebant precec ti
cõ ones. Qui mos vtinã renouetur i a
is sacris lectionib⁹ materiam præbemus,
tempore Quadrageſsimæ in hac expoſi-
tione Pſalmorum, tempore vero Aduen-
tus in Commentarijs ſupra Ioannis Epiſ-
tolam, & vtriuſq; rei complementum
Deo dante promittimus.

(⁂(?)⁂)

(⁂)

EXPO.

EXPOSITIO. I.

IN QVA

PSALMVS I.

DECLARATVR.

Artificium Psalmi.

IN Cœlo beatus tria habet precipua, est in bono immutabilis, Deũ videns, eo demq; fruens, mundo vtilis, ac proficuus. Qui vult ergo in terra beatitudinẽ cœli effingere, toti dem habet, est in bono perseuerans, Deum quo

Pro Feria 4. cinerum.

A modo

nodo potest cognoscens, eo demq; fruës, alijs salutaris, qui eos adiunge quartũ beatitud. misviæ propriũ, vt sic recto itinere adueram beatitudinẽ tendat. *Hoc posito attendite.*

Pro Doctores.

1. Beatus vir *ecce scopus* qui nõ abijt in Consilio impiorum in via peccatorũ non stetit, in Cathedra pestilentiæ non sedit.

Ecce primam beatitudinis partẽ, vt sit suo modo in bono immobilis, cũ enim neq; abeat, neq; ster, neq; sedeat, ni de paso ni en pie, ni de asiẽto, ergo nullo modo est in peccatorum numero. Tria commemorat quæ incitare possent ad deserendam iustitiam, impiorum consilium, no se dexa lle

uar

iar de malos consejos. *Secũdum* ia peccatorum, deleytes en q̃ ndan los malos. *Non stat, velut n viarum ornatu sistit gradum rus- cus negotij oblitus*, no se queda abobado, ni se para dexando su camino. *Tertium*, catreda pesti- lentiæ. *Aug. Dominandi*, no tiene su descanso puesto en tiranizar el mũdo, y cõ vn señorio como el q̃ tiene la peste talar lo todo.

2. Sed in lege Domini volũtas eius, & in lege eius meditabi- tur die ac nocte. *Ecce secundam cõditionẽ, scilicet, quod Deo fruitur (vo luptas enim legũt aliqui) illumq̃ videt non quidem in se quia non est beatitu- do Patriæ, sed in eius expresa imagine*

diuina lege quæ dici poterit beatitu
à posteriori.

3. Et erit tanquam lignũ quo
plantatum est secus de cursus
aquarum, quod fructium suum
dabit in tempore suo.

4. Et folium eius nõ defluet,
& omnia quæcumq; faciet pros
perabuntur. *Ecce tertiã conditionẽ qd. scilicet, alijs fructuosus sit, & quia qui aliorum saluti incũbit tria debet considerare. Primum tunc maiorem fructum se allaturum, cum cœlesti fauore magis fuerit irigatus. Secundum maxima se prudentia gerere debere, vt suo tempore, & oportunitate res fiant. Tertium ne proprium decorẽ amittat alienum procurans. ob* 1. *dicitur lignũ*
q. plan-

lantatũ secus decursus aquarũ, ob se
undũ fructũ dare in tẽpore suo, a su
tẽpo, y sazon. ob tertiũ foliũ eius
õ defluet sic omnia prospere cedent.
5. Non sic impij non sic sed tã
quam puluis quem proijcit vẽ-
tus à facie terræ. *Impios beatis op-*
ponit, vnica que cõparatione tria oppo
nit tribus dictis sunt enim, vt puluis,
puluis *inquam non lapis namq; incõ-*
stans est, quẽ proijcit ventus. Puluis
non lutum. quia nihil cœli aut cœ-
litus de lapsum habet. Puluis *nõ ter-*
ra aut stercus, quia omnibus molestus
nulli rei vtilis est.
6. Ideo nõ resurgunt impij in
judicio neq; peccatores in Con-
silio justorum. 7. Quoniam

nouit Dominus viam justor: f
& iter impiorum peribit. ex
cto discrimine oritur aliud scilicet q
justus recta incedat adveram
dinem, si quidem Dominus nouit, ide
approbat eius viam. impius errat, &
nõ extollet caput cũ iudicatus fueri
& vna cũ justo apparuerit. At cur
iter dicitur qd. peribit nõ iter agẽtes
an quia cum impius via diuitiarum
delitiarumque inceserit. ipsa bona illi
peribũt? an quia in Eternũ errabũ
Errò vno el camino, quiere da
la buelta, y desandar lo andado,
pues quãdo el malo vea su ma
camino, y quiera dar la buelta
hallarà q̃ ya no ay camino, y q̃
darà para tiẽpo descaminado.

E

EXPOSITIO. II.
IN QVA PSALM. II. DECLARATVR.

Artificium Psalmi.

DE Christo fine dubio est sermo; id Patres Docent; vide catenā, id Rabini fatētur, vide Eugubi. id sancti indicāt, vide act. 4. n. 15. & ad Heb. 1. id deniq; ratio suadet. cui enim nisi Christo cōpetit cōstituū esse regē ad predicandum preceptū Dei, cuius manus oscularī iubemur, ne irascatur Do

Pro Feria 5. cinerum.

minus non certe Dauid est qui hic vocatur Iehoua cui seruire, quem adorare, in quo confidere iubemur, sed Christus.

Tria tempora oportet cõsiderare primum tempus passionis Christi. secundum tẽpus resurrectionis, tertium reliquum tẽpus Ecclesiæ. Narrat. primò, quo modo homines Christum primo tẽpore tractauerint, & qua pœna id circo digni sint. secundò quomodo Deus Pater Christum, secundo tẽpore tractauerit tertiò quomodo Christus, 3. tẽpore homines tractabit ab eisq; tractari debeat. primũ prestatur n. 1. vsque ad. 6. secundũ

r. 7. vsq; ad 9. tertium ab hoc vsq; ad vltimum.

1.& 2. Quare fremuerũ gentes & Populi meditati sunt inania. 2. Astiterũt reges & principes conuenerũt in vnum ad versus Dominum & adversus Christum eius.

3. Dirumpamus vincula eorũ, & proijciamus à nobis iugum ipsorum.

4. Qui habitat in cœlis irredebit eos, & Dñs sub sanabit eos.

5. Tunc loquetur in ira sua & in furore suo cõturbabit eos. *Ecce primã partẽ. Perpendite summæ cõjurationis circunstantias, prima conjuratos esse ões populos, & principes*

qui non illium cohibent, sed potius
nullam aliã conjurationis causam
per nisi principum exemplum. Secun-
da modum omnẽ cõjurationis f[illegible]lam
scilicet, & occultè vi populi fremẽtis &
consilio principium conuenientium in
eunitiumq; consilia. Tertia pretextas
cõjurationis causas quia vinculis & iu
go à pedib° adceruices afflicti tenẽtur.

In his tribus perpende primo stulti-
tiã aduersus Deum consilia ineuntiũ.
Secundum petulantiã efrenatam as-
tantium contra Deũ, leuantandose
contra Dios. Tertium nullam erga
eius Christum & filium exibiunt re-
uerẽtiam. Ex his enim tribus orta est
conjuratio, & ob hæc tria triplex cir-
cunstantia in eorum erit supplicio. nã.

vt [illegible]

vt stultos eos Dñs, & subsannabit, vt dabit eos irridendos, & subsannando, & quia astiterunt in furore suo cõtur bit eos: porque se leuantaron, los echarà por ay, *& quia aduersus eius dulcissimum Verbum irati sunt loquetur ad eos in ira sua.*

6. *Circa secundũ.* Ego autem cõstitutus sum rex ab eo super Siõ Montem Sanctum eius prædicans præceptum eius.

7. Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te.

8. Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam, & possessionem tuam trõs terræ.

Tria commemorat Christus sibi à Patre præstita post resurrectio; etenim

cum

...m verbis operibus ac desiderijs Chri...us male fuisset ab hostibus accep-tus. illum nanq; crucifixerunt, illuse-runt, & eũ amplius malè tractãdit, vi-ditate stuarũt toticlẽ modis illũ Pater blãdissimè tractat. primùm operibus, ego autem constitutus sum rex ab eo super Ecclesiam rex inquã prædicans, id est, sapienter gubernans, testimoniũ perhibens veritati, & quia per fidem quã docet non per arma, quæ tractat animorum regnũ administrat. Verbis, Quia Pater eum filij dulcissimo nomi-ne nominauit, siue ratione filiationis æternæ vt D. Th. Aug. & Caiet. fauet queid dixit adme, quia verbi porductio est dictio quædam, nõ præsuponens fi-lium, & ideo nõ dicitur dixit mihi sed

ad m...

ad me, vel ratione incarnationis vt Atanas. Hieron. Theod. Beda. & Euthi. vt Deut. 18. Prophetã suscitabit tibi Deus. *Siue ratione resurrectionis, vt Chrysost. Hil. & alij cũ Paulo ad Rom.* 1. *& Act.* 13. *Desiderijs, quia ait Pater Christo, vt petat*, que pida mercedes, q̃ su boca sera la medida, y q̃ en esso no harà mucho, pues todo es suyo, como de Hijo heredero, y como de Capitan conquistador.

9. Reges eos in virga ferrea & tanquã vas figuli cõfringes eos.

Ecce tertium Christi videlicet erga gubernationis modum; plenumæ quitate, plenum vtilitate, æquitas repræsentat in virga, virga directionis, virga regnitui.

ferrui. vtiliras inferro quod etsi splen-
didius non sit vtilius tamen omnibus
metalis est. Quia nõ spẽdore exteriori
sed vtilitate vera Christi gubernatio
præstat. Subditi tanquam vas figuli
confringentur, confringitur vas sordi-
dum, vt euadat immelius vide Ierem. 18
conteritur corlapideũ per contrationẽ
vt fiat cor nouum carneum. vt Apo-
cal. 2. suis potestatem cõcedit in virga
ferrea regendi, & tanquam vasa figuli
confringẽdi homines, vt scilicet per cor
dis contritionem adquirant graciam.

10. Et nunc Reges intelligite erudimini, qui iudicatis terrã.

11. Seruite Domino in timore & exultate ei cũ tremore.

12. Aprehendite disciplinã ne

quand

quando irascatur Dominus & pereatis de via iusta.

13. Cũ exarserit in breui ira eius beati oẽs qui confidũt in eo.

Audisti quomodo se gesturus sit Rex nouus in suos, audi ab ipso Patre quomodo ipsi se gerere debeant in regẽ & recordare illorũ trium, quæ in 1. *p. Psal. origo fuerunt cõjurationis, stultitia, petulantia, irreuerentia; quibus opponit tria,* sapientiã intelligite, & erudimini, *scilicet à doctoribus qui ad vos mittẽtur,* Timoré *seruite Dño in timore:* Y aunq̃ como à Señor le tẽgays miedo, como a tal le hazed fiestas, y juegos cõ respeto, *exultate ei cum tremore. Deniq; reuerentiã,* apræhedite disciplinã adora-

adorate pure osculamini filiũ: besadle la mano, y apréded bue na criãça. *Hæc tria præstari jubet ne accidat quid simile, quod illis qui tria opposita habuerunt*, ne quando irascatur, &c. & pereatis de via justa, *id est, aufferat à vobis Christum qui via justitiæ est*, I, erreys el camino del Cielo, *vel via adquirendæ justitiæ per pœnitentiam à vobis pereat in æternum damnatis, quod fiet* cum exarserit in breui in eius, quãdo se le encendiere en vn punto la colera, *è contra vero beatos vocat qui huic regi adhærent & ab eo præmia spectant*, Qui confidunt in eo.

PSALM. III.

Artificium.

DAVID loquitur cũ fugeret facie à Absalon filij sui, vt probat titulus. Pro Feria 6. cinerum.

Psalmus è affectibus plenus, ideo terinfine n. 2. 4. & vlt. dictio *Selah* ponitur vt Hispane *ay*, & musicæ animiq; affectũ dennotat in duas distribuitur partes in 1. cõmemoratres 4. quæ illũ angunt periculum augentes, in secũda totidem recensetquæ illis quatuor oppositæ recreãt eius animũ periculũ minuentes, primũ præstatur duobus primis numeris, secundum insequentibus.

1. Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? multi inſurgunt aduerſus me.

2. Multi dicũt animæ meæ non eſt ſalus ipſi in Deo eius. *Dicce quatuor, quæ regis dolorẽ acuunt, primum*, quid, *id eſt, cur, quaſi dicat immerito*, que les he hecho yo a mi hijo, ſuegro y vaſſallos? *ſecundũ multitudinem hoſtium ſuper ſe, id eſt, ſuorum numerũ excedentium. tertió inſurgunt*, brioſos, alentados y orgulloſos: *quartum quod tanquã à Deo derelictum me inſequũtur, qua nulla poteſt eſſe accebior perſecutio.*

3. Tu autẽ Domine protector meus es exaltans caput meum.

4. Voce mea ad Dominũ clamaui

maui & exaudiuit me de Mõte Sancto suo. *Ecce secundam partẽ inquarationibus meroris satisfacit. incipit a vltima quòd grauior erat. aitq; non solũ in Deo illi esse salutem, quod vox protectoris, indicat, & quod negabant cõtrarij, sed etiã victoriã & gloriã. quod significat illud* exaltans caput meum, *idq; confirmat*, porq̃ aun grito q̃ el de le oye Dios, y acude desde el Cielo.

5. Dormiui soporatus sum & exurrexi quia Dñs suscepit me. *Ecce prima rationi satisfacit dicẽs mẽ ãgit quod immerito odio me prosequũ tur filius & hostes, me solatur, quod sine meis meritis me Deus benefitijs pro sequitur si quidẽ invtranq; dormiens*

aurem altissimo somno consopitus suo tẽpore suscitor à Deo excubias agẽte meq; in suam fidem suscipiente.

6. Nõ timebo milia populi circundantis me: exurge Dñe saluum me fac Deus meus. *Ecce secundæ rationi satisfacit, quasi dicat, sint plurimi hostes cingant latera circundantes me vndiq;*, escapare por lo alto leuantandose Dios, y lleuandome consigo.

7. Quoniam tu percussisti omnes inimicos in maxilla dentes eorum contriuisti. *Ecce tertiæ, rationi satisfacit, quasi dicat*, vengan brioſos, y la cara descubierta a guzẽ las muelas, para comerm abocados, q̃ Dios les dara vn

afrẽ

afrentosa bofetada, y hara las mue-
las en que fiauan, *id est*, ſiẽdo vencidos con verguença.

8 DOñi est salus, & super populum tuũ benedictio tua. *Deniq; iterum quartæ rationi satisfacit, quasi dicat, mentiuntur dicentes non est salus ipsi in Deo eius nõ enim salus tantum sed copiosa benedictio nõ vita solum sed vita beata à Deo erit.*

PSALM. IIII.

Artificium.

LOQVITVR Dauid à Saùle persequutus nõ ab Absalone, vt bene ꝓbat Caiet. se nãq; iustũ hic prædicat

Probato a. te Dom. 1. Quadrag.

Absalonis verò persequtio in adulterij homicidijq; pœnam fuit. Psalm⁹ est optimo musicæ generi adaptãdus titulus ... q; est *in finẽ*, ideſt, vt Chaldæus probatus ab Eugubino, adcanendũ & exaltandum totis viribus, *por los cabos por estremo hasta no mas*. Siue vt Hier. Greciq; legunt *victori* scilicet Archimusico, vel coriteo, id est, *al mejor de los cantores a la prima de los musicos*. Continet hic Psalm. magnanimitatis materiam in tribulatione. quá in 1. n. à Deo sibi datam esse testatur in 2. duos enumerat magnanimitatis effect⁹. 1. hostes despicere. n. 3. & 4. secundus hostibus

benefacre á n. 4. vsq; vltimum.

1. Cum inuocarem exaudiuit me Deus justitiæ me in tribulatione dilatasti mihi.

2. Miserere mihi Domine, & exaudi orationẽ meã. *Ecce duo scienda circa naturã magnanimitatis quid sit? & à quo sit? est dilatatio cordis quia metus mærorq; cõtrahit animũ, calorem spiritusq; espargens vsq; quaq; vt ps. 17.* edduxit me in latitudinẽ statuit in loco spacioso pedes meos, *& Paul.* tribulationẽ patimur sed non angustiamur. *Hispanè*, anchura de coraçõ? *Est á Deo, præter quẽ nihil cor dilatat. vocat Deum* justitiæ meæ *cũ invocat latitudinẽ quia ad diuinam æquitatẽ*

pertinet illi cor magnũ dare cui magna comiſsit, aut faciẽda, aut patienda, ideo ſæpe Dauid Viuificame ſecũndũ iuſtitiam tuam. Secundũ iuditiũ tuum viuificame Retribue ſeruo tuo & viuificame.

3. Filij hominũ vſq; quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendatium?

4. Scitote quoniam mirificauit Dominus Sãctum ſuum. Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. *Ecce ſecundam partẽ, & primum magnanimitatis effectum hoſtes ſcilicet parui pendere. Tres Commemorat peſsimas radices malorum, quæ ab hoſtibus illi poterant prevenire quas ſe deſpicere oſtendit invi-*

dia-

diam, odium, astuciam. de prima vsq; quo graui corde? *scilicet liuore quo usq; mea gloria erit vobis ignominia, & mea grauitas vobis erit gravis?* os da pesadũbre mi buena dicha, y os apesa el coraçõ migrauedad, *de* 2. vt quid diligitis vanitatẽ? *supple meã*, amays mi poquedad, *id est*, que sea vn nonada, y vaya siẽpre à menos. *de tertia, quæritis mendatius. Quæritis inquam quia fugit mendatium, vt mihi noceat. quæritis quia nõ cõmunibus mendatijs astutijsq; contenti exquisita investigatis.* scitote, sabed muy sabido, *quod neq; vestrã invidiam vereor quia Dominus me cõstituit regem*, apesar de mis enemigos marauillosa-

mente me entre saco dellos, neq; 13
vestrũ odium & astutiam, contra quæ sufficit mihi oratio quoniam exaudiet Dominus. Se sanctum appellat. Imò id est, regem quia reges in Scriptura sancti dicuntur, vt 2. Reg. 7. iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. 70. Regum. *alij* Sanctorum, & *Ps.* 109. *in splendoribus sanctorum, id est, inter illustrissimos reges vnde quod Luc.* 10. *n.* 24. dicitur multi prophetæ & reges voluerũt videre quem vos videtis. *Matt.* 17. *n.* 16. *dicitur*. Prophetæ & iusti. *Siue. Secundò quia sanctus significat magnum & ingens sic enim Latini appellant famen sacram, morbum sacrum, os sacrũ, & Angeli, & Seraſin tãtum*

Sũn-

Sanctum, *id est, maximũ appellant Dominum. Siue deniq; quia significat inviolabile stabile quod ledi non potest à verbo sancto, vt habetur in institutа de rerum diuisione §. Sanctũ in glossa: siue à herba sagmen seu verbena Hispane grama, vt de rerum diuisione. Lege sanctũ, quæ herba teste Plinio lib. 22. c. 2. legatis Romanis dabatur, vt nulli eis nocerent.* Sanctus *ergo dicitur quia Rex magnus est, cui nulli lædere possunt.*

5. Iraſcimini & nollite peccare, quæ dicitis in cordibus veſtris, & incubilibus veſtris compungimini.

6. Sacrificate ſacrificium juſtitiæ & ſperate in Domino.

Ecce

Ecce secundum magnanimitatis effectum, hostibus scilicet benefacere, quod præstat, illis salũberrima (si velint audire) cõsilia prabẽdo, quæ ad tria capita reuocantur, vt scilicet de præteritis doleant, corrigantur in posterum, & iustam aliquã Deo exhibeant satisfactionem. de primo Irascimini *omnes ibi contremiscite, vt cum dicitur* fundamenta mõtium irata sunt quoniã iratus, *est eis*, téblad de Dios, y ayraos contra vosotros. *de secundo*, nolite peccare *amplius, & Quoniã dolor seu compunctio, vt præterita delet sic ad futura munit animum, ad vtrunq; mediũ adhibet, de iis scilicet, quæ in cordibus vestris & penetralibus egistis cõpungimini intime,*

dolete.

dolete. de tertiò sacrificate sacrificium justitiæ. sive vt Chaldæus calcate cõcupiscentias vestras occidite hæc bruta animalia, quod erit Deo acceptũ sacrificium, sive quid aliud offerẽdo vt iusta fiat satisfactio ob ius læsum; quæ si feceritis sperate in eo *quod scilicet veniam consequemini.*

Multi dicunt quis ostendit nobis bona?

7. Signatũ est super nos lumẽ vultus tui dedisti lætitiã in corde meo. 8. A fructu frumenti vini & olei sui multiplicati sũt. *Ecce 3. p. in quâ respondet ei quod magnanimitati potest offerri hunc scilicet Dei favorẽ nõ videri, hæc bona quibus nititur magnanimitas non aparere in*

longum

longum tempus esse reposita. Respõdetq; duo esse eius quod nõ videtur clarissima signa. primum interius ex suauitate interna, & spe quadã animæ indita, quæ tanquam lumen quodam meroris tenebras expellit quo illucescente datur cordi lætitia. Secundum exterius ex terræ scilicet fœcunditate & fertilitate agrorũ, quæ initio regni Dauidis contigit. Sed cur ad Deũ sermonẽ couertit cum deberet esse respõsio ad eos qui incitauerant? an vt ostenderet à Deo non ab alio tantum bonũ prouenire? an quia nequit horum recordari quîm mens ad bonorũ auctorẽ conuertatur? an deniq; quia luminis illius interni solũ Deus ipse testis est.

9. In pace in id ipsum dormiã,

& re-

& requiescam quoniã tu Dñe. Sĩgulariter in spe cõstituisti me

Sic expræsa magnanimitatis natura ꝑ priuatę, effectu, & cõtrario, cõcludit egregio eiusdem virtutis actu quia in id ipsum, id est, vna cũ hostib⁹ cubabit, & securus erit, quoniam Deus solus nullo alio adiutore spe consequendæ victoriæ animum roborauit.

PSALM. V.

Artificium.

PSALMVS hic cantandus erat in musico instrumento Nichiloth & significat hæreditatem, vel eá, quæ hæreditatem consequitur, & huc

Pro Dom. 1. Quad.

huc ſpectat titulus. In eo Dauid oſtendit duo, primum, quid illum excitet, vt Deo ſeruiat ſcilicet quod alij eum offendant. ſecundum, quid Deum moueat vt Dauidi benefaciat ſcilicet quod multi ei malefaciãt. Itaq; peccata ſunt Deo occaſio benefaciẽdi juſtis quibus peccata ſunt etiã occaſio ei amplius ſeruiendi. Diuiditurq; Pſs. in tres partes in 1. à n. 1 vſq; ad. tertium oſtendit Dauid duo erga Deum offitia orationem ſcilicet próptamq; obedientiam in 2. à n. 3. vſq; ad 7. oſtendit quid illum ad hæc pietatis offitia excitet ſcilicet peccata hominum, & Dei

erga

erga eos odium in 3. à n. 7. vsq; ad vltimum. mirabili quadã correspondétia eam justitiá à Deo expectat quam impij deseruerunt, in eisque rebus præmio affici, in quibus impij pœna afficientur.

1. Verba mea auribus percipe intellige clamorem meum.

2. Intende orationi meæ rex meus & Deus meus. *Ecce primam partem in qua tria orationi suæ nomina imponit, vocat enim verba, clamorem, & vocem orationis, iuxta triplex potissimũ genus orationis. primum vocalis* verba, *hæc petit, vt percipiantur auribus, vox scilicet oris, vt auribus audiatur; vnde sicut parum est Deum*

audire si non intus acceptet sic parum est loqui si intus verba nõ animẽtur: a palabras solas, orejas solas. 2. Clamor, *gemitusq; cordis hi petit vt intelligatur dolor enim qui clamare facit non loquax est sed verbis cõcisus intelligi potius qui audiri petens; & quia clamor plus quam verba dicit ideo petit quod Deus intelligat, quod plus sonat, quam quod percipiat.* Y a buen entendedor, pocas palabaas. *Tertium affectuosa quadã profunda q; oratio ex boni meditatione orta, hæc dicitur vox orationis, cui petit vt Deus attendat, tanquam grauieri sublimiori que orationis generi, quód granius & sublimius ex parte Dei pulsulat.*

3. Ma-

3. Mane astabo tibi & videbo.

Orationẽ sequitur prõpta obedientia ideo se cõparat famulo qui mane est at aur. [illegible] *arrectis & suspicit an vocetur a Domino? vt protinus accurrat. mane astabit & videbit. bene orationi adiungit obedientiam quæ duo debere esse inseperabilia Prouerb.* 28. *declaratur* Qui declinat aures suas ne audiat legem oratio eius erit execrabilis. *vel vt Septuag. ipse orationem suam abominatus est.*

Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

4. Neq; habitabit iuxta te malignus; neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos.

5. Odicti omnes qui operãtur

iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendatium.

6. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

7. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domũ tuam adorabo ad tẽplum sanctum tuũ in timore tuo. *Ecce secundam partẽ propter quod scilicet David excitetur ad pietatem; duas adhibet rationes: primam, ex parte Dei erga impios; quos scilicet nõ vult, odit, perdit, abominatur. in quibus perpende ascensum. secundã ex parte impiorum erga Deum quia non habitant iuxta eum, neq; permanent in cõspectu eius vbi nota descensum*, ni viuen en su casa, ni paran en su vista.

Quibus

Quibus se opponit qui introibit in domũ Dei, id est, entrarà, y assentarà por su criado, & *adorabit oculis fixis in fœderis tabernaculum, neque enim licebat quibꝰ q̃ illuc ingredi. Neta id in multitudine misericordiæ tuæ, quia non sibi sed Deo miserenti id tribuit Dauid, & quia non vnum ex illis esse ab hominum moribus me hominẽ esse diuersum, opus est illius multæ misericordiæ, atque pietatis.*

8. Deduc me Dñe in iustitia tua: dirige inconspectu tuo viá meam.

9. Quoniá non est in ore eorũ veritas: cor eorum vanum est.

10. Sepulchrum patens est gutur eorum, linguis suis dolosé

agebant iudica illos Deus. *Ecce tertiã partem in qua à Deo duo petit aliud interius aliud exteriꝰ in hominũ Deiq; conſpectu viã dirigi, quia aduerſarij intus exteriusq; à via declinãt; neq; enim ore veritatẽ loquũtur, neq; Deum corde habent quid enim eſt cor eſſe vanum. Exterius os habent, vt ſepulchrũ patens omnibus, ſiuè quia ex corde mortuo prauꝰ fetor eructat ore, ſiuè*, porque todos caben en aquel carnero hediõdo, y como en tiempo de peſte cuerpo ropa, &c. toda va alla, *ſic* de todo murmura. *Et linguis doloſe agunt ea ſcilicet, quæ prabũ cor illis cõmendat*, ſon ſus lenguas agẽtes ſolicitos del coraçon peruerſo.

Iudica

Iudica illos Deus.

11. Decidant à cogitationibus suis secundum multitudinẽ iniquitatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Dñe. *Tria contra hostes petit. primò, vt judicentur, siue incidentes in foueã quã fecerunt, & os contra alios apertum cõtra se aperiant cum in inferno se insensatos & stultos vocabunt. siue vt damnentur juxta communem judicij significatum. Secundo, vt eorum spes in irritum cadat. Tertium, vt expellat eos, prebetq; rationem* quia irritauerunt te *ad irã prouocarũt nõ enim nisi irritatus vindictam sumit.*

12. Et lætentur omnes qui spe

rant in te in æternũ exultabunt & habitabis in eis.

13. Et gloriabuntur in te qui diligunt nomen tuam. *Ecce tria bona à Deo præstanda justo ex diametro cum illis tribus malis pugnantia cum juditio condẽnationis pugnat lætitia salutis. cum innanibus cogitationibus decidentibus, æterna exultatio sperantium in Deum. Cum expulsione à Deo, habitatio in eis, id est, tantum abest, vt expellantur à te, quod tu in eis habitabis.*

14. Domine vt scuto bone voluntas tuæ coronasti nos. *id est, tua misericordia tuumq; in nobis beneplacitum nos vndique tuebitur sic*

nos

nos omnes ab imis vnguibus ad verti-
cã vsq; capitis deffendet. Corpus scuto
coronari, ac deffendi solet, veluti cum
apud Isai. 22. num. 18. dicitur Sob-
na coronans coronabit te tribulatio-
ne, id est, totum affliget. vide an pul-
chre, hæc referantur ad Christum?
etenim proprie legi potest cum Gene-
brardo, vt scuto, beneplacito tuo coro-
nabis nos, quod nam beneplacitum? Il
lud de quo clamabant Angeli iuxta
lectionẽ Grec. Gloria in excelsis, in ter
ria pax & hominibus beneplacitum
Christus scilicet qui scutum fuit, cũ,
vt nos tueretur, Dei ictus suscepit.

Commentarij

PSALM. VI.

Artificium.

Pro Feria 2. Dom. 1. Quad.

PSALMVS est quodam musicæ instrumento cantandus quod octaua dicitur idq; in dicat titulus editus est a Dauide ægrotante post adulteriũ & homicidiũ diuidi in quatuor partes, iuxta quas mirabili quodam ordine Rex à Deo postulat. primum ne Deus illi irascatur. secundum, vt ira relicta misericordiam induat. qua habita petit. tertiò, vt morbũ sanet, ac deniq; quia corporis infirmitas ab animæ egritudine orta est. quartò, petit animæ

animæ salutem in quo, vt pote præstãtissimo trib⁹ rationibus adhibitis amplius immoratur.

1. Dñe ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. *Ecce primam partem vbi nota quod cũ in alijs tribus petitionibus prosequatur in hac nullã, affert tacitè indicans se ita Dei irã promereri, vt nullam ad eam sedandã excussationẽ possit adhibere, primũ dixit arguere deinde corrigere quia prius de peccato conuincit quam puniat.*

2. Miserere mei Deus quoniã infirmus sum. *Ecce secundam misericordiam implorat ad quã tamẽ cõsequendam miseriam repræsentat.* Sana me Domine quoniam con-

turbata

turbata esseossa mea.

3. Et anima mea turbata est valde sed tu Domine vsq; quo. *Ecce tertiam vbi perpende tria. primum quod sanari petens tanquam rationem adhibet quod morbus grauissimus, sit adossa vsq; pervadens. secundum quod non contentus corporis grauissimum morbum repræsentare animæ vehementẽ conturbatione ostendit quia cũ hæc plus à Deo diligatur, eius grauissima conturbatio plus ad medelam excitabit. Tertium, affectum illũ aliquanto liberiorẽ* sed tu Domine vsq; quo *oriri ex rationis vi quam se Deo proposuisse putabat, crescit nanque in diuina misericordia spes quò maior est humana miseria.*

5. Con-

5. Conuertere Domine & eripe animam meam. *Ecce quartum vbi animæ salutem implorat, affertque preces rationes*, saluũ me fac propter misericordiã tuam. *Ecce primam & potissimam.*

6. Quoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebor tibi? *Ecce secundam rationem, quia nõ sibi benè dispositus videtur, vt moriatur & quã veniam hic non fuerit consequutus non consequetur post vitam.*

7. Laboraui in gemitu meo, lababo per singulas noctes lectum meũ, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est a furore oculus

ſus meus inueteraui inter oẽs inimicos meos. *Ecce tertiam rationem quia ſcilicet pœnitentiã agit, quæ triplex fieri poterit vel quas Deus pœnas infligit acceptando, vel alias ſponte ſibi inferendo, vel ab hoſtibus illatas ſuſtinendo libenter, quibus modis ſe pœnitere inſinuat Dauid, de primò dum lectum ſtratumq; cõmemorat, cui Deus illũ alligauerat. de ſecundó, dũ lachrymas gemitusq; recẽſet, & oculũ prefurore turbatum, ideſt, vt Hier. prelachrymarum amaritudine caligãtem. corroſum, vel tineantẽ cum Caietano. de tertiò, dum ſe dicit inueteraſſe, id eſt, ſenio defeciſſe inter tot inſultantes hoſtes.*

9. Diſcedite à me omnes qui opera-

operamini iniquitatem quoniã exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

10. Exaudiuit deprecationem meã orationẽ meam suscepit.

11. Erubescant & conturbẽtur vehemetur omnes inimici mei cõuertantur & erubescãt valde velociter. *Certus Dauid de consequenda salute ad insultãtes hostes qui eum inter mortuos numerantes triũphabant conuertitur, & ascensu facto. primò, vt discedant. secundò, vt erubescant. tertiò, vt conturbentur idque citissime hec mea salutis nuncio audito, monet & imperat.*

PSAL-

Commentarij

PSALM. VII.

Artificium.

QVOD Psalmus intelligéd' sit cũ Septuaginta Chaldæis & Hebræis non vero *ignorantia*, vide apud Eugub. Editus est cótra Saulem dum ab illo affligitur id enim indicat titulus. *Psalmus quem cãtauit Domino*, Proverbis, id est, super rebus ac factis, quæ verba dicuntur Luc. 1. Deut. 4. *Cusi*, nõ illius de quo 2. Reg. 15. vt vult Eugub. & alij contra quos vide Iansen. sed Saulis qué proprio nomine nõ appellat quia id moris est scribentiũ in alios; vocat autem

Tit. Ps.

autem *Cusi*, id est, nigrum, atque Ethiopē vt Simachus, & Aquila, vt Hispane, *que negro Rey*. Et apud Latinos *hic niger est, hunc tu Romane caueto*. Vide Genebrard. *Fili gemini* tritaui Saulis 1. Reg. 9. Diuiditur in duas partes iuxta duo quæ implorat misericordiam & justitiam. 1. pro se. 2. contra hostes, a quibus petit liberari & tres adhoc consequendum rationes proponit. 1. se in Deo solū spem suā collocasse. 2. se immerito ab hostibus affligi. 3. quia afflictus non vindictam, quæ siuit, in qua vt potè fortissima amplius immoratur. in secūda parte hostes petit

puniri & triplicé ad id rationé affert. prima eſt quia id ad Dei ſpectat honoré. ſecunda ad populi bonum ſpirituale. tertia ad proprium ipſius Dauidis à Deo in Regem conſtituti honorem. & quia his opponi poterat diuina miſericordia cauſas peccatorum agés, rationibus, quæ ex miſericordiæ parte afferri poterant pulchrè ſatisfacit.

1. Dñe Deus meus in te ſperaui, ſaluũ me fac ex omnibus perſequentibus me & libera me.

2. Ne quando rapiat, vt leo animam meam: dum non eſt qui redimat neq; qui ſaluum faciat.

Ecce in prima parte proſe orãs primã

adhi-

adhibet rationem, quod, scilicet, nullũ alium habeat liberatorẽ cum nulli alteri res suas præter Deum cõmisserit.

3. Dñe Deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis *Ecce secundam rationem in qua facti probat innocentiam siuè in perduellionis crimine quod imponebat Saul, siuè in re aliqua alia iniusta, vt vult Aug.*

4. Si reddidi retribuentibus mihi mala decidam merito ab inimicis meis inanis.

5. Persequatur inimicus animam meam, comprehendat, & cõculcet in terra vitam meam, & gloriã meam in puluerem deducat. *Ecce tertiam rationẽ, vt scilicet Deus deffendat eũ qui aduersarios*

non offendit, & nota cum Auguſt. verbum illud retribuentibus *non dixit tribuentibus, quia maioris, inquit, patientiæ eſt neq; ei mala rependere, qui acceptis beneficijs reddit mala pro bonis, quam ſi nullo antea accepto beneficio nocere voluiſſet. idq; jurat vt bene Auguſt. notat per execrationẽ quod eſt grauiſſimum juris jurandi genus. duas aſſert execrationes.* Que nunca ſalga con nada, contra ſus enemigos, y que ellos ſalgá con todo. *de primò*, decidam merito ab inimicis inanis, *nunquã aliqua conſequutus. nota illud* meritò *quia iuſtè nõ vindicatur, qui vindicari ſe vult. de ſecundò, nota aſcenſum duplicem, perſequatur, comprehendat*

conclu-

conculcet, deducat in puluerem. Item vitam, & gloriam, pluris enim gloria quam vita ſolet haberi.

6. Exurge Dñe in ira tua, exaltare inſinibus inimicorũ tuorũ. *Ecce ſecundam partem pſalmi, in qua contra hoſtes Dei implorat potentiam, pro ſe jã implorata miſericordia; in ira enim exurgere eſt nõ jã ad hominum miſericerdiã inclinari, exaltari inſinibus, id eſt, trãſitibus, eſt diuinã potẽtiã oſtendere, cũ hoſtes tranſierint in me.*

8. Exurge Dñe in præcepto, quod mandaſti *incipit rationes proponere ob quas Deus debeat inimicis iraſci, primo quia id ad Dei ſpectat honorẽ, exurgere enim in præcepto eſt virtutem ſuam oſtendere in fide ſeruãda,*

pactus namq; fuerat cum Dauide se illũ liberaturũ si in præceptis suis ambulasset. Vel quod alijs principibus iubẽs de innocentiũ deffendesione ab improbis ipse prius præsta, quod ad Legislatoris pertinet honorem.

Et synagoga populorum circundabit te. Ecce secundam rationem ob spiritualem populi vtilitatem, fiet namq;, vt de medio sublato Saule rerum diuinarum perturbatore, religio vigeat tẽplum frequentetur, & omnes ad diuinum cultum reuertantur. siue quia bellorum cesabũt tumultus, qui res diuinas solent perturbare, silẽt namq; templa cum arma clamant, siue quia insigni erga Saulem supplicio populus timore compulsus ad Deum cõ-

fugiet

fugiet, vt solet in magno aliquo Dei flagello ingenti timore concuti.

8. Et propter hanc in altũ regredere, Dñs iudicat populos.

Nouerat Dauid ardentẽ Dei erga populum amorem ideo persistit in secunda ratione, & petit, vt huius bono cõsulens, injustitiæ solium regrediatur vnde misericordia cõmotus, videbatur dicessisse, vt sic oẽs cõmuni voce, & proverbio clamẽt. Dñs judicat populos.

9. Iudica me Domine secundũ justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

Ecce tertiam rationem vbi nota illud super me. *denotare quod suo damno ac periculo voluerit innocentiam cõ seruare,* aunq̃ me llouia encima.

D 4 10. Con-

10. Cõsumetur nequitia peccatorum & diriges iustum scrutãs corda & renes Deus.

11. Iustum adjutorium meum à Domino qui saluos facit rectos corde. *Ecce Dauidis morem qui certus de impetrando eo quod petit, tanquam prauidens jam loquitur post orationẽ testat° exauditas preces. quod non mirum cum ethnici ea spe post orationem gauderent, vt Ouidius lib. 2. Elegia. 1.*

Quod precor eueniet sunt certa oracula vatum.
Nam Deus optanti prospera signa dedit.

Et Horatio teste post carmen seculare;

Chorus, hæc Iouem sentire clamabat.

12. Deus judex justus fortis & paciens nunquid irascitur per singulos dies? *Ecce tertiam psalmi partem in qua diuinæ misericordiæ, quæ pro peccatoribus posset agere respondet. poterat à Deo peti. primò, vt patiens esset. secundò, vt prius cõminaretur quam puniret, vt sic resipiscerent. tertiò, ne subito & statim eos puniret. ad primum respondet jam dudum eos sustinuisse, nã cũ sit Iudex, qui punire debet. justus qui velit, & fortis, qui possit ad puniendũ fuit* patiẽs *diu sustinendo. nunquid irascitur per singulos dies? & secundũ, aliã lectionẽ nõne irascitur per singulos dies*, cada dia no haze sino reñir, y amenazar.

13. Nisi cõuersi fueritis gladiũ

ſuum viurabit, arcum ſuum tetendit & parauit illud.

14. Et in eo parabit vaſa mortis ſagittas ſuas ardentibus effecit. *Preſtat in reſponſione ad ſecundum ſatis enim Deum admonuiſſe teſtatur, cum ſæpe per miniſtros ſuos dixerit, iam illum comparaſſe arma quibus puniat. vbi nota gladium acuere ad vibrandum, arcum tendere, & in eo ſagittas letales telláq; mortifera parare, ea veneno ardenti oblinire, nil aliud eſſe quam eo maiora ſupplicia moliri quo plus diuina juſtitia tardat ipſa namque in puniendo remiſsio efficax eſt maioris ſupplitij admonitio.*

15. Ecce parturit injuſtitiam, concepit dolorem, & peperit

iniquitatem. *Respondet ad tertiũ, & probat non subito puniri malos, sumpta comparatione à muliere, prius enim concipit mente injuriam inferendam, conceptam fouet, & maturã parit, vbi nota prius dixisse parturire, id est, dolorem partus sentire iuxta illud.* Antequam parturiret peperit, *postea concipere ac tandem parere cum deberet prius de conceptione meminisse. Quia tamen dolor animi quẽ malus in malo patrando habet non sentitur cum foras erumpit actus, tunc enim vehemens animi passio nullum dolori locum relinquit sed cum, primùm incipit animus mala moliri tunc diros patitur mens exagitata cruciatus. itaque cum incorporalibus*

dolor

dolor sit, injustitia vero sæpè in concep-
tione, è cõtra dicit Dauid parturiit injustitiã & cõcepit dolorẽ, quia malus malum concipiẽdo turbatur, non adeó cum illud exequitur injustè.

16. Lacum apperuit & effodit eum incidit in foveam, quam fecit.

17. Conuertetur dolor eius in caput eius, & inuerticem ipsius iniquitas eius descendet. *Deniq; diuinæ misericordiæ pro impijs agenti aliquid concedit Dauid. scilicet ne maiori pœna afficiantur hostes, quam ea qua ipsi justos conabantur afficere, nõ aliam foveam vult parari, nisi quam ipsi foderant. non alium dolorẽ nisi quẽ ipsi moliti fuerant, non aliam iniqui-*

tatem seu pœnam, nisi quam ipsi erãt machinati. sic enim satrapæ Darij in eas insidias incurrunt, quas Danieli parant, sic Labam cum simplicitatẽ Iacob defraudare parat decuplo defraudatur, sic cruci affigitur Aman aduersario paratæ; sic deniq; Saul Dauidem regno priuans se eodem in dies reddit indigniorem.

18. Confitebor Domino secũdum justitiam meam & psalmã nomini Domini altissimi. *Sine promittens gratiarum actionẽ si hæc consequatur, siuè certus de consequẽdo quod petit, promittit Dauid pro gratiarum actione psalmos secundũ justitiam suam quia justum est eigratias rependere a quo beneficiũ consequatur.*

PSAL.

Commentarij

PSALM. VIII.

Artificium.

PSALMI titulus est *pro torcularibus* siuè quia cõposit° fuit cũ Dauid esset inuiteis torcularĩ tẽpore, sumpta enim occasione a celeuma te quod cantari solet ab exprimẽtibus vbas, ipse carmina efficiebat. siue quia vt D. Thom. vult aptus est Psalmus ad tabernaculorum festum, quod tẽpore torcularĩ exprimendorũ celebrabatur, vt Deut. 16. Siuè quod veriũs apparet cũ Chaldeo Gitotit est musicum quodam instrumentũ ab vrbe Geth

quæ significat etiam torcularia ideoq; Septuaginta legerũt pro torcularibus; & merito. tũ quia Dauid hic agit de martyrũ persequtionibus. Tum quia sermo de Ecclesia instituitur, quæ vt Aug. Theod. & Euthim. torcular quodam est, in quo vitis est Christus, fideles palmites, vba fides; vinum fructus salutis. vide Isai. 5. Matth. 21. pluralis numerus fidelium dennotat multitudinem.

Describitur in hoc psalmo quá glorioſus sit Deꝰ in Eccliá, diuiditur tres præcipuas partes iuxta totidẽ res, in quibus Deus glorioſus apparet in Eccleſia?

in

in prima agitur de modo quo Ecclesia propagata est. In secũda de ipsius Ecclesiæ Sanctitate & splendore. in tertia de in numeris benefitijs, quibus hæc Ecclesia à Deo est cumulata, quibus dictis reddit psalmus tanquam annullus ad gemmam. primo versiculo repetito.

1. Domine Domine quam admirabile est nome tuum in vniuersa terra.

2. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. *Ecce scopum psalmi, & nota primo sermonem esse cum Christo Domino. Nã nomen Domini primo locó est Iehoua secũdo Adonai. in primo denotatur*

diuinitas, in secundo, peculiaris dominatio qualem Christo tribuebant Apostoli quando illum Dominum nominabant, & de qua vt obiter alibi exponendus est Anastasius Sinaita. Cum lib. 7. com. in exem. in appendice Bibliotecæ Sanctorum, Ex Dionis. Refert Deum post susceptam carnẽ appellari Dominũ. nouo scilicet dominationis genere.) Secũdo nota nomẽ dici admirabile siue, quia Deus ipse est admirabilis iuxta scirpturæ phrasim in qua nomẽ pro re ipsa sumitur, siue pro gloria, & fama, vt Hispane, tiene mucho nombre. tertiò, Magnificentia elleuata super cœlos est Dei maiestas & gloria supra modum magnificata, vt Hispane, poner à vno

en las nubes, *vel* ſubillo al cielo cõ alabãças, *eſt aliquẽ mire laudare Magnificentia autẽ ſignificat Dei maieſtatem & gloriam, quæ in opere redẽptionis ellucet, vt cum Apoſtoli dicũtur loqui magnalia Dei.*

3. Ex ore infantium & lactentiũ perfeciſti laudẽ, vt deſtruas inimicum, & vltorem. *Ecce primum in quo Dei maieſtas ſplendet in Eccleſia in modo ſcilicet quo Laus Dei euãgeliũq; propagatũ eſt; dũ, Deꝰ mũdi ignobilia elligit, vt cõfundat fortia, per Apoſtolos in quam adeò rudes, ac idiotas, ac ſi infantes, vel lactẽtes eſſent deſtruxit Deus.* Inimicum & vltorẽ *i. diabolum qui antonomaticè dicitur inimicꝰ homo, vt Hiſpane* el enemigo

dicitur q; vltor, *vel quia peccantes vl-*
iscitur, vel, porq̃ le vẽga enlos hõ
bres, del mal q̃ le haze Dios, *vel*
inimicum, & vltorem, id est, tyranum
& superbum cuius epiteton est vltor.

Et nota Græcos Latinosq; Patres
exponere de acclamatione Christo factæ
à pueris in die ramorũ, cũ, Theod. Eu-
thim. & Caiet. testantibus, infantes ipsi
& Lactentes, qui fandi ætatẽ non ha-
bebant Deo mirabiliter eorum linguas
soluente Dei laudes prædicarũt. Quod
nostræ expositioni non obest. quæ. n. à
Pphetis de Christi Ecclesia miraculosa
narrãtur licet priꝰ fuerint in ejꝰ prædi-
catione expleta, futurũ Ecclesiæ statũ
ad literam respiciebant, vt illud Isa. 35.
Aperientur oculi cæcorum, &c.

4. Quoniá videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum Lunã & ſtelas, quæ tu fundaſti. *Ecce ſecundum, in quo Dei magnificentia ellucet in Eccleſia, ſplendor ſcilicet vitæ, & illuſtris fidelium Sanctitas. Eccleſia enim & ſemen ſpirituale Abrahæ cœli vocantur, & Stela Geneſ.* 15. 1. *ad Cor.* 15. *Daniel.* 2. *Hierem.* 33. *vbi nota illud* tuos, *vel quia de horum ſpiritualium cœlorũ fabrica plus gloriatur*, eſta es obra mia, *vel ſi cum Chriſto ſit ſermo quia Chriſtus cœlũ nouum terrasq́, nouas creauit Eccleſiam ſuo labore induſtriaq́ fundãdo. vocanturq́*; opera digitorum, *ad ſignificandam operis excelentiam, vt cum dicitur digitus Dei eſt hic non*

nominatur Sol quia cum Christo est sermo qui Sol Ecclesiæ est sic enim Apocal. 21. ciuitas Hierusalem non eget solet quia lucerna eius est agnus. Et mulieres illæ dicuntur venisse ad monumentum orto iam Sole scilicet Christo nam materialis non dum illuxerat, dicente Ioanne, Cũ adhuc tenebræ essent. *Deniq; in eo verbo* fundasti *quod ꝓpriè significat in suis cælis seu orbibus fixisti indicari videtur stelarũ varietatem, & quã nos iudicamus confusionẽ, fideliumq; diuersitatem in Conditione & statu consulto à Deo fuisse factam.*

5. Quid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum?

6. Minuisti eum paulò minus ab Angelis gloria & honore coronasti eum. *Ecce tertium, in quo Dei gloria ellucet in Ecclesia in beneficijs inquam, humano generi Collatis enumerantur q; duo beneficiorũ genera. primũ omnibus cõmune. secundum peculiare peculiaribus hominibus collatum. primi generis sunt Deum memorem esse hominis, id est, illi bene facere* vt *Hispane* acordaos de mi, *id est*, hazedme merced, *Deũ visitare hominẽ, quod, vel in cõi significat Dei misericordiam juxta illud visitasti terrã multiplicasti locupletare eã, vel in particulari misteriũ incarnationis, ac redẽptionis iuxta illud Zach. in Cãtico visitauit & fecit redẽptionẽ plebi sue*

Deũ minuisse hominẽ paulo minus ab Angelis minuisti, inquam, nõ natura quia id èèt præter rẽ sed quia interres angelorũ puritatẽ imittantur pleriq; cũ militans Ecclesia paulo sit à triumphãti inferior, Hispanè dicitur de viro justo es como vn Angel, *deniq; gloria & honore hominem coronare ob premium quo potitur siue ob gratiam qua illustratur. vbi nota ascensum primo enim recordatus est hominis, secundo pro illo factus est homo tertio illum gratia ornauit. postremò illum gloria coronauit.*

Cõstituisti eũ super opera manuũ tuarũ. 7. Oĩa subiecisti sub pedibus eius oves & bobes vniuersas insup & peccora cãpi

8. Volucres cœli & piſces maris qui perambulant ſemittas maris. *Ecce ſecundum benefitij genus peculiaribus hominibus Eccleſiæ collatum, huius ſcilicet Eccleſiæ principibus data poteſtas vt bene Aug. Quoniã vero inter homines alij ſuperbia elati, alij negotijs temporalibus obruti, alij mites ſunt, ac ſimplices, ideo alij volucres cœli alij Piſces maris, alij oues appellãtur, ac bobes iuxta id Oſeæ* 2. Percutiam fædus cum beſtia agri volueri cœli & reptili terræ, *ideoq; hæc poteſtas aliquãdo arti venatoriæ cõparatur Hier.* 16. Mittã multos venatores, ac venabuntur eos, *aliquando piſcatoriæ vt Matt.* 4. *& Hierem.* 16. *Aliquãde*

pastoris officio, vt Ioã. vlt. data est ergo Ecclesiæ principibus potestas deprimẽditur superbos pascendi esurientes & homines à vitijs euocãdi. Nota nostræ expositioni nõ obstare Paulum qui ad Hebr. 2. & 1. ad Cor. 15. eum versiculũ de Christo interpretatur, ea nãq; quæ in Ecclesiæ principibus est potestas, tã quam in fonte primario in Christo residet, vnde quod de Ecclesiæ principe in cõmuni dicit Dauid ad Christũ præcipuum principem applicat Apostolus.

9. Dñe Dñs noster quã admirabile est nomen tuũ in vniuersa in terra. *Cum bene quod proposuerat probauerit in maiorẽ diuinæ gloriæ raptus admirationẽ idem quod initio proposuerat reppetit.*

PSALM. IX.

Artificium.

REijcimus huius psalmi diuisionẽ in duos factã ab Hebræis quã ex nostris Arias, Flaminio, Caie. & alij sequũtur, quia etiã apud Hebr. nõ est cõiter accepta de quo vide Genebrardũ. Sequimur vulgatã quæ 22. nu. & duode viginti in vno psalmo cõprehẽdit nõ quia ex auctoritate vulgatæ certo coligatur vnum esse psalmũ, cũ Ecclesia in quotidiano laudũ horarumq; minorũ officio ex vno duos Psalm. efficiat, sed ob

ob mirabilem partium duarum conexionẽ quæ optimẽ ſubvno artificio comprehenduntur vt iam demonſtro.

TRiplex huius pſalmi artificiũ deſcribi poteſt primũ ſi ſuponas Davidẽ ſpiritu prophetico previdiſſe ſuarum afflictionũ feliciſsimũ exitum in qua previſione lætatur; ſed ſtatim præſẽti calamitate perculſus dolet, & juxta hoc pſalm. in duas partes diſtribuitur iam enim de futura victoria triũphat, lætatur, & gratias agit iã de præſenti calamitate gemit, conquæritur, & acuſſat hoſtes; pri-

primum, præstatur à n. 1. vsq; ad 13. 2. ab hoc ad 16. reddit ad ab hoc vsq; ad 20. 1. reddit ad secũdum, ab hoc vsq; ad 40. a quo vsq; ad vltimum reddit ad 1.

Secunda via inveniẽdi hujus psalmi artifictum erit si ad Christi refferas victoriam quam nobis obtinuit in cruce quoad sufficientiam, sed in qua adhuc obtinenda, quoad fructum, & efficaciam nobis laborandum est. cuiꝰ victoriæ imago in Dauidis victoria à Saule parta præcessit. Nam licet Dauid victoriam in Saulis morte comparauerit, adhuc in ea fruẽda opus fuit multos annos librare, cui artificio

fauet psalmi titulus *Pro arcanis, vel occultis filij.* siue vt Hierem. cũ Hebræis super mortem filij, id est, pro abscondita in filio hominis moriente victoria. fauet Sanctorum expositio prècipuè Athanasij, qui per *inimicum* hic intelligit dæmonem; fauet illud conuertantur peccatores in infernum, id est, reuertantur dæmones in tartara, vnde fuerant ad Christũ opugnandũ egressi. fauet deniq; melius de Christi quam de alterius victoria verificari illud *incidat in foueam quã fecit*, &c. *sciant gentes quoniã homines sunt.* Iuxta quod Psalmus diuiditur in duas partes in prima enim

enim gratias agimus ac triũpha
mus ob victoriam quã in Chri-
sto ab hostibus reportauimus.
In secunda dolemus & implora
mus opem pro bello quod ger
mus, vt illa victoria fruamur.

Tertia via quam mihi sequẽ
dam elegi. Conatur Dauid ostẽ
dere bona quæ orientur si ju-
stus victoriam consequatur &
mala quæ orientur si Impius vi
ctoria potiatur primum osten-
dit in prima parte psalmi à n. 1.
vsq; ad 22. vbi clauditur secundũ
Hebr. secundũ a 23. vsq; ad vlti-
mũ; Circa primũ. tria cõmemo-
rat quæ ex victoria si ipse eã cõ
sequatur oriẽtur, primo gloriã

Dei secundū, hominū vtilitatē, tertiū & vltimū ipsius Dauidi lætitiam specialē plenam canticis & psalmis. circa secundum ex victoria, si mali eam consequantur tria mala oritura esse demōstrat. primū cōtra ipsos met hostes, secundum contra Dei gloriam, tertiam cōtra reliquos homines futuram esse certissimè.

1. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. 2. Letabor & exultabo in te psalā nomini tuo altissime. 3. In Conuertē do inimicum meum retrosum infirmabūtur, & peribūt à facie tua. *Ecce tria præstanda à Dauide*

si consequatur victoriam siuè aliquam in particulari, vt volunt aliqui, siuè generalem ab vniuersis hostibus, vt mihi vero similius apparet, Deum scilicet laudare id enim est confiteri Domino. *mundum docere, in Domino exultare. vbi nota primũ descensum, maius enim bonũ est Dei gloria. Deinde hominum vtilitas, ac deniq; peculiare ipsius Dauidis bonum, & gaudium. & nota secũdo ascensum, prius enim dicit inconuertãtur retrorsum,* hazelles boluer las espaldas. *Deinde* infirmari, cansarse de correr huyendo. *& tandem* perire al cançallos y matallos.

4. Quoniam fecisti iuditium meum & causam meam sedisti super tronum qui iu[illegible] titiam. *Dixit se Deu*[illegible]

ostendit quod eius attributum laudaturus sit scilicet justitiam, & quoniã justitia in duobus splendet in liberando innocentẽ, & puniendo nocente ex his duobus Dei justitiã cõmendat, & nota juditiũ facere significare pronũciaste sentẽcia en mi fauor, *juxta* juditij *significationẽ Osea.* 2. Spõsabo te mihi injustitia, & injuditio, *id est*, dandote por libre, y sentenciando en tu fauor contra el demonio. & *psal.* 71. Iudicabit pauperes Populi *quod statim explicat*, & saluos faciet filios pauperum. *Sic denique Ioann.* 12. nunc juditium fiet mundi, *id est*, *liberabitur*. Quia princeps huius mundi eijcietur foras. *Adde for*

 stram

ſitum eſſe diſcrimem inter facere ju-ditium & cauſam, quaſi dicat, no ſo lo me diſte ſentencia en fauor ſino me hiziſte la merecieſſe, *quia à Deo eſt nõ ſolum præmium ſed præmij dignitas nõ ſolum juſtè remunerat ſed remunerato juſtitiam largitur, quod juſto majori honori eſt.*

5. Increpaſti gentes, periit impius, & nomẽ eorum deleſti in æternum. *Ecce ſecundum diuina juſtitiæ effectum impios ſcilicet punire & nota aſcenſum prius enim obiurgat, id eſt, aſpere reprehendit id enim eſt increpare* darle gritos *ſic enim increpare feras arundinis* es a gritos ahuyentar las fieras. *ſecũdo vita priuare ſiue increpando; ea eſt*

enim regum potentia vt verbo increpa tionis occidant, siue increpare, sit perdere & sic increpasti gentes condenastelos primero à perdimiẽto de bienes segũdo à muerte, tercero à perpetua infamia suya, y desus descendientes *nomẽ eorum delesti dicit* eorũ, *quia à parentibus ad filios omnemq; generationẽ manabit ignominia quæ omnia circunstantia* æternitatis *clauduntur*, porq̃ irremisiblemente, seran castigados.

6. Inimici defecerunt frameæ mem & ciuitates eorum destruxisti.

7. Perijt memoria eorum cum

sonitu, & Dominus in æternũ permanet.

Hanc vltimam malorum supplicij circũstantiam scilicet aeternum esse explicat & probat. Nam cum reparari possent vno ex quatuor modis, vel si armis malorum suorum auctorem offendant, vel si muris & vrbibus se ab inferente mala deffendant, vel si alij eorum memores auxilium prestent, vel tandem si supplitij auctor intereat nullo ex his modo se poterunt liberare neque aeterna eorum pœna cessabit, siue sermo sit de temporali non ante mortem cessatura, siue de spirituali per aeternitatem duratura non enim primo modo nam framea, id est, vasta-

tiones.

riones, vel gladij devastantes defecerunt, Quitareles las armas, como à moriscos, *id est, vires arcessendi non eorum. Non secundo quia civitates eorum destructæ sunt. Neq; enim quo fugiant habebunt asylum, nõ quibus se tueantur muros, neque in quibus lateant ædes. non tertio, quia eorum memoria periit cum sonitu. Nemo eorum recordatur.* Quiẽ trata de boluer a su ser el cohete? cuya luz con el estallido se acabò. y quien tratarà de remediar al condenado, cuyo lustre acabò con la muerte? *Nõ denique quarto, quia Dñs in æternum manet,* no ay que dezir irse à este cor- vendra otro q̃ no sepa

de mi morirà eſte Rey que me trae entre ojos vendra otro hazi endo mercedes. *Idem namq; Dominus qui eos punit in aternum manet puniturus.*

8. Parauit injuditio tronũ ſuum ipſè judicabit orbem terræ inæquitate & populos in juſtitia ſua. *Familiaris eſt in ſcriptura trãſitus dũ à re minori ad maioris cõtemplationẽ mẽs prophetæ erigitur diximus diſp. deſenſibus ſſ^a. q. 3. ſoletq; fieri, vel in rerum proſpetarũ narratione dum á quavis reproſpera ad primũ Chriſti aduentum fit tranſitus pſalmi. 71. à Salomone ad Chriſtum Eccech. 17. à Ioachimo, vel Zorobabele ad Chriſtum, & Geneſ. 45.*

eundem, vel in rebus adversis, tum ex judicio particulari vnius gẽtis, vel vnius personæ ad secundum Christi adventum fit transitus, vt patet Isaiæ 13. Ecceeh. 32. Ioel. 3. & Christus ex Hierosolimorum ruina ad orbis vastati transijt. sic in præsenti cum de particulari suorum hostium supplicio egerit Dauid transit ad paratum tronum in judicio, id est, ad judiciũ generale cum inæquitate & justitia ebem terræ iudicabit, quasi dicat entonces si se cũplirà de veras todo lo dicho.

9. Et factus est Dominus refugium pauperi adiutor in oportunitatibus. *Iterum reddit ad primum diuinæ justitiæ effectum duoq; li. in Dei erga pauperem, id est, miserũ mune-*

munera, quæ genus omne beneficiorū comprehendunt refſugium enim eſt, & adiutor defenſa, y ayuda para la offenſa.

10. Sperent in te, qui nouorũt nomen tuum quoniam nõ dereliquiſti, quærentes te Dñe.

11. Pſalite Domino qui habitat in Sion annunciate inter gẽtes ſtudia eius.

12. Quoniã requirens ſanguinẽ, eorũ recordatus eſt nõ eſt oblitus clamorem pauperum.

Ecce ſecundum fructum victoriæ ſi à Dauide reportetur ab omnibus bonis percipiendum isque triplex aſſignatur primum enim in Deum ſperabunt quem vident, quærẽtes ſe non deſerere

secundò Deum in tẽplo laudabunt. tertiò apud barbaras etiam gentes Dei in suis deffendendis sapientiam predicabunt. id enim significat studia eius. fitq; ascensus dum ostenditur quam latè patebit Dei laus. primò in corde dum spes concipitur. secundò in tẽplo dum gratiæ reddduntur. tertiò apud omnes gentes dum studia annuntiantur. vbi notandum. primò illud nouerũt *hic significare põderarunt*, esperarã enti, los q̃ profundamente cõsiderarẽ quiẽ eres, *sic enim nosse idẽ est ac põderare Amos. 5.* Cognoui multa scelera vestra & fortia peccata vestra, *id est, perpẽdi ac meditatus*, *& Ose. 6.* viuemus incõspectu eiꝰ sciemusq; vt cognoscamꝰ Dñm.

vbi Hier. viuemus inconspectu eius vnde perfecta Dei cognitio consurget. Vnde quem admodum moraliter videtur fieri non posse, vt quis pulchre Dei judicis seueritatem caleat quim illum timeat, vt cõstat Oseæ. 4. vbi enim nos habemus non est scientia Dei in terra Chaldeus legit nõ est qui ambulet intimore Domini sic etiam moraliter appa ret impossibile Dei erga suos bonitatem perpendere, & non in eum sperare vide circa hoc edicta Epistola 1. Ioan. c. 2. circa illud qui dicit se nosse Deum & mãdata eius non custodit mendax est.

Nota secundo verbum illud quæré tes te proprie esse inuocantes te. Innuitur vero quomodo debeamus Deum inuocare, tum studio ardenti

do aliquid quærimus tum ore inuocã do, tũ pẽdibus incedendo operibusq; ali quid pro nostra parte præstando. Nota deniq; quatuor assignari Dei erga suos munera, quæ spem amplius erigunt, [1] quod habitet in Sion, [2] *quod studia habet,* [3] *quod requirat sãguinẽ,* [4] *quod recordetur suorũ. in primo ostẽditur volũtatis diuinæ amor, vt dicim⁹ in eo aliquẽ habitare quẽ amat in secundo intellect⁹ diuini scĩtia nec enim sat esset amater alicuius bonum si ignoraret modũ quo illud cõferret. in tertio potentia, inquirere enim contraeos qui eorum sanguini inhiabant idem est ac in ea causa cognoscere vt vocamus inquisitores eos qui in causis* [illegible]*scunt* es caso atroz, y de

In-

Inquiſicion para Dios hazerles mal à ſus juſtos. *in quarto denique memoria, id eſt, qua nos videt ſcientia illique præſentes ſumus, neq; enim ſat eſſet amare, ſcire, & poſſe bonum conferendum ſi non recordetur ſuorum, vt conferat. Nihil ergo eſt in Deo quod noſtram ſpem non excitet,* ama nueſtro bien, ſabe traçarlo, puede hazerlo, y ve nueſtra neceſsidad.

13. Miſere mei Domine vide humilitatem meam de inimicis meis.

14. Qui exaltas me de portis mortis: vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. *Videns Dauid quam*

fructus in animarum salute & vtilitate iustorum percipiendus sit, petit, vt victoriam eam largiatur, quæ tanti boni causa erit. & nota se exaltatum dicere à portis mortis, id est, à faucibus periculi imminentis à limine seu vestibulo certæ perditionis, vt annunciet Dei laudationes, id est, digna laudum mirabilia in portis, id est, in celebrioribus locis filiæ Sion, id est, Populi qui filia dicitur, quia charus est, & tener fœtus populi etenim peccatores antea liberi debẽt esse jam prædicatores, sic enim idẽ Dauid psal. 21. n. 23. salua me inquit, ex ore Leonis, & à cornibus vnicornium humilitate meã, *id est, vel agravissimis peccatis, vel à molestissimis hostibs, & narrabo*

fratri-

fratribus meis nomen tuum, & in medio Ecclesiæ laudabote, & psalm. 50. Si à peccatis liberet promittit doctu-rum iniquos vias Dei tanto animi fervore tantoq; conatu, vt non dubitet quin impij ad Deum conuertãtur & ibidem libera me de sanguinibus Deus salutis meæ & exultabit vel exaltauit lingua mea justitiam tuã. Videbatur dicturº misericordiã sed justitiã dicit quia sic eiº partes aget in spiritualibº tẽporalibusq; prælijs, vt justitia ipsa lætetur depræstita erga Dauidem misericordia nõ secus, ac liber aliquis à supplicio dum apud hostes fortiter pro-suis dimicat justitiã ipsam exhilarat si quidem illam exaltat apud hostes. In præsenti ergo se dicitur exaltatũ à por-

Vide r. Regum. 29. De Dauid quomodo placere poterit nisi in capitibus nostris.

tis mortis, vt annunciet fratribus, &c

15. Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.

16. In laqueo isto quẽ abscõderunt cõprehensus est pes eorũ.

17. Cognoscetur Dominus iuditia faciés in operibus manuũ suarum cõprehensus est peccator. *Ecce tertium & vltimum fructũ ex prospero belli euẽtu percipiendum gaudium scilicet ipsum regis quod duplici quadã circunstantia augetur, prima quia aduersarij eisdem afficientur malis, qua illi parabant, ac si quis in foueam eandem laqueumq; eundẽ incideret, quẽ parauerat.* infixasque *dixit gẽtes quia irreparabiliter ceciderũt*

prima,

prima quia Dei causa in puniendo amplius justificatur, quasi dicat, no tendran que quexarse de Dios que no trae mas armas, que las que coge al delinquente, con la soga que escala la casa, con essa le ahorca, y con la espada cõ que matò le mata.

18. Conuertantur peccatores in infernum omnes gẽtes, quæ obliuiscuntur Deum.

Quoniam non infinẽ obliuio erit pauperis, & patientia pauperum non peribit in finẽ. *Fingit peccatores quærelas aduersus judicem justosq; daturos ex inferis, idest vel ex gehenna peccatores, vel ex miseriarũ baratro inimicos prodisse, atq;*

reuer-

reuertantur, quasi dicat, no tienen de q̃ quexarse por lo hecho cõtra ellos, *si quidem iustè factus est quod exduobus præcedentibus numeris constat. neq; est quod justos accussent*, que es por demas, pues jamas se oluidara de pagar el galardon de su paciencia. *Et notæ gentes vocari; quæ obliuiscuntur Deũ, nam licet recordentur imo aspiciant in quem confixerunt, & puniantur ante faciem agni, quia nõ hæc cognitio in correctionẽ cedit obliuio vocatur, notaq; in fine num. 18. Hebrayce esse selah de quo supra, & additur alia particula, quæ dicitur significare profundã animi meditationem, quasi dicat, hispanè*, ay alma, *dennotaturq; maxi*

mus dicentis affectus ob Dei oblivionem & animarum supplicium.

20. Exurge Domine confitea tur homo iudicentur gentes in conspectu tuo.

21. Constitue legislatorem su per eos sciant gentes quoniam homines sunt. *Finem imponit prima parti in qua duas rationes, quæ potissima sunt breuiter perstringit, exurge, nõ prævaleat homo,* boluedSe ñor por vuestra honra, que va tomando brio coutra vos, el hombrezillo, constitue legislatorem, *id est, acrem principem, vel doctorem vehementem qui legislator dicitur*, porque luego pone en ordẽ, y cõcierto todo el hombre,

vel

vel vt Hieron. cum Chaldea timorem, vel formidinem Morah, enim vnico tantum puncto variato vtranq; timoris, & legislatoris sortitur significationem. vt sciant gentes se homines esse miseros, & errumnosos sicut psalm. 81. num. 7. vos autem sicut homines moriemini, non dixit decideris vt flores, evanescetis vt fumus, vt fauila extinguemini, sed vt homines, quia homo est vniuersa vanitas. Hic est etiam Selach. vt mens ad hoc vltimum perpendendum excitetur. & nota optimi prædicatoris esse cum multa dixerit, sibi diffidendo, à Deo petere, vt ipse auditorum sit contionator.

Commentarij

Psalm. X. Secundum Hebræos.

ECCE non alium Psalmũ sed eiusdem aliam partẽ. Vidisti enim qui fructus ex victoria pro Dauide stante percipiantur, attẽde quædam na ex eadẽ in hostes inclinante orientur. eaq; ad tria capita reuocantur cedit enim impiorum victoria in ipsorũ perniciem, in Dei contemptum in reliquorum hominum ingẽs detrimentum.

1. Vt quid Deus recessisti lõge despicis in oportunitatibus? vt quid, *id est, propter quid, propter quẽ fructum? Et nota Deum auxiliũ suis*

non

non ferre, declarari per receſſum & deſpectum quaſi parens, vel mitiſſimus judex qui vt exerceatur ſupplitium abijt oculosq; auertit, quaſi dicat, ya ſi ſe ſiguiera vtilidad de nueſtro daño, norabuena apartarais la viſta al ſacar la ſangre de las venas, y hizierades auſencia al caſtigar de vueſtros hijos.

2. Dum ſuperbit impius incéditur pauper comprehendũtur in Conſilijs quibus cogitant.

3. Quoniá laudatur peccator indeſiderijs animæ ſuæ & iniquus benedicitur. *Ecce perniciem ipſius conſequentis victoriã dum enim impius ſuperbit gloriaq; victoriæ effervescit miſer ipſe flagrat, & incẽditur*

las brabatas que echa, y risadas que da, es el ruydo del incẽdio con q̃ el pobre hõbre se abrasa, *sicut si ipse venator suo met laqueo capiatur suis comprehẽdatur consilijs* a sus trampas cae, y a sus manos muere. *Et quod peius est sic suo damno tenaciter adhæret, sic sua misera sorte, quam fœlicem prædicat, contentus vivit, vt neque ipse recipiscat, quim potius laudatur in* desiderijs animæ suæ, *id est, se beatum intus prædicat, qui voti compos euaserit, vel quia quod libido imperat rectum dicit.* Neque alius ei bene suadet, *potius iniquus benedicitur plenus assentatoribus*, que le echan mil bendiciones, y todo se lo sanctifican

itaque

iraq; primus fuctus est cõtra se quia tollit prosperitas ab impio, & conscientiæ stimulos, & bonorum consilia.

4. Exacerbauit Dominum peccator in multitudine iræ non quæret.

5. Non est Deus inconspectu eius inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

6. Aufferuntur iuditia tua à facie eius. *Ecce secundum damnum quod Deum respicit, qua enim ratione* 4. *Regum.* 10. *dicitur* in diebus illius cæpit Dominus tædere super Israel, & *cap.* 17. *proiecit (Vatablus, factidiuit) Dominus in illa die semen Israel, & Sapientiæ* 12. *nu.* 3.

dicitur Deus habitato[r] *es illos terræ promissionis superbos exhorruisse, sic præsenti dicitur exacerbatus* enfadado. *enumeratq; tria propter, quæ exacerbatur & perpende ascensum. primum*, porque de puro soberuio, no busca a Dios, *pre multitudine iræ suæ non quærit Flaminius propter superbiam quã vultu suo per se fert non quærit Deum. secundum, non solum absentem non quærit sed neq; præsentem videt* de puro ciego no lo vee, ni tiene respecto a la presencia de Dios, *ex quo sequitur inquinatas esse vias illius in omni tempore Hebrayce* profanatas, no vee q todo lugar es Iglesia, pues en todo esta Dios. *tertium, non*

solum

solum non quærit absentem non videt præsentem; sed neq; sentit punientem aufferuntur judicia tua à facie eius, no repara en tus castigos, Omnium inimicorum suorum dominabitur.

7. Dixit enim in corde suo nõ mouebor à generatione in generationem, sine malo.

8. Cuius maledictione os plenum est amaritudine, & dolor sub lingua eius labor & dolor. *Ecce tertium damnum. Cum enim duo sint genera hominũ aut quos palã, vt inimicos, aut quos ficte, vt amicos habet, omnibus ostenditur pernitiosus, nam quãtum impius victoria inflatus hostib⁹ noceat explicat illud inimicorũ*

suorum dominabitur, Bene Cenebrar. in originali esse mutuaforam a ventis concitatis, ac rapidis, qui & profundissimas arbores euellunt, & altissimas turres deprimunt nulli quod eorũ vi resistat parcentes; dicit enim non mouebor a generatione in generationẽ. Clauada tégo la rueda de fortuna bien puedo atropellar a todos q̃ no abre menester a nadie, *cõtra illius Philophi præceptum. Qui sic monebat victos tractare, ac si futuri essent aliquando victores. Itque vel ex vnico eius ere colligi potest, quod fons quidã est, tribus malis redundans, nam vel execratur, & maledicitur, vel decipit, vel cõtumeliosis verbis amaros facit animos; vbi iria*

com-

comprehenditur damna, quæ impius poteſt lingua ſua ulceri inferre.

9. Sedet in inſidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.

10. Inſidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem dum atrahit eum.

11. Oculi eius pauperem reſpiciunt inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua.

12. In laqueo ſuo humiliabit eum inclinabit ſe, & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

Quantum eis quos vt amicos tractat perniciosus ſit impius tribus comparationibus oſtendit quemadmodum enim viarum graſſator dum videt

diuites

diuites iter agentes in eorũ se insinuat societatem, alsienta cõ el amistad *in occultum ducit quo sic melius interficiat innocentem. secũdò, quemadmodum Leo non rugiens imo in spelunca abditus liberum relinquens iter, vt incautam capiat prædam*, alsi aquellos crueles ojos hundidos de pensar malos intentos, son dos Leones en sus cueuas, atalayando alpobre hombre, para hazer en el presa. *tertiò, veluti venator neq; hiscit incubat se, & quasi terræ adhæret quo liberius in laqueum incidat passerculus sic vt in laqueo suo humiliet amicum, id est, ex plumet se humilem quietumq; prius effingit*; pero aunque fingidamẽte se humillo

al fin

al fin despues cayra de veras, q̃ si al pobre quita las alas, a si haze pedaços, *humiliatur enim pauper ipse vero cadit cum eius fuerit dominatus.*

13. Dixit enim in corde suo oblitus est Deus auertit faciem suam ne videat in finem.

14. Exurge Domine Deus exaltetur manus tua ne obliuiscaris pauperum. *Cum tria enumeraverit mala ab impio victore emanantia demonstrat fundamẽta quibus adhac prastanda nititur, & ab vltimo incipiens, damni quod alijs inffert causam esse dicit, errorem eius animo insitum quo negat prouidentiam in corde enim suo, id est, sibi suassum habet, licet ore*

non

non proferat Deum oblitum esse gestarum rerum imo cõsulto faciem suã auertere, ne vnquam nomina intueatur. Quem errorem postulat euelli, que se leuante y mueſtre brio, *operibusque ostendat non obliuisci pauperum.*

15. Propter quid irritauit impius Deum! Dixit enim incorde suo non requiret.

16. Vides quoniam tu laborẽ ac dolorem consideras, vt trad das eos in manus tuas.

17. Tibi derelictus est pauper & orfano tu eris adiutor. *Reddit causam secundi damni cur scilicet Deum exacerbauit impius, quia negat iustitiam,* no se à de poner

Dios

Dios à tomar quentas, ni escudriñar nuestras cosas, *siue id dicat quia Deum dedecet humana requirere, siuè quia ipsum superbum nõ decet sua requiri, Quod tamẽ verũ est quia non requiret quod videt, & quod videtur non quaeritur, non solum autẽ videt peccata, sed considerat, perpẽdit, ac ponderat circunstantiam laborem scilicet, & dolorem, vel quem tibi inferũt vel quem tuis, & sic tuis illos manibus committes, plaudes enim manu ad manum, & conteres peccatores terræ.* Pues dixeron, no tenias manos para castigar, mueran á tus manos, y dales tales manos, se acuerden, *vel*, delinquieron cótra su mano y castigos, *diuinã*

scilicet

ſcilicet negantes juſtitiam: pues entrieguelos la juſticia diuina ala parte offendida, q̃ es ſus manos y caſtigos. *Et perpende Deum omnia eſſe, quæ impio moleſtiam poſſint inferre*, luez, que entriega el delinquente, *vt traddas*, verdugo, q̃ executa el caſtigo, *in manus tuas*, Parte offendida, que pone la demanda, *quia ſcilicet negabatur juſticia*, abogado de guerfanos, y procurador de pobres, *illi enim derelictus eſt pauper & orfano eſt adjutor. Vel. ſi ſuppiicium differs eſt quia non vis manibus noſtris impios committere nunc, ſed poſtea tuis*, aca perdonando la parte, facilmente alça mano la juſticia, *ſed, & ſi*

pauper,

pauper inimicus pareat, iudex tradidit illos in manus suas, imo, porque alça mano el justo de la vengança, toma Dios la mano en este negocio.

18. Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius & non inuenietur. *Tertium damnum primò loco positum fuerat quod ipse sibi complacebat seq; laudabat, alij benedicebant, & adulabantur: vnde & a se, & ab alijs illius peccatum occultabatur, huius supplitium sit, quod cum quæstionẽ habeas de perditis eius moribus, nusquam impius appareat,* de puro corrido, no ose parecer en el tribunal de Dios, *vtq; peccati fugiat inquisitionẽ*

mentibus dicat, vt cadant super eum.
vel secundò, quæretur peccatum illius
procedera cõtra el la Sancta In
quisicion de la Iusticia diuina,
& nõ inuenietur, quia ad inferos amã
dabitur. Vel tertiò sicut cum in pros-
pera fortuna erat, nullus de illius pec
catis, ac sceleribus neq; verbũ agebat
sic robore prosperitatis contrito, illius
peccatũ quæretur, & non inuenietur,
quia scilicet, no lo dexarà caer en
el suelo, a penas lo aura hecho
quando lo cojan al buelo, *vel de-*
niq; licet diuina misericordia peccata,
quæ deleat vbique quærat, hoc nõ inue
niet, quia irremissibile, vt si diceret, quæ
ret Christus peccatores à quibus cul-
pas aufferat, & latronem inuenit in

cruce,

cruce, quæret quibus pœnas remittat, & purgatorium inueniet, quæret quibus largiatur gloriam, & inueniet in lymbo, sed quæret peccata illius, non tamen inueniet, quia apud inferos commoratur, quo diuina misericordia parcens non penetrat.

19. Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi: peribitis gentes de terra illius.

20. Desiderium pauperũ exaudiuit Dominus præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

21. Iudicare pupilo, & humili, vt non apponat se homo magnificare super terram.

Certus Dauid, vt in alijs solet Psalmis de Dei misericoridia suas jam

preces exauditas habet, cumq; in duas partes psalmum distribuerit, & in prima, pro se misericordiam, in secunda, contra hostes diuinam iustitiam implorauerit veramq; complectitur. gẽtes enim dicit perituras, id est, Hebræos profanos, & impios de terra, id est, populo Dei. Desiderium pauperum dicit exauditum non solum autem desiderii, & orationem sed præparationẽ cordis siuè præparatio sit ipsa perfectio & rectitudo justi, vt Euthim. siuè præparatio ad orationem, gusta Dios tá to desta musica, q oye con attẽcion el templar de la guitarra, è imponerse delos cantores. *Ergo Deum judicaturum dicit, id est, pro pupilo, & humili laturum sententiam, vt*

nõ apponat se homo magnificare super terram, id est, vt Euthim. vt omnis homo operas eorum cernens vindictam absque periculo prudẽs audaciam deponat ac temeritatem. vel, ne ipse impius pergat adhuc in sua superbia. & nota eãdem vocem Arabs significare se conterere, & se magnificare. quia qui se exaltat se humiliat, y el subirse es despeñarse.

PSALM. X.

Artificium.

REspondet Dauid in hoc Psa. suadentibus amicis vt belli pericula fugiat manus inimicorum euadat, ni-

hilq; ſibi in Deo ſpem ſuam collocanti ab hoſtibus timendum eſſe demonſtrat. Diuiditur in duas partes in 1. à. n. 1. vſq; al 5. duas timoris cauſas perſtringit cur fugam amici ſuadeant, in 2. a. 5. vſq; ad vltimum mirabili quadam correſpondentia eiſdē alias opponit, & cur ſibi non ſit timendum oſtendit.

1. In Domino cōfido quomodicitis animæ meæ tranſmigra in mōtem ſunt paſer. *Ecce quod ab amicis ſuadebatur, vt in montem ſicut paſer tranſmigraret, id eſt, tū celerimè, tum nullum relinquens veſtigiū, ſic hoſtem eluderet, vt auis ſolet aucupem, neque regi in monte deerit*

qui

qui paſerculis ibidem non deeſt. in montem dicit, id eſt, in abditiſsimas latebras quas aucupum ſolertia non exploret.

2. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcũ parauerũt ſagittas ſuas in pharetra, vt ſaggitent in obſcuro rectos corde. *Duæ enumerãtur rationes ab amicis propoſitæ cur, ſe fugæ committere teneatur, prima quia hoſtes potentes ſunt armis, non alias niſi ſagittas commemorat, & arcum, vt intelligat multo plus valere gladijs, & haſtis ad percutiendum quàm ſagittis, qui ſic valet ad feriendum eminus. ſecundò non ſolum armis valent, ſed eorum tractandi peritia, conſilioq; belli,*

id enim est parare sagittas intendere arcũ & in obscuro sagittare, id est, latẽter & insidiosè, vt mos est accupis.

3. Quoniam quæ perfecisti destruxerunt: iustus autẽ quid fecit? *Duo dicta probantur, ipse enim Dauid belli vincitur astutijs; siquidẽ, quæ ille perficit illi destruunt*, le cõtraminan sus ardides, *& armorũ potentia superatur, quid enim fecit iustus Dauid? id est, quod damnũ intulit hostibus? nisi velis cum cõmuni dicere, innocens certè hæc patitur.*

4. Dominus in templo sancto suo, Dñs in cœlo sedes eius. *Ecce secundam partem, in qua respondet amicis suadentibus fugam immontem excelsum, aitq; satis abditum tutumq;*

montem

montem Deum esse qui in cœlo habitat ad quem ipse Dauid confugit.

5. Oculi eius in pauperem respiciunt palpebiæ eius interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat iustū, & impium, qui autē diligit iniquitatem odit animam suam.

Ecce rationibus allatis profuga rationes opponit pro fiducia in Deo collocanda. dicebant aduersarios esse potentes consilio & astutia, at Deus qui pro me est, sapientia præstat, vt me tueatur, id enim est Dei oculos respicere in pauperem, quod si intuetur certè tuetur, & non solum meam videt afflictionem sed hostiū, quātumvis in obscuro positas, explorat insidias. id enim est eius palpebras

pebras interrogare, ideſt, diligenter attendere atq; diſcutere ſuperborum cõſilia. vel fortaſſe melius; cũ dixerit Dauid Deũ in pauperem reſpicere, ideſt, illius gerere ſolicitam prouidẽtiam, & hanc aduerſariorum inſidijs oppoſuerit, poſſet aliquis opponere, etiã hoſtiũ cunctorumq; hominum eam gerit; vnde non eſt cur ex eius prouidentia te putes potius tutum, quam illos. Tacitè reſpondet, Deum palpebris, ideſt, nullo verborum ſtrepitu, ſed corda pulſando, vt qui oculorum ictibus loquũtur, omnes homines interrogare quẽ velint, vt ſe erga illos met præbeat? an vt amicus eis conſulendo? an vt hoſtis in eos conſulendo? Qui vero diligit iniquitatẽ, tacite reſpondet ſe malle

Deum

Deum aduersarium. atque adeó dum Deus interrogat iustum, & impium, qui diligit iniquitatem odit animam suam, & per consequens qui diligit bonitatem, amat animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos ignis, & sulfur spiritus procellarum pars calicis corũ. *Dictis de aduersariorum potentia nũc respondet, etenim si illi arcu sagittisq; præstãt, quas euadere posset ipse in mõtẽ fugiens; Deus, inquo confidit, laqueorum pluuiam habet, pluviam inquam cœlitus delapsam, sed est terræ vaporibus concretam, sic supplicium à Deo immissum, sed à peccatorum sceleribus promeritum,* pluuiam *inquam, quia neque ima vallis, mons vè editus,*

princeps

princeps ve, aut populus Dei effugiet supplicium. neq; solum laqueos quibus capiant cælitus immittet, sed ignem & sulfur quo, instar Gomorræ & Sodomæ, moriantur, id est, effugere nullus poterit eius vindictā scilicet laqueo constrictus fugere non valet incendiū cui supplitio est addictus. Vocat has pœnas partem calicis, id est, quod eis contigit ex eo vino iræ Dei, quod inclinat ex hoc in hoc, & bibunt omnes peccatores terræ, cuiusq; fex nunquam est exinanita in æternū duratura. Sunt ignis, & sulfur pars est supplitij, hoc enim solum denotat pœnam sensus, alia verò pars & potissima, de qua nō verbū facit Dauid, quia de ea non multum curant impij. est pœna damni.

8. Quo-

8. Quoniam iustus Dominus iustitias dilexit æquitatẽ videt vultus eius. *Unico verbo rem totam concludit dum enim ille iustitiam colat certus est de diuina erga eum prouidentia qui cum iustus sit iustitias diligit, id est, iustos iustissimos, æquitatemq; videt, id est, amat,* y a de boluer por la razon. *Hebraicè est vultum eorum ibique trinitatis indicari mysterium vide apud Genebrardum.*

PSALM. XI.

Artificium.

EDITVS est hic Psalm. in eos qui regnante Saule primas in regno tenebant

bant homines ſcilicet fraude verſutijsq; imbutos de quorum improbitate in Pſ. 5. & 58. cóquæritur qui forte Dauidi promiſſe rant ſuá operá, vt in Saulis gratiam reddiret, qui promiſſa violantes occaſioné huic Pſal. præbuerũt. qui diuiditur in quatuor partes in 1. à n. 1. & 2. hominum ſuæ ætatis vulpinos mores cómemorat. in 2. à n. 3. & 4. Dei juſtitiam cõtra eos implorat. in 3. n. 6. 7. & 8. inducit Deum ipſius Dauidis miſerentẽ, & erga eũ ſe fidelẽ præſtantẽ, cui hõies ſunt infideles. in 4. perpendés Dauid falax hõiũ auxiliũ, & fidele Dei, illud ſpernés, huic ſe cõmittit.

1. Sal-

1. Saluū me fac Deus quoniam defecit sanctus, quoniā diminutæ sunt veritates à filijs hominū.

2. Vana loquti sunt vnusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt. *Ecce primā partē, in qua ascensu facto, sui temporis miseriam deplorat.* Saluum me fac Deus, *non est solum orantis vox, sed etiā quod sequitur detestātis Hispanè,* Dios me libre, q̄ no ay hóbre q̄ haga biē? *primò,* deffecit sanct⁹, *id est, ego qui sanctus tuus sum deffeci.* desmayo, *vel, quod mihi melius videtur cū Varablo, quoniam deest beneficus maxima enim sanctitas est beneficentia,* Quoniam deminutæ sunt veritates,

id est,

id est, paucissimi sicut qui veritatẽ loquantur, vel ipsæ veritates diminutæ sunt, ideſt, non plenè, & integrè res vt sunt docentur, con mil mellas diziendo parte, y callando parte como ſierras, *ſolent enim aliquando non minus diminutæ ac dimidiatæ veritates quam mendacia integra nocere* à filijs hominum, *id est, ab honoratis & proceribus, quos ſalaciæ iſtæ magis dedecent. Et quoniam mẽdaciorũ duo ſunt genera, primũ quãdo aliquid promittitur, quod vel promiſſum nõ adimpletur vel promittitur abſq; adimplendi animo. ſecundum cũ aliquid aſſeritur, quod aliter ſe habet; verumq; genus mendarij attingitur. ſecundum ſignificant verba illa vana*

loquti

loquti sunt vnusquisq; ad proximum suũ. vnos à otros se mienté, *iusta enim Dei ordinatione fit, vt ei detrahatur, qui alteri detrahit. vnde Satiric°.*

Cædimus inq; vicé præbemus crura flagellis. Dõde las dan las toman. *primũ mendatij genus*, labia dolosa incorde, & corde loquti sunt, *id est, in duplici corde*, coraçõ doblado, *aliud .n. aparet ore, aliud clauditur intus, vt dicimus*, hõbre d̃ dos caras, *& nota cũ Echum. hõies ipsos vocari labia, vel vt dicim°*, fulano es mala lẽgua. *l. quia*, todos ellos son lẽguas pa engañar, y prometer, q̃ ni tiené pies pa dar vn paso, ni manos pa darla al caido, ni ojos d̃ cõpasiõ, *sed ões labia sũt.*

4. Disperdat Dominus vniuer sa labia dolosa, & linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt linguam nostrã magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? *Ecce secundam partem, inqua aduersus mendaces supplitium petit. lingua dicitur magniloqua id est, superba & arrogans quod Hispanè dicimus* Fanfarrõ, *vt Sophoniæ 3. n. 11. Magniloquos superbiæ tuæ, id est, qui te excelsam faciebant linguis suis magniloquis, & Daniel 7. num. 8. dicitur illa bestia os habere loquẽs ingẽtia, id est, superbum ac magniloquum. Redditq; rationem cur hoc supplitiũ ab eorum linguis debeat sumi? tum*

quia

quia instrumentum fuerunt deceptionis, dicebant enim polliceamur mõtes aureos, extollamus promissa, porque que nos questa? ay mas q̃ abrir la boca? quié nos lo á de demãdar? *vel quia linguis suis cõfidẽtes omnia sibi pollicebantur, sic enim linguã magnificare, erit quod dicimus*, honrar la espada, *id est*, hazer cõ ella hazañas *sic dicent*, con nuestras lenguas alcançaremos quanto quisieremos. nuestras lenguas estan por nosotros *à nobis, id est, p nobis sic enim Aquila nobis adsũt*, quis noster Dominus est? Quié pondra freno a nuestra libre lẽgua? *vt horum ergo, & blasfemias & fraudes in Deum & homines, linguis*

commissas disperdat expostulat.

6. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit Dominus.

7. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.

8. Eloquia Domini eloquia casta argentum igne examinatum probatum terræ purgatum septuplum. *Ecce tertiam partẽ, in qua Deus fingitur statuere inopes fideliter tueri, quibus homines fidẽ frangũt. Ponere enim aliquẽ in salutari.* es poner llo en saluo. *& fiducialiter agere, est non solũ familiariter, vt cõmuniter declaratur, sed* yo le tratare cõtrato fiel de modo q̃ se puede fiar de mi, *id est, promissis stabo. Etenim si hominum*

minũ verba, & vana sunt, idest, mẽdatia & dolosa, quia infidelia, Dei verba sunt casta, id est, no hazen trayciõ puras, y senzillas, *sicut. n. cũ turpis dũ voluptatẽ consequatur, fidẽ, & Deo & cõiugi violare nõ veretur, sic falax siue falendi studio, siue obaliam cõmoditatem fallere nõ erubescit, quẽ sensum sequutus est Crutio interpers Lyricus.* P. Crutius

Promissa ducit sẽper in exitũ, sincera, &c.

Ad hanc eriã fidelitarẽ pertinet similitudo argẽti, igne examinati, purgati, in luteo fornace, nõ semel sed septies, verba. n. diuina in promissis non defficiẽt, fallaciæ enim mixtione carent. vel quia quãtunuis in ignẽ immittantur nihil ex eis deerit, la palabra que Dios da núca por misera fortuna del

hombre le falta nada, porque no lleua escoria de humano interesse; *ideo enim homini misero in igne tribulationis posito fides data deest quia aliquod ab eo expectabat promittens.*

9. Tu Domine seruabis nos, & custodies à generatione hac in æternum. 10. Impij incircuitu ambulant secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. *Ecce vltimam partem, inqua Dauid infidelia hominum, & Dei fidelia promissa perpendens diuinæ se protectioni committit. Generationem hanc vocat*, de esta era, y modo degente, que aora se vsa *qua protectione fretus hominum non timet*

timet insidias, quanuis enim impij vn
dique nos cingant alij persequendo ar-
mis, alij fallendo promissis omni ex par
te circundati ab amicis inimicisq; te-
neamur quanuis etiam tu filios homi-
num, id est, impios, vt Genes. 6. mul-
tiplicaueris, id est, prosperaueris epu-
lis, vt habetur in Hebræo, & voluptati
bus pululaveris secundum altitudi-
nem tuam, id est, tuorum consilio-
rum profunditatem vt Apocalyp. 2.
altitudo Sathanæ, *id est, profun-*
ditas consiliorum, quanuis ergo illi
nos circundent, imo quantumuis tu
ipse illis faueas, me a te desserendum
non timeo, sime tuæ fidei commisserо.

Videntes filij Dei filias hominum.

Commentarij

PSALM. XII.

Artificium.

SIVE in bello tẽporali cũ Saule, siuè in spirituali cũ hostib⁹ invisibilib⁹, quod mihi verius videtur ob numerũ quartum, edditus est Psals. à Dauide pro cõsequẽda ab hostib⁹ victoria, cõtinet trespartes, in 1. quærellas iactat de præcipuis tribus malis. 1. quod á Deo. 2. à se 3. ab hostibus patitur, quæritur enim de Dei neglectu, & obliuione, de interiori crutiatu, & hostiũ gloriatione. In 2. parte in horũ remedium, tria item à Deo petit. primũ, vt respiciat, & exau-

& exaudiat, secundũ, vt interio res tenebras discutiat, & tertiò, aduersariorum gloriationẽ de primat. in tertia, id maxime diuino honori expedire tribus itẽ rationibus demonstrat.

1. Vsq; quo obliuiscéris me in finem: vsq; quo auertis faciem tuam à me. *Ecce primã partẽ Psal. & primũ de quo conqueritur, quasi dicat, nõ solum mei obliuiscéris, vt benefacias, sed cũ me ante oculos tuos statuo, vt videas, consultó faciem auertis,* como de no amigo te oluidas, y como de enemigo apartas la vista.

2. Quandiu ponam consilia in anima mea dolorẽ, incorde

meo per diem. *Secundò de se ipso conqueritur qui duplici rerum genere intus crutiatur singulis diebus consilijs ac dolore, quid enim grauius ancipiti mente! & quod consilium capiat dubitante. alij legunt*, ordinabo scripturas quotidie. Cada dia salgo con su acuerdo *Simachus*, Solicitudinem in mẽte mea per diem. *Quid etiam grauius quam post longam consultationem dolorem inuenire?* despues de muchas consultas dar en lo peor, *vt Ecclesiastici* 27. *n.* 5. Sicut in percrusura cribri remanet puluis, Septuaginta sterecora, sic aporia hominis incogitatu illius. Despues de mucho cernir se q̃da el cedaço

con

con las grãças, y despues de mil traças, suele quedarse el hõbre con el desecho.

3. Vsq; quo exaltabitur inimicus meus super me? *Tertió de hostiũ gloriatione conqueritur; illud, super me, tria potest significare, vel plus quam ego vt psalm.* 118. *lex dicitur super aurum, & topazion concupita, vel, deme, ideſt,* triunfarà de mi. *vt Psal.* 20. *super* salutare tuũ exultabo. *& ad Rom.* 15. Charitas non gaudet super iniquitate. *vel. pro contra me, vt dicitur visio Isaiæ super Judã, & Ps.* 82. super populum tuú malignaverunt consilium, *id est, contra populum tuum. Inimicus dicitur, id est, inimicorum princeps sic*

enim

enim alij legunt, Patronus inimicitiæ meæ. vel vt Hispanè, el enemigo, *id est*, todo el exercito contrario.

Respice, & exaudi me Dñe Deus meus. *Ecce secundam partem psalmi, inqua malorũ expostulat medicinam, & in primis contra primũ, vt benè Aug. notauit, Respice, refertur ad dictum vsq; quo avertis faciem? & exaudi me ad id, vsque quo obliuisceris met?*

4. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte. *contra interiores tenebras Dei lumen implorat, tum vt animus liberetur dolore, vt orta luce recreatur infirmus. tum vt consiliorum variorum tenebræ*

reppel-

reppellantur, vt orta luce exploran-
tur omnia. Lumini nostræ mẽtis illus-
tratio à Pater luminum descendens
comparatur, siuè conferentem Deum,
siuè modum conferendi consideres. pri
mũ enim luminis larga effusio nihil de
solis claritate minuit, in luce cõmuni-
canda non sol sicut alia agentia in agẽ-
do repatitur, nunquam á se, sed ratio-
ne inferiorum, luminis cessabit cõmu-
nicatio. Præterea gratis omnio, nullis,
vt ad plubiã, terræ præcedentibus me-
ritis impertiur. si obstaculum inue-
niat lucis radius reflectitur, & pro-
ximius corpus ardentius inflammat.
non solus est radius solis, sed ca-
loris vehiculum, sic enim illuminat,
vt cale-

vt calefaciat. cumq; sæpe multa illuminentur quim calefiant, quia calori resistunt; nihil tamẽ calefit, quim illuminetur. hæc omnia perpẽde, & illustrationi diuinæ accõmoda. Quia vero lucis effectus est á somno excitare, vel somnum impedire, ideo Dauid petit illuminari ne obdormiat in morte, *sed quid est obdormire immorte? an mori absq; Dei recordatione?* morir sin candela el entendimiento, y luz de lo que conuiene essi-tonces. *an secundó, dormire in morte est, mori in morte? sunt enim qui in morte viuunt, & fælicem tunc inchoantur vitã moriuntur enim in Domino, qui vita est, & sunt qui in morte æterno somno incipiunt consopiri.*

Cum

Cum Chaldæus ne peccem & dor
miam cum his qui moriuntur
mortem. *An tertió, ne magno do-*
lore perculsus moriar, & cani mei cũ Genes.
merore, id est, præmærore deducantur
ad inferos. An deniq; quod plus ar-
ridet. Mentis peto lumen ad hostium
explorandas insidias ne imparatus oc-
cidar, ne mors mihi ab hostibus immi-
nens me dormiẽtem securumq; capiat
Ne quãdo dicat inimicus meus
præualui aduersus eum. *Tertiò,*
hostium petit vires fiangat, ne vnquam
gloriari de victoria possint. Si de bello
spirituali intelligas, fauet Chaldæus.
Non dicat fomes prauus domi-
natus sum ei, *quando vero dicturus*
sit Hieron. dicit in futuro Iuditio.

5. Qui

5. Qui tribulant me exultabũt si motus fuero : ego autem in misericordia tua speraui.

6. Exultauit cor meum in salutari tuo : cantabo Domino qui bona tribuit mihi, & psalam nomini Domini altissimi. *Ecce tertiam partem, inqua ex triplici capite Deo repræsentat Dauid, diuino honori expedire quod petit, primo ratione iustitiæ ne iniusti exultent, si Dauid motus, id est, de dignitatis statu deiectus fuerit tantilũq; fuerit colapsus, vel vt benè Euthim.* Si fluctuavero ab illa quam in te habeo securitate fœtabuntur sperantes me iã impræceps delatum iri, vt qui nullam basim, ac fundamentum

heãm

heám salutis, Como yo fuere desconfiando en Dios, iran mis enemigos confiando en si. *secundò ratione misericordia, ne justi spes in illa collocata in irritum cadat. tertio ratione religionis, ac honoris qui sic augebatur, dum grati animi ardorem ostendens Dauid, canticos edet iucundissime. Tria dicit se factrũ, exultare, cantare, & psalere. Hieronym. de interiori latitia, de prædicatione oris, de operibusq; bonis, exponit. Excelentissimumque psalmum opera ipsa bona intelligit, eodem fere modo Euthim.* cantabo (*inquit*) *ore, psalam psalterio, vel oblectabo te cõtẽplationis studio, & vitæ meæ actionibus.*

Commentarij

PSALM. XIII.

Artificium.

EDITVR hic Psalmus cõtra Dei cõtemptores iustorum opræsores. diuiditur in tres partes. in prima cõqueritur de corruptis sui temporis moribus, vniuersaq; mala ad tria capita reuocat, ad mẽtis errores, ad prauos cordis affectus, operaq; iniqua. In secũda, fingitur Deus hæc omnia de cœlo respicere, & tantis malis medelam meditari. in tertia, ne existimetur hæc, aio vindictæ dicta fuisse à Dauide, amorẽ, ac desideriũ eis benefaciẽdi ostẽdit.

Dixit

1. Dixit insipiens in corde suo non est Deus.

2. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis non est qui faciat bonũ non est vsq; ad vnum. *Ecce tria mala. primum pertinet ad mentis errores, insipientem vocat in singulari, quasi dicat, quisquis mente caret. dicit* in corde *quia nõ audet ore proferre,* non esse Deum, *prouidentiã, scilicet, eius erga hæc inferiora, & nota his verbis indicari totius malitiæ radicem, & fructum, initum, & incrementũ, primo enim radix omnium malorum est oblivio, dicunt non esse Deum, & perpende malitiæ excessum quidam enim docent Deum videre, sed obliuisci scelera,*

vt *Ecclesiast.* 27. Quis me videt? tenebræ circundant me, & parietes operiunt me, nemo circunspicit me, quem vereor? delictorum meorum meorum nō memorabitur altissimus. *quasi dicat, ex creaturis nulla videt, solus intuetur creator, qui labili est memoria. Alij processerūt vltra, non solum nō memoratur, sed neq; videt, Ezechiel.* 8. *n.* 12. *illi seniores reptilibus adolentes thura incubili, suo vnusquisq; dicebat* non videt Dominus nos, dereliquit terram; *sed hi in extremum deuenerūt amentiæ, non enim memoriam, & præsentiam, sed ipsam Dei negant existentiam. Insipientes dicuntur nō mendaces, nō illudentes sed illusos,*

non

non decipientes sed deceptos, es escusa de su maldad, echarlo a que estan locos, es exageracio de su delicto, que no se puede præsumir tiene seso, quien tal dize. *vt circa.* 13. *Ezechiel. benè notauit Prado*, Væ prophetis insipientibus, *& Osea*, 9. scito re prophetã stultum, *& Hier.* 23. In prophetis Samariæ vidi fatuitatem.

Deo animæ sponso orbati corrupti sunt in studijs, ponen sus aficiones en otro, que en Dios, *cũ enim Deum esse negent, declinant ad creaturas, à quibus corrumpuntur. corrumpere autẽ in scriptura sicut apud Latinos est adulterare, Martial. lib.* 12. *epis.* 64. *corrũpit sine talione celebs, &c.*

*Et corruptam pro Viciata virgine cõ-
muniſſimum eſt ergo corrupti ſunt in
ſtudijs ſuis*, como le ven ſin Dios,
a quien niega, *ab vnaquaq; creatu-
ra violatur. Mẽtes docentur corrup-
ta. 1. ad Thim. 6. cum debita veritate
priuantur, quæ mentis eſt proportio-
natum obiectum? Senſus dicitur cor-
ruptus. 2. ad Corinth. 11. n. 4. cum de-
ceptus ad falſa à vero declinat. Cogi-
tates manè dicũtur corruptæ Sopho. 3
cum non circa illud exercentur, quod
mane debet cogitari. Ergo homo in ſtu-
dijs corruptus eſt cuius ſtudia decli-
nant à Deo in quem deberent dirigi ſic
enim infra. n. 4. cum idem ſenſus vi-
detur repeti dicitur omnes declinaue-
runt ſimul, &c.*

Pretered

Præterea quẽadmodum corruptũ corpus abominabile est corrupti docentur, & abominabiles, *id est, detestabiles,* & *postquam sunt corrupti studijs, à creaturis, abominabiles docẽtur Oseæ. 9. Initiati sunt in Belthphegor,* abalienati sunt in confusionẽ facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerum. *At quibus sunt abominabiles? Cum nullum dicat omnem designat. primum Deo ipsi, si enim Deut. 22. n. 5. dicitur,* commutatio vestium abominabilis esse apud Deum quanto erit abominabilior Deo commutatio studiorũ rationaliũ in brutalia. *Si Prouerbiorum. 11. n. 20. abominabile est Deo cor prauum, id est, non rectum sed*

sinuosum erit sanè abominabiles, qui studijs à Deo increaturas declinat vide. Psal.105. Abominatus est Dominus hæreditatem suã. secundò, est alijs omnibus abominabilis, vt supra dicto Psalmo infecta dicitur terra in sanguinibus, & cõtaminata in operationibus eorum. vide Isai.14. de Nabucodonosor, n.19. Eris quasi cadaver putridũ non habens consortium. deniq; sibi ipsi est abominabilis. vide id Nahum. 3. Renelabo pudenda tua in facie tua, *forte huc expectat Dauid*, putruerũt, & corruptæ sunt cicatrices à facie insipientiæ meæ, ò Señor, y como me hieden mis culpas, *vt cum alibi dicitur* factus sibi met ipsi grauis. *Tã male olent,*

vt

vt Ezech. 8. Applicent ramos ad nares, vt fœtorem auferant eorum peccatorum, quæ in eodem. c. abominationes docentur?

Deniq; quia non solum molestæ sed nociuæ sunt res corruptæ, ideo, additur non est qui faciat bonũ. Pro quo nota, esse in scriptura, sicut apud Latinos, figurã lithotæ, seu lithotes, id est diminutio, seu tenuitas, cum res magna verbis humilibus, & parũ significantibus exponũtur qua Homerum. Maroneq; vsos esse Gelius docet lib. 2. noctium Attic. cap. 6. sic enim Georgic. 3. Busiris dicitur illaudatus, id est, extrema malitiæ, qualis erat hospites immolare, &c. Æneyd. vnde dicitur inamabilis, id est, odiosissima.

& 11. *Palans dicitur non virtutis egens, id est, maximæ virtutis. In scriptura est communissima.* 1. *Reg.* 12. Nolite declinare post vana, quæ nõ proderunt vobis, *id est, nocebunt plurimùm.* & 1. *Mach.* 2. nõ est vobis vtile relinquere legem, *id est, est valde obnoxium.* & *Mich.* 2. Væ qui cogitatis inutile, *id est, maximè nociuum sic enim Chaldæus vè cogitantibus ad rapinam. ergo non facere bonum est per figuram lithotes maximum facere malum. parum enim esset postquã abominabiles dicti sunt eos solum inutilitatis nota inurere nisi sub eo nomine maxima pernicie significaretur, vt Iob.* 15. *n.* 16. *Quanto magis abominabilis, & inutilis homo, &c.*

Sed

Sed cui nam rei malum inferũt pec catores? cum nullã dicat designat omnem. quid enim est peccati labe non infectum? quid peccati abominatione nõ desolatur? primum ipsi Deo nostro intelligendi modo, multa, si Deus capax esset, mala inferret. Diuina sapientia in hæc inferiora gubernando, quasi exhausta peccatorum multitudine fingitur. Osea 11. Quomodo dabote Ephrain? Protegam te Israel? Quomodo dabo te? Sicut Adaba ponam te, & vt Seboim? cõuersum est in me cor meũ: mil buelcos me da el coraçon? pensatiuo, reboluiendo enel, como me tengo de auer contigo. *Diuina pacietia quasi eximanita ostendit*

Ierem.

Ieremias. 3. Ue tibi Hierusalem non mundaberis post me vsq; quo adhuc? Que paciencia ay, ya que baste? *Diuinæ naturæ voces, & pro hominibus interpellationem cessare faciunt peccata Genes. 6.* Non permanebit *Hebraicè*, Non litigabit spiritus meus in æternum, *quia caro est*. No tiene ya que vozear mas la misericordia en este pleyto cõcluso, *delitias quibus in hominum cõsortio gaudet, ablatæ insignuãtur, cũ. 4. Reg. 10. dicitur tædere super Israel & c. 7. proijcere, id est, fastidire omne semen Israel. Diuina illa mentis quies animiq; serenitas atq; fælicitas quasi obnubilata fingitur, Isaia, 57.* Nunquid in æternum litigabo? aut

in sem-

piternum inascar? Spiritus á facie mea egredietur, & flatus ego faciam, Siempre pleytos?re sollemos vn poco. *Si ad creaturas descendas cœlos tanquam librum extentos peccator complicat; Isaiæ. 34. luce priuat Ieremia. 4.* Qui aspexit cœlos, & non erat lux in eis, *Solem in ortu suo obtenebrat, & Lunam facit non splendescere in lumine suo Isaiæ. 13. aerem fetore replet. Sanguines illius Draconis Ieremias. 51. Volatile cœli ob peccatum recedit Ierem. 4. mare desertum fit, & flumina ponũtur in siccum Isai. 50. & á facie Domini pisces maris comouere facit peccatum. Ezechiel. 38.*

Terram

Terram vacuam reddit, ac nihil aſpiciẽte Ierem. c4. Beſtias agri infirmat, & ridentia prata lugere facit. Oſe. 4. Deniq; cui maiꝰ malũ infert miſer eſt peccator qui Heſter. 14. & alibi dicitur nihil. vt non ſit opus oſtendere quomodo potentias, ſenſus, animumq; corrumpat. ergo non eſt qui faciat bonum, id eſt, Non eſt qui non faciat malum, neq; eſt cui malum non fiat.

3. Dominus cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligẽs, ac requirẽs Deũ.

4. Omnes declinauerũt ſimul inutiles facti ſunt, nõ eſt qui faciat bonum non eſt vſq; ad vnũ. *Ecce 2. partẽ pſalmi, vbi nota prima de cœlo dici Deum proſpicere, ſiue ut*

ſupra

supra dicta peccatorum corruptio indicetur Deus eminus hæc intueri fingatur. siuè, vt vniuersum terrarũ orbem lustrare ostẽdatur, qui enim eminentiorem tenet locũ plura collustrat sic Ezech. c. 8. Intra terram, & cælũ fingitur colocatus ad omnia, quæ in templo erant exploranda. Nota secũdò, maiorem malitiam Deum in terra inuenisse quã ipse quæreret, & vt rudi minerua dicamus eò humana malitia processit, quo diuina iustitia. inuestigans non peruenit quærit an sit intelligens requirensq; Deum? & inuenies dicentes non esse Deum, non quærit Deus, si est negans Deum, quis talia putaret? sed si est requirens, ac intelligens? quod in hominum cadere posset

stul-

ſtultitiam, & imbecilitatem. Nota denique caldacie eſſe ſi eſt intelligens quarensque eruditionem à conſpectu Dei. Refertq; Epiſcopus Vienenſis in quin cuplici pſalterio quaſi inde reliqua mala oriantur quod non ſit, qui à Deo diſcat bonitatem.

5. Sepulchrum patẽs eſt guttur eorũ, linguis ſuis doloſe agebãt venenũ aſpidũ ſub labijs corũ.

6. Quorum os maledictione, & amaritudine plenum eſt. *Hi verſus à plerisq; libris abſunt, habentur tamen apud Iuſtinum, pſalterium Romanum, vtrumq; Arabicum, Syrũ, & Aegyptiacum. & incom. Gracis additi ſunt margini cum hoc ſcolio nullibi in pſalmis appoſita ſunt, vnde autem*

autem Apostolus ad Rom. 3. ea sumpserit quærendum, in alio scolio referuntur ex Diod. Theod. Cyril. Didimo. sed additur in exaplo non esse inventa. Cyprianus libr. de zelo, & timore ea citat ex Paulo. Aliqui judicant Apostolum. ex variis Psalmis hæc verba aduersum judæos collegisse. Vide Genebrard. alij hos versus fuisse à Dauide [illegible], sed in antiquis, vt alia, deffuisse originalibus dicito quod malueris. His sanè versibus suppleri videtur, quod in enumeratione peccatorum omissum fuisse videbatur à Dauide, nam cum de omnis erroribus, de prauis voluntatis affectibus nocibisque operibus dixisset, videbatur omisisse aliud peccatorũ

genus quod Deus valde detestatur eorũ scilicet, quæ ere cõmittuntur, vt obiter indicetur, multa homines peccata examinantes obliuisci, quæ tamen Deus intuetur. Neq; Dauidem odiosum esse sui temporis acusatorem, cum hoc peccati genus non recensuerit.

Perpende autem quã breuiter vniuersa peccata, ore commissa cõplectantur gutur, [illegible]paratur sepulchro patenti obgulæ voracitatem, vt explicat Aug. sic enim inter illas insatiabiles sanguisugas, quæ nunquam dicunt sufficit, infernus, id est, sepulchrum nu[illegible]meratur. Lingua dicitur dol[illegible]re ob adulationem, vt idem Aug. dicẽs voracib⁹ esse cõmitem adulationẽ. Os dicitur maledictione & amaritudine

reple-

repletum ob blasphemias, & oprobria, quæ jactant labia, venenum aspidum claudere quia lætalibus consilijs mortem inferũt sic Aug. licet ideo explicet aspides dici, quia sunt diuinæ legi aures claudentes. Sed certè venenum dicitur aspidum, ob mirabiles aspidei veneni proprietates, quæ mirè quadrant labijs mala consilia præbentibus primo quia [illegible]e. libr. 1. cap. 57. Viperæ & aliarum serpientium morsus non carent remedio, solum aspidis morsus curari non potest, estque omni medicina robustius, vt intelligas praui consilij ab amico exhibiti venenum. ipsius dæmonis suggestiones superare. secundó, ex eodem libr. 3. cap. 31. cap. 31. & Plin. lib. 10.

Proprietas

Aspidei re censentur

cap. 74. Is qui ex aduerſo reſpicit in aſpiratione lybicæ aſpidis excæcatur, eò enim tendunt conſilia. vt mentis lumen, ſiuè innatum, ſiuè á viris eruditis incenſum extinguant. tertiò, ex eodem lib. 9. cap. 61. morſuum veſtigia tam perparum apparentia aſpis imprimere dicitur, vt inditia vix aeri oculorum acie deprehendantur, venenum non eminet ſed ſubcutim ſubiẽs intra meatus vena pœnitus ſubeſt atque ſic intima delabitur, vt nihil extet, neque emineat haud aliter omnium peſſimus dolus eſt inqua non apparet vaſtigium falſiatis. quartó, vt docet Dioſcor. lib. 6. cap. 52. aſpideum venenum, ac morſus veluptatem infert ſenſumque titilatione ingẽti, dulcedine

intenſa

intensa prurigine excitata blandissimè afficit, vt in medijs delitijs inopinata morte interficiat. *quid dulci sed lætali consilio similius? denique, vt omnes docent, aspides, sicut, & vipera, & serpentes prius linguæ filamẽtis mollibus doloſé elingunt, vt venenũ ejiciant sub labijs clausum in pelliculis quibusdã é linguæ radice orientibus, sic venenũ aspidum sub labijs eorum, id est, ad linguæ radices occultè scilicet fallunt.*

Veloces pedes eorum ad effundendũ sanguinẽ. 7. Contrito, & infœlicitas iń vijs eorũ, & viã pacis nõ cognouerũt nõ est timor Dei ante oculos eorum. *Ecce tres circunstancias, quæ suprà dictis flagitijs maximam videntur ad-*

dere de formitatem, primum enim maximo conatu celeritate mirabili feruntur ad malum, tanquam ad brauium consequẽdum, velociter currunt ad effundendum sanguinem, siuè alienum, siuè proprium, corren haziendose sangre los pies, merito hac Aug. ad peccãdi reffert consuetudinẽ Prov. 7. adolescens ille qui prius tanquam bos tardo gradu incedebat ad domum meretricis, deinde, vt agnus lasciubat, tandem vt auis festinauit ad laqueũ, quod bene alia similitudine Iua. 2. exprimitur, como vn arrazife, q̃ mas pisado, mas duro, à mas lluuia del Cielo, mas tieso, non dimisserũt ad inuentiones suas, & viã durissimã per quã ambulare cõsueuerũt.

Secunda

Secunda circunstantia est quod multis laboribus agitantur dum peccant, quasi dicat, ya si dexaran mi camino por otro ameno, y llano: pero no es assi, *contritio enim, & infœlicitas in vijs eorum, quod benè Aug. reffert ad malorum vitã erumnis plenam. Merito infœlicitas ipsa dicitur in vijs esse peccatorum, nam omnia, quæ infœlicẽ possent reddere viã, siue extrinsece, siue intrinsece in eis reperiri scriptura docet. primo enim dicentur viæ incurbatæ Isai. 59.* Semitæ eorum incurbatæ sunt eis: calleiuelas de siete rebueltas, que ni saben por dõde salir, ni por donde entraron, *omnis qui calcat in eis ignorat pacem. Secundò, viæ*

lutulentæ, psal.9. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, *idest* aun en Verano ay pantanos. *tertió, viæ lapidibus complanatæ Eccles.* 21.*n.*11. Via peccantium compla nata lapidibus, *& psalm.*48.*n.*14. Hæc via illorũ scandalũ. *quartó, viæ ignotæ ideo enim Prov.*2. *dicuntur viæ impiorũ infames, & Prov.*14.*n.*2. Qui infami graditer via.6. *via dicuntur obscurè plenæq; caligine psal.* 34 *fiant viæ illorũ tenebræ, & Prov.*2. *nu.*12. Ambulant per vias tenebrosas.6. *viæ periculosæ tum ob hostes, qui ibi insidiantur Prover.*22.*n.*5. Arma & gladij in via superbiæ tum ob latrones, *Prover.*23.*n.*19. Insidiatur in via quasi latro. tũ

ob

ob *feras, siué veras, siué quas metus facit, Proverb.* 26. Dicit piger leo est in via. *Tum denique ob spinas, Proverb.* 15. Iter impiorum quasi sepes spinarum. *Quibus omnibus adde duas omnium pessimas circunstantias, scilicet vias esse inutiles*, camino errado, *Eccles.* 10. Via stultorum affliget eos quia nescierũt ad vrbem pergere, *secũdò*, No solo errado del cielo, sino derecho del infierno. *Eccles.* 21. Viæ impiorũ infinẽ inferi tenebræ & pœnæ, *Prov.* 7. Viæ inferi dom° erit. penetrãtes interiora mortis. *Merito ergo dicitur*, cõtrito & infœlicitas in vijs eorũ, *cõtrito dũ ambulant per eas*, molidos

y hechos pedaços, *infœlicitas dũ ad finem per veniunt æternæ infœlicitatis.*

E contra via dicitur pacis iter iusti. bona his malis opposita habens, primo enim est via recta Isai.28.num.7. Rectus calis iusti ad ambalandum? Dios le allana el camino. *secundo, via immaculata. 2.Reg.22. n.32.* Dominus immaculata via eius. *Psal.17.n.33.* Fouebit immaculatam viam meã. *tertio via absq; offendiculo, Prou.15.n.19.* Via iustorum absq; ofendiculo. *quarto via clara Iob.22.n.28.* Et in vijs tuis splendescet lumẽ. *quinto viæ absq; periculo Isai.n.57.n.13.* Qui fiduciã habet in me hæreditabit terrã,

& di-

& dicam, viam facite, præbete iter, declinate à semita, aufferte offendicula de via populi mei. *Quibus adde duas circunstantias. prima, quod currens non solum vires non amittit sed auget Prov.* 10. *n.* 21. Fortitudo simplicis via Domini. & 2. *Paral.* 17. *n.* 6. Cumq; sumpsisset cor eius audatiam propter viã Dñi. *secũda, quod cœlum prospicitur viæ terminum Prov.* 10. *n.* 9. Via vitæ custodienti disciplinam, & *sapientiæ* 10. *n.* 10. Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnũ Dei. Lleualos à vista del Cielo à donde va. *Nota denique dici posse ideo infœlicitatem esse, & contrariatem invijs impio-*

impiorũ, siué quia in eisdem rebus in quibus alijs damnum intullerũt ipsis inferetur. Vide c. 25. & 26. Ezechiel. siué quia in eisdẽ rebus in quibus delectãtur impij punientur, & conterentur. vide 2. Paral. 6. num. 23. vt reddas iniquis viam suam, & 3. Reg. 8. n. 32. reddens vias super caput, &c. ac deniq; Ezech. 7. n. 9. vias tuas imponent tibi.

Tertia circunstantia, non est timor Dei ante oculos eorum, ya si peccará con rezelo, y medio, sed peccant absq; formidine, quod vehementer solet judicẽ irritare. in scriptura timor Dei dicitur habere faciem, quæ fortissimos quosque vertat in fugam Isai. 2. nu. 19. Introibunt in speluncas petra-

petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini, *idem repetitur, num. 21. Ergo qui Deum non timet dicuntur terga vertere formidini. Et sic timor Dei non est ante oculos eorum.*

8. Nonne cognoscent omnes, qui operãtur iniquitatẽ, qui deborãt plebẽ meã vt escã panes?

9. Dominum non invocauerunt illic trepidauerum timore vbi non erat timor.

10. Quoniam Dominus in generatione justa est, consilium inopis confudistis, quoniam Deus spes eius est. *Perstat adhuc in 2. parte. Dum enim de cœlo Deus hæc omnia flagitia prospiceret*

fingitur

fingitur iratus minitari ſupplicium, nó ne cognoſcent? no ſera bueno darles à entender lo que hazen? *judicium minatur inquit Aug. & merito*, porque el dia de la quẽta, ſe cae en la quenta: *& notatria, quæ Deus vidit hic refferri punienda, vidit peccatorum in bonos nociua opera, non enim erat qui faceret bonum, id eſt, faciebat ſummum malum. adhoc reffertur, qui deborant plebem meam ſicut eſcam panis, id eſt, vel quotidie, vt Aug.* Como es ordinario manjar el pan. *vel*, tan ſin tenerlo por malo, como, ni ſe tiene por gula comer vn poco de pan. *Vidit omnes declinaſſe ſimul à Deo ad creaturas, huc ſpectat Deum*

non

non inuocauerunt, id est, non inuocabunt, vt pleriq; legunt. & sæpè præteritum pro futuro ponitur. Pues no pusieron en mi su aficion, no tẽdran boca para llamarme en su aficion. *Vidit non esse requirentes nec reuerentes Deum. huc spectat, illic trepidauerunt timore vbi non erat timor, quasi dicat, timebunt illic, id est, vbi ego video esse punĩendos. vt* Psal. 36 *ibi cadent qui operantur iniquitatem, vbi non erat timor, scilicet, bonis qui sunt ea generatio iusta inqua Dñs est.* Alli seran vencidos, donde los buenos venceran, y temeran, dõ de los otros reyran, por tener à Dios de su vando. *Eritq; satis dignum supplitium siquidem irrisistis iusto-*

justorum consilia in Deo spem suam collocantium.

Nota in his tribus puniendis, primo loco recenseri injuriam justorum plebi collatam, quæ in enumeratione malorum, vltimo loco fuerat à Davide enumerata, vt hinc appareat Dei erga suos, amor, que haze cabeça de proceſſo, contra el malo, no de blasfemias contra ſi, ſino de los agrauios cotra ſus ſuyos. *Vnde Sapientiæ vltimo. Sodomæ Aegyptique supplitium non adnefandum scelus, non ad idolorum cultum, sed ad crudelitatem in hospites refertur. Iuste, inquit, patiebantur secundū suas nequitias, etenim detestabiliorē in hospitalitatem instituerunt. alij quidem*

ignotos

ignotos non recipiebant advenas, alij autem bonos hospites in seruitutem redigebant. Neque dicetur in extremo judicio, abite quia idolatrastis, blasphemastis, sed, quia fuistis immmittes, atque absque pietate.

9. Quis dabit ex Syon salutare Israel cum auerterit Dominus, captiuitatem plebis suæ exultabit Iacob & lætabitur Israel. *Ecce tertiam partem Psalmi, inqua Dauid, ne sui tempores peccata, & à Deo sumendam vindictã, vindicta animo retulisse videretur, optat Israeli maximam fœlicitatem, siue quam consequatur, devicto Saule. & populo ab eius seruitute libero, siue*

veniente seruatore in orbem. & à dæmonis captiuitate liberante Israel. Ex Syon dicit, id est, exarce regia si eam ego tenuerim, vel verus Rex Christus veram Syon Ecclesiam occupauerit Salutare, *dicit non solum salutem sed salutiferum*. Exultare Iacob, & lætari Israel, *idem esse bene Augus. & gaudij magnitudinem significare*

PSALM. XIIII.

Artificium.

NIHIL in terris fœlicius quam pace communi frui, & inter homines absq; quærela viuere, vt vel ipsi ethni-

ethnici tyrãnis optent, nesit in aliquo quærimonia, 1. Esdræ 6. n. 6. Et inter insignia benefitia populo à Deo collata enumeretur. Sapientiæ. 10. n. 15. Conseruatũ esse absq; quærela. in hoc ergo psalmo dubitatur, quis, siuè in bello, siuè in pace, siuè in communi, siuè in regio loco cõ sistrurus pace fruetur & requiescet? cui Respondetur, si nullum damnum inferat si benè faciat. Et quoniã tribus rebus aliquis, potest alterum lædere, verbis, factis, & existimatione de his tribus mentionem facit.

1. Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet

in monte ſancto tuo? *Ecce quæſitum. in tabernaculo habitare eſt in bello eſſe tutũ. in monte ſcilicet, Syonis requieſcere, eſt in vrbe. pace paccatiſsima frui. quæritur ergo quis in bello tutus? quis domi quietus erit?*

2. Qui ingreditur ſine macula & operatur juſtitiam. *Ecce generalis reſponſio ſcilicet declinãdo à ma-*

ſtitiua præcepta adimplendo. Ingredi hic non eſt à verbo Ialach id eſt, venire vel inchoari viã, ſed à verbo bu. i. ambulare, & ſic ingredi, ſine macula eſt viuere obſq; peccati labe. vnde Hebraicé, ambulans integre, Chaldaicè. ambulans in perfectione, operari juſtitiam eſt operari iuſta. vt benè Chaldæus.

3. Qui

3. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. *Respondere incipit in particulari, ad particulares virtutes amplectandas spiritualiaque vitia fugienda, descendens. circa verba opera, & mentem. de verbis duo dicit loqui veritatem in corde Augustin. & interlinealis, quia multi habent veritatem in labijs, & in corde non habent, tanquam si aliquis (inquit) dolosé ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat si hac ieris à latronibus tutus eris, & contingat, vt veré ibi latrones non inueniantur, verum ille loquutus est sed non in corde suo. Aliud enim putabat, & nesciens verum dixit.*

parum enim est verum loqui, nisi etiã incorde ita sit. Alij loqui veritatem in corde, quia aliquando non eam ore protulit, cum indignis fraudulenter, quærentibus eam digna abscondit. Lira, & cõmuniter, quia sic pronuntiat, vt in corde habet, non duplex cor habet, non in corde, & corde loquitur, sed idẽ cor latet intus, & patet in ore; fortè [illegible] *qui semper secum meditatur veritatem loqui,* no le passa por pẽsamiento mentir. tiene cordial affecto a la verdad. *Ex hoc positiuo sequitur negatiuum non agere dolum in lingua, id est, vt Augustin. cum aliud lingua profert aliud ore tegitur. & nota hac phrasi significari in scriptura aliquem esse justum Ioann.* 1. *de*

Nata-

Natanael, in quo dolus non est. *&* 1. *Petr.* 2. *n.* 22. peccatum non fecit neq; inventus est dolus in ore eius.

4. Neq; fecit proximo suo malum. *Ecce secundum, quoad opera.* Et oprobrium non accepit aduersus proximum suum. *Ecce tertiũ, quoad existimationẽ. nam licet Chaldæus explicet*, qui oprobrium non luimus super propinquo suo, *id est*, no sufre, ni lleua en paciencia, se afrente nadie, *& licet oprobrium accipere aduersus aliquem possit significare quod Hispanè dicimus* no leuantarle anadie, testimonio, ni afrenta, *sicut Exod.* 23. *n.* 1. *non suscipies vocẽ mẽdatij; Plus tamen*

arridet Aug. & Hier. qui oprobrium aduersum alium non accipere docent esse non libenter credere criminatori, no creer de ligero al murmurador.

5. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus timẽtes autẽ Dño glorificat. *Hæc verba adhoc vltimum referuntur, nihili enim æstimat improbos quamuis genere præstantes bonos autem, & humiles magni ducit.*

6. Qui jurat proximo suo, & non decipit; pecuniam suam nõ dedit adusuram, & munera supẽ innocentem non accepit. *Cum incommuni ad omnes verba fecisset*

cisset nunc ad particulares personas descendit. Et nota ad omnes status hæc verba referri, a los principes honrar al bueno, *glorificare timẽtes Deum. Ad mercatores non dare adusuram. ad Iudices munera non accipere. ad plebeios fidem datam juramento non frangere.*

7. Qui facit hæc: non commouebitur in æternum *dictis infert conclusionem, qua Respondetur quæstioni primo numero propositæ.*

PSALM. XV.

Artificium.

TITVLVS ostẽdit Psalmi dignitatem Mictam enim gemmam, vel aurum significat, quasi dicat, *este Psalmo es vna rica joya.* ad idẽ spectat *tituli inscriptio*, id est, memoria perpetua, *Es Psalmo digno de eterna memoria, que se auia de escreuir en algun trofeo ó coluna.* vel, ab omnibus legi debet maiusculis caracteribus scribi. summo studio excogitatus est. neq; vno apice redundãs. Breui plura complectens, quæ sunt inscriptionis tituli proprietates, & huius psalmi excellentiæ.

Circa argumẽtum primo nullus dubitare potest agi in hoc

Psal-

Psalmo ad literarā de Christo, vt ex Petro Act. 2. & Paul. Act. 13. constat. secundò, certū est aliquos esse versiculos, qui solum de Christo debent ad litteram exponi, vt probat Petrus vbi supra. n. 25. De huius Psalm. n. 18. *Fratres* (inquit) *nos liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniam defunctus est, & sepultus est & sepulchrum eius apud nos est. vsq; in hodiernum diē, Propheta igitur cū esset prouidens loquutus est de resurrectione Christi.* Idem argumentū est est apud Paul. Act. 13. n. 36. *Dauid* (inquit) *in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormiuit & vidit corruptionem, quē vero Deus suscitauit*

citauit à mortuis, non vidit corruptionem. Tertiò mihi certũ est posse etiam hũc Psalmũ ad Dauidem refferri ad literam, licet fiat ad Christum trãsitus in fine. Quare duplex via, omissis alijs, esse potest inueniendi artificiũ Psalmi, siuè totum referendo ad Christum ab initio, siuè ad Dauidẽ, [illegible] fine ad Christum; primam ostendere ut latiss. recuda, verò quia planior videtur incedim⁹. Si totus ad Christum refferatur, petit Christus in dignitate regia conseruari, licet enim relinquatur synagoga, rex fœlicior cũstituitur Ecclesiæ. in tres diuidẽdus est partes. in prima à n. 1. vsq;

vsq; ad 6. agit cur regnū abijceret synagogæ. quia mala reddūt pro bonis. nam cū Deus bonorū Christi non egeret, ea Iudæis qui in terra sancta erant, mirè contulit. Christi miraculis doctrinis, & sanguine eos mirabiles toto orbi reddendo, sed illi multiplicauerunt peccata, post quæ celerrimè abierunt cerunt idola, quæ coluerūt, vel plagas Christo intulerū quāuis poſtea accelerauerūt, *quedando se corridos*. Propter quod cōuenticula eorū, & synagogas abijciā, vt scilicet nō regnet super eos.

In secūda parte lætitiā ostēdit de regno Ecclesiæ adquirendo

á n.6. non enim absq; regno manebit ille cuius portio, hæreditas, fœcúdusque calix Deus est, sed vberioré glebam fertiliusq; solum obtinebit. in tertia, hujus regni cósequendi spe, se morti offert, internisq; cruciatib⁹; certus, quod non derelinquetur in inferno, sed tandem ad implen- [illegible] læritia in resurrectione.

Si verò psalmus est de Dauide aut de quouis justo ecce materiam spei qua animus erigitur, qui timet an conseruãdus sit in prospero, siuè gratiæ, siuè dignitatis statu? Proponũtur quatuor motiua, quæ conceptam spem acuunt, duo ex parte Dei. tum ob

ob magnificã eius conditionẽ, quæ ratio, est à priori. tũ ob effussa in alios benefitia, quæ ratio potest esse à posteriori duo ex parte ipsius Dauidis, primũ, quod hominibus humanisque rebus difidat. secundum, quod Dei erga se benefitia jam fuerit expertus.

1. Conseruame Domine, quoniam speraui in te. *Ecce Dauidis petitionem & generale motiuum.*

2. Dixit Domino Deus meus, quoniam bonorum meorũ non eges. *Ecce primũ, motiuũ sperãdi cõseruationẽ, Dei natura adeò dines est, vt nullis egeat, quasi dicat,* tãto mas espero en ti, quanto menos neces-

neceſsidad tienes de mi, porque mas es de fiar de vn animo liberal, q̃ de vn intereſado, ſi eſpera ra en ti, porq̃ tienes neceſsidad de mi, como eſpera el ſoldado del Rey temiera, q̃ quãdo yo no eſtuuiera de prouecho me dexaras. *Sed quia mei nõ eges, ego & ſi inutilis fuerim depecator, in te ſperaui. & ſi mihi dona concedas, nihil amitis, ideo plura de te ſpecto, quia ijs non eges, quæ mihi fueris largitus. Adde, ſi cum Chaldeo legas, quoniam bonum meum non eſt niſi à te, optima ratio ſperandi conſeruationẽ doni eſt, illud datum eſſe à Deo, qui de donis non pœnitet.*

3. Sanctis qui ſicut in terræ

eius

cius mirificauit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum postea acceleraue-runt.

Ecce secundum motiuum, quo roboraiur spes conseruationis mirabilibus à Deo factis in suorum protectionem, quasi dicat, vt bené Euthim. Se que Dios à hecho marauillas en sus sieruos, y quato yo pudiera desseear, para mi, à obrado admirablemente en ellos. *Cuius euidens argumentum quod cum tormenta, ac dolores super eos multiplicarentur postea acceleraverunt*, en vn buelo se les passaron los males. *Adde si cum Græcis legas voluntas*

ſuas, bené meas, & ſuas, id eſt, De
voluntates dicit, porque mi deſ
ſeo de conſeruarme en juſticia,
lo es mejor de Dios, que lo quie
re mas, que yo puedo quererlo.

5. Non congregabo conuen-
ticula eorum in ſanguinibus,
nec memor ero nominum eo-
tum per labia mea.

Dominus pars hæreditionis
meæ, & calicis mei tu, & qui re
titues hæreditatem meã mihi.

7. Funes ceciderunt mihi i
præclaris, etenim hæreditas
mea præclara eſt mihi. *Ecce 3. m*
tiuũ in ordine ad ſe, & primã cauſam
ex parte ſui, ad conceptam conſerua-
tionis ſpẽ augendam, qui ſcilicet rebu
huma

humanis diffidens, in solo Deo spem suam collocauerit. Quasi dicat, no fio en consejos de guerra, ni me acordare, para tomallos en mi boca. *Conuenticula dicit eorum suppreso per contemptum antecedente, vt cum Iuno de Simile*, ipsa petenda mihi, *ipsam si maxima Iuno vocor perdam. In solo Deo* hæreditatem habet. Calicem. & tuentem hæreditatem. *ideſt, omne quod ad conseruationẽ requiritur*, socorro de bastimentos, y gẽte de armas. *Gaudet sua sorte præclara. funesq; in præclaris cecidisse gestit, quasi dicat*, fien otros en hombres, otros en armas, &c. yo me tengo por mas feliz, en fiar en Dios.

& Nota Deum objectum ſpei, ideſt, en
quien confio, *comparari hæreditat*
& terræ poſſeſionis ſuæ quia quẽ admo
dum agricola in ſpe ſpargit ſemen, v
ait Apoſtolus, videturq; ſtultis illud a-
mittere, prudenter tamẽ agit, quia pin
gui cum fenore reddetur, haud aliter,
perder Dauid humanos fauores
y cõfiãças, es ſembrar en Dios,
para [illegible] diſsimo. *Si-*
uè quemadmodum omnia in ſpe fruc
tuũ terræ viuunt, & abſq; ea nihil u
alimenta ſufficeret ſic, quanto tiene
ſer ſe ſuſtenta, y cõſerua del fru
to de la eſperança en Dios.

Reſtabat quartum motiuum, & ſ
cundum reſpeſtui ſui, qui ſcilicet in ſ
alia diuina beneficæ expertus eſt, qu

ad benè de se sperandum signa sustulere certissima, quæ beneficia ad tria capita reuocantur, sapientiam, vigilantiam, & fortitudinem, quæ tria maxime conducunt ad rei bellicæ negotium, & regni conseruationem.

8. Benedicam Dominum, qui qui tribuit mihi intellectũ propriè consilium. *Ecce primum.* In super, & vsque adnoctem [illegible] puerunt me renes mei. *Ecce vigilantiam, siuè* se me quexauan los hueſſos de tanto velar, y no acostarme, *Hispanè*, no tenia hueſſo, que me quisieſſe bien, *id est, previgilia defatigatus. siuè quia ipsa oratiõne membra defessa me erudiebãt, quod facere expediret, vt habetur in Hebræo.*

Siuè cum Chaldæo. insuper in nocte castigabo mihi renes meos. La penitencia es para que no se duerma la centinela.

9. Prouidebam Dominum in conspectu meo, quoniam à dextris est mihi ne commouear. *Ecce tertiam,* Siempre el padrino al lado, para no desdezir vn pũ-

[illegible] *Nota Chaldaicè esse posui verbum Dei inconspectu meo semper, siuè à Christo,* para imitalle, y no errar. *Siue* su doctrina, *quæ vim habet sustentandi lapsum, vt ipse ait apud Isai. Dedit mihi linguam, eruditam, vt possim sustinere eum qui lassus est verbo.*

10. Propter hoc lætatum est cor

cor meũ exultauit lingua mea, in super, & caro mea requiescet in spe.

Ecce quod ex quatuor supra allegatis rationibus colligitur. Tria commemorãtur cordis latitia, id est, maxima cordial contento, *lingua exultatio Canticis scilicet, atque Hymnis. & Nota Chaldæum, & Hieronymum, legisse*, gloria mea exultauit, *verbumq; in originali positum gloriã significare, estq; linguæ epitetom, siuè quia soli hominis est, sicut ratione, sic rationis interprete lingua vti. Siuè quia lingua maximam est gloriam consequtus Dauid, Psalmos, scilicet, canendo toto orbe, vna cũ eorũ auctore, de cantãdos. siuè quia lingua sua maxima à Deo*

est adeptus & orando ab hostibus victorias reportauit, vt qui gladium vocaret militis gloriam, &c. Tertio, ab ipsa etiã carne participata lætitia, sæpè enim ex interiori justitia, ad corpus sanitas réquiesq; dimanat, vide Prov. 3. n. 7. Time Deum, & recede à malo sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio ossiũ tuorum. [illegible] virtud buena sangre, y haze buenos humores. *Siuè quia interior animi lætitia de præsum mœstitia corpus erigit, vt Prov. 18.* Spiritus viri sustẽtat imbecilitatem suam (*id est*, el interior aliẽto da fuerça a la carne) Episcopum verò ad irescendum facilem (*id est, Hebraicè*, mæstus, *vel*, deiectum,

Chal-

Chaldaicè demissum, Septuaginta pusilanimẽ) quis poterit sustinere? Quien lo podra sufrir? ni el a si mismo.

11. Quoniam non derelinques aïam meã in inferno, nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionẽ.

12. Notas mihi fecisti vias vitæ ad implebis me lætitia cum vulto tuo delectationes in dextera vsq; in finem. *Ecce manifestum transitum ad Christum cuius caro nõ vero Dauidis corruptionem non vidit. Et notandum in Concil. Romano, sub Vigilio Papa subscrẽibtibus 20. Episcopis, quod habetur in Bibliotheca Vaticana, vnde Anton. Aug. & Pater Turrianus transcripserunt, & quod*

se legisse testatur P. Prado in com. Isagogico. super Ezech. sect. 3. post recitatam Theodori interpretationem, huius versiculi dicentis proprié, nõ de ipso Christo prædictam, fuisse prophetiam hanc, sed de populo Israelitico hæc verba habentur à Pontifice prolata. Qui hæc ita sapit, docet, credit, & prædicat, anathema sit.

[illegible]ur commemorantur, quæ Christus certo sperat. primum, quod anima non est in inferno relinquenda, id est, in lymbo, vt bené ex vi vocis probat P. Pineda in Iob. c. 7. versiculo 9. n. 3. iuxta id Genes. 37. Descendã ad filium meũ in infernũ. *Nempé in lymbũ, vbi Iosephum putabat esse. & Isai. 14. n. 15. Rex Babylonis cui denegatur*

gatur sepultura dicitur ad infernum trahēdus in profundum laci. secundū, quod caro ab anima separata nō experietur corruptionem. Sanctum dicit, id est, sanctificatū, vel sanctificatiuū, (vt Aug.) per quod, & alij sanctificandi sunt, & à peccati corruptione liberādi non corrumpi patieris, vt ait Aug. tertiam, non solum animā ab inferno, & à corruptione carnē liberabis, animā, & carnem implebit lætitia illā visione beata istam dotibus gloriæ. quartum, in dextera maiestatis consedere faciet delectationibus æternis cumulatum. & nota per illa verba, notas fecisti mihi vias vitæ, id est, resurrectionem, & ascensionem indicari Christū propria virtute resurrexisse & ascen-

& ascensisse nõ enim dicitur ducis per vias vitæ, sed cum eas iam notas haberem ego per illas incessi.

PSALM. XVI.

Artificium.

PSALMVS istæ orationem cõtinet Dauidis in [illegible] à Deo contendit, vt sententiam ferat, litemq; dirimat, in causa quam gerit cũ aduersarijs. Diuiditur in quatuor partes, in prima Deum facit suæ causæ judicem, à n.1. vsq; ad 4. in secunda, suam innocentiam judici repræsentat qua eius animum ad se inclinet, à nu. 4. vsq;

ad

ad 12. in tertia, aduersariorum peccata, & flagitia commemorat, vt contra eos judicis animũ inflammet, à. n. 12. vsq; ad 15. in quarta, aduersarijs libenter bona temporalia concedit dũ modo æterna, & spiritualia illi præbeantur, à n. 15. vsq; ad vltimum.

1. Exaudi Dñe justitiam meã intende depræcationẽ.

2. Auribus percipe orationem meam, non inlabijs dolosis.

3. De vultu tuo judicium meũ prodeat: oculi tui videãt æquitates. *Ecce primam partem, in qua circa ferendã sententiam quatuor petit, primum, vt iustitiã exaudiat,* porque es tãta, q̃ clama, y da bozes

en

en mi fauor. *Secundum, vt vna cũ justitia gratia vtatur, & solita erga miserorum voces animi attentatione.* Como vn juez benigno, que va oyendo al pobre con attenciõ y compassion. *Tertium, vt post quam exaudierit attenderitq; breuiter sentẽtiam ferat, quasi dicat, in ictu oculi,* sin mas dilaciones con vn sembl[illegible]vo, en mi fauor, me dare porvitorioso. *Quartu, no sic sententiã postulat cito proferri, vt vtriusq; partis non videãtur jura.* Soy cõtento q̃ se vea de ambas partes su justicia. *sic petendum à judicibus.*

4. Probasti cor meum, & visitasti nocte igne me examinasti, & nõ est inuẽta in me iniquitas.

Ecce

Ecce secũdam partem, inqua testẽ suæ innocentiæ adhibet nullum certe meliorem quam ipsum Deum, & quoniam aptior testis est non ille, qui casu vidit, sed qui dedita opera rationẽ probauit, ac tentauit, cuiusque tãta est solertia, vt noctu visitet, cum imparatus erit visitandus. & cuius tanta est sciencia, vt noctis etiã tenebras explorare sciae ideo affert testem Deum, qui [illegible]it, id est, examinauit cordis intima, quæ nocte cum nil minus cogitabat Dauid. cum se à nemine videri putabat visitauit. quem nihil quanuis innoctis tenebris gestum fugit. Se dicit igne examinatum, quia non quamcunq; innocentiam profert, sed eam, quæ in maximis laboribus ostenditur.

5. Vt

5. Vt non loquatur os meum opera hominum propter verba labiorum tuorũ ego cuſtodiui vias duras. *In particulari, innocẽtiæ ſuæ à Deo conceſſæ hoc vnum affert argumentum, quia cum communiſſimum ſit litigantẽ malé de aduerſario loqui, eiusq; malé facta omnibus manifeſtare*, yo no hablo de ſus co- [illegible] digo de ſus hechos, lo q̃ pudiera, *ſed tuis dictis obtemperans cuſtodiui vias duras. Hebraicè vias latronis, id eſt*, no ay ladron, q̃ por ſu vicio ande cõ mayor inquietud y miedo de aca por alla, eſcondido entre ſierras y montes, que yo por tu ley: *& nota pro ſuæ juſtitiæ manifeſtatione duo illa dixiſſe*

Suſtine,

sustine, & abstine quia abstinuit à verbis, & sustinuit dura.

6. Perfice gressus meos, vt non moueantur vestigia mea. *Solent pauperes à potentioribus oppressi postquam innocentiam patientiamq; judici repræsentarunt ostendere ei, quam sit eorũ patientia exhausta, & in quã to versentur periculo aliquid indignũ faciendi, quo magis juditis [illegible] moueat ad pietatem. ait ergo David* con ser tanta, y tan probada mi innocencia, estoy tan apurado, que no se que me diga, sino que me tẽgays de vuestra mano, para que no deslize, *non dicit, vt non cadam*, sed ne moueantur vestigia, *quasi dicat*, no comience à

bambolearse mi paciencia, que dare con todo en tierra. *Cressus petit perfici non solum pedes quia ipse gressus, & bona operatio ab ipso est nõ solum pes, sed ad bene operandum potentia.*

7. Ego clamaui, quoniam exaudisti me: inclina aurem tuam, & exaudi verba mea. *Proprium est [illegible] pro sua causa clamantium a iudice veniam importunis clamoribus postulare. suamq; excussare audatiã benevolentia, & pietate, quam experiuntur in iudice, quasi hæc illis spiritus addat*, he dado bozes, y tenido atreuimiento, por ver quã de buena gana me aueys oydo. Aurem *petit inclinari, siué quia in hu-*

in humilierat statu & cõditione, siuè, vt maiorẽ petat in iudice attentionem.

8. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

9. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, vt pupillam oculi.

10. Sub vmbra alarũ tuarũ protege me à facie impiorũ, qui me afflixerũt. *Pauperum est propriũ sic suã manifestare iustitiam, vt misericordiam implorent, & de ea judicem laudẽt quoniam virtus laudata crescit ideo petit, vt misericordiam mirificet, i.* suba de pũto su mĩa, *vel vt Aug. non vilescant misericordiæ tuæ in me, ne minus amẽtur*, no pierda en mi su fama tu misericordia, *qui morẽ habes saluos faciendi sperãtes in te.*

Solentq; etiam pauperes quo vehementius aduersus potentes judicis animũ commoueant, indicare duo. primùm, potentes nihil timere, nullum vereri, impunè volitare, ideo petit liberari à resistentibus dexteræ tuæ, de estos que no ay justicia, ni poder para ellos. *secundum, pauperes nullum alium tutorem curatoremq; contra po[illegible]bere nisi judicẽ, quod duabus exprimit comparationibus. prima, sumitur ab oculi pupilla quam si tenuissima membrana non tegeret, quid eam à puluere, luce, milleque hostibus tueretur? omnia nocerẽt nihil prodesset, ab ea tamen conseruatæ nihil, neq; ipse lucis radius infestat. secũda, sicut pullus gallinaceus, neq; quibus fugiat*

pennas

pennas, neq; quibus offendat, aut defendatur arma, siuè vnguibus, siué rostris habet, nisi matris alas, quæ pro sua in pullos pietate, irascitur milvo; sic nisi judicis clemẽtia miser pauper deffendatur quibus se possit tueri arma non habet.

11. Inimici mei animam meã circundiderunt adipem suũ cõclusserunt os eorum loquitur est superbiam.

12. Proijciẽtes me nunc circũdederunt me oculos suos statuerunt declinare in terram.

13. Susceperũt me sicut Leo paratus adprædam, & sicut catulus Leonis habitans in abditis.

Accedit ad tertiam partem, inqua

partis cõtrariæ flagitia recenſet duoq́ reffert oppoſita iis, quæ de ſe dixerat. primum, quod mala intulerint circũdantes, ſin dexarle ſalida. ſecundum, quod delitijs abundent adipem claudentes, andã gordos el riñon cubierto. ex quo ſequitur iracundè loqui, nam Philone teſte, crudelitas eſt legitima proles voluptatis.

mala commemorat ſibi, ab hoſtibus illata verbis dum loquntur ſuperbè, operibus dum proijciunt circũcundantes, echãme por ay, y aun nome dan el reffugio del deſechado, que es huyr. Circundantes cogitationibus dum oculos ſuos ſtatuunt declinare in terram, id eſt, como me tienen cercado, quie-

ren

ren hundirme en la tierra. *vel*, echanme vnos ojos, que parece me quierẽ clauar con la tierra, *vel oculos suos deprimunt ne me intueantur, si enim intuerentur commiseratione moverentur. vel melius cũ ego vndiq; cinctus hostibus latebras latibula que quaero ipsi rimãtur omnia linceis oculis penetrantes terram, me sepultura intuentur.* vt 1. Reg. 23.

Considerate locum vbi, sit pes ius considerate, & videte latibula eius in quibus se abscõdet quod si etiam in terrá se abstruserit perscrutabor eum.

Deniq; desiderijs. dum tanta mei fame tenentur, quanta leo prædæ inhians, & quanta catulus relictus in

antro fame enectus potentis prædã spectans ideo ait, sicut Leo, & sicut Catulus Leonis, siué vt Theod Antioch. & Græcè, vndiq; expectant, & inhibant mihi, quia si fuerim in via, illic paratus est Leo, si in latibula me abdidero illic catulus Leonis me recipiet.

Exurge Dñe, & Preueni eum, & supplanta eum: eripe animã [illegible]b impio framea tuam ab inimicis manus tuæ. *Cum de Leone dixisset, nunc Leonẽ Iudà inuocat, vt exurget. Et antequam iste prædã arripiat praeueniat, vt eum deijciat, quod ei erit facilimũ. nam framea qua vtuntur aduersarij Dei est. potestq; illã, vt suam ab eorũ manibus arripere. Sic enim Chald. & Hier. & merito*

hostis

hostis framea dicitur Dei quia Deus eo tanquam instrumento punit, vt Isai. 7. n. 20. Raddet Dñs in nouacula cõducta in *his qui transflumẽ sunt in rege Assyriorum. & Isai. 10. n. 5. Senacherib, dicitur virga furoris Dei.*

14. Dñe à paucis de terra diuide eos in vita eorũ: de abscõditis tuis adimplet⁹ est vẽter eorũ

15. Saturati sunt, filijs dimiserunt reliquias paruulis suis.

16. Ego autem injustitia apparebo incõspectu tuo, saciabor cũ apparuerit gloria tua.

Ecce tertiã & vltimam partem, in qua spectat & petit, vt distributione facta bonorum, siquidem hostibus bona temporalia contigerunt, ipsi gloria cælestis

contingat, à paucis de terra petit, vt diuidantur, quasi dicat, sit inter eos, & bonos qui pauci sunt discrimen: saturentur diuitijs in vita sua, & postquã saturati fuerint reliquias relinquãt filijs. dexẽ mayorazgos, *vocat abscondita*, de lo q̃ tiene Dios enlos rincones de su casa, de lo que no haze caso, como dé la vasura, co[illegible] supiesse lo que se tiene en esso. *At ego apparebo injustitia, id est, postquam justitiam in terra coluerim justé remunerabor in cœlo, & satiabor gloria tua, quasi dicat,* hartense los otros dela vasura de la tierra, yo me hartare con lo mejor, que tienes, que etes tu mismo, y tu cara.

PSALM. XVII.

Artificium.

DAVID ereptus, à Saule, Absalone Isboseth, Gebuseis Philisteis, Moabitis, Syris, & Idumeis, & Amonitis omnibusq; deletis hunc Psalmũ condidit, vt constat ex tituli inscriptione & ex [illegible] 2. Reg. 22. vbi dicitur loquutus est Dauid Domino verba Carminis huius, in die, qua liberauit eum Dominus de manu omniũ inimicorum suorum. & de manu Saulis.

Diuiditur in quatuor partes, in 1. n. 1. vsq; ad 5. quatuor inumerat

quæ

quæ ex varijs bellorum euentibus colligit, hæc ſunt erga Deũ amor ſpes, laus, & in ſimiles caſus experientia, in 2. à n. 5. vſq; ad 8. vt oſtendat quam benè hi fructus colligãtur pericula quibus tenebatur vndiq; enumerat in 3. à. n. 8. vſq; ad 28. qualem erga ſe Deum fuerit expertus ex- [illegible] riaque enumerat Dei erga ſe munera. nã adiuuit contra hoſtes, protexit ad hoſtibus, & liberauit à malis. in quarta, deniq; parte iterũ reddit ad primam, & in actibus amoris ſpei laudis, & in ſimiles caſus experientiæ vſq; ad finem immoratur.

2. Di-

2. Diligam te Domine fortitudo mea.

3. Dñs firmamentum meam, & refugium meum, & liberator meus. *Ecce primam partem psalmi primumq; fructum ex victorijs perceptum cumq; tria requiri possint ab homine præliante ea se in Deo reperijsse testatur.* Robur, *quod, & animi viribus armisque exterioribus* [illegible] Locus *aliquis sublimis, & oportunus vnde securus pugnet. ac deniq;* auxilium, *alicuius, qui siue à belli periculo, siuè ab ipsa liberet captiuitate. hæc tria se in Deo reperijsse ostendit, dum illum fortitudinem, firmamentum seu refugium, & liberatorem appellat. & clarius. 2. Reg. 22.* Dominus petra

mea,

mea, robur meũ, & Saluator me us, *ob hæc ergo beneficia diligãte Domine &c. Et notã cum Areopagita c.* 1. *de diuinis nominibus omnes Theologorũ Laudationẽ ab beneficos diuinitatis progressus exponendos diuina effingere nomina, quod & Chrysost. in posteriorẽ Epistolã ad Corint. et Ezec. in c.* 5. *ad Ephes. notarunt. Sic enim* [redacted]*sio dicitur quia illuminat, salus, via, veritas, & vita & hic firmamentũ fortitudo & refugiũ, quia hæc omnia prestat. Vide dicta in Canonica Io. c.* 1. *circa* id quoniã Deꝰ lux est. Deus meus adiutor meus, & sperabo in eũ, protector meus & cornu salutis meæ & suscep-tor meus. *Ecce secundum fructum*

spes

spes scilicet erectior & sunt tria quæ incentibum fuerant amoris nunc alia tria spei firmissima fulcimẽta refert. Quid enim ãplius desiderare quis in bello potest quã ladere, nõ lædi, aut saltẽ læsum liberari? ob primũ dicitur Deꝰ cornu salutis, id est, sicut tauri fortitudo in cornu cõsistit sic Deo ego armatus hostes offẽdã; dicitur protector, ob secundũ qui me protegit, ne læd. ob tertiũ dicitur susceptor ab hostiũ scilicet manibus, et Clarius 2. Reg. 22. Deus scutũ meũ, cornu salutis, & eleuator meus, saluator meus de iniquitate liberabisme.

4. Laudans inuocabo Dominũ, *Ecce tertium fructum* celebrare el nombre de Dios, *vt Psalm. 74.*

inuo-

Inuocabimus nomen tuum narrabimus mirabilia tua. *& psalm.* 118. Sacrificabo hostiam laudis, & nomẽ Dominum inuocabo. *In 2. Reg. 22. dicitur Laudabilem inuocabo Dominum, id est, Deum omni laude, & prædicatione dignum.*

Et ab inimicis meis saluus ero. *Ecce quartum fructum, ad futura scilicet experientiam*, ya se como me he de librar de mis enemigos, nũca mas caire en sus manos.

5. Circundederunt me dolores mortis torrentes iniquitatis cõturbauerunt me.

6. Dolores inferni circũdederunt me, præocupauerũt me laquei mortis.

Ecce

Ecce secundam partem Psalmi in qua vt ostendat quam rectè hi fructus amoris spei, laudis, & experientiæ colligãtur angustiã tribulationemq; quæ opertus fuit, describit.

Et quoniam malorum maxima illa sunt cum totus homo malis eis conprehẽditur, videlicet inhonore fortunis salute &c. Et ab omni homine miser afflgit ab amicis, scilicet, cõsanguineis &c. Ob hæc duo comparantur Dauid is mala doloribus mortis cuius angustia omnia membra occupat, cunctos sensus potẽtiasq; tenet sic circundatus dicitur vndiq; Vallatus, de pies a ca beça con anguſtias de muerte, *ideo* 2. *Reg.* 22. *dicitur,* circundederunt me contritiones mortis,

quia ſicut cum lagena conteritur, toda ſe haze hañicos, ſin quedar cola ſana, *ſic in morte, & Dauidis malis, honoris, fortunarũ, & ſalutis, et aliarũ rerũ innumerabiles erãt cõtriciones. Chaldayce legitur* circũdedit me angultia ſicut mulieris, quæ ſedet in partu, nec vis eſt ei pariẽdi, *hæc enim in nulla ſui corporis* [redacted] *dolore caret.*

Item quemãdmodũ in mortis tẽpeſtate, torrẽtes *doloris vndiq; in morietis animam conſluunt, ſiue à memoria præteritorum; ſiue ab aprehenſione futurorũ, ſiue ab amore præſentiũ, quos relinquit amicorũ, ſic ſe dicit torrẽtib⁹ iniquitatis circũdatum, ſiué Belial. vt 2. Re. 22. id eſt, magnis, vt Hiſpanè di-*

cimus

cimus, es cosa del diablo, vna tor
méta de la ira mala. Cõturbatũ
dicit quia à Saule socero ab Absalone filio, ab amicis aliisq; laborum torrentes Dauidis animum inundabant.

Sed malorum multa possunt esse solatia, si verba sint, si consolator adsit, siué exterius amicus, siuè interius ipse Deus, siue si ipse homo voluntati diuinæ cõcors, etsi ex eri[illegible] deat gaudeat tamen interius, vt se his carnisse Dauid ostendat addit dolores inferni circundederunt me, aunque dixe eran arroyos, no se acabaũ presto, ni teniã vado de algũ cõsuelo, *dolores dicuntur absq; solatio, neq; ab homine, neq; à Deo, neq; à se ipso. Et quoniam aliquale solatiũ est*

si ad statũ mala peruenerint nõ aliud habitura tuta incremẽtum, hoc etiã carebat, qui laquei mortis præoccepauerunt me, id est, el penſamiẽto preuenia nueuos males, no oſaua dar paſſo porparecerme todo lazos y trampas. *idee forte* 2. *Reg.* 22. *dicti ſunt* funes inferni, *quia fene conſtrictus & cõprehenſus etiã ſi furem ſentiat, plus tamen de imminenti morte, ad quam ducitur conſtrictus dolet.*

7. In tribulatione mea inuocaui Dñm, & ad Deum meum clamaui, exaudiuit de tẽplo ſancto ſuo vocem meã, & clamor meus incõſpectu eius introiuit in aures eius. *Ecce tertiam partẽ Pſalmi, inqua*

inqua incipit describere qualẽ erga se Deum fuerit expertus. in primis, clamores validi, id enim est clamor incõspectu eius, juxta scripturæ phrasim diuinas penetrabunt aures auxilium implorantes. Inter clamorem auditũ, & auxilium præstitũ nihil mediat, vt Dei ad nostra tuẽda procliuitas indicetur. Et quoniam Deus adiutor, protector, & liberator Dauidis extitit, incipit a primó, inquo vindetur quinq; desidera primum, vt ira percitus in auxiliũ descendat, porque se puede temer del que viene à dar socorro, que como no viene à pendẽcia propria venga menos enojado.

8. Commota est, & cõtremuit terra, fundamenta montiũ con-

turbata sunt, & commota sunt quoniam iratus est eis. 9. Ascēdit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit, carbones succēsi sunt ab eo. *Etsi ad aliena bella, iratus tamē descendit duoq; minatur, & vrbium, etiā editissimarum, ruinā, & rerū ōniū cōflagrationē.* Tā de rayz quiere asolar sus enemigos, q̄ no solo sela jura à sus bienes, personas, casas, ciudades, reynos, sino à los cimiētos, y rayzes delos mōtes de sus tierras. Yhecho vn fuego đ colera sale el humo, aūq̄ ten encēdido, y recio q̄ como si todo fuesse carbō. nada le resiste

10. Inclinauit cœlos, & descēdit caligo subpedibus eius. *Secū*

dò, in

dò, in auxiliũ præstãdo maximé reffert si rex ipse principesq; aulæ regiæ ad bellũ descendant, nõ quascumq; militum copias mittere contenti. Tomolo tã a pechos, y tã de veras, q̃ el mismo en persona descẽdio, y trajo toda la corte trasi, q̃ por do passaua tanta tropa de gente, aunq̃ fuesse à medio dia causaua cõ la poluareda obscuridad.

11. Ascẽdit super Cherubim & volauit, volauit super pœnas vẽtorum. 3. *in præstando auxilio maximé requeritur celeritas ideo dicitur equitasse super Cherubin*, no marchauan cõ paso apresurado, no en cauallos ligeros, no é galeras à vela, y remo, sino é alas de Cherubines, mas ligeras q̃ los viẽtos

12. Posuit tenebras latibulum suũ incircuitu eius tabernaculũ eius, tenebrosa aqua in nubibus cœli. *Quartum, neq; astutia,* vẽdra sin ser sentido, *at veluti intempesta nocte imbrium audimus soniũ, quim videamus pluuiam*, vendra sobre ellos sin ser visto, hallarse an anegados, sin tener ojos para ver sus trabajos como llouidos.

13. Præfulgore incõspectu eius nubes transierunt, grãdo, & carbones ignis. 14. Intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit vocẽ suam. 15. Misit sagittas suas & disipauit eos, fulgura multiplicauit & cõturbauit eos. *Vltimo requeritur armorum vis atque*

poten-

potentia, quæ arma ad tria capita reuocantur, scilicet tonitruum fulgorẽ, & fulminum. quasi dicat, deslũbrar los à con los ardides, q̃ de quando en quãdo, se trasluzé, como entre la obscura noche nace el relápago, atronarlos à cõ las vozes, como de truenos, que son vozes de Dios ayrado. Y herirlos à con saetas de rayos, carbones ardiendo.

16. Apparuerunt fontes aquarum, & reuellata sunt fundamẽta orbis terræ ab increpatione tua Dñe, ab inspiratione spiritꝰ iræ tuæ. *Quasi dicat,* cõ vn bufido que diste se secaró los arroyos de trabajos, q̃ me ahogauã. Y se

abrio la tierra, para q̃ ſaliesſe el q̃ eſtaua ſumido en el abiſmo. *Vel quemadmodũ vehementius ventis lavei torrentũ apparent, & imæ flumiñ voragines, qua fundamenta dicuntur, orbis reteguntur, ſic præira Dei detecta ſunt ima hoſtium conſilia, & profundæ machinationes quibus eorũ bella nitebantur.*

17. Miſsit de ſummo, & accepit me, & aſũpſit me de aquis multis. 18. Eripuit me de inimicis meis fortiſsimis, & ab his qui oderũt me, quia cõfortati ſuper me. 19. Prævenerũt me in die afflictionis meæ, & Dñs factus eſt protector meus. *Deſcripſerat iam primũ, Dei erga ſe mun⁹ adjutoris nũc*

acce-

accedit ad 2. scilicet protectoris deffen-
dẽtisq; ab imminẽtibus malis, quod vl
tima verba indicant. in protegẽte verò,
& Belli patrono requirumur. tria. 1.
vt se omnib⁹ patronũ ostẽdat, vt nullus
clienti nocere, vereatur ob hoc dicitur
misit de summo scilicet cœlo. i. vt Basil.
ꝑsuasit oĩb⁹. quod auxiliũ mihi calitus
supeditauerit. 2. astutia, ac potẽtia tãta
vt dũ alium à læsione liberat ipse nõ la
datur ob hoc dicitur accepisse, & assum
psisse ab aquis multis. Para librar à
vno q̃ se està ahogãdo es menes
ter fuerça y maña, para q̃ no cai
ga é el peligro por librar à otro
de el, sic Deus optimus est ꝓtector ab
aquis, idest, tribulationũ, vt Isa. 7. addu
cet Deꝰ sup eos aquas fluminis fortes, et

magnas

magnas, regem Assyriorũ, & omnem gloriam eius, quia sapientia, viribusq; præstat, vt accipiat, & assumat, quim ipse tribulationis vnda ledatur.

Tertiò optimus ille protector, qui nõ solum amissis jam telis liberet sed antequã mittantur, cõsilia ipsa disijciat, y haga q̃ le salgan mal todas sus preuenciones. *ob hoc dicitur prote ct[illegible] cum eripuerit Dauidem ab his qui preuenerunt Vg. Saul præuenit Dauid cum illum ad modum coronæ circundedit propter, quod desperabant se posse euadere fuit tamẽ Saul cõpulsus insequutionẽ Dauidis dimittere, eo qd Philistiim se effuderãt super terrã, vt habetur* 1. *Reg.* 23. *Itẽ Architophel dedit consilium Absaloni, vt preueniret*

Dauid-

Dauidem antequam in munitum locum se reciperet, quod consilium optimum, & ab scriptura probatum Dei nutu fuit disipatū. vt habetur. 2. Reg. 17. Deniq; Siba filius Bocri concitauit reuellionem contra Dauid, antequam rediisset ad ciuitatē, & domum regiās postea vero caput fuit illi amputatū de consilio mulieris sapientis Deo protegē-te Dauidem, vt habetur. 2. Reg. 20.

20. Et eduxit me in latitudiné Dñs, saluū me fecit. *Ecce tertium munus saluatoris scilicet, & liberatoris, etenim cum angustijs vndiq; teneretur, eductus est Rex in latitudinē, idest, bellis jam omnibus terminatis latitudiné cordis cōsequutus est,* sacome de apreturas, y diome anchura

de

de coraçon. *vel in latitudinem, ideſt in locum ſecurum*, no mas callejuelas, y peligros de ladrones, ſino camino ancho real y ſeguro.

Quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Dñs ſecũdum juſtitiã meã, & ſecundũ puritatẽ manuũ mearum retribuit mihi. 22. Quia cuſtodiui vias Dñi nec impie geſsi à Deo meo. 23. Quoniã omnia judicia eius incõſpectu meo, & juſtitias eius non repuli à me. *Reddit rationem cur hæc beneficia Deus in eum cõtulerit, primo ob eius amorẽ, quia voluit eũ id eſt, quia gratũ eum habuit, quiſome. 2. quia bonus fuit ipſe Dauid, Deus illi retribuit, bonus, inquã, in proximos, in Deum,*

Deum, in se ipsam, in proximos justitiæ seruãdo, & suos cuiq; reddẽdo. & secundũ puritatẽ manuũ nulli dãnũ injustè inferẽdo. i Deũ maxima fuit obedientia p̃cepta seruãdo, quæ viæ dicũtur, quia rectæ ducũt ad gloriã. 2. Cultu, ac religione nihil impiè agenedo aduersꝰ Deũ id est, pietatẽ semp debituq; cultũ exercendo. ac deniq; timore, ac reuerẽtia debita illũ p̃sequendo dũ judicia, & justitias eiꝰ semp sibi ante oculos p̃ponebat.

24. Et ero immaculatus cũ eo, & obseruabo me ab iniquitate mea. 25. Et retribuet mihi Dñs secundũ justitiã meã, & secundum puritatem manuum mearũ inconspectu oculorum eius. *Potest sic exponi, quasi dicat, David*

non

non ſolum Deum illi retribuiſſe opera facta, & juſtitiã habitam ſed propoſitum volũtatis immaculatè viuendi, & obſeruandi ſe ab omni peccato, ſic enim alij legunt de præterito, retribuebat, es Dios tan buen pagador, que lo que tengo de hazer me lo tiene ya pagado, y no ſolo la obra, q̃ eſtà en mis manos, *ſed quæ ſolum ſ[illegible] inconſpectu oculorum eius futura*, me la tiene ya galardonada.

26. Cum ſancto ſanctus eris, & cũ viro innocẽti, innocẽs eris.

27. Cum electo electus eris, & cũ peruerſo peruerteris. *Licet alij qui inter quos Aug. exponant ſic Deũ alicui apparere, qualis ipſe eſt, jeſtus Deum juſtũ judicat impius injuſtum,*

y ha-

y habla de Dios cada vno, como quien es. *Contextui tamen videtur cõformius hic reddi supra dictæ retributionis causam, quasi dicat, Deum id circo Dauidi, hæc beneficia contulisse juxta satis notum illius ingenium, qui cum sancto sanctus est, &c. Sic Athanas. & Theod quia ad bonas, vel malas hominũ voluntates tu o Domine remuneration accommodas. & nota quatuor nomina hic esse sanctus. inocens, electus, & peruersus, iuxta quatuor hominũ conditiones, sunt enim alij erga Deum liberales, qui in rebus ex præcepto non debitis Deo morem gerũt, qui dicuntur sancti tum quia maxima est perfectio, tum, quia sanctus liberalem seu beneficum significat, sic enim hic*

legit Vatablus cũ liberali liberalis eris idest, nõ solum cõmuni prouidẽtia, qua tuos tueri, quia promisisti, teneris, sed præcipuo quodam modo tueberis. secundò, sunt alij qui liberalitatẽ hanc non habent, & perfectionem in Deum, sunt tamen innocentes nulli inferentes injuriam, cum his Deus, & innocens erit, idest, nihil exercebit injustum, neque eos pœna aliqua afficiet. tertiò, sunt quidam electi ac probati, id est, fortes, ac robusti gente escogida, animosa, electus enim in originali significat etiam juuenem, quod sit electus ad omnẽ rem, ad omne opus, & bellũ, potius quã senes, vnde 2. Re. 6. n. 1. vbi dicitur, & congregauit Dauid omnẽ juuenẽ, proprie in originali omnem electum, & Ezech. 9. n. 6. senem vir-

ginem, & juuenem propriè electum, & *psal.* 148. *n.* 12. *Ergo cum electo, id est.* con el q̃ tiene brio, y alieto para seruirte, *electus eris*, te mostraràs gallardo y brioso para hõrarle.

Quartò alij è contrario tortuosi sunt praui, ac peruersi Deum offendentes, hominibus tendentes insidias cum his Deꝰ perueretur iuxta id Leuit. 16. *Si ambulaueritis aduersus me ambulabo aduersus vos.* si anduuieredes. malas comigo, andare a malas cõvosotros. *Et nota primo peruerti hic esse à radice Pathal. id est, luctari peruerse, id est,* hiazer çancadillas. *Hinc Deuter.* 32. *dicitur generatio peruersa, id est,* cõ mil retartalillas, & 2. *Re.* 22. *n.* 27. *vbi hæc verba habẽtur*

in originali transponi, & subuerti literas, vt cũ deberet scribi Thip Satal, legitur Niraphal. quasi diceres latinè aduersus peruersum perveretris, *vt in ipsa litterarum perversione hominũ de quibus agitur peruersitas adũbretur.* Con los que no hablan claro, habla Dios trastabillado.

Nota secundò, nõ dici peruersus eris cum antea dictum esset sanctus eris, electus eris, innocens eris. sed peruerteris, vt indicetur, que le nace de su condicion, y natural à Dios, el andar bien cõ los buenos: pero el andar amalas, los hombres lo hazen, y lo causan.

28. Quoniam tu populũ humilem saluũ facies, & oculos superborum

borũ humiliabis. 29. Tu illuminas lucernã meã Dñe Deus meus, illumina tenebras meas. 30. Quoniam inte eripiar à tẽtatione, & in Deo meo trãsgrediar murum. *Accedit ad quartam partem Psal. in qua actus spei, & charitatis ellicit, quas duas virtutes initio Psalmi proposuerat tãquam fructum ex varijs illorum euentibus collectũ. incipitq; abspe, & populo, hostibus, & sibi digna sperat conferenda. populo quod saluus fiat ab hostibus, quia humilis est: hostibus quod humiliãdi sint, quod superbi sunt, sibi quod illuminãdum sit, siuè perlætitiam cor, siuè perscientiã mens, siuè per prospitatẽ miseria. idq; fiet dũ semper experiatur duo*

Dei erga se dicta munera, liberatoris eripientis à tẽtatione, & adjutoris, quo nixus transgrediatur murum, scilicet difficultatum, siuè in expugnando, si in conseruãdo regno, quæ Deo adiuuã de facilimé possunt superari. Et nota spei certissimæ affectus jã enim sperat, quasi futura certo prædicens, saluum faciet, jam sperat, quasi optata possidens, tu illuminas. jam ardeneer petit. Deus illumina, &c.

31. Deus meus impolluta via eius. eloquia Dñi igne examinata protector est omniũ sperantium in se. 32. Quoniam quis Deus præter Dominũ, aut quis Deus, præter Deum meum? *Ecce secundum, actũ excharitate ortum*

inqua ex duarũ rerũ cõsideratione Regis ãius inflãmatur. 1. Dei in se. 2. Dei erga nos. in se quidẽ quia summé bon⁹ & perfectus est, via namq; eius impolluta, id est, sin q nadie pueda poner mãcha, ni nota é su modo dpro ceder, l. quia viã agit õni labè carẽtẽ. Erga nos, 1. quia verax est dũ eius promissa veluti purgata ab omni fece dolis sunt, iuxta dicta. Psal. 11. eloquia Dñi eloquia casta, &c. secundó, quia innumera beneficia innos confert, siué dum justé judicat, siuè dũ misericorditer tribuit. Quis enim siué, vt judex sit justéq; judicet, siue, vt reffugium sit, & patronus hominum, Deus alius fingi potest præter Deum omnium? sic enim Voces duæ ponuntur quarum altera in

originali Eloah, id est, Iudex altissima Thsur, petra, vel formator. petra, vel formata, quasi dicat, quis Deus præter judicem, aut quis Deus præter petram misericordiæ seu formatorẽ nostrum. ni para poderoso Iuez, ni para amoroso Padre, ay otro Dios, como el nuestro. *omniaq; beneficia reducit ad illa tria supradicta erga ipsum Dauidem præstita.*

33. Deus qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatũ vitã meam. 34. Qui perfecit pedes meos tanquã Ceruorũ, & super excelsa statuẽs me. *Ecce tria munera adiutoris, protectoris, & liberatoris præstita Dauidi, dum virtute præcingit. parum nãq; est gladio cingi, nisi intus*

intus fortitudine cingatur, ac roboretur animus, quod solus potest præstare Deus: que importa ceñir espada si Dios no ciñe el animo de fortaleza. *Secundò, protectoris ponentis viam immaculatam, id est,* librò mi jornada de derramamiento de sangre. *Tertiò, liberatoris, pedes tanquam Cervorum perficientis, id est, celeres reddentis, vt pericula effugeret, vt sicut Cervus àcanibus, insequutus tandẽ in excelso positus, quò nequeunt pervenire canes ab eorum dentibus liberatur, sic in excelsa diuinæ protectionis petra collocatus omnium hostium manus effugit.*

35. Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti, vt arcũ æreũ

brachia mea. 36. Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, & dextera tua suscepit me. *Iterum eadem tria verbis alijs repetit est enim grati animi semper accepta beneficia in ore habere. primó, adjutoris, etenim manus Dauidis reddidit, tum fortes*, maña y fuerça, para jugar las armas, braços de azero incansables, *quod Deus solus adjutor præstare potest. secundó, protectoris dedit nãq; protectionẽ salutis suæ. tertió, liberatoris quia dextera sua suscepit eum, id est, sua potẽtia à malis eripuit.*

37. Disciplina tua correxit me in finem, & disciplina tua ipsa me docebit. *Prima pars numeri non habetur in psalterio Romano, neq;*

in He-

in Hebræo habetur, tamen apud 70. & sufficit. nunc reddit ad actus Spei mirabili quodã ordine præterita cũ futuris cõtexens, quæ enim præstitit præstanda semper sperat. Et enim si hactenus diuina institutio docuit deinceps docebit correxit, inquit, quasi dicat, si hasta aqui me á enseñado, como à niño cõcorreccion, y castigo, ya me enseñara, como à hombre. *Et nota vbi nos legimus disciplina tua correxit Chaldaycè esse* in verbo tuo magnificasti me, *quia à Deo corrigi, magnificari est, vel quia magno, & excellenti modo corrigit. Hebraicè verò legitur,* mansuetudo Apostolum me fecit, vn manso corregir basta hazer

aun

aun hombre Sancto. *Eusebius verò, & Simachus legunt, & obedientia mea augebit me, Aquila mãsuetudo mea multiplicabit me, quia si diuinam correctionem mãsuetudo nostra, & obedientia cõmittetur ingens erit a multiplicatio & augmentum virtutis.*

38. Dilatasti gressus meos subtus me, & nõ sunt infirmata vestigia mea. 39. Persequer inimicos meos, & comprehẽdam, & nõ cõuertar donec deffeciát. 40. Confringã illos nec poterunt stare, & cadẽt subtus pedes meos. *Huc vsq; me infatigabilem reddidit, nam quantumuis currerem non arctabantur gressus mei sed dilatati.* Siempre el paso largo, q̃ denota

fuerça

fuerça y brio. *neq; defatigatione itineris quantumuis molesti, ac lõgi lapsa sunt crura. Deinceps ergo non defficiã, neq; desinam fugientes persequi quoad comprehendam, neq; in mea castra reuertar donec ipsi fuerint extincti. é contra hostibus vires deficient confringentur, nec pedibus stare poterunt ad meos pedes prouoluti,* desmayados, y hechos pedaços, no se podrán tener en pie cayran rendidos à los mios.

41. Et præcinxisti me virtute ad bellum supplantasti insurgétes in me subtus me. 42. Et inimicos meos dedisti dorsum, & odiétes me disperdidisti. 43. Clamauerunt neq; erat qui saluos fore-

faceret ad Dominum, neq; exaudiuit eos. *Cum erga Dauidem adjutor, protector fuerit Deus, ac liberator neutrum fuit erga hostes, non adjutor sed potius destructor eos supplãtando, id est, virtute pariter, ac viribus in terrã deijciendo. nam vtrumq; petitur ad supplantationẽ. Non protector, quim potius eos in fugam dedisti, & disperdidisti, id est,* no solo los hiziste huyr, sino lo que acontece quãdo muchos huyẽ, cada vno se desperdicia por su parte, *ne in vnum coeuntes locum, bellum redintegrare possent. Non liberator cum neque per te ipsum miraculosé, nec per alios liberari permisseris. etenim*

nim clamebant ad homines, qui cum exaudirent saluare non poterant clamabant ad Dominum, qui cum saluare posset non exaudiebat, id est, surdas præbebat aures. Hebraycè non respondebat, *eis Chaldaycè*, non erat eis redemptor.

44. Comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos.

45. Eripies me de cõtradictionibus populi constitues me in caput gentium. *Optimè omnes ferè Ecclesiæ patres, & curiosi etiam interpretes hæc verba de Christo Domino, sub Dauidis persona dicta fuisse docent, qui postquam Dauid*

ereptus

ereptus est de contradictionibus Hebraici populi costitutus est in caput Gẽtium. Occasio vero trãsitus, à persona propria Dauidis ad Christum magna fuit. Etenim cum Propheta suos hostes dixisset fugatos perditos, & non exauditos eius mens oportunè in Iudæorũ rapitur considerationem, qui à Patria exulantes per nationes dispersi clamãt & non exaudiuntur, apud Deum & homines malè accepti. ait ergo Christus in persona Dauidis, se Iudæos ventilaturum, vt puluerem, & cõculaturum, vt lutum platearum: como poluo seran esparzidos por elmundo, y como lodo de plaças, viuiran pisados de todas las naciones.

Christus

Christus vero ab eorum ereptus seditionibus caput gentium constituitur, vt Osea. 1. Cum de iudæorum expulsione actum esset de gentiũ populo spirituali Israel, & vero semine Abrahæ dicitur, & congregabuntur filij Iudà, & filij Israel pariter, & ponent sibi caput vnũ, id est, Christum. *Et nota ab Osea dici Christum constitutum caput à gentibus à Dauide vero dici constitutum ab ipso Deo quia ad hoc mirabile gestum, & conuersionem, tũ Dei super abundans gratia, tum libera & spontanea hominũ voluntas concurrerunt.*

46. Populus quem non cognoui seruiuit mihi inauditu auris obediuit mihi. 47. Filij

alieni mẽtiti ſunt mihi, filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. *Si tranſitũ nolis concedere interpretãda erũt verba de rebellione populi Iſraelitici, & ſubactione Moabitarum, Philiſthæorum, Sirorum, Meſapotamiorum, quibus deletis, princeps gentium conſtitutus eſt Dauid. Si vero ad Chriſtum adhuc refferas, gẽtilis populus dicitur nõ cognitus a Deo, quia ipſe non erat ab eis cognitus*, y deſconoce Dios à quien no le conoce, *de cognitione aprobationis eſt ſermo, dequa dicit Chriſtus, neſcio vos, vel non cognitus à Chriſto, quia inter gentiles nõ habitabit in terris. Dicitur ſeruire, & inauditu auris obedire, ideſt*, puntualmẽ

te no

te, no tardan mas en obedecer, que lo que tardan en oyr, *vel*, cõ obediencia ciega, *non videntes*, nõ *examinantes*, *sed in auditu auris obedientes. E contra vero Iudæi qui filij dicuntur alieni. ingenitiuo*, *id est*, *filij Diaboli*, *filij Belial*, *generatio adultera . primo*, *mentiti fuerunt*, *id est*, *fidẽ datam negarunt*, *& quemadmodum mentiri dicitur opus oliuæ*, *id est*, no llegar a fructo la esperança del esquilmo, *sic mentiti sunt Iudæi*, *quis enim nõ expectaret adventũ Messiæ expectati*, *vberrimos fructus alaturũ Populo Iudayco. Vnde* 2. *Reg.* 22. *dicitur*, filij alieni resistẽt mihi, *quasi dicat*, los estraños me obedecen al punto, y estos hijos del

diablo me reſiſten. *Secundo, dicũtur* inueterati, enuegecidos en ſus maldades, ya ſin remedio, como enfermos viejos, *idem eſt defluxerunt, conciderunt, quia ſeneſcẽtes in malo abſq; remedio perierunt. Tertio, dicuntur claudicaſſe à ſemitis, id eſt, in varias factiones fuiſſe diuiſos, quemadmodum qui claudicãt pedes inter ſe non conueniunt, neq; eodem tendunt. & nota. 2. Reg. 22. dici contrahẽtur in anguſtijs, ſiue quia qui factioſe claudicant regiam deſerentes viam neceſſario ad ſemitas, & diuerticula anguſta rediguntur ſeu contrahuntur. Et nota quod in hoc pſalmo dicitur claudicare à ſemitis Dei, & 2. Reg. cõtrahi in anguſtias, ideſt, apartanſe*

tanse de las sendas estrechas de Dios pareciendoles, q̃ es camino angosto para sus flacos pies, y huyendo sendas cayran en angosturas mayores.

48. Vidit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ. 49. Qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me liberator meus de inimicis meis iracundis. *Reddit Dauid ad actum amoris ex quo oritur affectus benedictionis, & gratiarum actionis*, viuame tal Rey, bendito sea tal Dios, honrado sea Dios, que tanto bien me á hecho, *qui adiutor est, dãdo mihi vindictas, id est, virtutẽ, ac robur, vt vlciscar, vel melius*

quia ego nõ vindictam ſummo, ille mihi vindictas dat, el me haze vẽgado de mis enemigos, *& liberator eſt ab hoſtibus ira percitis.*

50. Et ab inſurgentibus in me exaltabis me à viro iniquo eripies me. *Iterũ reddit ad actum ſpei ſperat enim Deo adjutore exaltari, id eſt, victoriam, & honorem conſequi ab inſurgentibus in eum*, de los q̃ ſe leuantan, y rebelan cõtra el, *& Deo liberatore eripi à viro quouis iniquo.*

51. Propterea confitebor tibi in nationibus, & nomini tuo Pſalmũ dicam. 52. Magnificás ſalutes regis eius, & faciens miſericordiã Chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius vſq; in ſeculum.

Clau-

Clauditur psalmus excellẽtissimo quodam actu charitatis, quo os ad confitẽdũ in nationibus, etiã exteris, & mentẽ ad edendos psalmos, Dei nomini offert. at quod nomẽ? eius qui magnificé auget protegit, & liberat, salutem plurimam regis ab eo electi, & misericordiam omnẽ præstat, adjuuans, protegens, ac liberans Dauidem, quem vnxit regali oleo, non solum autem illum sed semen eius vsq; in sempiternum. est certè grati animi ingenium post beneficia accepta, & sublatum periculum illud coram omnibus referre, & celebrare sic Psal. 29. conuertisti plãctum meum in gaudium mihi, condisti sacrum meũ, & circundedisti me lætitia, vt cãtem tibi

gloria mea Dñe Deus in æternum confitebor tibi. *Et cõtra ingrati animi est, post periculum, liberatoris obliuisci Psalm.* 77. generatio praua, & exasperans, quæ nõ direxit cor suum, no sabe andar a derechas, obliti sunt benefactorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis.

PSALM. XVIII.

Artificium.

DICEREM Iansenio cũ Dauidé in præsenti agere de duplici ratione cognoscẽdi Deum nimirum per naturæ, & diuinæ legis instructionem. dicerem cum Caiet. hic Theólogiam naturalem, ac reuellatam comparari, Adderem cum Montano Psalmi argumentum complecti summam

legum

legũ, naturalis, scriptæ, & gratiæ. Sed quia non placidè decurrit sensus neque hac ratione scio filum aptè contexere alia nobis erit ineunda. Diceremque lubétius cum Græcorum Latinorumque patrum expositione hic Apostolicam prædicationem contineri, quod & Paulus videtur ad ad Rom. 10. docere, diceremque *cælorum*, nomine Christianá Ecclesiá significari iuxta psal. 8. & solis nomine Christum iuxta Isai. 9. 42. & 49. & 60. & Apocal. 21. Luc. 8. Ioan. 1. 8. & 9. nomine vero *legis*, legé ipsam gratiæ cui⁹ proprietates explicãtur & ex his, quæ in te ipso Dauid experitur confirmari vidétur. sed nihilominus spiritualem potius quam literalem sensum videtur hac expositio afferre.

Quare existimo in hoc Psalmo contineri altissimæ Theologiæ materiam, ac diuinæ cognitionis viam, quæ quinq; partibus constat. primo, enim in Dei, & eius attributorũ cognitionem, deuenire possumus ex rerum creatarum intelligentia, inter quas principatum tenet sol tanquã diuinarũ perfectionũ speculum, & de hac cognitione agitur. à numer. 1. vsque ad 8. secunda notitia ex naturali lege omnibus

indita, qua certo scimus fugiendum malū, amplectendum bonum nulli nocendum. & hæc cognitio in num. 8. continetur. Tertia notitia est supernaturalis ex lege scripta, & reuellata circa diuina supplicia, & præmia, quæ hominē post hanc vitam manent, quæ nu. 9. & parte decimi continetur. Quarta notitia est jam superioris objecti, qua misteria legis gratiæ, & Dei hominis innotescunt. dequa nu. 11. & 12. agitur. quinta denique notitia est experimentalis, & propria cuiusq; hominis erepti à peccato, qua scit peccati acerbitatē, ex stimulis quibus agitabatur, Dei misericordiam in condonando, dum ab illo eripitur, & hæc à num. 13. vsque ad vltimum continetur.

2. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Ecce primam noticiā ab externis creaturis, & quia per omnia vagari esset infinitum incipit à notioribus, & præcipuis, scilicet cœlis. qui enarrant (enarrant inquā sicut imago enarrat pictoris manum, siuè, vt eadem imago, enarrat Prototipi pulchritudinē. gloriam, id est, ipsum Deum, vt Hispanè, *su Magestad*, id est, *el Rey*. vel vniuersa

attribu-

attributa, quæ gloria sunt, & perfectio Dei. firmamentum, id est, expansio cœlorum. *Essa gran capa del Cielo*, se opera manuum eius esse annunciat, *dize bien que mano hizo tan prima obra*, in singulari enim legendū Hebræa & Græca dictio docent, & Lyndanus ex Arnobio, & Hieronymo colligit. estque Cœlum antonomaticè opus Dei, vt Eccles. 43. sol dicitur per excellentiā vas admirabile opus excelsi.

3. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* De hac prima noticia, primo dicit quam maxima sit in diesque crescat: *porque cada dia se sabe mas, y vn dia va enseñando á otro, y vna noche á otra*, quia singulis diebus noui prodeunt diuinæ virtutis effuctus. *Dies diei dicitur eructare, porque oy se parece á ayer, y lo que aora es trae olor, y vn tufo de lo passado, quid enim est id quod erit? id quod fuit* teste Salomone. Fauerq; phrasim esse scripturæ dies diei eructat, id est. dies de die, & nox de nocte dat testimoniū infallibile, quod scilicet id erit cras, quod est hodie, vel si vox *verbū* sumatur pro verbo Dei & vox scientiā, pro sciētia Dei, sensus est, *corre la palabra de vn dia á otro*, quasi dies diei dicat, cō *abinco, y cō affecto hala Dios māda que*

ga-

vengays. inquo Dei ſupremũ dominiũ, & creaturarũ indicatur obedientia, & nox nocti indicat ſcientiam Dei, ideſt, *q̃ aunque ſea de noche, Dios vee lo q̃ en las tinieblas paßa.*

4. *Non ſunt loquelæ neque ſermones quorum non audiantur voces eorum.*

5. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum.* Secundò. Hæc notitia dicitur latiſsime patere. Quaſi dicat, non ſunt hæc verba, vt aliquorum adeò ſummiſſè loquentium, quorum voces nõ audiuntur. *No ſon eſtas vozes de naturaleza de las que no ſe oyen*, vbicunque enim cœli videntur eorum voces audiuntur, eorum namque ſonitus, & verba nil aliud ſunt quam mirabilis illa armonia, & concentus qui omnibus patet. ideò Hæbraycè legitur. *In omnem terram exiuit canon, regula, vel edamuſis eorum*, quaſi diceres, *las palabras en voz baxa, ſon las que ſe dizen con la boca: pero las que con las obras, y que el hablar es obrar, no ſe pueden dexar de oyr.* Et nota Dei erga homines amorem ſicut enim cũ decernit Deus aliquem excæcatum punire, cum illo agit obſcuriùs, vt videns non videat, & intelligens non intelligat, vt patet Matth. 3. num. 13. Sic cum vult cæcum illumi-

illuminare loquitur exemplis, quæ sunt penetrabiliores voces omni sono, vt patet Ezech. 12. & alibi, sic quo melius ab omnibus cognoscatur voce cœlorum vtitur omnibus notissima. Licet quemadmodum phariſæi Ioannem, id est, Christi vocem, vt Christum venerantes summebant vocem, & reijciebant, quod loquebatur: sic Ethnici cœlos loquentes adorarunt, & Deũ qui loquebantur non cognouerunt.

6. *In sole posſuit tabernaculum ſuum.* Et quoniam inter ea, quæ in cœlis continentur principarum tenet Sol ipsi primas in Dei gloria ennarranda concedit in sole poni tabernaculum nihil aliud est quam soli datum esse tabernaculũ, vt bene Euthimius sicut Eccles. 6. *omnis labor hominis in ore eius.* id est, *quanto se trabaja es para vna boca, sic para el sol es el tabernaculo,* cuius nomine intelligo, vel cathedrẽ Magistri, vel solium regis iuxta tabernaculi vim in scriptura, quasi dicat, *que entre toda esta vaneria de criaturas el principe, y Cathedratico es el sol, que mas declara de Dios.* vbi nos legimus Iudicum. 5. *Iahel benedicatur in tabernaculo ſuo* Chaldayce habetur. *In Scolarum domibus benedicatur,* quasi dicat, in huius

mun[illegible]is

mulieris laudem, & edantur poemata fiant orationes, &c. & quod Genes. 25. n. 27. dicitur de Iacob. quod habitabat in tabernaculis Chaldaycè legitur in domo doctrinæ habitans, quasi diceres, *que era estudiantico*, ergo in sole tabernaculum Dei esse, erit, *que en el sol es la mejor escuela, donde mas bien se enseña de Dios*, quia in eo diuinæ proprietates elucent.

Et ipse tanquã sponsus procedẽs de talamo suo. 7. Exultauit, vt gigas ad currendã viã à summo cœlo egressio eius. 8. Et occursus eius vsq; ad summũ eius, neq; est qui se abscõdat à calore eius. Ecce, quæ in solis schola de Deo docẽtur symbolicè. primò, Dei amor fœcũdus, *sicut sponsus*, sic. n. sol calore suo terrã fœcũdat. 2. Dei pulchritudo atq; diuitiæ, *sicut sponsus procedens de talamo*, vestibus scilicet, preciosis gemmisq; cõspicuus. 3. Prouidẽtia in hæc inferiora, in qua requirũtur tria, quod suauiter, quod fortiter, quod omnia dispoñãtur ideò dicitur. 1. exultare. 2 gigas esse 3. currere viam, omniaque per agrare circulumq; cõficere. 4. deniq; diuina justitia sicut enim sol idem cũ sit, quosdam calore suo torret, quosdã eodem fouet, sic eadem diuina justitia in diuersis, diuersa operatur

alij

alij enim ob Dei justitiá, justè damnantur, alij coronã accipiunt justitiæ nullusq; altero diuino, diuinæ justitiæ effectu carebit sicut nullus a solis calore se abscondet. Si vero per calorẽ misericordiam intelligas, non est, qui se abscondat ab ea. ná in cœlo vltra condignũ præmiatur beatus, in inferno citra cõdignũ punitur dãnatus, & in via maiora quá promitũtur bona, & minora quá meretur mala accipit viator.

9. *Lex Dñi immaculata cõvertens animas, testimoniũ Dñi fidele sapientiam præstans paruulis.* Ecce 2. notitiá, quá lex naturalis hõibus à natura indita gignit. Hæc sapiẽtiá præstat paruulis, id est, vt Hebraycè imperitis, vel insipiẽtibus, *à los q̃ poco sabẽ, qualquer niño es capaz delo q̃ enseña la ley natural*, ideo Prou. 1. Clámitat, *vsq; quo parbuli, &c.* & alibi, *appropinquate ad me indocti*, de hac lege noticiam hác producẽte dicũtur. quatuor, à quo sit, quid sit, qualis sit hõibus bonis, vel malis. 1. qd lex Dñi sit, quia ab ipso auctore naturę ipsa lex naturæ dimanat, est. n. lumẽ vultº Dei signatũ sup nos. 2. quod sit in se immaculata, i, perfecta nil mali neq; legi scriptæ cõtrariũ dictás, nõ vindictá ob honorẽ nõ diuitias sueri, vt deprauati putãt docet.

Ter[illegible]n

Tertium, & conuertit animas, tum quia ea ſolum obſeruata ſufficeret ad homines à mille peccatis, & erroribus reuocãdos, vel, ſicut eſt in Hebræo, *tranquilans animos, buelue los alegres*, iuxta modum loquẽdi Pſal. 34. n. 21. reſtitue animam meam à malignitate eorum, quia lex obſeruata mentem tranquilat. Quarta teſtamentũ dicitur Domini fidele quia ſcilicet eam ſeruantibus legem naturæ Deus erit fidelis, qui non patietur eos damnari ſed inſuper naturalem cognitionem fidei deuenire.

9. *Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda præceptum Domini lucidum illuminans oculos.*

10. *Timor Domini Sanctus permanens in ſeculum ſeculi.* Ecce tertiam notitiam ortam ex lege reuellata à Deo, quæ lucida eſt illuminatque oculos docendo, dicitur præceptũ, quod videtur à lege diſtingui, quod peculiare eſt alicuius gentis, & congregationis non enim omnes homines legi ſcriptæ ſubjecti fuerunt, ſiue, quia vniuerſa, quæ in lege ſcripta continentur, ad tria poſſunt capita reuocari, ad aliquarum rerum executionem ideo dicitur hæc lex præceptum. quia aliqua præcipiebãtur faciẽda ad cognitionẽ diuinorũ præmiorum

quibus justè remunerantur justi, ideò dicuntur justitiæ rectæ, & lætificantes corda, ac deniq; ad cognitionē suppliciorum, quibus puniuntur transgressores, ideò dicitur hæc lex timor Domini Sanctus, Forte sermo est de timore filiali, qui ideò Hebraycè, *mundus*, apud Septuaginta, *Castus*, dicitur, quia nihil habet imperfectionis humanique respectus admixtum. & permanet in seculum seculi, quia neque perfecta charitas hic, neque in patria illum expellit.

11. *Iaditia Domini vera justificata in semet ipsa, desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, dulciora super mel, & fauum.*

12. *Etenim seruus tuus dilexit ea, inuestodiendis illis retributio multa.* Ecce quartam notitiam, jam superioris ordinis de mysterijs, scilicet legis gratiæ, Dei hominis. Dicuntur mysteria hæc, ad legem gratiæ pertinēta juditia. primò, quia per excellētiam sunt opus diuinæ justitiæ, ac misericordiæ, vt patet ad Rom. 3. justificati gratis per redemptionem Christi, quem proposuit Deus propitiationē ad ostensionē justitiæ suæ, propter remissionem peccatorum. Dicuntur secundò, *vera*, quia certis-

tissimè fore præuidebat Propheta. Dicuntur tertiò, justificata insemet ipsa, siuè quia nō accipiunt sanctitatem, in ordine ad alium, vt res veteris testamenti, scilicet sacrificia, quæ sancta erant quatenus futurum sacrificium repræsentabant, siuè quia Hebraycè est, Ia, id est, ad vnum omnia, & Septuaginta, legunt Isto aphti. in idem, quia in eundem vnumque Christū omnia tendunt. Dicuntur denique desiderabilia super aurum, & dulciora super mel, & fauum, Hebraycè redundantem, vt notetur ditissima esse, atq; dulcissima, ditissima quia continent Christi meritorum infinitum prætium, dulcissima verò quia est lex gratiæ omnibus datæ abundāter per sacraméta & gloriæ jam patentis, & apertæ per Christi incœlos ingressum. Concludit Dauid se hæc diligere, quia hujus legis desiderio antiqui omnes flagrabant. seque hanc legem custodire, quia D. Thom. auctore. 1.2. q.107. ar.1. etiā ante aduentum Christi multi fuere Christiani, nimirum ij, qui acceperūt spiritum adoptionis, neque enim lex gratiæ tempore mensuratur sed spiritu. Denique ait retributionem maximam esse dum hæc

mandata custodiuntur, siuè per interiorẽ mentis alacritatem, etiam in præsenti vita, siuè, vt Chaldaycè habetur, quia *seruaui ea propterea sic benè fuit Israeli*, vnde, *Colliges, que por la bondad del Rey, haze Dios merced á su pueblo.* Iterũ, retributionẽ propriam vocari à Dauid beneficia populo collata, & forte is est sensus Psalmi 118. *inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem.* id est, vt benefacias Israeli.

13. *Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Ecce quintam Dei notitiam, quæ peculiaris est cuiuis homini erepto à peccato, qua experitur. primum, quam amarũ sit reliquisse Deum, ex diris cruciatibus quos patitur exagitata conscientia, *quien sabe lo que es peccados?* Ipse scilicet Dauid, qui genus odæ composuit in scriptum, *intellectus*, id est, de intellecto, & concepto peccato, vt patet ex inscriptione Psalmi 31. quem Dauid dicitur composuisse cum post patratum adulterium, & homicidiũ corporis eruditetur egritudinibus. Petendo ab occultis mundari, declarat, vndè oriãtur peccata, scilicet ab occultis pas-

sionibus animique motibus, *enemigos en boscados en el coraçon, para saltear el alma en hallando occasion*. Et ab alienis, si masculinè sumatur à Tyrannis, id est, motitibus, tyrannicè possidentibus animum, sivè ab alienis neutrè ab alienis à me, *sinie siros muy agenos de vn hõbre como yo, tan prevenido de regalos del Cielo*. alienum certè à Dauide adulterium. vel ab alienis Hebraycè, *ab arrogantijs*, Chaldaycè, *á temeritatibus*, *defantasias tan agenas de hombre, que tanto tiene de que humillarse*.

14. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor a delicto maximo.*

15. *Et erunt, vt cõplaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei, incõspectu tuo semper.*

16. *Dñe adiutor meus, & redemptor meus.*

Supra dicta experimentalis notitia habetur propter peccatum patratum altera verò acquiritur propter ipsum condonatũ de Dei optimi, ac maximi bonitate in cõdonando, de interna animi dulcedine in gratiam possidendo. ait ergo. si passionũ tyrannidem euasero, si earum manus effugero, id est, per figuram hiptote, *si yo les venciere, y rindiere, echandolas de mi alma*, tunc immaculatus ero, id est, ab omni pec-

eato liber,& mundo à delicto maximo,id est, à multis delictis per figuram Sinedoche,cumque fuero passionibus liber,Eloquia oris,& meditatio cordis placebunt Deo, id est, *tendre tal noticia, y conocimento de ti, que diga marauillas, y pueda parecer ante el mismo Dios*, non solum, quæ ore protulero jã limata,& cogitata,sed quę intus cogitauero,& mecũ metipse per perdero. Siuè græcè exaudies nõ solũ, quæ ore postulabo sed quæ postulare mecũ meripse meditabor. Nõ dicitur cõplacebunt eloquia,sed erũt,vt cõplaceant, siuè ad dicti certitudinẽ significandã, *sera a si, y no aura falta, q̃ agradaran à Dios mis razones*. Siuè vt eloquiorum,& meditationis scopus,& finis indicetur.ad hoc enim erunt eloquia, vt placeãt Deo, quæ omnia oriũtur ex vi & toila aprauis cogitationibus reportata.

PSALM. XIX.

Artificium.

CONTINET hic Psalmus orationem non Dauidis proximo, vt multi quodomodo enim proximo oraret qui

Christum Dei filium esse sciebat, ac si seruus pro filio amantissimo apud Patrem intercederet, sed populi pro suo principe Dauide inniturο prælium. Itaque editus est hic psalmus, vt à populo recitaretur dum pro eo rex dimicaret. Diuiditur in duas partes in prima à num. 1. vsque ad 6. preces fundit populus ad Deum cum Dauide loquens, & pro eo petens tria, in secunda, à n. 6 vsque ad vltimum spei certissimæ actibus id quod optat jam quasi futurum prædicit, jam verò quasi præteritum narrat.

1. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis protegat te nomen Dei Iacob.*

2. *Mittat tibi auxilium de Sancto, & de Syon tueatur te.* Ecce primam partem, in qua tria præcatur populus pro Dauide ineũte prælium, quæ maxime conducunt ad victoriam. primum, vt exaudiatur Rex, supponit namque regem, vt pote pium, ac religiosum non solum bellare, sed etiã orare; debet namque princeps non regni precibus contentus suas etiam ad Deum fundere preces. secundum, quia, vt vidimus Psalm. 17. sicut duo optat pugnans lædere, & nõ lædi, sic duo maxime requi-

runtur

rũtur à Deo, vt protector sit, & adiutor id circo secundò petit, protegat te nomẽ Dei Iacob, id est, Deus inuocatus à Iacob, cum erat in scala, inde ab eo protectus, vna cum Deo prælieris cum hostibus. Eòdẽ spectat textus originalis eleuet te nomen Dei Iacob, id est, sicut locus eò dirus tutiorem reddit bellantem sic in Deo eleuatus, ô Rex, tutus sis ab hostibus.

Tertiò denique, vt mittat auxilium de sancto, id est, de templo vbi erat arca, à qua auxilium sperare solebat populus, sic 1. Reg. 4. cum fugeret Israel à facie Philistiin consiliũ inierunt, afferamus ad nos arcam fœderis, veniat in medium nostri vt saluet nos. Hæc duo auxilium scilicet, & protectionem à Deo media arca præstari Moyses innuit numerorum. 10. fine. Cumq; eleuaretur arca, dicebat Moyses, surge Domine, & disipentur inimici tui cumque deponeretur aiebat reuertere Domine ad multitudinẽ exercitus Israel, vt scilicet protegas, & tuearis.

2. *Memor sit õnis sacrificij tui, & holocaustũ tuũ pingue fiat.* Quoniam non dubitat Dauid hæc omnia consequenda, si vim suam obtineãt sacrifitia, petit, vt Deus acceptet

sacrificium omne, siuè incruentum, id est, oblationum, siuè cruenti, id est, animaliū & pinguè fiat, id est, gratum sit, vt sunt grata sacrificia, quæ ex rebus pinguissimis fiūt, sic enim innumeris dicitur. *Si pinguia quæq; & præclara obtuleritis ex decimis reputabitur vobis quasi obtuleritis primitias.*

Notandum primò cōmune fuisse sacrificij loco quidquid ad manus fuerit Deo offerre, sufficiat ille locus, 4. Reg. 7. Cū omnes hausserunt aquam, & effuderunt eam inconspectu Domini, & jejunauerūt quasi dicerent, *no tenemos señor à mano otro sacrificio mayor, para que nos ayudeys, y si como es vn poco de agua, fuera toda la sangre de los animales delmūdo, la ofrecieramos en sacrificio,* memor sit ergo omnis sacrificij tui, id est, acceptet sacrificiū ex quacunq; re oblatū.

Secundò notandum hic delineari sacrificium Eucharistiæ, tū quia ibi propiæ est vt bene Geneb. oblationis tuæ farinaceæ, & incruenti sacrificij tū quia cum antiqua sacrificia hoc adumbrarent ideo addit memor sit, quasi dicat, *quādo le ofrecieres à Dios sacrificios, tenga el puesta la mira, y su memoria en aquel todo sacrificio, porq̄ equiuale à todos.* Sacrificiū nanq; vel oblatio Eucharistiæ

in

in scriptura dicitur bellum maximum in hostes, vt patet Isai. 30. vbi ad litterá agitur de victoria Christi à Iudæis, ac Ethnicis reportáda sub cõparatione victoriæ ab Assyrijs cõparatæ. *Erit* (inquit) *trãsitus virgæ fundatus quẽ requiescere faciet Dñs super eum in tympanis, & cytharis, & bellis præcipuis expugnabit eos*, id est. *No sera de passo el castigo y liuiana la mano, sino tambiẽ assentado el golpe del palo, q̃ haga sulco, como si lo quisiessen echar por cimiento, para otros.* Et sicut Israelitæ eã victoriam ab Assyrijs reportarunt armis, & orationibus, & sacrificijs & bellis *præcipuis*, quæ vox vt benè Foreyrus significat agitari hõstiá in sacrificiũ, *el menealla, leuantalla, y baxalla*, Exo. 29. 35. & n. 8. sic legitur ibi in bellis oblationũ pugnabit cum eis, & alij bello agitationis in oblatione.

4. *Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consiliũ tuum confirmet.* Quoniá populus ea omnia, quæ expedire possent ignorabat vnico verbo docet, quid petere debeant *desseos de tu voluntad, y traças de tu ingenio todas te salgan bien*. Et nota humana consilia infirma esse nisi à Deo confirmentur, id est, roborentur, id circo 4. Regum 22. jussi sunt sacerdotes occidi, quia manus

eorum cum Dauid erant, non alio certè modo, nisi quatenus ad sacerdotum preces Deus Dauidis manus cõfirmabat, putabant enim aduersarij, ijs manibus deficientibus, Dauidis manus deffecturas. Id circo Isai. 22. Cum de irritis consiliis Populi circa protectionem vrbis actum esset, additur. *Non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem eius de longe non vidistis*, quasi dicat, consilia infirma fuerũt quia non ea Deus confirmauit.

5. *Lætabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur.* Ecce secundam partẽ, in qua spei certissimæ actibus, quasi futurum prædicitur, quod optat præstari. Duos commemorat effectus in populum deriuandos, lætitiam, & dolorem. lætari in salutari est, lætari, vel de salute per regem allata ex bello, vt Iansen. vel de diuina deffensione ob quam salus est consequenda, vt melius Genebrar. Magnificari autem in nomine Domini, alij explicant, *vfanarse y gloriarse*, alij ex vi etiam originali, quasi vexillum erigere, & circum agere, *tremolar las vanderas*, vt cum regem aliquem acclamamus circumagendo vexillum, & clamando viuat Rex. Sed

clarius

clarius magnificabimur in nomine Domini, id est, sicut propter Dei auxilium lætitiam sic etiam magnificentiã, & honorem apud nationes omnes consequemur. *Y nuestra vandera sera sobre todas la mas honrada.* significatq; honorem omnem diuino nomini esse tribuendum omnesque Dei nomen, & ab eo salutem partam decantaturos, imo fortasis ideò Dauid petit totius populi orationes, vt cum omnes exauditi fuerint vberior gratiarum actio Deo reddatur. sic enim Paulum. 2. ad Corinth. num. 11. *adiuuantibus vobis* (inquit) *in oratione pro nobis, vt ex multarum personis facierum, eius, quæ in nobis est donationis per multos gratiæ agantur pro nobis.*

6. *Impleat Dominus omnes petitiones tuas. Nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.*

7. *Exaudiat illum de cælo suo.* Sicut petitio adiuncta rei futuræ prædictoni denotauit certissimam spem, sic præcationi adiuncta reiprætiritæ narrationi. cognoscere, id est, certissimo sibi persuadere testatur Deum Regem ab eo constitutum protecturum. *In potentatibus salus dexteræ eius.*

8. *Hi incurribus, & hi in æquis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus.* Reddit rationem populus certissimæ spei conceptæ, quia scilicet Dei adjutorium maximũ est, tum in se, tum collatum cum aduersariorũ potentia, in se quia salus conferenda Dauidi à summa est diuinæ dexteræ potẽtia, quasi dicat, salus dexteræ Dei non est vt cunque, sed velut in potentissimo quodã exercitu: vel indicetur Angelorum virtutes pro justis pugnare. 4. Reg. 6. tum respectu aduersariorũ qui inuocant in equis & curribus, id est, copias & arma bellica iactant atque commemorant. nos autem inuocamus in nomine Domini, idest, commemoramus potentiam, & bonitatem diuinam, quasi dicat; *ellos al romper la batalla dizen, aqui de España, y su potentia, nosotros, aqui de Dios, y su misericordia.*

8. *Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autẽ surreximus, & erecti sumus.* Ex hac varia sne illorũ incurribus, & equis, & omnium nostrum in Dei nomine Heu quam varij prodeunt effectus, ipsi enim suis met armis ceciderunt cum starent, nos alienis surreximus cum jaceremus, obligari enim impedimentum impedibus significat, en-

sus misinas ayndas, y socorros se les trauaron los pies en sus cauallos, y carros se atropellan, y matan. nos verò non solum surreximus sed erecti sumus, id est, in salute confirmati, neq; enim est satis surgere, nisi confirmeris erectus, & quem Deus surgere facit perfectissime facit surgere.

Domine saluum fac regem, & exaudi nos in die inqua inuocauerimus te. Cum Deum implorauerit populus initio nũc specialiter diuini verbi meminit, qua specialiter Danidis Saluator, vt pote cuius erit & filius, sic Chaldæus verbũ Dei redime nos. Dies inqua inuocauerint, vel dies belli, *quando duremos aqui de Dios*, vel quoties preces istæ pro bello fuerint multiplicatæ.

PSALM. XX.

Artificium.

QVANVIS ad Christum multi tent hunc Psalmum cui potissime cõuenit longitudo dierum, & benedictio gentium, quamuis Ecclesia ad Pontifices Sanctos eundẽ accõmodet, nullus dubitat

adhuc agi de Dauide ad literam, quia Eccleſi. 43. vbi ſermo eſt de eo ſit alusio ad n. 3. huius Pſalmi, dicitur enim glorificauit eum in benedictionibus Domini oferendo illi coronam gloriæ. Siuè ergo ipſe Rex, ſiuè pro eo populus in hoc Pſalmo oſtenditur quantam rex habet lætitiæ ſegetem, & caulas ſpiritualis gaudij. Diuiditur in tres partes, in prima oſtéditur, in prima cauſa exultandi ob benefitia collata regi, quæ ad duo captiua reuocantur à num. 1. vſque ad quintum, in ſecunda o tenditur. ſecunda cauſa exultandi ob benefitia, quæ certo ſperat conferenda eidem (neque enim minus certa ſpes quã ſecura poſſeſſio exhilarat) quæ ad quadruplex genus reuocantur, duplex pertinet ad præſentem vitam, duplex ad futuram, quod præſtatur. â num. 5. vſque ad 8. in tertia oſtenditur. tertia cauſa lætandi ex inimicorum vltione, quibus quadruplex malum prædictis bonis correſpondens continget, duplex in futuro, & duplex in præſenti ſeculo.

1. *Domine in virtute tua lætabitur rex, & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer.* Ecce ſcopum Pſalmi, in virtute lætari, &

exultare super salutare nihil aliud est quã media Dei virtute cœlestiq; protectatione, & fauore regem exultaturum, quasi dicat. *Siendo Dios seruido con su gracia, y fauor se alegrara.*

2. *Desiderium cordis eius tribuisti voluntate labiorum non fraudasti eum.*

3. *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis possuisti in capite eius coronam de lapide precioso.*

4. *Vitam petijt à te & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum seculi.* Ecce primã partem Psalmi, inqua ostenditur, primo, cur debeat rex lætari veheméter scilicet ob beneficia collata, quæ tria sunt. primũ, quod semper voti cõpos euaserit, & nunquã eius oratio irrita fuerit: *distele lo que desseo, y nunca le engañó su oracion.* Fortè dum voluntas labijs tribuitur indicatur orationem ore prolatam cordis affectui debere esse coniunctam. *Vee no solo lo que de coraçon deßeo; pero aun lo que parecia pedir solo con los labios, lo que con poco, y con mucho affecto te pidio todo se lo diste.* Inquo beneficio innumera clauduntur, sicut in eo quod Christus commemorat Ioán. 11.

scio

Scio pater quod semper me audis. Secundum, quod non solum, quod corde optauit aut labijs protulit concesit, sed antequã quid tale cogitaret præuenerit eum, *preuino su misericordia á su desseo, sin que le vuiesse passado por pensamento, le bizo mil regalos y fauores*, cuius rei, vel vnicum testimonium pro omnibus sufficiat, fuit enim ad regiam dignitatem euectus nil minus cogitans. Sub nomine *coronæ de lapide precioso*, regnum intelligitur ditissimum, vt ex Ijs cõflat quæ ad templi ædificationem reliquit Salomoni. Tertius, non solum, quæ vel optauit, vel petijt concessit, non solum antequam peteret præuenit, sed cum exigua petebat his contentus, maxima donabat, quoties enim in mortis periculo constitutus vitá petijt mortem euasisse contentus. tu verò non solum vitam, sed vitam longissimam, & fœlicissimam tribuisti.

5. *Magna est gloria eius in salutari tuo gloriã, & magnũ decorem impones super eum.*

6. *Quoniã dabis eum in benedictionẽ in seculũ seculi lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.*

7. *Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi non commouebitur.*

Audisti

Audisti primam causam lætitiæ ob beneficia tanto amore collata, ecce secundã ob beneficia, maiora conferẽda. Quatuor commemorat duo ad præsentem vitam pertinẽtia, quæ sunt honor & gloria apud homines, ser estimado y amado, tener dignidad y ser bien quisto, gloria enim, & magnus decor imponetur super eum, honore, ac dignitate, dabiturque in benedictionem, id est, hazerle as tal, que todo el mundo le eche mil bendiciones, & ad hoc facit ille mulierum cantus 1. Reg. 18. alia duo ad futurum pertinent statum primum summum gaudium. Id enim est lęti ficari in gaudio ex Dei clara visime promanans. secundo, quod eo bono, & felicissimo statu in æternum fruetur, quim vnquam à semel adepto beneficio cõmoueatur, cum rem grauissimam, & omnium beneficiorum maximam commemoraſſet erigit cor dicens, rex sperat in Deo, id est, assi lo fio yo.

8. *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis dexteratua inueniat omnesque te oderunt.*

9. *Pones eos, clibanum ignis in tempore vultus*

aus tui Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

10. *Fructum eorum de Terra perdes, & semen eorum a filijs hominum.*

Ecce tertiam partem circa inimicorum vltionem quos in futura vita duo in præsenti alia duo supplitia manent. Id enim est Dei manum inueneri ab inimicis, & Dei dexterá inuenire inimicos, nam etsi cõmuniter pro eodẽ sumatur, adhuc vulgatus indicat diuersum sensum in passiua, & actiua voce, manus significat supplitiũ vt Hispanè, vna buena mano, in hac vita inuenitur supplitium Dei non enim sic Deus punit nos, vt querat peccatores, ipsi sibi nocẽt, sibi mortem acquirunt: es el golpe pequeño, porque no descarga el sobre ellos, sino ellos topan con el, postea verò manus Dei inuenier, quia tunc Deus queret, & inueniet puniendos, y sera el golpe mas rezio, como quando huyẽdo vno descarga el golpe con mas fuerça, y como la justicia castiga, mas al que le ha costado mas diligencia en descubrirlo. Dixit manus inueniatur, & dextera inueniat, quia in futura vita suplitium erit, quasi

quasi manu dextera inflictum in præsenti autem quasi sinixtra sic enim Genebr. legit, sinixtra tua, quia nomen generis restringitur ad deteriorem partẽ, cum fit mentio depræstantiori, explicat ergo duo mala futuræ vitæ, primũ est, quod ponũtur, vt clibanum ignis in tempore vultus Dei, id est, vt rubore sufusi. Hechos vna ascua de verguença, siuè ira in Deum in se, & in suos scandescentes, dixerat se vultu Dei lætificandum, quasi illi futura sit aura gratissima facies, quæ illis erit ignis quo vt clibanum accendantur. Dicitur judicium tempus vultus Dei, siue quia tunc aparebit eius maiestas, & digna facies imperio, nunc, quodãmodo delitescens, siue cum vultus in scriptura absolute positus frequentius iram, & indignationẽ significet, vt Psal. 33. Vultus autem Domini superfacientes mala Hier. 1. neque timere te faciam vultum eorum, & Ezech. 2. netimeas eos, & vultum eorum neformides, tempus vultus eius erit cum se in actu ostenderit, siue cum vultus in scriptura etiam probenigno Dei affectu sumatur, vt Malach. 1. & nunc deprecamini vultum

Dei, sic cum Deus se benignum ostenderet bonis, impij qui eos persequuti sunt pudore erubescent, dicentes hi sunt quos aliquando, &c.

Secundum, supplitium futuræ vitæ erit in ipsa damnationis sententia, post iuditium, ideſt, æternum incendium, quia scilicet cum conturbati fuerint non poterũt effugere, quim ab ignedeuorẽtur, in hac vita stant pedibus impij pœnitendoque diuinam possunt euadere vltionem sed tunc conturbati inæternum, vel præcipitati, vt Hebraicè dicitur, subiacebant supplitio incẽdij Gehennæ, vt Chaldaice. duo verò mala, quæ illos in hac vita manent, sunt etiam bonis circa Dauidem cõmemoratis oppoſita ſcilicet, ſeran deshõrados, y mal quiſtos; pues Dios, y todo el mundo los echara por ay a ellos, y ſus coſas; que no parezcan entre los hombres.

11. *Quoniam declinauerũt in te mala cogitauerunt consilia non quæ potuerunt ſtabilire.*

12. *Quoniam pones eos dorſum in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.*

Concludit vltionem de inimicis ſumendam æquiſsimam fore, & eorum dilictis

correſ-

correspondentem. etenim cum duo fecerint, primum declinare mala in Deum, id est, bonos grauare, cum enim omnibus onus aliquod, sit baculandum, aliquisque labor sufferẽdus, ipsi declinabant mala in te, id est, in tuos, echauan toda la carga a los tuyos, supplitium ergo erit, vt ponantur dorsum, propriè humerum, id est, hazerles has poner el hombro a la carga, que queriã echar acuestas agenas. secundò, non solo factis sed etiam consilijs, & astutijs nocuerunt consilijs etiam, & quasi insidijs punientur. Tendras en boscada de algunos pocos, que abras preparado, para que quando fueren huyendo los cosas decara, itaque facta, & consilia instabilita, factis, & cõsilijs punientur. & nota mala dici in Deum declinari cum in suos declinantur, quia Deus cum justis dicitur in scriptura Psalm. 60. Tribulari, cum ipso sum in tribulatione, & Sap. 10. descenditq; cum Ioseph. infoveam, & in vinculis non dereliquit eum, & Danielis 3. visus est cum tribus pueris in fornace ignis. quartus similis filio hominis, & in

Exodo Moysi aparet interspinas, quasi indicans se etiam suorum doloribus pungi, & Isaiæ 34. seruire dicitur impeccatis populi, & laborare in iniquitatibus suis, id est, populo ab peccata sua seruiente, & apud Chaldæos laborante Deum vna cũ eo seruire, & laborare, & 2. Reg. 7. dicitur Deus redẽptus ex Egypto vna cum gẽte Israelitica, ac deniq; in Actis dicitur Deũ Paulus persequi, cum persequitur suos, & in præsenti impij dicuntur in Deum declinare mala, quæ in suos declinant.

13. *Exaltare Domine invirtute tua cantabimus, & psalemus virtute tuas.* Tanti gaudij, siuè excollectorũ beneficiorum cõmemoratione, siue ex futurorum spe fructus, nõ est propria exultatio, sed Dei, ideo ait exaltare, tu qui potentiá tuam in his ostendis deincepsque non meas virtutes, quæ nullæ sunt à me sed tuas, id est, à te profectas cantabimus, & psalemus, & nota gaudio admixtos cantus promittit, qui exultationem cordis maxime petunt Isa. 61. nume. 14. ecce serui mei laudabũt pro exultatione cordis, Hebraice ovabunt, de puro gozo estaran triumphantes en las alabanças

banças de Dios, & Psal. 62. num. 7. sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea & labiis exultationis laudabit os meum, id est, non torpentibus non languentibus sed, quæ Dei laudatione exultant, vnde in Psalmis exaltare, & exultare pro eodem vsurpatur. Psal. 65. & Psal. 50.

PSALM. XXI.

Artificium eiusdem.

ADEO certum est sermonem esse de Christo in hoc Psalmo (nō iuxta spiritualem sed litteralem sensum) vt aliqua de alio quam de Christo interpretari sit contra fidem. non quoniam in aliquo Concilio Toletano, fuerit deffinitum, vt Iacobus Perez de Valentia vult, tale enim Decretum non inuenies, sed quoniam Vigilius Papa in Synodo Romana Viginta Episcoporum, quæ extat in Biblioteca Baticana, & in Biblia Antonij Augustini Episcopi Tarraconen-

raconensis sub, anathemate damnauit Theodorum quẽdam Mosuestensem, qui illam partem Psalmi. *Diuiserunt sibi vestimenta mea. & Foderunt manus meas.* solum de Dauide, & nõ de Christo fuerat interpretatus. Vide Franciscum Turrianum, in explanationibus lib. 2. constitutionum Clementis Romani cap. 5.

Quod si aliquis diceret Vigilium tantum decernere hunc Psalmum ad litterã agere de Christo non vero statuere, non posse in sensu litterali de alio etiam interpretari, vt de populo israelitico incalamitate ab Aman excitata, constituto, iuxta aliquorum Rabbinorum mentem, vt refert Lyra. qui ceruam matutinam in titulo positam Æster reginam intelligebãt cuius celebri industria liberati fuerunt, vel de eodem populo inopressione Chaldaica à qua bonorum orationibus liberatum fuisse constat ex vltimo Æstdræ, & Danielis, vt Rabbi Salomon, si quidem multa possunt esse vnius loci sensus litterales. Quare Theodorus dicetur dãnatus quando ita de Daniele exponebat, vt de Christo negaret non verò damnatus dicitur,

tur, qui de utroque interpretaretur.

Sed certe si verba Vigilij perpendantur non solo damnatur, qui non de Christo, sed qui de alia repreter Christum Psalmi partem exponit, vnde bene Lyra de Christo ad litteram, de populo interpretatur spiritualiter. Tum ob hæc, tum quia ipse Rabbini ante Christum 400. annos. Vt refert Genebrardus, tum quia Paulus optimus Psalmorum interpres ad Christū refert ad Hebræos 2. imo ipse Christus Cruci afixus Matth. 29. Psalmi partem, sibi aplicat. De Christo cum communi patrum expositione interpretabor.

Diuiditur Psalmus in duas partes in prima à num. 1. vsque ad 23. Christus inducitur cum æterno Patre loquens ipso passionis die. in secunda a numer. 24. vsque ad vltimum ipse Christus inducitur cum hominibus agens post resurrectionem.

Circa titulum Psalmi Septuaginta legunt pro susceptione matutina Hebræi, pro cerba auroræ, quæ varietas orta est ex fœcunditate vocis (*Ayelet.*) quæ vtrum que sonat. Sensus verò idem est, pro susceptione matutina, id est, Psalmus in quo

à Deo postulatur, vt festinet adferendum auxilium. Facit pro hac expositione Numerus 20. *Ad defensionem meam festina.* Vt Hieronymus, siue Psalmus de ea susceptione matutina qua Ioannis 19. dicitur, *Susceperunt autem Iudæi Iesum, & duxerunt, vt crucifigerent*, quia hic continetur quam male a Iudæis acceptus fuerit cũ eorũ manibus à Pilato traditus est. etenim cũ Deus suscepisset Israel puerum suũ, vt honoraret, ipse suscepit eum vt crucifigeret. Siue pro susceptione matutina, pro implorationc roboris, quod mane resurrectionis consequtus est Christus de qua Psal. 29. numer. 1. *Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me.* Eisdem modis interpretamur titulum pro cerva matutina, id est, pro imploratione diuini auxilij.

Siue Psalmus intelligatur de Christo instar cervæ à canibus lacesito, siue pro cerva, id est, Christo in excelso loco constituto, & manè resurrectionis à canibus libero.

1. *Deus, Deus meus respice in me quare dereliquisti? Longe à salute mea verba delictorũ meorũ.* Ecce 1. parte Psal. in qua Christus in cru-

in cruce pendens patrem aloquitur, & ita secundū inferiorē partē querellas iactat. Vt secundū superiorē, sibi ipsi satisfaciat. & primo auget rationem querellæ repetitio illa, *Deus, Deus*. id est, Deus vniuersalis, qui omnia, quæ creasti diligis. Sapien. 11. Deus meus peculiaris, qui in me attributa peculiaritate ostendis, qui a me præcipuo honore coleris, *quare me*, me, inquam vnctum à te præconsortibus, me à te abæterno genitum, & intempore creatum, me per quem, & inquo cuncta diligis. *Dereliquisti*, id est, quoad effectum ostēdis dereliquisse quare sic mecū agis quasi mei curam omiseris? Vel, con las fuerças cortas de la humana naturaleza, quereis que haga fuerça a tanta multitud de males, sin ayuda, y consuelo de las diuiuas, para que mas lo sienta.

Cui humanitatis querellæ satisfacit ipse Christus, *longe á salute mea verba delictorum meorum*. quasi dicat, el processo de los delictos, que he de pagar, ha puesto a Dios tan lexos de mi remedio. Pro explicatione nota primo Christum propria vocare omnium hominum peccata Isaiæ 57.

Ioan-

Ioannis 11. secundò delicta dicuntur in scriptura loqui, & clamare vindictam eorum a quibus commissa sunt Genes. 4. Iacob 1. Abacuc 2. Genes. 18. ergo omnia peccata mundi, quæ Christus superse tollebat clamabāt ad Christo, qui pro eis erat satisfacturus, quare in Psalm. Longe à peccatoribus salus, & nota in Hebreo esse Verba rugitus mei, & sic legit Hieronymus Chaldea vero paraphrasis, & Hebrea lectio in quin cuplici Psalterio Verba lamentationis meæ, Septuaginta, Vero verba delictorum, vocum Hebraicarum affinitas occasionem præbuit variandi. Sensus tantum idem est possuntque delicta rugitus vocari, metonimice, porque quien delictos comete bramidos deue dar contra si, debet in hac, vita rugire contra se, vt illius fugiat rugitus dequo Amos 3. *Leo rugit quis non timebit?* Debet nunc esse leo, vt postea sit agnus colocatus ad dexteram.

2. *Deus meus clamabo per diem, & nō exaudies, nocte & non ad insipientiam mihi.*

Secundò, conqueritur quia assidue clamans nō auditur auget vim querellæ non solum

solum assidua oratio sed prudens. etenim etsi quis assiduè, si tamen insiprenter clamet merito repulsam patitur. ideo additur, *& non ad insipientiam mihi*, primò quia postulabam quod videbam esse negandū non est stultitiæ tribuendum cum id consulto præstiterim. Tum vt verum esse hominem offenderem. Tum vt suo muneri naturam humanam satisfacere relinquerem. Secundò, quod mei clamores exauditi non sint, non proprijs, sed alienis ignorantijs, & culpis est tribuendum, quasi dicat. Si peccados proprios os hizieran sordo, no tuuiera de que quexarme, que no oygan a quien no oye, mas que por culpas agenas dexeis de oyrme, me haze dar justas quexas. Tertiò, cū immunis sim à peccato non debeo stultus reputari, si peccati stipendium fugere postulo. Si vn peccador pidiera, no morir, fuera necedad, mas quien no lo puede ser, ni lo es, pida librarse de la muerte. Quartò, quod plus arridet tam assidua diu nocteque oratio non exaudita nō est mihi causa adinsipientiam, qualis esset ab ipsa oratione cessare: no soy tan necio, q̄ porque

doy

doy bozes, y no me oyen callo. Faber Hebræa Chaldaica lectio, & non est silentium mihi.

3. *Tu autem in Sancto habitas laus Israel.* Querellæ satisfacit primo. Tu in cœlo Sancto, tuo habitaculo requiescis. Y en medio de mis penas esto me las quita, que con mis cantancios descansais, y con mi muerte os desenojais. Secundò, tu ab excelso tuo habituculo vides cũcta, quæ patior lustras. Y como tu veas desde el Cielo que passo, yo me doy por contento, aunque no oygas lo que pido. Tertiò, tu qui in sanctis miro quodam modo habitas in eisque per gratiam manes in me Antonomatice sancto, & sanctorum maximo habitas. Y con tenerte yo ati, aunque tenga la muerte, me basta y sobra. Vel denique quartò, quod plus arrider id in orationibus non exaudiris consolatur, quod quominus exaudior eo plures preces effundo quibus maiorem gloriam, & laudem in Ecclesia consequeris, mientras menos me oyen, mas oraciones hago, y por esso mas celebrado quedas en el mundo. Favet Chaldea lectio. *Tu*

sanctus

sanctus qui inhabitas orbem propter laudes Israel. Laus vocatur Israel, siue actiuè, siue passiuè, id est, quem laudat Israel, qui te nouit Psalm. 75. vel propter quem laudatur Israel Deuter. 4. non est alia natio tam grandis, id est, grauis, ac celebris, quæ habeat Deos apropinquantes sibi sicut Deus noster adest nobis.

4. *In te speruerunt Patres nostri, & liberasti eos.*

5. *Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te speruerunt & non sunt confusi.*

Tertiò conqueritur, quod cum omniũ optimus sit tanquam omnium pessimus tractetur, id enim summè irritat quantũuis optimi animum si minoribus postponatur. Interlinealis, Patres nostri minores quam ego. Vox geminata, speraue-runt, vel patrum ingentem spem significat, vel, vt Euthimius, Christi affectũ ex quo eiusdem sententiæ repetitio sæpe oritur, vel, ellos que no tuuieron mas meritos, que su esperança alcançaron, y yo no, &c.

Veritatem huius generalis sententiæ probat Psal. 106. ex Chaldæi expositione

vbi

vbi ſpecialiter narrãtur beneficia Dei col lata patribus eo ingenio, vt ſingulis mirabilibus ea adungatur ſententia, clamauerũt ad Dominum, & de neceſsitatibus eorum eripuit eos. primo commemorat peregrinationem populi per Arabiæ deſerta, quando errantes inaquoſo tabernacula non inuenientes eſurientes, & ſitientes clamauerunt ad Dominum, & liberauit eos. Secundò, narrat captiuitatem Sedechiæ, & principum in Babylonia. ſub Nabucdonoſore, quando ſedentes in tenebris, & vmbra mortis vincti in mendicitate, & ferro humiliati incompedibus inlaboribus infirmati, adiutore clamauerunt ad Dominum, & exaudiuit eos. Tertiò refert Hiſtoriam Ecchiæ & aliorum quos liberauit a morte, quando erant in via iniquitatis omnem abominantes eſcam apropinquantes vſque ad portam mortis clamauerunt ad Dominum, & ſanauit eos. Quartò, commemorat Ionæ fugam, & ſociorum eius nauigationem, quando deſcendebant in mare nabibus facientes operationem in aquis multis, fluctibus obruti, cõmoti, vt ebrii

clama-

clamauerunt ad Dominum, & eduxit eos. Deniq; enumerat abundantiam qua Deus tamen expleuit soelis tempore cum ad preces populi posuit desertum in stagna aquarum, seminauerunt agros, &c. Ergo verum est speraſſe patres, & liberatos fuiſſe, ad Deum clamaſſe, & saluos factos nō esse confusos.

Sed quia plerique petentes, & sperantes non sunt, quod petebant, consequuti, vt sæpe in bellis Iuda videmus, & in Moysi, Notanda sunt verba Euthimij per liberationem, inquit, à periculis ij qui inscripturis docti, ac diu Versati sunt non corpori solum verum animæ liberationem intelligunt, quod scelicet anima dolores omnes generose ferens, nihil illinc in suo leditur proposito huc pacto Sanctos Martyres, tametsi occisi fuerint vicisse dicimus, & liberatos esse propter invictam animi fortitudinem, cui consouat Augustinus libro primo de sermone Domini in monte capite decimo, non calcatum (inquit) ab hominibus qui patitur persequtiones, sed qui eas timendo infatuatur, calcari enim non potest nisi inferior, sed

inferior non est qui quãuis corpore multa in terra sustineat corde tamen fixus est in cœlo. Vnde licet Hieremiæ primo numero vigesimo secundo illi dicatur, *Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum, vt eruam te*, & capite quinto. *Bellabunt aduersum te, quoniã ego tecum sum vt saluem te, & eruam te dicit Dominus, & liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortiũ.* Adhuc ab hostibus occisus fuit, quia vt benè Hieronymus ibidem, tum liberator est Dominus non quod Propheta, persequtionibus careat, cum legamus eum multa perpesum, sed quia pacientia sustullit nec cessit angustijs, eruam te non in eo, vt nullus insidietur, sed in eo, vt insidias patiens non delinquas.

Ego autem sum vermis, & non homo opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Laudo Hieronymum qui in Christo nuncupato verme incarnationem intelligit ex Matre sine Patre. Laudo Augustinum eadem appellatione, vtramq; Christi naturam agnoscit, quare, inquit, vermis? quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus, quare non

homo

homo, quia plusquam homo, *in principio erat Verbum, &c.* Laudo Euthimium, qui præter dicta insuper addit ea ratione Christum posse appellari vermen, quia eius caro sub qua diuinitas velut occultus quidam hamus latebat, instar vermis facta est esca incapturam illius spiritualis cæti, qui in mari huius vitę versabatur; nã cum cætus oscitabundus ad illam escam hiaret latente diuinitatis hamo penetratus est. Vide Iob. 24. *Dulcedo illius vermis*, vel, quia vermis tamet si specie exiguus materiam corrodendo deluit, ac perdit ita, & si Christus aspectu videretur exillis contrarias tamen, ac resistentes dæmonum potestates desperdidit (hæc ille) vide Isaiæ 41. *Nolli timere vermis Iacob.*

Laudo illius expositionem qui Christũ vermen appellatum dixit. Porque fue la polilla, y carcoma de los Hebræos, de quien nacio. Vide 2. Reg. 23. *Tenerrimus ligni vermiculus*, sed illius certe virtutem euacuans.

Laudo tãdem illius ingenium, qui hæc de rubeo colore vermiculo, in scriptura, & Trenorum 4. appellato quo occiso in

puluereamque redacto, sericæ vestes purpureum contrahunt colorem, sic suo sanguine rubens Christus purpureum charitatis colorem hominum animis tribuit.

Ego vero, vt verbis vtar Theodoreti conjiciens, per vermem hoc loco tantum vilitatem ostendi puto, quod ex eo patet quod Hebraice & Chaldaice, in Psalterio quin cuplici legitur, nequaquam homo, & denotatur certa abiectio & vilitas.

Hæc tamen negatiua, non homo, interpretanda est in sensu comparatiuo, non tam homo iuxta receptã scripturæ phrasim ad Romanos 9. *Non est vollentis neque currentis sed Dei miserentis*; ideſt, non tã, &c. 1. Reg. 8. *Non te abiecerunt sed me*. Mat. 10. *Non estis vos qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, &c.* 1. Corinth 15 *Non ego sed gratia Dei mecum*. Oseæ 6. *Misericordiam volo, & non sacrificium*. Ideo enim subitur, *& scientiam plusquam holocaustum*, & Ambr. legit misericordiam malo quam sacrificium, ac denique Lucæ 5. *Non veni vocare iustos, sed peccatores*. Vt bene Toletus ibidem, notatione. 63. & Maldo. in Matth. cap 9.

Cum itaque dixisset Christus primo

Patres

Patres clamasse, secũdo Deum misericordia motum eos liberasse, tertio sic Patres non fuisse confusos, neq; erubuisse apud homines, apud quos etiam gloriam adepti sunt, se his opponit (ego, enim vim habet, est personæ expresio, quasi dicat, Patres qui serui erant, &c. Ego vero qui filius tuus sum, & si clamauerim quasi nõ clamarem, quasi vermis qui calcatus, & occisus nullum edit clamorem, vt agnus, & ouis. Los otros tenian armas contra Dios de sus clamores, orando a Aron escudo, &c. Pero yo tan flaco, que aunque orauã pareciã mis oraciones, armas embotadas, y estar tan sin defensa, como vn gusanillo, que ni aun con clamores se defiende. Chaldeus. Ego sum vermis debilis, & non fortis. secundò, veluti absque vlla miseratione calcatur vermiculus, sic in mea morte nulla, neque homines, neque Deus commiseratione cõmoueri videbantur. tertiò, erubui confusus sum apud homines non enim se virorum villissimum appellat. Vt Isai. 53. Sed ipsummet opprobrium. Vt Psal. 108. Ipsammet abiectionem. Vt Hier. 20. Non dicitur opprobrium

virorum, quæ vox principes potentesque sonat, sed hominum, quæ miseros, & infimos. Nō dicitur abiectio Phariſæorum, & magnatum, sed plebis, id est, vulgi, vt Lyra. *Non solo era la vileza, y horrura de los Principes a quien reprehendi, sino del pueblo a quien hize mil bienes*, nisi dicas cum Euthimio per homines, Romanos milites intelligi, per plebem Iudæorum populum. Oprobriū, & abiectio fortè diuersa sunt, illud actuales denotat contumelias hæc conditionem, & statum, qui abiectum significat hominum reputatione, vtrumque passus est Christus saturatus eprobrijs, & a plebe post positus Barabæ.

7. *Omnes videntes me deriserunt me loquti sunt labijs, & mouerunt caput.*

8. *Speauit in Domino eripiat eum saluum faciat eum quoniam vult eum.*

Cum patres antiquos dexisset nō fuisse confusos cum petebant, quia scilicet votorum euadebant compotes se dicit derisum, & confusum, quia videbāt homines inuocantem non exaudiri, vt Marci. 15. Eliam vocat iste, &c.

Et quidem quatuor circunstantiæ grauissimam

uissimam reddunt aliquam cõtumeliam, Personæ grauitas cui infertur injuria, Personæ vilitas, quæ infert, Modus inferendi & Causa seu motiuum ad inferẽdum. primum, ostẽdit illa repetitio me, me inquã, regem, Deum, Meisiam Doctorem. &c. Secundum, qualitas, & quantitas deridentium. Omnes deriserunt, siue principes, siue infimi, vt Lyra, siue Romani, siue Iudæi, siue cõmunibus, siue peculiaribus à me beneficijs affecti, ab ipso Herode Rege adipsum latronem cruxi afixum, vt Theodoretus. Tertium ostendit deridẽdi modus, verbis, & signis manifestatus externis, loquebantur enim labijs, Interlinealis, non tantum incorde, ita etiã Augustinus, Hebraice proprie laxarunt seu dimiserunt labia. *Torcian los labios mofando.* vel, *fueronse de boca.* Chaldæus garriũt malum labijs suis, *Charlatanes chocarreandose conmigo.* irridebant veluti minantes, vt Interlinealis explicat, quia scilicet dicebant. Vah. quæ vox gaudium denotat, & animum commotum iracundiã, vt Iob 34. de equo in Bello dicente Vah. mouebant capita, quod cum aliquando signum

sit compassionis, vt Iob. 16. num. 4. Eccles. 42. num. 18. & Hierem. 18. nu. 16. aliquando etiam admirationis, vt 4. Reg. 19. numer. 21. & Isaiæ 37. numer. 22. & Eccles. 13. numero. 8, & Trenorum 2. numer. 15. Hispanè. Guiñauanse vnos a otros, y hazianse del ojo; quod Matt. 27. numer. 49. & Marci 15. numer. 24. expletum videmus. Quarto ostendit derisio de spe quam videbatur in Deo habere Hebraicè, retulit omnia ad Dominum de voluit ad Deum omnes res suas, quæ verba licet Hieronym. Prophetæ, tribuat de humanitate loquente, cõmuniter Iudæis, tribuitur irridentibus, & bene explicat Interlinealis dicens; Como el dize. quoniam vult Deum, vt ipse ait, & iactat Que lo quiere Dios bien, sic Matth. 23. dicebant confidit in Deo, liberet eum, si vult; Dize que fia en Dios, veamos, como le libra, si le quiere bien como dize. Sciebat, & bene author incognitus, quod omnis qui sperat in Deo liberatur Danielis 13. & Psalm. 90. Ergo quia istum non liberat signum est, quod nõ vere sperat in Domino.

Sed

Sed quam male fictam Christi spem colligebant. O insensati (inquit Chrysostomus) Iudæi numquid Prophetæ, quos occidistis iusti erant? Nonne in ipso sperabant, & tamen ipsos à vobis non eripuit?

9. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre spes mea ab vberibus matris meæ.*

10. *In te proiectus sum ex vtero de ventre matris meæ Deus meus es tu.*

Ecce positæ querelæ satisfacit etenim in hominum oprobrio, & abiectione plebis id solatur, quod apud Deum non est probro habitus, non vermis pro nihilo ductus, sed singulari prouidentia creatus, in lucem editus Chaldæus, iuxta verbum tuum opera scilicet tua non humana August. epist. 120. Deo mirabiliter Matris Virginitatem operante, *forte fit allusio*, ad antiquum morem quando scilicet parentes filios, qui a Matris gremio in terram, ceciderant, tollebant, eos tanquam proprios natos agnoscẽtes. Ait ergo Christus tu suscepisti me ab ipso matris vtero, nõ reliquisti, vt in terram caderem, indeque

colleres sed ab ipso matris ventre, & vt filium agnouisti, & per angelos mundo predicasti, vnde non ero sicut vermis, qui sicut per ludibrium naturæ nascitur, per hominum contemptum moritur, sed tua singulari prouidentia eductus de ventre, eadem egrediar de vita.

Secundo, querelæ quod non exaudiretur à Deo clamans, satisfacit illis verbis in te proiectus sum ex vtero. Augustin. legit confirmatus, alij apud Geneb. velut expositius tibi fier, & elt mirabilis sensus quasi in Deum spes roboretur inter tot non exauditos clamores inter tot hominum oprobria, experientia eorum, quæ in introitu Christi in mundo euenerunt vt exitus initio correspõdeat, quasi dicat, aunq̃ me vea tan solo tan vil, tan dexado de Dios, y de los hombres: pero al fin, vos me sacareis desto, vos, que quando yo no era conocido en el vientre de mi madre, me honrastes con el conocimiento de mi precursor, y con poderosa mano me sacastes, con honra de cielo y tierra, y entre animales y paxas, me hizistes adorar de Reyes, agora al fin de la vida, no me desem-

desemparareis. Forte fit allusio ad antiquum morem, quando statim, ac filius edebatur in lucem collocabatur in terra, vt Barro scribit apud Martial. lib. 2. de vita principum. tuncque ipsa terra sub nomine Deæ opis implorabatur, vt nascenti infanti esset auxilio, vt Barro. l. 1. de lingua latina, Suetonis in Augusto ip. 5. & in Nerone 6. & Augustinus 4. de ciuitate 10. cap. testantur. Ergo ait Christus in te proiectus sum non terræ opem, aut hominum, sed tuum solius Dei implorans, id quod de spe ab vberibus matris confirmat, & Augustinus, qui expositione 2. tu mihi, inquit, tu solus eras spes Euthim. procuratione tua proiectus sum vt qui in terris præter te aliū nō haberé.

Cū non dicit se projeciſſe, sed proiectū indicat nō prius fuisse, quam fuisset proiectus, sed esse, & in Deum sperare, eiusq; curæ commiti simul fuisse? vel, denique his verbis roboratur spes etenim a perseueranti Dei amore videtur ab homine illum in vitæ fine deserere quem ab vtero suscepit, tricis maternis explicuit, & mamillarum succo nutriuit.

Tertiò,

Tertiò, deniq; irrisioni defecta spè opponitur illud spes mea vberibus, quasi dicat, fictū non potest esse, quod à matris vbere originem ducit, quod cum ipso nutrius lacte suxi, vel, quasi dicat, non solum sanctus sum, & justus sed natura ipsa sanctus & justus. Vnde quod tropice de Dauide Psal. 70. & de Iob. 31. dicitur citra tropū de Christo creditur.

11. *Ne discesseris à me quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet.*

Hinc nouum incipere numerum correcta Clementis Biblia, & Theodoreti lectio docet. Nouumq; incipit primæ partis Psalmi punctum. Cum enim hucusque querellas iactauerit, eisq; satisfecerit idē Christus, nunc Dei opem implorat, non petit ab hostibus liberari, non mortem propulsari, non labores oprobriaque minui, non carnem ad ictus insensibilem reddi, sed ne discedat, propriè ne te subuertas, quasi dicat. *Auiendo me yo arrojado en vos, no os aparteis, y de yo en vago.* Sic petendum est Iustis, vide Baruc. 1.

Ad hoc consequendum duas Christus rationes adducit, tribulationē esse maximā

adiu-

adiutorem esse nullū, vtrumq; expertus est Christus, cum tristis erat vsq; ad mortē & in agonia positus, & tunc relicto eo fugerunt omnes, vt Euth. & Theodoretus.

12. *Circundederunt me vituli multi Tauri pingues obsederunt me.*

13. *Apperuerunt super me os suum sicut leo rapiens, & rugiens.*

Quod Dei imploratam misericordiam prouocet, duas adductas rationes cōfirmat scilicet, tribulationē esse maximam, & adiutorem esse nullum. primum ostenditur quia persecutionis authores sunt. (nota ascensum) Vituli, Tauri, Leones. Secundò, quia circundant, & obsident nullum auxilio locum relinquentes, vt explicatur Eccles. 51. numer. 10. circundederunt me, vndique, & non erat qui adiuvaret.

Primò, Interlinealis Augustin. & Hieron. nomine Vitulorum luxuriantem populum intelligunt, sine Iugo Dei, Taurorum, verò pinguim principes superbos. Secundo, Basi. & Theodoretus. per Tauros sacerdotes, per Vitulos eorū subditos, eodem modo Echumenius pingues vocāt

sacer-

ſacerdotes Dei & Eccleſiæ benefitijs indeq; Deo injuriã inferẽtes Iuxta id Moyſis, *incraſſatus dilatatus impinguatus recalcitrauit*. Tertiò, Lyra vtrobique Iudæos interpretatur ſed invitulorum nomine inſtabilitatem inſeruanda fide qua ad idolatriam proni diſcurrebant Pſalmo. 105. Vitulum conflauerunt, eorum inſtabilitati idoneum Deum, Taurorum vero nomine ſuperbiam indomitamq; ceruicem dequa eos notat Stephanus Actorum 7. Ego vero patrum venerando ſententias dum bis lego Chriſtum circundatum, primò, a Catulis. ſecundò, a Leonibus, bis recordor Chriſtum in Euangelio à Iudæis fuiſſe circumuentum, primo, cum proponebant dubia, vt Ieſum caperent in ſermone Ioannis 10. num. 14. circundederunt Iudæi Ieſum, &c. Tunc certe vituli videbantur, tum quia ſe oſtendebant Hilares, & familiares Chriſtum magiſtrum appellantes, & ſanam oſtentantes mentem, tũ quia cornua odij, crudelitatisque nonemĩnebant, ſed in animo deliteſcebant compreſſa, de hac circumuentione agitur Pſal. 108. ſermonibus odis circum-

dederunt

dederunt me, id est, cauteloſe rogantes. Secundò, circundatus est quando cum gladijs, & fuſtibus comprehenderunt eũ tauris ſimiles, & romanæ potentiæ cornibus armati, de qua circumuentione licet ſub alia metaphora dicitur Pſalm. 117. num. 18. circundederunt me ſunt apes, exarſerunt, ſicut ignis inſpinis. Cum ergo primo vituli poſtea Tauri fuerint, in leones euaſſerunt in reliquo paſsionis tempore, qui vt bene ex naturali hiſtoria refert Folenguis rugire ſolent, tum cum predant, vident famis crudelitate perciti, tum cũ ea parta potiuntur, quaſi de Victoria Triumphantes. primũ oſtenditur Eccleſi. 51. arugientibus præparatis ad eſcam. ſecundũ indicat Amos num rugiet leo ſi nõ ſit illi preda? Haud aliter Iudæi ſuper Chriſtum os aperiunt. primo, cum dicunt crucifige. vt Auguſt. predæ inhiãtes. ſecundò cum de Chriſto jam crucifixo quaſi ouantes rugiunt Vah. qui deſtruis, &c. Quod Hier. 22. prædictum fuerat, *facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſilua dedit contra me vocem ſuam.* In quo loco nota obiter Iudæos, ſibi ipſis fuiſſe

leones

leones, quia eadem dicitur hæreditas; A ſi miſmos deſtroçauan, quando a Chriſto cruciſicauan.

14. *Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa, ſunt omnia oſſa mea.*

Huc vſque de vi, ac potentia hoſtium ſub comparatione Vitulorum, Taurorum & Leonum actũ eſt, nunc de dolore agit, tribulatione maxima, quam ſecundũ partem inferiorem patitur. ſub comparatione aquæ effuſæ, liqueſcentis ceræ, aridæ Teſtæ, & circundantium canum. cuius loci antequam miſticos litteralesque ſenſus adducam, ſuppono, tribulationem maximam ex quatuor precipuè conſtare. primò, ex teriori aliquo ingenti dolore. Secundò, interiori maximo metu, & pauore. tertiò, ex his duobus ſequitur virium deffectus. & ſiccitas, quæ totũ corpus, ſed precipuè linguam Torquet. quartò, denique ſi quis hæc patiens adhuc lædatur ab hoſtibus. Hæc in generali prius Chriſtus, tormenta deſcribit antequam ad ſingulorũ membrorũ afflictiones deſcendat.

Nunc ad horum ſingula deſcendamus, & primo per comparationẽ aquæ effuſæ

Euthi-

Euthimius apostolorum a Christo digressum & fugam intelligit eoidem quedispersos voccat ossa dispersa iuxta id Ioannis. 16 Venit hora vt despergamini. Secundò Lyra ad studium refert Iudæorum Christum anihilandi & quasi vas omni aqua sic euacuandi, vt neque odor illius memoriæ remaneret. Hieron. fere eodem modo studium, videtur indicare ita Christum perdendi, vt amplius non resurgeret, sicut neq; efusa aqua reuertitur. Tertiò D. Thom. & Augustt. ad laptum Iudeorum in sanguine Christi efusio & lapsum Apostolorū in passione referūt, sicut in aqua efussa labi multi solent. Quartò Beda sicut aqua immūda effunditur, & eijcitur extradomum, ita ego proiectus sum super terrā, cui videtur fauere Sophroni⁹ Episcopus Hierosolimitan⁹ homilia de natiuitate qui de effusione illa aquæ a Dauide facta 2. Reg. 23. Vates inquit Iudęorum in Christū perfidiam facto adumbrabat, ob id aquam haurire nolluit, quia Iudæos preuidebat Christum desideraſſe & postea velut inutilem aquam effudisse.

Ego tamen eximio hic ptiriam Christi generalé paſsioné ſignificari ſcilicet effu-ſionem & membrorum tormenta. *Deſan-grado, y deſcoyuntado*, efuſus eſt ſicut aqua ideſt, tam copioſe, tam facile, tam jucundè abſque horrore, euenis pedibus, manibus, tergore, ac toto corpore ſanguinem eliciunt ac ſi aquam ex fonte aliquo perénni haurirent, per ſinodechen totum proparte ſumitur, ego efus⁹, ideſt, ſanguis efuſus eſt ſicut aqua. Romanum Pſalteriū aliquique codices græci ita legunt, vt aqua efuſa ſum. Pſalterium Arabicum & apud Didimum Aug. & vulgatam habemus. Vt aqua efuſus, ſenſus idem eſt. Ex quo membrorum etiam ſequitur diſſolutio deficiente enim naturali humore, ac ſáguine perléguentur, ac luxantur quodá modo oſſa. niſi ad acerbam incruce referas ſuſpenſionem & oſſa diſperſa, idem erit ac Hiſpane *No tengo hueſſo con haeſſo.*

Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.

Euthimius Theodoretus & lira corporis intelligūt debilitatē hic exprimi in igne tribulationum Hiero. de eccleſia interpre-

pretatur quæ cor dicitur Christi ante eius passionem durum, quia pauca pro Deo patiebatur, sed postea tribulationibus plenum Aug. refert ad scripturam quæ ante Christi passionem dura & causa non intelligebatur, sed postea est toto orbi manifestata & testimonia declarata. Alij ad lacrimas clamores que validos quos efundebat in cruce *Derretiendose el coraçon con el fuego de su amor, y distiando por los ojos hecho agua*. Videns scilicet Iudeos nullos ex illa morte fructus percepturos.

Ego vero existimo hic secundum generale tormentum describi non tam exterius vt primum quam interius. *Turbation, pabor, o error, o miedo del coraçon*. Cor enim vt bene Folégius ex nimio caloris cumulo opressum eliquitur sicut solis calore cera liquescit, vnde etiam concitationes illæ cordis in viro etiam sapiente, sed inperturbatione maxima constituto originem habent? nisi quod coripsius a superabundanti calore, illuc obnimiam perturbatione agregato, obrutum liquescit, & inmutatur. Simile est illud Iosue 5. n. 7. *Dissolutum est cor eorum & non remansit in eis spe-*

cies. Et capite 7. *Timuit cor populi & ad instar aquæ liquefactum est.* Per ventrem in presenti totam corporis concauitatem intelligi bene Euthimius probat ex Græco. Nisi vellis hæc ad interiorem referre morem id est elangui, defeci, amisi vigorem mentis vt Psalm. 37. n. 5. & Psal. 54. num. 5. & 108. num. 22. *Cor meum conturbatum est.* Dexò de ser coraçon, y se hizo baço amilanado y medroso.

Plautus in Casina ait Chelinæ. Perij cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit, delabore pectus tumit. id est propter laborē, cor lienosum, ait Lambinus, est quasi morbo lienis affectum etsi enim cor lienis morbo tentari non possit sed per similitudinem cor trepidare dicitur quasi lienem male affectū sic Adrianus, Turnebus lib. 7. cap. 12.

15. *Aruit tamquam testa virtus mea & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in pulueremortis deduxisti me.*

Clamenius adignem refert tribulationis in quo infixa fortitudo est exicata nullam habens efficatiā resistendo Lyra ad sanguinis effusionem & humoris, siue

per

per sudorem in horto, siue in flagelatione coronatione, & confixione, & lateris apertione. Hieronymus ad ecclesiam quæ post Christi passionem roborata est sicut testa antequam inigneponatur infirma, & post ignem roboratur Aug. advirtutem & gloriam, quã media passione cõsequutus est Christus, aruit inquit in passione virtus mea, nõ quasi fenũ, sed velut testa, quæ fit igne firmior ita Gregorius secundò dialogi. Alij iuniores per virtutẽ potestatem faciendi miracula intelligũt, quæ tunc nõ sicata est in re, sed hominũ existimatione exausta & secundũ rẽ abscondita, sic dicebant Iudei alios saluos fecit, se ipsum &c. Et Abacu cornua in manib⁹ eius, idest, crux, vt bene Iustinus martyr, ibi abscondita est fortitudo eius, non dicit extincta.

Ego vero existimo hic describi tertium generale tormentum nõ soluu exterius, vt primum, neque tantum interius vt secundum, sed vtroque constans, vt pote exvtroq; ortum, scilicet virium deffectũ, ob ingentem totius corporis siccitatem, quæ oritur, siuè ob amissum sanguinem

quo exhausto, vt pote animaliũ vita, exhauriuntur vires, vitali humore cessante, siuè quia pauore, & perturbatione reductus calor ad abditiores intestinorum recessus, vdumque pabuli absumens, cie ariditatem, excitat sitim humorque omnis, id enim est virtus, Hebraice succus, exauritur, vt olla igne exiccatur, & aresçit. quam siccitatem in lingua precipuè experimur, quæ quia in mortis vicinitate, faucibus hæret, ideo subditur in puluerem mortis deduxisti me, id est, sum sepulchro proximus; ya me pueden contar con los muertos, hyperbolica loquio, nam non dabitur sanctus Domini videre corruptionem.

16. *Quoniam circundederunt me canes multi concilium malignantium obsederunt me.*

Theodoretus & Euthimius per canes gentiles intelligunt secundum legem immundos, Christo ad Cananeam dicente, & panem filiorum dare canibus, per synagogam vero malignantium, Iudæorum inuidorum consilia, Lyra vtrobique Iudeos interpretatur, sicut Hieron. quia canum, inquit, proprium est cõgaudere Domino ala-

alatrare latronem, sed Iudæi alatrauerũt Christũ & Barabæ latroni congauisi sunt Augustinus refert ad Iudæorum ingeniũ, non proueritate, sed instar canum pro cõ suetudine latrandi.

Vt cumque sit existimo significari quartum torméti genus generale, quid enim tristius quam in tanto exteriori tormento exeffusione sanguinis, & dispersione ossium, in tanto interiori pauore, & angustia, incordis corporisq; defectione, exterius omni carere solatio, non amicorũ circa lectum adstantium corona, sed canũ impiorum caterua circundari.

Bene Hieronymus iuxta vim originalis canes intelligit venatorios qui cum Christum ad crucem vsque fuerint insequuti, nõ subsistent a clamare donec vitã exalent, sed instar venatici canis non populus preda fruetur, nõ eam gustabit, sed cum ipsum inuenerit, comprehenderit, ingentique labore Christum occiderit gentibus edendum, & potiundum præbuit.

17. *Foderunt manus meas, & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea.*

Ad peculiarium partium tormenta des-

cendit, enumeratis in vniuersum, ijs quæ ad totũ corpus spectant, & quoniam omnia sigilatim recensereſiet infinitum, maioris tormenti meminit fixionis, scilicet manuum, ac pedũ, vt Euthimius Augustinus, Hieronymus omnesque patres. Dinumerationem vero ossium Augustin. & Theodoretus ad extensionem in cruce referunt, Author incognitus ad violentã corporis extensionem, vt manuum altera ad locum facti foraminis perveniret, tunc enim ossium iuncturæ apparuerũt, vide circa hoc Lyram. Alij quia eximia inbecillate eminebant ossa, forte quia, vt bene probat. Lipsius de cruce lib. 2. ca. 8. ex quorum dam sententia, non manus solum fixæ erant, & pedes sed pectus ipsum funibus astringebatur sub ipsas alas, qua ratione Hilarius de Trinitate lib. 10. penduli (inquit) in cruce corporis pennæ, & colligantium funium violẽta vincula, & ad actorum clauorum sæua vulnera, Tertullianus inscorpiaco, tunc pectus ab altero cingitur, in cruce adstringitur, & Theophilactus in Ioannem 19. de extensione in cruce, & vincula notat. Christi ergo funibus

nibus adstringentibus, costæ ossaque eminent, vt dinumerari possint.

Celebris est in præsenti quæstio an legendum sit foderunt manus meas, an sicut leo manus meas, hoc enim secundo modo Rabbini Abraham, Salomon, Rabbi Dauid, aliqui legunt, sic exponentes manus, ac pedes circundederũt, sicut leo, quia leo inquas vestias inuadit caudã circundat, eas vero terribilem verentes aspectum colligere manus, ac pedes prosilire non aussas constat.

E cõtra vero Septuaginta, & cum eis omnes Ecclesiæ Patres, imo Rabbinorũ aliqui. vt Eugubinus, & Genebr. ajunt, ac denique Vulgata foderunt legunt, Iustinus Martyr, Tertulianus ad Christũ crucí afixum referentes. Varitatem lectionũ multi Hebræorum astutia inductam putãt, vt hãc Crucifixo gloriam adimerent, sed forte in causa fuit, vocum originaliũ Vicinitas *Charu*, & *Chaari*, prior foderunt, secunda, sicut leo sonat est enim composita a Cha, id est, sicut, & ari, id est, leo. hanc secundam Hebræus, & Chaldæus amplectitur, primam Septuaginta, imo, &

Rabbi Ioseph, & Psalterium, Ethiopicũ, vt refert Adrianus Phimus lib. 6. c. 64.

Nos hanc venerantes non spernimus illam, cum possit vtraque conciliari, imo alteram, non ex corruptione malitiosa, vt Adrianus, & alij, sed diuina ordinatione inductam esse puto, cum Genebrardo. Foderunt enim manus, sicut leo, quasi dicat, non vt cunque manus, ac pedes foderũt, sed ea feritate qua leones solent dilacera repredam. vnde paulo ante dixerat apperuerunt super meos fuum, sicut leo. habet Chaldæus mordentes manus meas, sicut leo.

Dum *foderunt*. inquit, nõ fixerunt, aut vulnerauerunt bene notat Cassiodorus, & incognitus, quod sicut terra fossa fructum facit, (fabri cauerunt peccatores. alia arauerunt.) sic fructum vitæ dedit Christus vulneratus, & Hieronymus, foderunt, inquit, & fructum magnum inuenerunt, id est, salutem gentium; Ellos cauaron la tierra, y otro gozò el fructo, ellos afanados descubrieron la mina, y sacararon el oro, y otro gozò el thesoro.

Dum prius meminit fixionis manuum

forte

forte indicatur, quod moris erat prius manus, quam pedes afigi, vt Lipsius, secundo de cruce cap. 10. probat ex Luciano, qui & initium à manu dextera ductum escribit.

18. *Ipsi vero considerauerunt me, & inspexerunt me.*

Duas adhibet expositiones Euthimius curiose me, meaque omnia perpendentes nunquid filius Dei essem? Tandem viderunt me dicentes, *Filius Dei erat iste.* considerantes mecum creaturam omnem pati. Vel curiose egerunt ne auferrer moriturs à discipulis, vnde posita militum custodia obseruarunt me.

Ego existimo quatuor esse huius loci pulcherrimos sensus. primo, sicut quando vniuersalia tormenta recensuit, illud enumerauit, quasi omnium maximum, quod cum filij quos condiderat, & tunc redimebat deberent iuxta parentis lectũ lugere canes erant latrantes, sic modo enumeratis tormentis in particularia afflictionis maximæ meminit, quod scilicet ipsi Iudæi ipsum considerarent, id est, perpendentes quis esset, & quanta pateretur

tur adhuc inſpicerent, propriè iuxta fontem torvè aſpicere, ſic felix, riſu ſardonico, & crudelibus oculorum nutibus ludẽtes; *Guiñauan.* Abdiæ 1. numer. 12. idem verbum ponitur. non deſpicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius, non lætaberis, &c. Secundò, poſſem exponere de magno Chriſti tormento, quo angebatur, quia Iudæi ipſum conſiderantes ſolam exteriorem carnem inſpicerent, nõ latentem diuinitatem, fidei oculis penetrarent, quantumvis enim perpendebant miracula, patientiam, &c. Solum oculis videbant hominem, non mente credebãt Deum. ſic Auguſtinus, quem ſequitur Interlinealis. conſiderauerunt, ſed non intellexerunt, quia tantum viderunt, vſq; ad carnem corporis oculi, & non vſque ad verbum oculi cordis. Tertiò, & forte textui cõformius poſſum exponere de exacta in torquendo Chriſtum diligẽtia, ne in aliqua ſui corporis parte de eſſet dolor, vt a planta pedis, vſque ad verticem capitis non eſſet in eo ſanitas, eſſet que totus vir dolorum, doloribus, conſtans

ad

ad hoc videntur enumerasse omnia ossa, vt nullū dolore vacaret, ad hoc considerarunt & inspexerunt caput, tergora, faciē manus, pedes, pectus, doloribus implentes. Omnia membra & partes Christi.

Quartò denique; vnus Mathæus cap. 27. nu. 36. videtur reddere expositionem. Sedētes Iudæi seruabāt eū, habuit enim Christus in cruce custodes, ne ex suspendio tolleretur, aut aliquis vel minimam operationem prestarer. his adde. A todos mis tormentos, no hazian mas que mirarlos desde fuera, sin compadecerse con el coraçon, o ayudarme con las manos, o palabras.

Heu quantam vim hem relatibū, illud ipsi, ipsi inquit Aug. non murati, No emmendados con tal expectaculo, ipsi me speruerunt quos enutriui & exaltaui, ipsissimi quos condidi ac redemi non enim tam vulnerum, Quā ingratitudinis dolor torquebat Christum Psalm. 4. si inimicus meus. & recordare illius qui lapidatus ab amico ingemuit, cum inter lapides a reliquis missos, nullum tristitiæ signum dedisset.

19. Di-

19. *Diuiserunt sibi vestimenta mea & super vestem meam miserunt sortem.*

Cum in corporis partibus torquere iã amplius non possent Christum considerauerunt & inspexerunt pauperem supellectilem, quia vt ait Math. id contigit, quando Christum patientem milites obseruabãt, siue ludendi causa, siue iuris quo carnifices vestibus damnatorum fruũtur, partim diuidũt, partim sortiuntur. Cõcorsest Patrũ sententia hic prædici quod Marcus c. 15. & Ioã. 19. & Mat. 27. narrant, imo hi duo hoc factum esse asserunt, vt scriptura hoc loco contenta impleretur.

Ioannes clarè distinguit inter vestimẽta quæ in quatuor diuisa partes inter quatuor milites sunt distributa, & tunicam quæ quia erat inconsutilis, desuper contexta per totum, dixerunt ad inuicem nõ scindamus, sed sortiamur, de illa cuiꝰ sit? ecce vestimenta diuisa, & super Christi vestẽ missam sortem. Hic Ecumenius Lyra Hugo, quod discrimen inter Hebreas voces cognoscit Genebrardus.

Huius rei misteria apud Augustinum Cassiodorum Iacobum de Valentia, & alios videsolum

solū affero, quod bene notauit Theophilatus, & incognitus talem vestimentorū Christi diuisionem, non fuisse factam ex militum auaritia, quæ in paupertate illa non habebat paululum, quid enim militibus gloriosis opus erat, vestibus inopis cuiusdam? vestem enim inconsutilem, non pretiosam, sed vsitatam apud Hebr. bene Baronius 1. tom. anno. 34. ex Theodoro Peluſiota probat ipsamq; a Virgine contextam bene colligit ex Esdræ 4. & Prouerbiorum 31. sed ex irrisione pro curantibus Hebræis, vt Euthimius in Ioa. scio alios inter quos est Tolerus, dixisse nō fuisse Christi vestes vilissimas, sed honestas, & graues, vnde non irrisione, sed iure suo carnifices vsos. nec enim tam solerter diuiderent, si irridiendo solum facerent, eranrque carnifices villissimi homines, qui quantumuis pauperem Christi vestem pro lucro ducerent. adde ex Procopio in Genesim 28. milites fuisse solicitos de Christi vestibus, quia sperabant esse in eis virtutē ad expellēdos morbos. Sciebant enim virtutem de illo exire, & sanare omnes, sciebant, non vnam solum

mu-

mulierem si tangeret tantum fimbriam vestimenti saluam fuisse. Sciebant quotquot tangerent cum sanari à languoribus suis, nil ergo mirum, quod tam ardéter vestes optarent in quibus eam virtutem sitam esse putabant.

Nota primò illud *diuiserunt*, non solum significare inter se milites diuisisse, sed ipsa vestimenta diuisisse, & scidisse, nam effectus probat prophetiam Chrysostom. enim homilia 34. in Ioannem, Cyrillus libro 12. cap. 32. in Ioannem Augustinus tractatu 118. Dicunt hanc diuisionem vestium Christi fuisse sectionē, quidquid alij sentiant quos refert, & non sequitur Euthimus.

Nota secundò, non bene ex hoc loco colligi super solam Christi tunicam missam esse sortem, vt August. tractatu 118. sed verisimile est, super reliqua vestimenta milites esse sortitos, vt Ambrosius in Lucam 23 & Theophilactus in Marc. 15 fauetque Textus Marci. Mittentes sortem super eis quidquid tollerent, & perse videtur verosimile ad tollendas rixas alioqui nullus sua parte esset contentus.

Nota

Nota tertiò, bene ex hoc loco colligi Christum nudum cruci fuisse afixum, nec ut ante fixionem nuda rimos erat, vt bene probat Lipsius lib. 2. cap. 7. ex Artemidoro cap. 58. dicente crucifigi bonum est pauperi, quia sublimis est, malum diuiti, quia nudus erit. An vero aliquod vellum fuerit datum ad tegendam nuditatem, vide apud Suarez 2. 2. tomo par. 36. sect. 4.

Denique bene ex hoc loco idem colligit 2. tomo, parte 28. sectio. 2. Christum habuisse in cruce dominium vestium quarum vsulicet vi potuerit priuari non tamen dominio.

20. *Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me ad defensionem meam conspice.*

Petiuit Christus nu. 11. ne discederet Pater ab eo, ad id consequêdum duas adhibuit nu. 12. rationes, quas persequentes numeros satis probauit, nunc redit ad primum orationis Scopum. ne elonges auxilium, Augustin. & Lyra ne differas resurrectionem meam vsque in vniuersalem resurrectionem omnium, fere idem Hier. & incognitus ad defensionem conspice, siue, vt Hieronymus ne mihi pars

inferni voracis prævaleat, siue, vt Incognitus, corpus à corruptione seruetur. Generaliter ergo contra omne, quod lædere potest deffendi postulat Deo conspiciéte Hebraicè properante, Velfestinante, idest, sumam curam prestante, vt Hispane, Pone Señor la mira en esto. Fit allusio ad illa verba ipsi considerauerunt, & inspexerũt, quasi dicat. Si ellos se remiran en hazerme mal, y offenderme, miraos, y remiraos Vos en hazerme bien, y defenderme.

21. *Erue á framea Deus animam meam & de manu canis vnicam meam.*

22. *Saluame exore Leonis & á cornibus Vnicornium humilitatem meam.*

Explicat circa quod sit hoc auxilium prestandum in quibus que rebus Dei prouidentia debeat Vigilare.

Quæ vt explicentur nota quatuor in Christi nece interalia fuisse Astuciá. conspirationem, crudelitatem ac superbiam. primũ in Scribis, ac Pharisæis, secũdũ etiá in populo, tertia & quarta, potissime in Romanis atque etiam in hebreis. Astucia comprehenditur, populi conspiratione

ne vocatur ad necem gentium feritate & superbia damnatur & crucifigitur.

Primo ergo petit vt eruatur à framea Euthimius per frameam Romanos militer ferentes gladios. Augustin. mortem vel linguam dissentionis.

Ego existimo hic Astutiã significari, est namque framea quã Græci vocant Romheam, de qua Tacitus lib. de germanorũ moribus, hasta, inquit, est angusto brevique ferro, sed ita acri, & ad vsum habili, vt eodẽ tello, prout ratio poscit, vel quo minus pugnetur, aut eminus, cũ forte Dauid alibi dicit gladium malignum, *Arma traydora*; Faber Hieronymus ideſt de potestate quæ seducendo iugullat.

Secundò de manu canis vnicam eius petit erui, Euthimius canes interpretatur gentiles, animam que vocari vnicam in excelencia & Sanctitate, vt Hiero. etiam & Aug. qui canes interpretatur Iudæos, canino more sine discretione latrantes, Theodoretus Demones Lyra inferni potestatem canina fame laborantis cuncta deuorandi.

Ego existimo hic significari secundum

ſcilicet conſpirationem omnium, vt Chriſtum dicerperent, ideo non dicit canum, ſed canis; Todos a vna, more canum ad vnius latratum alatrantium, dicitur que vnica ideſt, vt bene Folegius derelicta, & ſolitaria abhominibus, manus dicit canis, non os, aut dentes, quia non populus aut Iudei conſpirantes Chriſtum dilaniarunt proprio ore, ſed oblatrantes, non alium, volumus regem niſi Ceſſarem, tanquam canes Chriſtum in manus Romanorum traddiderunt.

Tertiò petit ſaluari exore Leonis Euthimius Leones Iudeos intelligit ob inſidias & ſeuitiam. Aug. diabolum.

Ego gentium crudelitatem & feritatẽ. Mihi faber Chaldea Paraphraſis ſaluame à feroci fortiſsimo, os dicit, nõ manus aut Vngues vt crudelitas indicetur, qui velut diuturnã famẽ explere cupientes Chriſtum deuorabant.

Quarto denique humilitatem à cornibus Vnicornium petit ſaluari, Euthimius Iudæos vocat Vnicornios, velutiin vnam tantũ Trinitatis perſonã credentes Aug. eoſdẽ, quia vnico cornau terrena tãtum pete-

petebant, Hieronymus eosdem etiã quia vnam legem habebant, qua ante preuaricationem ventilabant gẽtes Lyra superbos milites Romanos, qui putabant custodire intra sepulchrum Christi humanitatem.

Ego existimo quartũ significare superbiam aut Pharisæorum non tollerantium Christo posponi à Turbis. vel Romanorum indigne ferentium alium preter Cæsarem Regem appellari. Mihi fauet D. Aug. qui Vnicornios inquit, dici superbos & ideo ponit humiliatem meam, fauet etiam Chaldeus à potestate cuius superbia sicut in Vnicornijs.

Sed cur Vnicornium & non taurorum meminit? anquia iam taurorum meminerat, ideo nunc aliam instituit comparationem? anquia Vnicornium superbum animal est, vt ait Iob. numquid vollet Rinoceros seruire tibi? non aligabis monoceronta loro tuo vt aret. An tertiô quia inter cornuta animantia id speciale Vnicorniũ vel Rinoceros habet, vt refert Helianus de Historia animalium prime quarto in sumanare inquit cornu gerit cuius mu-

tro acutus exiſtit, neque illud derobore concedit ferro, quod cum eſt contra Elefanté pugnaturus ſaxis exacuit & limat quaſi dicat libera me à ferocitate & ſuperbia eorum qui limatam acutá, & diu verſatam in propriæ obſtinationis duritie in me parárunt cladem. Adde quod Vnicornij vulnus veneno caret, non ita cornu Tauri, vnde Elianus, vbi ſupra Vnicornium, ait Elephantem occidere, non quia veneno inficiat in vulnere, ſed quia defuſo ſanguine decumbit. Y Chriſto aunque herido, no enconado, pudieronle ſacar la ſangre; pero no pudieron entrar en el odio ſuyo.

23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis in medio Eccleſiæ laudabo te.*

Orationi finem imponit promitens ingratiarum actionem Dei gloriam, & maieſtatem hominibus manifeſtaturum. perpende primo Chriſti anguſtiam, nam hominis eſt in maxima tribulatione conſtituti Deo vouere, & in poſterum ſacrificia polliceri, vnde bene Theodoretus, hinc patet, inquit, more humano loqui, vt homo ſuſtinens, quæ loquebatur. bene

ne

ne autē polliceretur, non hostias, aut sacrificia vitulorum, vt alij duces proparta victoria, sed laudes quibus Deo nullum gratius sacrificium, pulchrè docuit Chrysostomus in sermone, quem habuit præsbyter designatus tomo quinto. Botrum, inquit, & aristam suo terra mittit ex gremio, alit pluuiarum irrigatio, colit agricolarum manus, at sacrum Hymnū parit animi pietas, colit cōscientia bona, Deus in celestia recipit horrea, quanto precio-sior est animus terra tanto, hæc illa melior est oblatio. Vnde Oseas 14. eos qui Deum offenderant parabantque illum reddere, sibi propitium adhortatur, dicēs tollite vobiscum verba, & quale sacrificium dixerit aliquis sunt verba? maximum, & splendidissimum. Dauid Psalmum 68. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude, & mox huius sacrificij præstantiam aperiēs subijcit, placebit Domino super vitulum nouellum, &c. Hac tenus Chrysostomus.

Cui adscribit Theodoretus eiusdem Psalmi verba perpendens & Aug. qui amplius

inquit placebit Deo Laus eius, procedens exore meo, quam magna victima aducta ad aram illius.

Secundò, perpende quantum Deus fideles docendi res diuinas ministerio delectetur, si quidem in gratiarum actione Christus, tantum pollicetur hominibus enarrare diuinam gloriam, & in eorum medio chorifæum esse canentem docentemque canere, sic enim Theodoretus cũ hæc, inquit, fratribus meis enarrauerim per ipsos te de cãtabo docens postea hũc contexere hymnum.

Tertiò, perpende nostras contiones, vel laudes Christi potius esse, siue quia nos ad eas excitat, siue quia vt nos eas funderemus nobis promeruit, ergo Christus est qui in nobis loquitur, vt ait Paulus, qui nostris concionibus implet, quod in cruce patri promisit, vnde egregie Euthimus circa hæc verba, *In medio Ecclesiæ laudabo te.* Non per Apostolos tãtantum docuit priuatim, sed in synagogis etiam Iudæorum palam, & libere loquutus est, & quoniam posset aliquis Euthimio obijcere Christum post resurrectionem

num-

numquam in medio Ecclesiæ prædicasse, sed tantum priuatim Apostolos docuisse, subdit, hanc autẽ prophetiam hodie manifeste adimpleri videmus, dum Christi, Euangelium, & priuatim, & publice legitur in Ecclesijs, sic etiam Incognitus.

Deniq; nota quod in hoc loco Paulus ponderauit ad Hebræos, qui sanctificat, inquit, & qui sanctificatur ex vno omnes propter quam causam non confunditur eos vocare fratres dicens; *Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c.* Ergo cum in cruce esset Christus mundum sanctificans, & mundus sanctificatus, vterque a Deo est, qui in Christo, & mundo sanctitationem confert, bene tunc nos fratres vocauit.

24. *Qui timetis Dominum laudate eum vniuersum semen Iacob glorificate eum.*

25. *Timeat eum omne semen Israel.*

Hinc incipit secunda pars, in qua conderare oportet Christum cruci afixum, nõ tristem, vt huc vsque, sed lætum, ac hilarem. Pro cuius delaratione, & tote tius Psalmi connexione prouarijs meroris tristitiæque effectibus supponenda est doctrina, quam vt veram, sic communem

circa tristitiam Christi in Theologorum schola reperio etenim cum constans sit Christum habuisse tristitiá, & simul fuisse beatum, dificultas est de concordia tristitiæ cum beatitudine, dicebant quidam à Medina relati cum alijs, 3. parte. q. 46. artic. 8. in voluntate Christi numquam fuisse tristitiam, quia in illa fuit semper summum gaudium beatum, in illius tamẽ apetitu sensitiuo fuisse merorem, quia ad illud non fuit deriuatum gaudium, & delectatio beata.

Sed præter quam quod contra communem patrum expositionem est in id Mat. 26. Tristis est anima mea. Dicentium etiam in voluntate Christi fuisse, tristitiam, opositum aperte colligitur ex Damasceno lib. 3. fidei cap. 26. Epiphanio hæresi. 66. & in anchorato. Athanasio lib. de Incarnatione in id Ioan. 12. anima mea turbata est, & Agatone Papa Epistola relata in 6. Synodo generali action. 4. & ratio suadet, quia cum vere viator fuerit capax fuit tristitiæ, quæ causari poterat ex malo obiecto voluntati aplicato.

Vnde dixerunt alij, vt Cano lib. 12. de

locis

locis capit. 14. tristitiam etiam fuisse in voluntate, sed pro eo tempore sublatum fuisse ab ea beatificum gaudium, quod dictum Henricus notat erroris Suarez, temeritatis, ego ad minus falsitatis. Tum quia sine fundamento scripturæ, ac patrũ tale miraculum affirmat, tum quia diem passionis, diem lætitiæ cordis Christi, diẽ desponsationis, & gaudij vocatum audio in scripturis, & in D. Thom. 3. par. q. 46. artic. 8. lego in Christo passionis tempore fuisse frutionem lætitiam, & gaudiũ.

Vera igitur sententia est, in ipsa volũtate Christi etiam secundum portionem superiorem absolute loquendo fuisse tristitiam, sic Bonauentura 3 dist. 16. artic. 2. quæst. 2. & 3. Scotus dist. 15. quæst. Vnica Suarez 3 part. quæstion. 18. dicest. 38. sect. 3. circa concordiam ergo huius tristitiæ, & gaudij in superiore parte volũtatis, suppono portionem superiorem nihil aliud esse quam volũtatem, quatenus intendit rationibus superioribus, & æternis inferiorem vero eandem voluntatem quatenus intendit rationibus inferioribus, & humanis seu temperalibs, vt do-

cet,

cet Auguſt. 12. de Trinitate cap. 7. & D. Thom. 1. parte quæſt. 39. art. 9.

Hoc ſuppoſito ſicut non ſunt rationes repugnantes, & contrariæ, quod idem obiectum ſecundum diuerſas rationes in ordine ad diuerſum finem ſit bonum, & malum, conueniens, & diſcõueniens, ita nec actus gaudij, & meroris verſantes circa illud ſecundũ has diuerſas rationes formales V. G. mors Chriſti in ordine ad naturam eſt mala, quia eſt eius deſtructio, atq; ita circa illam ſecundum hanc rationem poterit eſſe triſtitia vehemens, quia teſte Ariſtotele libr. Ethicorum ad Nauma-cum cap. 9. Vir quo fortior, & virtute ornatior eſt eo magis ob mortẽ dolet, quia eſt maxime dignus, vt viuat, & quia ſcit ſe ſuosque maximo bono priuari, at eadem mors eſt bona, & maxime conueniens ad finem obedientiæ, charitatis, & redemptionis, & ita ſecundum hanc rationem poterit eſt gaudium, ſicut in eodem intellectu poterit eſſe aſſenſus, & diſenſus quando diuerſi ſunt termini V. G. poſſum aſſentire vnam albedinem alteri eſſe ſimilem, & disjunctiue, quod

ſic

sit similis negredini, & etiam Quatuor pedes possum assentiri conuenire quadrupedi, & disentire conuenire homini, quia vnus assensus non destruit rationem disensus ita tristitia de morte ob malum naturæ, & gaudium de eadem, vt bonum mundi possunt esse simul cum neuter actus destruat sufficiens motiuū alterius.

Quod tamen non procedit naturaliter in nobis nā licet actus gaudij, & tristitiæ intensus circa idem obiectum secundum diuersam rationē modo dicto possit esse simul, quantum est exui suæ naturæ, sæpe tamen vnum impeditur ab alio, siue inactibus mere naturalibus, quia vehemens gaudium impedit tristitiam ob magnam atentionē potentiæ, & virium defectum, siue inactibus status beatifici, vbi tristitia impeditur ratione status qui est omnium bonorū agregatione perfectus.

Ergo Christus Dñus verus viator, verus beatus, speciali miraculo, vna cū gaudio, simul & tristitiam habuit cum igitur Dauid Christi merorē patientis hucvsq; descripserit, nunc lætitiæ materiam se-

ge-

getemque proponit ampliſsimam, ea autem oritur ex triplici capite, id eſt, triplicis boni conſideratione, quod ex ſua morte orietur, primum eſt erga Deum eius glorificatio, ſecundum, erga genus humanum eius ſanctitas & redemptio. tertiũ, erga ſe eius premium & corona.

Circa primum, vt pote præſtantiſsimũ in præſenti numero ait; *qui timetis Dominum laudate eum, &c.* Nomine timentium Dominum, Theodoretus intelligit gentiles, iuxta id Actorum 13. *Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum*. Euthimius eodem modo per ſemen ſyero Iſrael & Iacob, Hebræos omnesque ad gratiarum actionem excitat.

Ego exiſtimo, per timentes Deum, per ſemen Iacob. & Iſrael fideles omnes intelligi, ſiue ex gentibus, ſiue ex Hebræis qui ſunt ſemen ſpirituale Abrahæ, ad Romanos 8. Timere Deum, & cultulatriæ colere idem eſſe patet, quia quod Deuteron. 6. Dicitur Dominum Deum tuum timebis Matthæ. 4. Chriſtus dixit, *Dominum Deum tuum adorabis*. Omnes ergo ad diuinum cultum inuitantur, quia poſt

Chriſti

Christi necem diuinus cultus, siue vllo discrimine cunctis innotescet?

Quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis, neque auertit faciem suam a me, & cum clamarem ad Dominum exaudiuit me.

Ecce secundum bonum in ordine ad mundi vtilitatem, cuius consideratione lætatur. bene tria postulauerat ab hominibus, vt scilicet laudent, glorificent, & timeant. Ad vnam quamque rem suum proponit motiuum. *Laudate quoniam non spreuit, nec despexit deprecationem*, id est, vt Theodoretus, quia Author fuit vestræ salutis villissimam vestram naturã non despiciens, vel meam qui pauper pro vobis factus sum, vt Hieronymus, qui cum alijs ad factam referunt resurrectionem.

Ego non solum ad eam, sed ad ipsam precipuè passionem, inqua; & per quam mundi remedium patri reconciliationem consequutus est. Vel, quod mihi placet, & Folengius innuit, quoniam iam miser pauperque orbis exauditus est, si quidem in Christo exaudito nos miseri exaudiri

ſumus, & quod illi conceſsit Deus, nobis cõceſsit. fauet Hieronymus, qui populos, inquit, Chriſtianos, non ſpreuit Deus, ſed exaudiuit. fauet Auguſtin. qui generaliter expoſuit, omnes non deſpreſumentes exaudiuit. fauet Chaldæus, qui quod in ſingulari dicimus orationem pauperis ipſe legit, non abominatus eſt orationem pauperum, & quoniam omnium optima oratio eſt, quæ abaflicto procedit ibidem legit Hebræus in Pſalterio, non deſpexit aflictionem aflicti.

Secundò petit glorificari quia nõ auertit faciem ſuam à me. Hierony. reſuſcitauit me à mortuis, ego non ad reſurrectionem ſolum refero, ſed ad ipſius paſsionis tempus, tunc enim neque ad momẽtum oculos Pater a Chriſto amouit, ſingula quæque notanter numerans, & ponderans præmia turus, ex quo mundo materia exorta gratias agendi Deo. Dices quomodo ergo Chriſtus Patri dicit illum dereliquiſſe ſi modo dicitur nõ auertere faciem? reſpõdetur dereliquiſſe ſinendo pati, ſed cum eo fuiſſe plene merita ponderando ad præmium.

Tertiò,

Tertiò, timete quoniam cum clamaré exaudiuit me, primò, quia cum clamaſé pater clarificame, Pater reſpondit Ioã. nis 12. clarificabo. Et iterum clarificabo, id eſt, manifeſtabo mundo te Filium Dei eſſe, quando te mundi judicem conſtituá, timete ergo eum ac proindeme, quoniam omne judicium dedit filio, hæc eſt expoſitio Hieronymi. Vel ſecundò, ſi timor de filiali cultu intelligatur eum qui me pro vobis clamantem libenter audiuit colite, ac proinde me veſtrum patronum audiet apud illum pro vobis in cœlo acturum.

26. *Apud te laus mea in Eccleſia magna.* Ecce tertium bonum in ordine ad ſe cuius commemoratione letatur, quia ſcilicet à Deo Patre glorificandus eſt in Eccleſia Catholica, Hebraicè Septuaginta codices, cum antiquis legunt, à te laus mea, id eſt, vt Theodoretus, tu mihi cauſa gloriæ, & gaudij eris, id eſt, ſi rigorem ſeruies particulæ Apud, dicito cum Auguſtino apud Deum pono laudem meam, non apud hominem; Yo me contento con la honra, que con eſta deshonra gano con

Dios: in Ecclesia magna duplicem sen-
sum esse existimo sicut in illo Genes. 12.
Faciam te in gentem magnam, id est, vel
numerosam, vt Theodoretus Hieronym.
& August. de quo Zachar. 2. absq; muro
habitabitur, &c. & Psalm. 8. il ic populus
Ethiopum, &c. Isai. 5. leuauit signum in-
nationibus. vide late 26. aperite portas,
&c. & 33. oculi tui videbunt Hierusalem
opulentam, &c. 43. ab oriente adducam
semen tuum 54. dilata locum tentorij tui
& alibi. quo spectant comparationes re-
rum ingentium Canticorum. Vel in Ec-
clesia magna, id est, in graui, & illustri, vt
Zachariæ 12. & in gloria ero in medio
eorum id circo in Psalmo dicitur popu-
lus grauis, & 1. Petri 2. regale Sacerdo-
tium, quam gloriam illi Christus acquisi-
uit, vt ad Ephesios 5. Christus dilexit Ec-
clesiam, & tradidit se met ipsum pro ea,
vt eam sanctificaret, vt exiberet ipse si-
bi gloriosam Ecclesiam; merito ergo eam
tunc vocat magnam, & illustrem cum
splendorem conferebat. Hæc certe glo-
ria facit, vt Ecclesia numero parua abso-
lute dicatur magna, m lior est enim rece-

mus

mus Ephrain vindemijs Abiezer. Iudi. iij 8. cum glosa Vatablus, Dauid vnus pro decem millibus computatur Anna dicitur peperit septem. quia vnus Samuel, pro septem erat, & Ecclesia, & ij ad paucos redacta omnium est maxima congregationum.

Vota mea Domino reddam inconspectu timentium eum.

Proprij commodi oblitus non querens gloriam suam (est enim qui querat) quod restat Psalmi concludit in exultatione. ob Dei gloriam, & hominum vtilitatem, quæ expassione oritur Theodoretus, & Euthimus de crucis sacrifitio interpretatur, Lyra, & Interlinealis de Eucharistia Sacramento, Augustin. & Hieronym. de vtroque, quod mihi placet, primo, quia forte ex hac parte Psalmi Titulus Chaldaice præscribitur, Psalm. in laudem pro virtute sacrificij cõtinuæque oblationis. secundò, quia in cruce, & Eucharistia idem est sacrifitium, eadem hostia, idem offerens sola offerendi ratione diuersum. tertiò, quia vtrobique, & Dei gloria, & hominum vtilitas elucet, in cruce, dum

patri ſacrificium, & fons Sacramentorum erumpit in Euchariſtia ſimul ſacrificium, & Sacramentũ. Quis ex hoc loco nõ colligat Chriſtum Dominum emiſſiſſe vota, ac ſe obligaſſe? etenim ſi vim vocis ſpectes bene Theodoretus hoc loco non deprecationes ſignificari ſed vota, & promiſſionem vide Pagninum in Theſauro magno folio 1527. eadem enim vox originalis, 2. Reg. 15. numer. 7. vadam, & reddam vota mea, &c. & numer. 30. numer. 5. ſi cognouerit Pater votum, &c. vbi euidenter agitur de promiſſione. ſi expoſitionem Doctorum conſulas audi Euthimium per vota, inquit, promiſſionem Deo factam intelligo. Theodoret. poſtquam (inquit) ſuperius promiſit per eos qui in ipſum credunt hymnum contexere, nunc manifeſtius edocet promiſſionibus finem ſe impoſiturum.

Si conſimilia loca deſideres quibus huius veritas confirmetur, ſufficiat Pſalmus 131. ſicut iurauit Domino votum vouit, &c. cum Hieronymo ibidem, & gloſa Interlineali. Si Chriſti naturam expectes eam ſicut, & præcepti à Patre impoſiti

ſis

sic & voti sibi injūcti capacem invenies, si perfectionem non minuit imo auget. cum perfectiora sint, quæ ex voto procedunt quam quæ sine illo opera fiunt.

Sed vt verum fatear in aliam ego expositionem inclino, & suppono vota ab antiquis vocari ea quæ pro aliquo beneficio à Deo accepto ferebantur. primò enim apud Hebræos tertio Esdræ secūdo numero. 7. sic ait Cyrus Rex Persarum quotquot circa loca habitant adiuuent eos qui sunt in Hierusalem in auro argēto dationibus cum equis, & jumentis cumque alijs, quæ secundum vota apponuntur, in ædem Domini, quæ est in Hierusalem. Vnde Hieremiæ 33. numer. 11. portare vota in domum Domini, & 2. Machabæorum 3. num. 36. vota magna promitere, & Prouerbio 31. dilecto votorum meorum, id est, pro cuius salute vota offero. secundò apud Egyptios erant dissecti capili dijs pro salute pueri receperata oblati, vt si Siculus libr. 2. capite 40. & Bellorum machinæ, currus naues incendio conflagratæ ob partam Victoriam vota dicebantur de quibus Ly-

uius prima Decada libr. 1. in regno Tarchini Prisci, & lib. 10. vbi de voto Quinti Fabij, & tertia Decada libr. 3. vbi Marcelus hostium Vulcano, votum cremauit. Vide Alexandrum ab Alexandro Genialium dierum libr. tertio, capite 22. Denique apud Ecclesiasticos votum dicitur resipia, quæ pro alicuius salute, aut parta, aut comparanda ofertur, sic enim libras illa auri quæ ipso anni initio oferri consueuit à Christianis, pro salute principis dequa ex variis authoribus Cardinalis Baronius tomo 3. anno Christi 315. initio votum vocabatur.

Iuxta hunc ergo sensum vota Christi nos omnes erimus, qui virtute præditi sanguine Christi Redempti, ac Saluati Deo, siue in cœlo, siue in Ecclesia oferimur, in Christi Victoriæ monumentum, & Dei Omnipotentis laudem; cui expositioni fauet Hieron. in caput secundum Ionæ circa illa verba. reddam vota quæ feci, & omne, inquit, Hieronym. quod dedisti mihi non pereat inæternum, & addit cernimus, quid Dominus in sua passione pronobis promiserit, non faciamus men-

mendacem Iesum, mundi simus, vt nos Deo patri oferat victimas, quas vouerat, &c. sabet Eugubinus hic, hæc, inquit, sua vota, quæ victores persolunt hostibus superatis, coram gentibus quas patri suo de vouit, ac sacrauit.

Nos autem munus Patri oblatum vocari Patet Isaiæ 62. numero. 20. annunciabunt gloriam meam ingentibus, & aducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino inequis, & quadrigis in lecticis, & carrucis ad montem Sanctum Hierusalem dicit Dominus quo modo si inferant filij Israel, vt vnus vide Hier. ibidem.

27. *Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum viuent corda eorum in seculum seculi.*

Ecce secundum scilicet vtilitatem mũdi, & secundum Eucharistiæ munus, scilicet Sacramentum edent Pauperes, quia caro Christi est cibus, & saturabuntur, quia vere est cibus qui tollit famem, laudabunt Dominum, quia est Eucharistia, id est, gratiarum actio, & laus Dei, vnde Psal. 49. immolate Deo sacrificium laudis

quo enim mihi, &c. ac denique viuens, qnia qui manducauerit ex hoc pane viuet inæternum.

Pauperes dicit manducatores, id est, vt Augustinus, & Interlinealis mundi contemptores, & humiles non diuites qui cum non esuriunt, non saturantur, vel vt vox Hebræa sonat mites, & mansueti vt Hieronymus, quia optima ad hoc Sacramentum dispositio est mansuetudo animique lenitas; *qui Deum requirunt*, dicuntur laudaturi. bene Augustini ab Interlineali relatus, saturantur pane cœlesti & saturi eructant laudando, qui requirunt eum peri phrasis est, justorum qui nõ sua requirunt, sed quæ Christi ad Philipenses. secundò, qui non sunt amantes se ipsos, sed Deum 2. ad Thimo. 3. qui non statuunt oculos suos declinare in terram. Psalmu. 16. qui non terga vertunt ad Dominum Hier. 32. sed non querunt tantum sed requirunt. Buscan y rebuscan con veras a Dios para seruillo. ac deniq; corda dicuntur viuere, siue vt Euthimus cordis nomine totus intelligatur homo quia est ea pars vitæ magis particeps

siue

siue quia vt Augustin. cibus est cordis spiritualis, & nota Hebraice legi animus eorum efloreſcet cor alacritate implebitur contra Rabbi Salomonis, & aliorum errorem, qui ex hoc loco Messiæ tempore corporalium abundantiam colligebant. forte cum ex Hebræa Roberti Stephani non sit corda. sed viuet cor vestrum. indicatur vnitas cordium, quæ in hoc pacis & charitatis Sacramento efficitur.

28. *Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.*

Reddit iterum ad Dei gloriam, & primo reminiscentur, bene Euthimius duplicem significationem huius verbi actiuam, & passiuam agnoscit, quia in hoc Sacramento fideles memoriam recolent passionis, & è contra Deus eorum recordabitur, & sacrificij eorum nomine pro eorum peccatis oblati.

Secundo conuententur omnes quia in hoc sacrificio in toto orbe adorabitur Deus non enim in Iudæa solum, seu in monte Samariæ. sed in omni loco erunt veri adoratores. Familias dicit græce

parentelas las casas enteras. sic notat Euthimius. Inconspectu Dei dicit adoraturos, vel vt Augustinus inconuenijs suis non inconspectu hominum tantum, vel vt Cassiodorus infide orabunt, quia conspectus non est nisi per fidem, vel, vt mihi placet summo cultu, & adoratione qualem diuinum decet conspectum.

29. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ inconspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram.*

Omissis alijs expositionibus in Eugibino, & Genebrardo, ea iuxta eum quem sequimur ordinem videtur conformior, quod scilicet Christus letabundus iam videat impletum, quod futurum prædixit. Ya veo el mundo comer, y gozar deste Sacramento. Ya veo hincar la rodilla, no solo la gente comun, sino essos gordillos. y gente poderosa de la tierra.

Descendentes vocat in terram, siue mortales omnes, qui à natiuitatis die per singulos ætatis gradus descendimus in sepulcrum iuxta id Geneſis 3. terra es, & in terram ibis omnes dicit hiperbolicè, id est plurimi. vt Hieremiæ 9. omnes adulteri

teri sunt, &c. & Psalmo 13. omnes declinauerunt, &c. Bene autem crucifixus de omnium Gentium, & regum conuersione meminit, quia à ligno, id est, per lignum regnauit Deus, vnde Isaiæ 12. cum de Christi passione actum esset additur numero. 15. Iste asperget gentes multas super istum continebunt reges os suum. Las pocas gotas de sangre que derrama, bastaran a rociar mil mundos in originali est particula sic, idem sic crucifixus sic ludibrio habitus sic saturatus o probrijs, sic in prodigium factus, & portentum, sic erumnarum plenus se timendum, & adeo venerandum prebebit, vt reges coram eo nunquam hiscere audeãt: Estaran delante del, como vnos esclauillos, que no osan chistar delante de su Señor, & in præsenti Psalmo vbi nos legimus cadent inconspectu eius qui descendunt in terram, & anima mea illi viuet in Hebræa regia, & in excusa à Roberto Stephano 1596. sic legitur coram eo genu flectitur omnis qui animam suam non inuita seruauit, idest, vt in annotationibus exponitur, quando ipse

Christus mori: volluit turpissima morte, cum posset vitam suam in mundo non conseruauit id circo omnes illi subijcientur.

Summum interioris cultus inditium illis verbis indicatur, cadent inconspectu eius, cum enim alij principes in reuerentiæ argumentum coram Deo orantes in templo sederent. Vt secundo Regum 7. ingressus est Rex Dauid, & sedit coram Domino, & dixit quis ego, &c. Cumque aliquando stantes orarent principes. Vt tertio Regum tertio, Salomon dicitur stetisse adoraturus, cumque etiam aliquando genu flecterent, vt patet secundo Regum quinto, vbi Naamán Eliseo dicit hoc autem est dequo deprecaris Dominum pro seruo tuo, quando ingreditur Dominus meus templum Remon. vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorabo adorante eo in eodem loco, non ignoscat mihi Dominus pro hac re. No tenga Dios a mal quando fuere al templo con el Rey, y poniendo su mano sobre mi hombro, por no parecer descortes me hincare de rodillas

dillas como el ; adoratio tamen exibenda Christo in Ecclesia a principibus est longe summissior, si quidem cadent inconspectu eius , procidentes adorabunt eum . ita autem procidere magna certe celsitudo est ideo Isaiæ quadragesimo nono , idem quod hoc loco continetur prædicens reges , inquit , videbunt , & consurgent principes , & adorabunt Dominum Deum Sanctum Israel qui elegit te, hic enim consurgere , & adorare idem est , ac procidentes adorare.

30. *Et anima mea illi viuet ; & semen meum seruiet ipsi.*

Iterum reddit ad Dei gloriam in Christo. & Christianis in Christo, quia anima eius viuet Deo.

Omito Hieronymum qui animam suam vocat Ecclesiam , & sequor eundem Hieronymum qui propriam Christi intelligit, quæ Deo viuet, id est, ad Dei gloriam resurget , vt Paulus ad Romanos sexto , Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, vel in sem-

piternum viuit Patrem glorificans, vt Theodoretus; in fidelibus vero quia Christi semen Deo seruiet, semen dicimur Christi, id est, filij. Ioannis primo dedit potestatem filios Dei fieri, sed heu quam bene seminis, ac filiorum meminit cum nos in sua morte generabat? Isaiæ 53. generationem eius quis enarrabit? Quoniam abscissus est de terra viuentium, id est, quis credit quod generet cum moritur; Y que quando le arrancan de la vida, entonces vaya adelante el arbol, y cepa de su linaje.

13. *Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciebunt cœli justitiam eius populo qui nascetur quem fecit Dominus.*

Finem imponit Psalmo Dei gloriæ, quæ finis est Christi operum. annunciari in præsenti abscribi enumerari significat, sumpta metaphora ab exercitu, in quo plurima hominum multitudo sub vno scribitur duce nomina militiæ dans quod Isaiæ 43. numero quinto

quinto dicitur, iste dicit Domini ego sum, & manus sua scribit, &c. Generatio ventura fidelium congregatio nuncupatur, vt Isaias futurum seculum, vel vt Hieronymus, Gentiles vocat venturos ingremium Ecclesiæ, & quoniam hoc fiet Apostolorum, & Doctorum industria, sicut temporum generationes, & sæcula à cœlorum motu cursuque causantur, sic noua generatio Christianorum fiet medio Apostolorum per orbem cursu qui cœli vocantur, vt Hieronymus, & Psalmus 18. Nam licet in græca Septuaginta lectione, neque in fonte Hebræo, aut Paraphrasi Chaldea, legatur cœli, sat nobis erit esse in Vulgata correcta, in Augustino, Theodoreto, Euthimio, & antiquis. Iustitiæ nomine hic significatur siue gratia, qua justificantur homines, siue equitas qua Deus punit, & premiat. Dicitur populus nascturus, & factus quia factus secundum carnem, nascetur, secundum spiritum, regenerabitur per baptismum, generatus

in

in corpore, & non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, qui iam ex sanguinibus, & voluntate carnis naturali erant, vel quem fecit, id est, quem prædestinauit vt Hieronymus.

(✠)

PSAL.

PSALM. XXII.

Artificium.

NOn editꝰ est hic Psalmꝰ âDa uide prouidẽte reditũ ex ca ptiuitate Babylonica vt vult Cassiodorus & alij, quia vt bene probat Lyra ex Nehemiæ 7. Populus rediens ex hac captiuitate eo miseriarum deuenit vt aliqui disponerent filias vendere in seruitutem, quod non quadrat abundantiæ in hoc Psalm. decantatæ. Editus vero est, vt bene Rabi Salomon & Lyra à Dauide cum monitus a Propheta Gad non mansit apud Regem Moab ad quem confugerat fugiens Absalonem, 1 Reg. 22 Cumque abi in terram Iuda, confidens de prouisione Dei, vt ibi diuina Scriptura, in terra autem Iudæ, & valle Areth, magnam inuenit rerum omnium abũ

dãtiam, siue quia vt Rabbi Salomon ex antiquorũ refert traditione, diuina virtute factus est ille locus fructibus animalibus, irriguisque fontibus abũdãs, siue quia solũ ipsum à natura ipsa erat fertile vt 1. Reg. 23. indicatur, cũ dicitur omne terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri ab Arboribꝰ scilicet fluẽs; neq; obstat Psalmo 62. dictum solum illud terram inuiam & inaquosam. cum posset eadẽ vallis quoad diuersas partes abundans esse & sterilis. In hoc ergo loco editur Spalm. diuinam predicans prouidentiam. Diuiditur in duas partes n. 1. a n. 1. vsque ad quintum Dei prouidentiã ergo suos, in hac vita eos sustentando ac defẽdẽdo, ostẽditur sub metaphora Ouis & pastoris. In 2. a n. 5. vsque vltimum eiusdem prouidentia erga suos in futura vita eos saturitate ac securitate cumulãdo, declaratur, sub inuitati

ad

ad conuiuium similitudine.

Dominꝰ regit me nihil mihi deerit. Ecce primã propositionem probandã scilicet ei qui a Deo regitur, nihil defuturum, Hier *pastor meus* græce *pascit me.*

Antequã propositam propositionem probem, & metaphoram pastoris & ouis declarem notandum duo oues requirere, ali, ac defendi optimique pastoris esse pascere ac defendere, sufficiat Ezechiel cap. 34 vbi ad litteram de Christo pastore agitur, iuxta omnes suscitabo super eas pastorem vnũ id est vnico, y raró de singular prouidencia qui pascat eas seruum meum Dauid, &c. *ponã eos in circuitu collis mei benedictionem, deducã, Imbrem in tempore suo. pluuiæ benedictionis* erunt dabit lignum agri fructum suũ & terra dabit germen suum. Ecce pascua & cibo ũ abũdãtiã, *nõ erũt vltra inrapinã*

in gentibus, neque beſtiæ terræ de-
bunt eos habitabunt confidenter a-
llo terrore. Ecce ſecuritatẽ. Quæ d-
breuius infra iũguntur non erunt i-
minuti fame in terra, neque porta-
opprobrium gentium.

In loco paſcuæ ibi me collocabit.

2. *Super aquam refectionis educ-*
uit me animam meam conuertit.
Ecce primũ quod in prouidentia ci-
oues requiritur loc⁹ paſcuæ. Suelo
til, y tierra ꝺ paſtos. Aquila, & Simac
in venuſtate herbæ. Hierony. in l-
viridi, Hiſpane, que belleza de ye-
Aqua refectionis dicitur id eſt qu-
tim explet vireſque reficiat, græca
ſeant, requiem, id eo græce, & Chal
ce *quietũ* vnde aliqui explicant de
quillo aquæ decurſu quo gauden
ues; ſed melius de quiete, & requie
præbet aqua bibentibus eam. *Anim*
conuerſa dicitur vel vt Hiero. Re-

el vt Chaldæus restituta, quæ præ
ie corporis illud videbatur reliquis
ibi sumpto reuertitur quod etiã in
bi præstãtiã dicimus hispane, Vn mã
q̃ basta a boluer el alma al cuerpo:
t nota non socum beneficium esse
cibum ac potũ præbere, sed id ita faci-
e prebere vt neq; de fatigationẽ itine
is sẽteat ouis, sed ita lẽto ducatur gra
u vt in loco pascuæ videat collocata
super aquam refectionis educata, vel
haldæus deducta, attinet enim ad Dei
ouidentiã, omnia cum suauitate dis-
nere & in orbe terram ludendo cũ-
componere non secus ac pastor
ui canendo dulciter lente ambulãdo
ues collocat in loco pascuæ.

3. *Deduxit me super semitas iusti-*
e propter nomen suum.

4. *Nam & si ambulauero in medio*
mbræ mortis non timebo mala quia
umecum es.

Ecce 2. prouidentiæ partem scilicet defendere & quoniam duo possunt quibus maxime leditur tum itineris asperitas, si per de via, acliuia que montiū ducatur, tum lupi in obscuræ noctis medio. Sic Dauidi, ea occasione qua Psalm. edidit, duo precipue nocere poterant. Primum si apud Regem Moab mansisset populus; periculum erat incidēdi in Idololatriā, cum dolatrarum consortio, quæ fuit potissima causa cur à propheta Gad monitus Moab reliquit ductus ergo est per semiras iustitiæ id est iustas non precipitationi expositas *saeome de los peligros de estar entre gente occasionada, y echome por camino llano, y sendas dereckas sin peligro.*

Secundum periculum erat in hostium dentes incidendi, sed pastoris tū presentia tum vigilantia tutam reddit ouem, *aunq; sea media noche en este valle obscuro como boca de lobo: sea*

eurus sum quia tu mecum es id est mihi tuo fauore ades, siue vt Hispane *estad comigo*, id est *atẽded* sic tu mecũ es, id est vigilas & qui Regis Israel intendis & deducis velut ouem Ioseph. *Virga tua & baculꝰ tuꝰ ipsa me cõsolata sũt.* De virga meminit seu baculò quòd gestat pastor, quia eo vtrũq; munꝰ exercet, quis dirigitur ad pastũ, & lupꝰ arcetur à grege sic Aug. hom. 2. in Apocal. Virga, inquit, ferrea & lupos arcet, & oues dirigit, vt merito dici possit Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt, habet græca vox etiam admonere, vbi scilicet sit locꝰ pascuæ. Fauet vocũ hæbraicarũ significatio nã vt bene notauit Card. Tol. in c. 9. Lucæ notati 6. Virga propriè instrumẽtũ ad puniẽdũ, baculꝰ ad fulciẽdũ significat d 1. Paul. 1. ad Cor. 4. vultis in Virga veniã advos? d 2. Tob. dicitur baculus senectutis parẽtũ, licet apud græcos, idẽ nõ ẽn rãdos percutiẽtẽ virgã & baculũ

ſcilicet, ideoq; apud Lucam Apoſtoli prohibẽtur portare virgam ſcilicet ad percutiendũ, cũ tamen eis apud Marcũ concedatur virga, id eſt, ad ſuſtentãdum, ergo duæ illæ virgæ Zachariæ 11 decor & funiculus gregẽ Chriſti cõſolãtur quia funiculo ſeu virga puniũtur impij decore ſeu baculo, dirigũtur oues

5. *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam preclarus eſt.*

Ecce 2. partem Pſalm. in qua ouis metaphora relicta ad inuitantem ad conuiuium progredi videtur ſimilitudo. In cuiꝰ declaratione duplici via nobis incedendum eſt. Et enim cum conſtans ſit apud omnes ex abundantia & ſecuritate, qua in valle *Areth* fruebatur ad ſupernaturalis, & altioris prouidentiæ conſiderationẽ Dauidis mẽtem fuiſſe erectam, Alij ad Euchariſtiam

etiam: alij ad beatitudinẽ referunt: neq; mirum cum altera sit pignus alterius. Si de beatitudine velis exponere habes pro te antiquissimum Didimum Theologum, quem refert ac sequit Flaminius, & iuxt. hunc sensum notandũ in quo hæc cum prima prouidentia cõueniat in quo differat. Primo enim in vtroque maxima est abundantia, sed in hac vita locꝰ pascuæ proponitur, id est rerum temporalium abundantia quæ sunt huic nostro statu proportionata, vt Ambr. circa id Gen. olera virẽtia de dieis, notauit. In futura mẽsa paratur cibis referta, id est, abundantia nõ instar prati sed mẽsæ lautissimæ, vt cum Lucæ 22. dicitur ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Et c. 14. sub parabola cænæ: vide Prouerbiorum 9 & Isaiæ 55. quod in maiorem illius status dignitatẽ cedit.

Secundo hic est abundantia herbæ quæ spõte nascitur & quam cuis nullo præcedẽte labore vescitur; sin ser guisa das, ni molidas, &c. Sic Deus suos bonis replet in hac vita, liberaliter cõcessis, sed bonorum cælestium abundantia maximo est cum labore parta, ideo cõparatur pani, oleo, ac vino, quæ Cibus fũt, post magna tormenta, neque pane oleo aut vino fruitur Agricola nisi post ingentes sudores 3. Duid solũ abundantia rerũ, ad sustẽtationẽ necessariarũ fruebatur, cibo scilicet ac potu, sed in futura vita nõ cõgrua tantũ sed delitijs affluẽs sustẽtatio paratur, ideo meminit vnguẽtorũ cõuiui aliũ vt mos erat palestinis, Luc. 7. & 1, Reg. 12. vbi Samuel Iudæis predicit fore vt Rex filias faceret vnguẽtarias. Vide patrẽ, Prado in id Ezech. 23. Mẽsa ornata est ante te posuisti vaguẽtũ meũ super eã hoc ex Lucretio, Athenæo, Plinio, Amos 6. n. 6. Ecclesiast. 9. n. 8. probantẽ. Itẽ futu

ſa eũ preſenti prouidẽtia cõuenit in ſe curitate quæ ex Dei preſentia habetur, ſed lõge diuerſo mõ. 1. quia nũc ſecuri tas nõ ex cibi oritur ábũdantia, imo ſæ pe lupus pinguiorem inuadit ouem, ſed ibi ex mẽſa oritur aduerſ⁹ oẽs, qui tribulãt ſecuritas, ſiue quia ex æterno- rum bonorum fruitione oritur in pec cabilitas, cumque fœlicitas ſit per vi- ſionem Dei dicitur mẽſa parata in cõſ- pectu meo, id eſt ad cõſpectũ, ſiue quia in hoc etiã ſtatu contẽplatio ſolum illi⁹ mẽſæ homini vires præbet aduerſ⁹ hoſtes, à quib⁹ impediri poteſt quomi- nus ea fruatur; illorũ itaq; bonorũ poſ ſeſſio in peccabilẽ reddit hominẽ & eo rũdẽ cõtẽplatio vires nũc præbet ad nõ peccãdũ. Et nota obiter, Hebraicè eſſe paraſti mẽſã mihi ex aduerſo moleſta- torũ meorũ. quaſi dicat: a la cara de mis enemigos me hazes mil fauores: quod cedit in maius beneficij meũ, & ſuppli cium eorũ.

ſecun-

2. Tota ouis ſecuritas eſt ab extrinſeco, ſcilicet, a protegente paſtore cum ipa viribus armisque careat, at beatus ſecurus eſt, in ſe armis gloriæ munitus cui nullus nocere poterit tũ quia mẽſa qua velcitur fortiſsimũ illũ reddit neq; enim Deũ clare videre, & illũ offendere eſt poſſibile tum quia ſicut Atleтæ oleo delibuti reduntur fortiores ſic delitiæ illę quæ, inſtar olei, intima hominis penetrant, cunctos ſenſus viſceraq; ſuauitate complẽt fortiſſimũ etiã reddũt ad nõ deſerẽdũ tãtã voluptatẽ.

Tertio denique ouis & ſi à lupis ſecura ſit eſt tamen alijs innumeris incomodis expoſita ac laboribus quos non poteſt non ſuſtinere, quales ſunt æſtus frigus & alia; ſed ibi Calix meus. (Auguſt. legit tuus, & Ambroſius cum græco & Pſalt. Arabico & Romano, ſed idem eſt ſenſus, id eſt poculum quod tu mihi præbes) *Inebrians*: id eſt

ita

sta me totum tenens delitijs afficit vt neque sentiam neque sentire possim vllos labores. Idē est in presenti poculum vel Calix & alibi torrens voluptatis quo inebriantur justi, quia vel minimus gloriæ haustus inebriare sufficit hominē; ā hac celebriebrietate optime Aug. etiam de Agone Christiano 1. p. q. desideramus (inquit) vitæ fontem vbi sobria ebrietate inundemur, talis namque ebrietas non euertit mentem, sed rapit sensum,& obliuionem præstat omninm terrenorum, Plato. lib. 2. de repubi. beatos in Sanctorū conuiuijs collocat corona, imo quia facit magna sēper in voluptate E*brios bibere existimat, inque pulcherrimū virtutis præmiū æternā ebretatē*, imo Horat. l. 3. ode 8. Cæsari Augusto inter Deos tribuēs beatitudinē sic ait. Quos inter Augustus recumbens purpureo bibit ore nectar.

Quam

Quam præclarus est non legendū eſt admiratiuè vel interrogatiuè nam græca dictio ſonat quam optimus, id eſt valde optimus ideo Cypr. l. 2. Epi. 3 legit Calix tuꝰ inebriãs perquam optimꝰ. Qui de Euchariſtia voluerit exponere autores habebit Caſsiodorum Interlinealem ex mente Aug. Paſcaſi l. de corpore & ſanguine Domini Stephanum l. de ſacramẽto altaris Ep. 19 & miſsã qua AEthiopes commnniter vtuntur, quæ habentur To. 4. Bibliotecæ ſanctorũ & optime quidem ſaturitas ac ſecuritas Euchariſtiæ adũbratur, etenim eſt menſa conuiuium ſplendidum *& aduerſus eos qui tribulãt* Iſaiæ 33. num. 16. iſte in excelſis habitat munimenta ſaxorum ſublinitas eius panis er datus eſt, aquæ eius fideles Regem in Decore ſuo videbunt &c. quod Deut. 33. adumbratum fuit dum dicitur Benjamim in cuius ſor-

te templum erat ex structum) amâtiſſi
mo Dñi habitabit cõfidẽter in eo quaſi
in thalamo tota die morabitur.

Euchariſtia dicitur inebriare ſiue vt
Paſchaſio vbi ſupr. quia ſine ebrietate
nõ editur dignè affertq; id Cant. 5. co-
medite & inebriamini chariſsimi. quẽ
locũ & in ſimili expoſitiõe de Euchariſ
tia interpretãtur Theodo. Pſelus & Ni
ſſen° ſiue vt D. Algenus l. 1. de Sacramẽ
to Epi. 19. Calix dicitur inebrians ab
effectu quia ſui amoris feruore més in
ebriata oniũ terrenorũ obliuiſcitur: be
ne autẽ ebrios hac ratione facit Eucha
riſtia, quia vt Paulo ad Hæb. 13. habem⁹
altare de quo edere non habẽt poteſta
tẽ qui tabernaculo deſeruiũt Omiſsis
alijs expoſitionibus id eſt, qui carnali-
bꝰ delectationibꝰ inſeruit, corpꝰ enim
tabernaculum dicitur 2. Petri 1, *Ve-
lox eſt depoſitio Tabernaculi mei*
quia in ipſo tanquã in bello pugnam⁹

&

&quia modicum durat. Idcirco deniq; inebrians id est vsque ad satietatem ex pellens sitim vt vim vocis agnonerũt Hieronymus in id Hiere. 31. inebriaui animam lassam, & Aug. l. 1. questio. in Genesim q. 144. in id Psal 43. Biberuntque, & inebriati sunt cum eo.

Cur autem preclarus dicatur bene Odon Camaracensis in Sacri Canonis expositionem ad comparationem (inquit) eius quem obtulit Melchisedech vel propter peculiarẽ illi⁹ cui offertur & qui offert maiestatẽ, siue vt Gaudentius Episcopus Brixiensis tract. 2 de lectione Euangelica tom. 7. Bibliothecę id eo est proclarum poculum Dei inebriãs, quia sobrias efficit bibentiũ mentes diuini potus ebrietas, si dicta de Scriptura & verbo Dei malueris interpretar in qua est etiã saturitas, & securitas, vide Hieron. ac Theodoretũ. si vero de Incarnatione plena ferculis

Vide Bernardum sermone in cæ-
ña Domini fo. 1295.

Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ & vt inhabitem in Domo Domini in longitudinem dierum.

In prima expositione de beatitudine quam ego potissimam sequor cum merito de hospitio & cõuiuio facta sit quidquid defectum in his sonare potest erijcitur primo erubescit homo nõ inuitatus in cõuiuium se obtrudere, deinde & si semel fuerit inuitatus; conuiuiumque fuerit splendidum; finitur tandem, & ex conuiuij abundantia ad solitã redire miseriã, solet esse molestum, at in hoc conuiuio misericordia Domini subsequitur, proprie persequitur in vita, imo vt habetur in Euangelio mittuntur serui, qui compellãt intrare ad cænam magnam quos cunque inuenerint, idoneos non semel

aut iterũ quod posset Vrbanitati atribui, sed semper omnibus diebus vitæ meæ, deinde qui sic inuitatur nõ vt hospes manet, sed habitat vt domesticus in domo domini & in æternum durat conuinium, quim ad pristinas miserias conuiua vnquam reuertatur.

PSALM. XXIII.

Artificium.

ABeant qui duos primos numeros huius Psalmi tantum legentes dixerunt in eo generalis Dei dominij super creaturã omnẽ materiã cõtineri, cũ reliquæ Psalmi partes lõge progrediantur vlterius. Abeat Rabi Salomon a Lyra relatus, dicẽs cõstructo templo per Salamonem cũ arca portaretur à secer[illegible]otibus, ianuas seclausisse aper-

apertas autem fuisse cum sacerdotes canerent id Psal. 131. *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui* quod spiritu prophetico preuidens Dauid hunc Psalmum edidit, portis dicens vt eleuentur, &c. Sed hoc est conmentum hebreorum neque enim scriptura id miraculum pretermisisset cum 3. reg 8. denebula implente domum domini & 2 paralip. 6. de igne celitus delapso meminerit? qui vero hũc Psalmũ de Christo resurgẽte & ascendẽte in cœlum exposuerit multos habebit authores, Vide Iansenium, illique fauebit titulus non in fonte inuentus sed ab aliquibus additus 1. *Sabathi.* Qui vero de ecclesiæ mirabili edificio quod Deus precipue in habitat quod quantum est ex parte sui habitatores petit omni pietate cultos ad quod amplificandum reges terræ inuitantur, vt denuo in-

noua regna vt nouã edificij partẽ Chri
sti colẽdi ingrediatur, qui sic inquãvo
luerit interpretari pro se habet cõmu
nẽ Scripturæ Phrasim qua ecclesia edifi
cio cõparatur, fauetq; Apoca. 21. sustu
lit me in spiritu in montẽ magnũ & al
tum & ostẽdit mihi ciuitatem sanctam
Hierusalem.

Ego vero cõmuniorem patrum se-
quẽs interpretationẽ nouuũ fortasse in
terpretandi modum inuenio, exstimo
enim respexisse Dauidem ad montem
Sion à Deo electum habitaculum vt
à Iudæis structo templo speciali cultu
coleretur quo ex domo Obededonis ar
ca fuerat Translata ? diuiditur Psal-
mus in tres partes in 1. in num. 1. & 2.
agitur de dignitate & excelentia illi⁹
sacri loci in quo templum ædificandũ
erat, in secunda per quator sequentes
numeros pr. pheta sacerdotes aloqui-
tur precipuæ tẽpli partẽ, & per dialo-
gis-

gismum docet, qua pietate, & religione sancta tractare debeant, & quem fructum ex eo templo percipient. In 3. Dialogistica etiã forma ad docendum aptiori (quia dubitatione ac solutione constat, meliusque pereipimus de quibus antea dubitauimus) ad seculare brachuim, laciosque Principes Salomonẽ scilicet, & cõsiliarios sermonem conuertit monens pro virili parte res templi tueri, & amplificare, & quem inde fructum percipient declarans.

Domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo.

2. *Quia ipse super Maria fundauit eum, & super flumina preparauit eum.*

Ecce primã partem Psalmi in qua dignitatem illius sacri montis in quo ædificatum est Templum, & Deus precipue collẽdus miro ingenio a dũbrat

etenim eũ Dominus Deus ſit terræ, ideſt totius elementi, & plenitudinis eius ideſt omnium quæ in eo continentur ſic enim vocant Hebrei quod implet vacuum rei continentis, forte auri, & argenti precioſiſsimas fodinas intelligit, quæ terræ viscera implent, orbisq; terrarum, græcè cumena, Hebraicè tebel, latinè telluris, ideſt eius elementi partis, quæ colitur & habitatur, cũ ergo Dominus ſit omniũ ſiue quæ coluntur, ſiue quæ non colluntur terrarum, ipſe Deus fundauit habitabilem terram ſuper maria (1. iuxta, vt Pſal. 136. ſuper flumina Babilonis & 135. firmauit terram ſuper aquas, vnde Exo. 16. ſedere ſuper ollas carniũ & Luce 2. vigilare ſupra gregem & Ioânis 4. ſedere ſupra fontem) cum enim naturalis terræ ſitus ſit infra aquas, quia inferius eſt elementũ atque adeo in idem initio mundi con-

stitutum, atamen animalium commoditati consulens quasdã terræ partes su per aquas stabilivit & sic locũ minimè naturalẽ sed diuinitus concessũ dona uit; alias terræ partes aquis reliquit submersas alias mari fluminibusque eminentes cõstituit Hac 1. cõparatio nis parte proposita nobis relinquit David acommodationem, etenim cum Iudea omnis domini sit, quia ab ipso condita legibusque instituta est, tamẽ quãdam Iudeæ partem, montem Sion, à reliquis partibus segregauit, quam sacerdotes, Deusque ipse coleret, & habitaret, quantumque distat tellus ab eæ elementi parte, quæ mari subijcitur aquis obruta, tantum hic mons dignitate, cõstitutus super omnes terræ plagas distat ab alijs vrbibus ac locis, partim criminũ partim negociorũ fluctibus obrutis, vt quæ speciali Dei priuilegio sa ctũ est illud discrimen à Deo, qui vt po

ca omniũ Dominus poterat mare ſuper tellurem hanc conſtituere, ſit inter reliqua Iudeæ loca omniũ Dominus hũc montem ſibi conſtituit, &c.

Nota vt ſcrupulus in hac expoſitione tollatur illam cauſalem quia non eſſe apud 70. nec græcos quod eſt inditium Euphoniæ ſolum gratia vt ſæpe alias poſitam eſſe in Hebreo Textu.

3. *Quis aſcendet in montem Domini aut ſtabit in loco ſancto eius.*

Ecce ſecundã partem Pſalmi in qua ſermo eſt de percipua parte templi, ſcilicet ſacerdotibus, ſic inter alios Euthimius quiper montem Domini tẽplum per locum ſanctum intelligit altare. Queretur ergo quis ſit huius templi dignus miniſter ſtare namque in loco ſancto de ſacerdotibus dicitur in Scriptura 3. Reg. 18. numer. 15. ait Elias viuit Dominus in cuius conſpectu ſto, & Eliſeus 4 Re. 30. num. 14.

4. Innocens manibus, & mũdo cor de qui nõ accepit in uano animam suã nec iurauit in dolo proximo suo.

Respondet omnem integritatem requiri in sacerdote opere, & corde, & linguaco contentã, operibus innocẽs, nulli malum inferẽdo, corde mundus nulla desiderij labe infectus, neque verbis falso iurans, in quo quia duplex invenitur iniuria, prima illata Deo, ideo dicitur non accepit in vano animam suã. idest Dei, vt sæpe, vide Iob 37. qui in manu omniũ hominum signat vt noverint singuli opera sua. idest ipsi⁹ Dei vt patet ex græco: numquam ergo falso iurans dixit, viuit Dominus, viuit Deus, &c.

Secunda proximo ipsum decipiẽdo ideo additur nec iurauit in dolo proximo suo. His tribus similia sunt dicta Psalmo 13. quis habitabit in tabernaculo tuo? qui ingreditur sine macula, sci

licet cordis qui operatur Iustitiam scilicet manibus, innocens qui loquitur veritatem, scilicet non jurans in dolo proximo suo. His tres sacerdotis virtutis innuit Apostolus ad Heb 7. num. 27. Talis enim decebat nobis esse Pontifex Sanctus, proprie, vt Theophilactus qui nihil eorum quæ facere debet, omittit, que haga el deuer ecce manus *inocens* grece achachos I. sine dolo neminem decipiens, impolutus *amianthos* I. nulla sorde mundus.

Nota Chaldeum legerè non jurauit falso addamnationem animæ suæ I. *No dixo Dios me condemne sino es verdad, vel, no juro falso con graue daño de su alma.*

5. *Hic accipiet benedictionẽ à* Dño *& misericordiã à Deo salutari suo.*

6. *Hæc est generatio querentiũ* Deũ *querentium faciem Dei Iacob.*

Ecce fructum percipiendum à sa-

cerdo-

cerdotibus ascendentibus in montem, stantibus in loco sancto, manuũ innocentia, cordis munditie, & linguæ veritate præditis; Duplex autẽ fructus assignatur generalis, in quo plurimi particulares claudũ ur primo Deo, secũdus hominibꝰ esse gratos, & acceptos. Cũ enim benedictio, in scriptura significet sæpe laudẽ vt eccles. 45. n. 5. & 47. n. 7. & 1. Machab. 2. n. 7. ad Rom. 16. n. 18. accipere beneditionem à Deo erit. *Ser honrados de Dios que haga caso dellos.* Hominibus grati erũt, quia scilicet omnes dicent, hæc est gẽs, quæ specialẽ notitiã Dei hominis habet, hi sũt homines qui in misterijs quæ tractant, & sacrificijs quæ faciunt, Deum hominem quærunt & faciem tuam, o Iacob. o vere Deus homo, inquirunt, siuè vt hebraicè, quærẽs iucũditatẽ faciei eiꝰ in æternũ: *esta es vna gẽte q̃ ãda en busca del alegre tiempo de Dios visible.*

Vel

Vel cum benedictio ſonet in Scriptura dona gratuita vt Geneſ. 33. num. 11. ad Rom. 15. num. 21. & miſericordia ſignificet iuſtitiã. 1. quando res aliqua datur miſericorditer, quæ tamẽ aliquo titulo debebatur ſic enim elemoſina dicitur iuſtitia in Scriptura. Iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi, in preſenti loco miſericordia, & iuſtitia eſt hebraice, & Chaldaice, & ſenſus erit, que el ſacerdote recibira de Dios.

Vendiciones de gracia, y miſericordias de juſticia 1. lo que el ſacrificio merece, y lo que por lleuar el preſente Dios le dara de gracia.

Nota chaldaice haberi accipiet benedictionem à conſpectu Dei & Iuſtitiam à Deo redemptore ſuo, grece ſoteros 1. ſaluatore. Quaſi dicas, no es poſsible menos ſino que el andar ſiempre a vista de Dios le trayra vna bendiciõ de bienes, y de Chri-

sto su redemptor cuyos misterios tra tam le hara sancto, y justo.

7. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini porte æternales, & introibit rex gloriæ.*

Ecce tertia partem Psalmi in qua ad seculare brachuim Principes que laicos sermo conuertitur vrgetque Dauid vt seduli incumbant operi, & festinent ædificium ad cacumen perducere. Duo iubet alterum Principibus vt attollant portas, alterum ipsis portis vt eleuẽtur. Pro quo sciendum quid portarum nomine importetur? alij baluas intelligunt ac fores domorũ vt Psalm. 106. contriuit portas ereas, & ita portas attollerere erit, que sean las puertas altas, y descolladas, portasque leuari, que suba el edificio con altas, y famosas portadas. Alij per portas aptius intelligunt non tam fores & ostia quã introitum, & ingressum, las entradas de

la

la Ciudad, o Templo, vt Geneſ. 28. non eſt hic niſi Domus Dei, & porta cæli. I. *la entrada*, & Math. 7. Porta cæli dicitur Anguſta. I. *el camino, y entrada*, ergo attollere portas erit, *Hazer grandes, y eſpacioſas entradas del Templo.* Quod eſt regalis ac magnifici ædificij. Veldenique per portas ſignificatur ipſum ædificium, & quod intra ipſum clauditur, Vt Geneſ. 23. poſidebit portas inimicorum ſuorum. I. Vrbes Pſalmo. 66. diligit Dominus portas Sion. I. ipſam Sion; ergo attollere portas erit ædificium erigere. Nota I. dum regem gloriæ nominat indicare adeo regale ædificium debere extrui, quia regem iſtum glorioſum ita decet vel iuxta Auguſtini mentem regem in quo ſine ſuperbia gloriemur. *Vn rey que ſea nueſtra honra, y gloria.* Secundo portę dicũtur æternales quia portæ eius domus in quam arca ex

mo Obededon translata est per multa tẽpora essent duraturæ, quasi noniam arca hospitium habebit in Silo, Gabao vel Nobe sed habitabit, fixamq; habebit sedem in templo. Tertio rogabis cur portarum solũ meminit non atriorum, vel claustrorum, &c. Respondetur, quia in proportionato ædifitio foribus eminentibus domus ampla respondet, ne ille alter dicat ociues occludite portas nequando egrediatur ciuitas. *Tanto mõta hazer magnificas puertas, que famosas casas.* Absit namq; à Domo Dei hipocrisis, vel ædifitiorũ.

Quator rogabis, quorsum cum principibus iubeat portas attollere, ipsis portis postea dicat, vt eleuentur? Respondeo primo stillum redolere poeticum cũ in animatis sensum tribuimus. Secundo indicari rem esse adeoiustã ac rationi consonã vt ipsæ portæ se se erigerent si possent, *Si pudiessen los chapite-*

piteles del templo, y columnas, ellas se leuantaran. Las poriadas se hizieran, y las pesadas piedras se subieran a hazer tan dcuido edificio, ideo Hebraice leuatæ portæ capita vestra, erigimini Ianuæ Tẽpli, & Chaldeus leuate portæ domus sanctuarij capita vestra, & erigimini partes mundi. *Descollaos, leuantad vuestros chapiteles, y remates.*

8. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens dominus potens in prælio.*

9. *Attollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales & introibit Rex gloriæ.*

10. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ.*

Ecce fructum percipiendum a principibus ex templi erectione. Quod scilicet, Deum ibidem habebunt potentẽ ac fortem, Chaldeus authorem fortitudinis qui potentia sua eos in prælio tu

eatur

catur. Dominus est virtutum I. erit vobis maximæ virtuti ac potentiæ, & rex gloriæ, scilicet in se glorioſus & gloria vos aſciens, *Y el que aqui teneys en el Templo, andará con vosotros en los exercitos.*

Nota in Hebreo poſt hæc verba ſequi Selah: & apud Hiero. ſemper, quaſi dicat licet ſic vobis Suaſeram templi ſtructionem adeo magniſicam, vt rex iſte gloriæ ingrediatur, aduertite regẽ eſſe gloriæ ſemper, I. licet illi nõ ſtruatis domum, *No pende su autoridad, il luſtre del que le dieredes con vuestro Templo, no es como vosotros cuya autoridad en gran parte pende delos palacios, y alcaçares*, ipſe enim ſemper, I. ante templi ædificium & licet non ædificetur, eſt ſemper rex gloriæ.

PSALM. XXIIII.

Artificium

Commentarij

DVplex artificiū video in hoc Psalmo literarum alterum, alterū, vero rerū, primū constabit cuiuis hebreas literas, vel primoribus, vt aiūt labijs degustanti, sunt 22. versus ordine Alphabetico dispositi & viginti duabus literis hebreis correspondentes de quo vide Lyrā solū audi Ambrosiū qui Prologo Psal 118. causam redit talis artificij, quo inquit per singulas hebreorū digesit literas. Vt sicut paruulorū ingenia primis literarū elemētis assuescunt discendi vsum assumere, ita etiam nos huiusmodi elementis vsum discamus viuendi, hæc ille.

Secundum vero difficilius est inuētu nam plerique primo contenti satis magnum artificium arbitrantur ordinem Alphabeticum vt in Alphabetis Bona Venturæ sententijs dissolutis cōstante. Sed certe malus redolet ingeniū si sub literarū dispositione rerū aptus

ordo

ordo claudatur nam primum vt est facile nisi secundum adiungas videtur puerile.

Omisso ergo primo. Circa Secundum, quid quid alij sentiant, existimo in hoc Psalmo contineri orationem qua Dauid à Deo petit doceri Theologiam moralem quæ ad officia, & rectam vitæ institutionem pertinet. Suadet id mihi toties inculcata vox instruc me, legem da, dirige, &c. Eratque valde vero simile Dauidem in tot periculis in peccata odij, & aliarum rerum incidēdi constitutum specialem circa hoc instructionem à Deo postulasse.

Iuxta hoc ergo Psalmus diuiditur in quator partes in 1.a num. 1. vsq; ad quintum continetur exordium orationisque eius expositio in 2.a nume. 6. vsque ad 9. proponit magistro ne discipuli respiciat tarditatem, & peccatum, sed suam magistri bonitatem, &

discipuli discendi studium in 3. parte a numero 9. vsque ad 14. continetur omnis quam optat doctrina. Circa Dei timorẽ,& spem,ille iustitiam,hæc Dei respicit misericordiam,& vtriusq; bona recẽsentur.in quarta deniq; iam edoctus Dauid quasi audita recolens actus elicit timoris & spei.

1. *Ad te domine leuaui animam meam.*

2. *Deus meus in te confido non erubescam.*

3. *Neque irrideant me inimici mei etenim vniuersi qui sustinẽt te non cõfundentur.*

4. *Confundantur omnes iniqua agentes super vacue.*

Ecce primam partem, & orationis exordium,inqua perfectæ orationis attende circunstãtas,leuaui,inquit,ecce attẽtam orationem,vt Genebrardus,leuaui,ecce affectuosam neque enim manus

nus aut lingua aut oculus dicuntur leuati ad Deum sed anima ipsa. Vide Isidorum, leuaui, inquit, Ecce orationē rebus inferioribus dissidentem vt bene Euthymius, leuaui ecce orationē quā puritas operum precedit vt bene Arnobius, dumdenique leuaui dicit, non leuo satis indicat quod spirituales viri docēt, ad orationem mentem iam leuatam deferri debere, non leuandam. Perpende orationis comitem perseuerantiā, id enim verbum sustinēdi significare preter Aquilam, quē refert & sequitur Euthimius, docet ecclesia, quæ in introitu Dominicæ primæ Aduentus legit ex hoc Psalmo vniuersi quī te spectant non confundentur, non enim hi confundi debent sed qui iniqua agunt super vacue, idest, *inmerito sine que, ni que no*, Vt Euthimius, & Flaminius vel vane & inaniter vt Hebræ & Augustinus, vtrumq, sensum græca

vox capit.

Circa illud non erubescant neque irrideant,&c. Aliqui orantis esse verba dicunt aptius vero videtur esse enũciantis quasi dicat, *En Dios confio, y no tendrè verguença de auer en el puesto mi esperança, no serian mis enemigos, ni tienen de que, porque los que fian de ti Señor, no seran auergonçados*, Si diceret non confunduntur non confundi solẽt aut debent dicerẽ preterita verba fuisse orantis, *Señor no querais quede yo corrido, que no suelen quedarlo los que fian en vos*, Sed cum de futuro dicat confundentur lenius procedit sensus, *no quedarè corrido, porque los que fian en Dios, nunca lo quedaran.*

Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

5. *Dirige me in veritate tua.*

Ecce propositionem, & substantiam o-

ratio-

rationis. Tria petit primo vt viæ Dei rei demonstrentur, ideſt omnia quæ Deo placent, vt Euthimius ſic hiſpane, *Mi camino es eſte*, ideſt hac mihi placet incidere, vel diſpenſationes rerum ad quas ſe diuina extendat prouidentia ita, vt inquit idem Euthimius, quærat his verbis propheta quo nam pacto omnia Dei prouidentia gubernentur vt hiſpane, *En que anda fulano*, ideſt circa quæ exercetur, & toto animi ſtudio incumbit? vel quod plus arridet oſtende vitæ ordinem, tramitem que iuſtitiæ, quo incedere debemus ad te, ſic Caſſiodorus, vias ergo tuas, ideſt quas tu qui via es ſtatuiſti, *Moſtradme Señor el camino Real de vueſtra Ley*. Viam enim dici legem patet Eccleſiaſti. 5. numer. 7 & Pſal. 1. num. 1.

Non ergo optabat Dauid precepta Dei ſed vt bene Euthimius optat operibus adiſcere quod libris iam ante

dicerat, vel vt Ianſenius optat interi⁹ celeſti illuſtratione doceri qui librorū doctrina edoctus erat exterius.

Secundo petit ſemitas Dei edoceri, ideſt non ſolū, regiam cōmunēq; viam ſed circa ſingulas actiones à Deo illuminari, ne in aliqua labatur inſcius, vt Euthimius, vel ſemitam intelligit, non ſolum ad ſalutem neceſſariā, ſed iuſtitiam excedentem, ſcilicet perfectionem vt Lyra, ſiue brebe exigit cōpendium licet ſit laborioſum, vt aduitam perueniat.

Tertio denique petit derigi in veritate Dei, non ſat eſt aliquem doceri viam niſi errās ab ea dirigatur. Tanta eſt ad errādum humani ingenij facilitas, ſic explicat Euthimius, iuxta Septuaginta, dedue me in veritatem tuam ne humanis cogitationibus ſeducar, alia pro alijs eligendo. Ioannes petit dirigite viam Domino, Dauid petit di-

rigi

rigi in via à Domino quia vtriusque est necessaria operatio.

Doce me quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die.

Ecce secundâ partẽ in qua vt discipu lꝰ talis doctoris admitatur ratiões profert, omissa enim expositiõe Euthymij & Theodoreti illud Quia, non causaliter sumentium sed substãtiue, quod scilicet Deus meus es tu. Aptius cum cõmuni videtur sumere causaliter iuxta vimquam etiam habet particula greca Othi vt notauit etiam Euthimius. Prima ergo ratio est ex parte Dei quia tu es Deus saluator meus nam vt bene Lyra cum homo diuinitus ordinetur ad finem excedẽtem cognitionem naturalem, vt Isaiæ 64. dicitur oculus non vidit, &c. ad hunc autem finem incognitum nullus possit totaliter se dirigere, ideo oportet à Deo doceri ad consequutionem salutis æternæ vnde

Deus quatenus ſaluator eſt, & æternæ ſalutis author debet homines docere finem hunc, & ad illum conſequendum media neceſſaria.

Secunda ex parte ſui quia ſuſtinuit tota die, ideſt ſemper expectaui à te tota enim die, ideſt ſemper ſignificare apud Hebreos bene Euthimius ſuſtinere pro ſpectare diximus ſupra, & probat Eugubinus, *Razon es Señor me enſeñeis, pues tanto deſſeo, y anſia tengo de aprender,* Vel ſi ſuſtineo idem ſit quod tollerare & iuxta Hebreorum morem preteritum ſumatur pro futuro ſenſus erit doce me quia ego te ſemper ſuſtinebo, *Enſeñame q̃ yo ſufriré qualquier caſtigo que para mi enſeñança me dieres.*

6. *Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarũ tuarum quæ à ſæculo ſunt.*

Solent vt in ſchola recipiantur diſcipuli

cipuli magistrorū laudare in docendo sapientiā quā multos doctrina inbuerint, quot discipulos florentes habeāt. ait ergo Dauid petēs â Domino doceri recordare domine qua pietate rudes homines ab initio docueris legem dederis, & Prophetis misteria reuellaueris, & inde vsque à mundi exordio arcana tua primis parentibus, & postea per manus prophetarum patefeceris vel singulis hominibus legem ac sapientiam præbueris.

Quid inter misericordiā ac miseratione interfit vide apud Lyrā qui misericordiā adinteriorem affectū miseratione ad exteriorem refert effectum. Verba hæc nō ad ignarum aut obliuiosum Deū dici sed quia ignorare videtur Deus aut obliuisci quādo quodvolumꝰ nō prestat aut tardiꝰ vide Euth.

Modus ille loquendi quæ à seculo sunt Hebraismus est quasi vndeusq; à

mundi

mũdi exordio hominibus collatæ sunt vt Genes. 6. nume. 4 isti sunt potẽtes à seculo viri famosi 1. antiquitus adeo celebrati, & Lucæ 1. sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt 1. qui ab antiquitus vaticinati sunt.

7. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris secundum misericordiã tuam memento mei tu propter bonitatem tuam domine.*

Solet magistrum adocendo aliquem retardare tum praui mores, tum rude ingenium discipuli, cum se ergo Dauid peccatis ignoranti jsque iuuentutis detineri intueretur, quominus à celesti instrueretur doctore, diuinam bonitatẽ implorat, vt nulla peccatorum, & ignorantiarum consideratione habita doceatur.

Delicta vocat iuuentutis vel peccata ex passionum ardore commissa qui ferbentior est in adolescentia vt Lyra si

ue

ue ea peccata ad audatiam, vt Augustinus siue ad libidinẽ vt plerique pertineant. Vel secundo delicta iuuentutis vocat, quæ adhuc adolecentulus in paterna domo cõmisit cum celestium rerum erat ignarus, vt Hiero. siue deniq, delicta iuuentutis sunt peccata quibus à pueritia vel ab ipsa natura depraua ta deditisumus vt Genebrardus probat.

Scio ignorantiarum loco hebraicè, & à Hieronymo legi scelera mea, id significante, voce Pitha, ideoque Aquila preuaricationum mearũ, Simacus prolapsionum mearum Chaldeus rebellationum quasi dicat, *Pecados que no merecen otro nombre, que necedades*, iuxta dicta Psal. 53. peccata vero ignorantias dici patet in titulo Cantici Abacuc oratio prophetæ proignorãtijs, vide ibidem Riberam n. me. 30. Dum iuuentutem nominat, & ignorantiam

forte

forte se excussat etenim peccata in pueritia & ignorantia cõmissa facilem habent veniam.

8. *Dulcis ac rectus Dñus propter hoc legem dabit delinquẽtibus inuia*

9. *Diriget mansuetos in judicio docebit mites vias suas.*

Habita oratione certissimo sperat Dauid se à Deo edocendum, nam ex parte Dei duo videt in aptissimo magistro requisita, & ex parte sua duo alia quæ ab idoneo discipulo desiderantur. in magistro dulcedo & rectitudo, dulcedine ac lenitate discipuli feret tarditam, rectitudine eiusdem punibit negligentiam, dulcedine amorem, rectitudine obseruantiã conciliabit apud auditores. Dulcedo rectitudinis rigorem, rectitudo dulcedinis mollitiem temperabit: ergo quia dulcis & rectus est Dñus legẽ dabit 1. docebit vt in hebreo est idq; significari legẽ dari

in

in scriptura in presenti docet lectio Aquilæ illuminabit peccatores & Simach⁹ demonstrabit peccátibus viã. Notaque ex Simacho, & Aquila legendũ vias ipsius Dei, quasi omnis doctrini sit, vias ipsius Dei cõsiderare & gressus quibus ipse tendit, meritoq; quod est apud Hebreos peccatoribus, legim⁹ delinquentibus inuia, quia peccare in scriptura à verbo Hath. propriè est aberrare, decurruare à recto.

In discipulo est mansuetus animus, ac mens humilis, vn ingenio facil blãdo docil no duro terco porfiado, dirigi in iuditio est rectã discernendi inter bonum & malum regulam doceri, vt Euthimius, quã obrẽ quod dicit Hebreus humilis, legit vulgata mansuetus, quia idem vox originalis significat, vnde quod Isai. 11. dicitur diriges in æquitate, pro mansuetis terræ, Septuaginta dixere humiles terræ & quod

dicimus

dicimus Sophoniæ 2. qnerite Dominũ omnes manſueti terræ ibidem Septuaginta humiles, & clariſſime Pſal. 146. Suſcepit manſuetos dominus humiliãs autem peccatores.

Vel manſueti dicuntur afflicti, & caſtigari vt hiſpane, *los trabajos al principio eſpantan, deſpues amanſan*, & dũ quis punitur dicitur relinqui, *Mas blando que vna ſeda.*

10. *Vniuerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas exquirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.*

Ecce tertiam partem Pſalmi in qua ſũma totius doctrinæ, qua inſtrui cupiebat Dauid, proponitur, petierat ille vias Domini demõſtrari, reſpõdet vias Domini eſſe miſericordiã, & veritatem, alij dicunt hic doceri in omnibus Dei ſpiritum, miſericordiam pariter, & iuſtitiã elucere. Sed neſcio vbi id dicatur imo reſtrictio illa exquirentibus teſta-

men-

mentum eius non sic vniuersalem sermonem esse satis indicat. Euthimius & alij per veritatem promissiones intelligũt, quasi dicat, Deum se ergapios misericordem ac fidelem prebere, misericordia motus gratis pollicetur beneficium, veritate vero adimplet. Vel non solum fegerit veraciter ad implendo promissa, sed misericorditer plus donando quã promiserat. Sed nescio hæc verba sic intellecta cum antecedentibus ac sequentibus apte connetere, neq; explicare quorsum viæ omnes & diuinæ prouidentiæ manus ad hæc duo capita reuocentur misericordiam ac fidelitatẽ? quare nomine veritatis intelligo iustitiam cũ Augustino, interlineali, & Hieronymo, & nomine exquirentium testamentum, & testimonia Dei fideles omnes, qui fædus cũ Deo inierũt seruituis, id enim significat testamẽtũ, qua te Hieronymi litera iuxta hebreum sic

habet

habet his qui custodiunt verbum eius, & testificationem eius ergo axioma precipuum ex quo tota Theologia moralis pendet hoc est, quicunque legem Dei fuerit professus hoc sibi habeat persuasum Deū semper incedere, aut misericordiæ itinere benefaciēdo, aut iustitiæ tramite puniendo, via enim dicitur modus procedendi, institutum normaque viuendi vnius cuiusque vt Genesis 6. omnis caro dicitur corrupisse viam suam, & Psalmo. 9. Vt custodiam te in omnibus vijs tuis vide; Osseæ 4. nume. 19. Has igitur duas hominis gubernandi vias idem Propheta celebrat Psalm. 100. Misericordiam, & iuditium cantabo tibi, & Psalm. 33. oculi Domini super iustos, & ex omnibus tribulationibus liberabit eos, vultus autem domini superfacientes mala vt perdat de terra memoriam eorū quibus vijs Christum verum Deum

incessurum esse parens Psal. 44. prædixerat specie tua & pulcritudine tua &c. sagittæ tuæ acutæ populi subtè cadent, &c. & Luc. 2 hic stabit in resurrectionē multorū, multorumq; ruinā.

11. *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo multum est enim.*

12. *Quis est homo qui timet Dominum.*

Dei misericordia generat spem, eiusque Iustitia timorem, illa confidere facit de remissione peccati; hæc timere de punitione delicti cum ergo Dei vias misericordiam & Iustitiam dixisset, ecce de spe peccatorum venię & timore commissæ culpæ meminit. Dum Deum placandum fore propter nomen suum dicit, summa aparet misericordia ex sola bonitate absque nostris meritis procedens, hoc autem nomen est eius gloria *por quien vos sois.*

In ſuper dum multum eſſe dicit vt propitietur miſericordia amplificatur, quæ plus in maioris delicti remiſſione elucet dum in ſingulari de peccatis ſuis loquitur eadem extollitur miſericordia quaſic peccata multaquaſi vnicũ ſolũ eſſet remituntur. Denique dum interroganter loquitur *quis eſt qui timet Dominum?* aut oltendit pauciſsimos eſſe in terra qui alteram viarum domini, Iuſtitiam ſcilicet perpendẽtes timeant ex corde Deum vel quis eſt I qualis quam felix ac fortunatus vide Genebrardum, quaſi indicans, non minora bona Iuſtitiã hominibus aferre dum timorem incutit quam miſericordiam dum ſpem generat, quod quia dificilius videtur intellectu explicat, legem ſtatuit ei.

Legem ſtatuit ei in viam quam elegit.

13. *Anima eius in bonis demorabitur*

gabitur, & semẽ ei⁹ hæreditabit terrã

14. *Firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamẽtum ipsius vt manifestetur illi.*

Timentis Deum bona ad quinque capita reuocãtur. Prima sciẽtia diuinitus ei donabitur ne in rebus quas tractat erret, quæ scientia dicitur sciẽtia religiositatis cuius initiũ est timor Domini, Deus namq; interius prescribet, quod facturus sit in via qua ipse homo elegerit incedere. Et nota hominis electioni relinqui viam eligere cæterum in via ab eo electa tenetur leges à Deo prescriptas seruare, vt si dicas liberũ est matrimonij aut religionis viam eligere, cæterum matrimonio aut religione electa eorum leges seruare est necesse. Secundo non solum scientia sed rerum omniũ abundantia perfruetur, siue in presenti vita prosperat in ternis diuitijs ac delitijs siue in futura, quia timẽ-

ti Domini bene erit in extremis ſic Chaldeus, & Fœlix vertit anima eius in bono dormiet eo ſcilicet de quo in Apo. 14. qui in dño moriuntur. Dũ animã dicit, in ternam ac ſolidam fœlicitatem ſignificat, demorabitur, non caducam, & fluxam ſed perennem denotat proſperitatem. Non dicit bona demorari in ipſo ſed animã ipſam in bonis, quia ita firma sũt vt ſi ab eisipſe nolue rit recedere, nunquã illũ bona deſerẽt ſicut nec domus habitatorem niſi ab ipſo deſeratur, ſic, enim dicitur intra in gaudium domini tui.

Tertio bonis etiam externis cumulabit, quorum maximũ æſtimatur diues potens, & copioſa proles, id omne indicat ſemẽ eius hæreditare terrã, id eſt iure hæreditario: *Por ſer hijos de quien ſon ſeran ſeñores de la tierra.*

Cum quatuor bona interna quæ pertinent ad mentis illuſtrationẽ, primo lo

eo enumerauerit, & bona interna quæ ad volúcatis attinét voluptatem, in 2. loco, cum de externis etiam meminerit 3. loco parũ hæc omnia viderentur nisi 4. adiungeret quo ista roborentur ne deficiant, scilicet Deum esse firmamẽtum id est robur vt legunt græci, ac fortitudinem qua in supradictis bonis cõfirmẽtur sic Euthimius legit murus. neque obstat chaldæum hebreumque legere, arcanum Aquilam & Simachũ colloquiũ vel secretum. Forte occasionem dedit variandi hæbraicarũ vocũ affinitas. Iaso enim significat firmamẽtum, so vero arcanum, sed nostra lectio est preferẽda, quã Theod. Euthimius, Aug. Hier. sequuntur, & quidẽ de secreti reuelatione in sequẽti clausula videtur. Quinto denique quia sapiens non est qui nescit se scire nec dives qui numos ignorat, nec fœlix si fœlicitate carere putat, addictorum cõ-

plementum additur, teſtamentum ipſius vt manifeſtetur illi, velut legit Euthimius teſtamentum eius manifeſtabit eis, lex inquam Dñi declarabit eis quod ſcilicet Dominus ſit fortitudo & reliqua ſupra dicta præſtans: *Tendran eſtos bienes, y ellos q̃ ſe lo ſabran porque la ley diuina ſe lo enſeñara.* Teſtamentũ eſſe in nominatiuo ex græco bene notat Ianſen, id eſt ipſa lex eſt vt manifeſtetur timenti Deum ſupple hoc omne quod dictum eſt.

15. *Oculi mei ſemper ad Dominum quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.*

Ecce quartam, & vltimâ partê Pſal. in qua edoctus iam Dauid vias Doñi miſericordiâ ſcilicet, & iuſtitiâ, & actꝰ in nobis generãtes ſpem ſcilicet atq; timorem quaſi lectionem recolens vel ex his principijs eliciens cõcluſiones actus elicit ſpei atque timoris, incipit

que

que aspe diuinam imploram misericordiam. Dum oculos dicit ad Deum esse eleuatos affectum denotat spei erectæ. Dum semper addidit, tum perseuerantiam denotat, tum plenam in rebus inferioribus diffidentiam. Dum in futuro dicit euellet, certitudinem innuit spei, qua sæpe quasi futurũ predicitur quod fieri postulatur; dum euellendi verbo vtitur, & laqueorũ meminit, preterquam quod summam denotat miseriam, vt summam excitet misericordiam, adeo enim tenaciter laboribus adhæret vt quasi in eis radices altas radices egerit. videtur etiã oculis in Deum leuatis diuinam vidisse potentiam, quæ potens sit euellere, diuinam sapientiam quæ scias laqueos dissoluere, diuinã bonitatẽ quæ de facto euellet ac soluet, horũ enim trium potentiæ, sapientiæ, ac bonitatis diuinæ consideratione supra modum hu-

mana roboratur ſpes.

16. *Reſpicie in me & miſerere mei quia vnicus & pauper ſum ego.*

Non ſolum creſcit ſpes cum oculi leuantur in Deum potentem ſapientem & bonnm, ſed cum ijdem deprimuntur in hominem imbecillem ignarum, & malum, ſicut enim diuinæ perfectionis conſideratione hominis animus erigitur ſic humanæ miſeriæ intuitione Dei pietas excitatur cum ergo Dauid oculos ad Deum leuaſſet, & inde ſpē ſuam corroboraſſet, nunc eoſdem ad ſe deprimit, deumq; precatur reſpicere, vt miſereatur, etiam ſi non adderet & miſerere, eum reſpicere Deum optat, miſereri etiam petit. ita enim ſæpe ſumitur aſpectus Domini vt ſimul intelligatur & miſericordiam præſtare Abacuch. 3. aſpexit, & diſſoluit Gentes, peccato eum vinculis. Vide ibi Riberam.

Quia

Quia vnicus & pauper sum ego.

17. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt de necessitatibus meis erue me.*

18. *Vide humilitatem meam ac laborem meum & dimitte vniuersa delicta mea.*

19. *Respice inimicos meos quoniã multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.*

Ad tria capita ærumnæ omnes possunt reuocari, illeque summè miserrimus Cẽsendus erit qui 1. interius in numeris conteratur cordis tribulationibus, siue peccatorũ recordatione pungente, siue rerum inopia cruciante, & qui 2. exterius hostibus abundet odio in eum flagrantibus, qui denique 3. quod extremum miseriarum est interius exteriusque consolatore careat & adiutore sine viribus sine consilio. Cum ergo Dauid Dei oculos implorasset

raſſet oſtendit miſeriam omnibus nu-
meris abſolutam vt miſereatur. Ter-
igitur petit, vt reſpiciat, quia tria sunt
reſpicienda mala 1. ergo. Cum tribula
tiones cordis dicit multiplicatas pro-
priè, dilatatas, id eſt ſingulas cordis par
tes occupantes, ſe interius aut pecca-
torum memoria cõteri aut grauibus a-
nimi affectionib⁹ tribulari indicat vt
Eutimi⁹, humilitatẽ vocat ac laborẽ in
teriorem vilitatem ac moleſtiã contra
ctam delictis quæ dimitti poſtulat.

Secundo dũ petit vt hoſtes reſpiciat
exteriora innuit pericula, dum multi
plicatos dicit & odio iniquo odientes
quantitatem & qualitatem oſtendit eo
rum, ſunt enim multi, & odio ardenti
flagrantes. *Odium dicit iniquum* vel
quia immerito vt Eutimi⁹, vel quia eo
odio multa bona eis preſtita ſoluebant
vt Lyra, Ac xeniq; 3. dũ ſe vnicũ vel ſo
litarium vt Aquila vel Monachos vt

Chal-

Chaldæus & Simachus ac pauperem vocat indicat se adiutore, & consolatore carere, vt cum alibi dixit, erue de manu canis vnicam meam sic Theodoretus & Euthimius, vel vnicum dicit id est sine hominum adiutorio, pauper id est omni presidio destitutus, quã pulchre Aug. innuit Dauidẽ dum miseriæ rationes affert fauoris causam referre vnicus namque plus amatur pauper plus doletur.

20. *Custodi animã meã & erue me non erubescã quoniam speraui in te.*

Ecce timori affectum ex Iustitiæ diuinæ consideratione ortum. Dum petit custodiri animã satis indicat timorem ne amittatur, ob peccata, & periculum si quidem Deum ipsum custodem petit. Dũ enim postulat erui indicat in seruitute esse, in qua timet remanere. Illud *quoniam speraui in te* duplicem sensum habet vel peto à te ne me per

mit-

mittat cõfundi si quidẽ ego speraui in te, vel ne ex eo erubescam quod in te sperauerim, à quo liberatus nõ fuero.

Sed quoniam spei magis quã timoris affectus Dauidi in Angustiis constituto necessarius erat in eo amplius immoratur vrgetque spem dicendo.

21. *Innocentes & recti adhæserunt mihi quia sustinui te.*

Quod duplicem habet sensum vel si preteritum pro futuro sumatur, vt sæpe ad hærebunt mihi. *Yo confio en Dios que me he de ver em perpetua compañia de los justos porque fuse en ti mi confiança*, facit in hæbreo legi, Innocentia & rectitudo ad hæreãt mihi, abstracta sumit pro cõcretis qua si dicatur. *Aquellos que son la misma innocencia y sanctidad.* secundus si de preteritis intelligatur placet Euthimi°, quasi dicat honesti. Innocẽtes ac recti mihi amicitiæ vinculo ad hæserũt, vi-

videtesme in te cõfidere igitur exaudi me tũ vt alij pariter tibi gratias agãt, tũ ne a iustitia collabãtur cõfusi quod relictis alijs me elegerint, vel; *mirad Sñor q̃ en perderme a mi se pierdẽ muchos buenos cõ quiẽ ando encõpañia, y lo q̃ por mi no merezco, merezca por los buenos.* Vel deniq; si ad timorẽ vel is referre cum precedenti numero, petit Dauid vt illi ad hæreant boni, faueant muniãt, ac protegãt qua nulla potest esse maior protectio.

22. *Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.* Cũ persona sit publica Dauid nunquã ita pro se orat vt plebis obliuiscatur vnde bene in hoc loco Basil. ac Theodoretus Regis est, de subditis omnẽ curã gerere, nec pro se tantũ preces offerre. Vel cũ liuisus esset Israel tẽporibus Saulis, Misboseth & Absolonis, si hostes ineã ego superauerim ciuile bellũ in Israel cessabit,

PSALM.

PSALM. 25.

Artificium.

Licet cõmuniter dicatur Psal. hunc editum fuisse à Dauide fugiente Saulem & salutem à Deo implorante. licet Lyra de statu explicet Dauid quando post Saulis mortem de responso Domini intrauit regnum mærens in Hebron cum ad hærentibus sibi 2. Reg. 1. Ego tamen existimo hunc psal, editum fuisse à Dauide exulante vt Euthimius Theodor. & Flaminius, cumque sæpe exulauerit aptius quadrarè existimo hystoriæ 1. Reg. 27 cum Dauid dixit in corde suo à quando incidam vna die in manus Saul, nonne melius est vt fugiam & saluer in terra philistinorum? tunc habitabit per quatuor menses

cum

eum Achri in Geth. data ei vrbe Gigeleth huius rei probatio erit congrua Psalmi expositio & partium eius cõnexio etenim vir iustus exulans tres habet potissimas solatii causas. Innocentia, absque vllo enim crimine à suis exulat. Secũda se ita apud Barbaros agere vt de eorũ impietate non cõmunicet. 3. reuocationis spes & patriæ suæ dulcissima recordatio. Iuxta hæc ergo in tres partes diuiditur spal. in 1. â n. 1. vsque ad 4. Innocentiã suam probat Iuridicè in 2. à 4. vsque ad sextum philistinorum, apud quos exulat mores se detestari oltẽdit in 3. templi, altaris sacrifitiornm ac deniq; vrbis suauissima memoria ac spe pariter delectatur.

1. *Iudica me Domine quoniam ego in Innocentia mea Ingressus sum & in Domino sperans non infirmabor.*

Commentarij

Ecce 1. partem Psal. in qua Innocẽtiæ suæ causam agit, non apud aliũ Iudicem nisi Deũ, qui rectissimus est. Cum Iudicare secundum Basilium in Psal. 7. tria significet in scriptura, vel condemnare vt Psalm. 5. *Iudica eos Deus*, vel sentẽtiam ferre vt Psam. 7. quoniã iudicat populos, & Isai. 2. non secũdum visionẽ oculorũ iudicabit, vel discutere causã, hoc 3. modo explicat Basili. hunc locũ, examina, discute, cor meum. Ingredi hebraismus est pro eo quod latini dicunt se gerere. Hispane, *proceder biẽ y andar en buenos passos.* Dũ innocẽtiã dicit ostẽdit se nulli intulisse iniuriã, meã additur, innuẽs eã virtutẽ sibi peculiariter fuisse cultam, nõ solũ autẽ in innocẽtia bene se gessit, sed in Dño sperãs nõ infirmabitur, *Esperãça en Dios, q̃ por mas q̃ me hagã, no barè mal a nadie*, infirmari namque est ab innocẽtia deflectere, lædi-tur enim

enim qui lædit, infirmatur qui infirmat *no es flaqza el sufrir, sino el hazer mal.* vel spes in Deũ remuneratorẽ, me corroborauit vt perseuerẽ in hac innocẽtia vt Euthimius.

2. *Proba me Domine, & tenta me: vre renes meos & cor meum.*

Cum Deum Iudicem appellauerit non petit vt dissimulet, in peccatis ve cõniueat, sed vt æquissimum sagacissimumque iudicem agat, probet, tentet, & vrat renes & cor, quoniam aurum dupliciter examinari potest, an verum, an falsum sit? vel si ictu aliquo tãgatur, vel si in Ignem conjitiatur, ait Dauid. Iudica an aurum sit solidum? an vlla culpæ fex in me maneat? idque vel leui labore tangendo, vel igne tribulationis ingentis vrendo. Renes, hoc est corpus meum, cor, hoc est spiritum quantũ vis enim dolore affligas nullam Innocentiæ Iacturam inuenies, vel

proba renes & cor id eſt exteriora ope ra & intimos animi affectus, & neque manibus neque animo me vlli læſiſſe inuenies.

Obiter nota qnod ex profeſſo tractat Caſsiānus, dum prius petit vt probet, quam tentet, prius Deum vires inſpicere, quam tẽtationes mittere, quia vt ait Paul, non permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis: nota etiam cũ Aug. Interlineali & Eutimio hanc ſicut & alias Dauidis ſcientias, in quibus ſe videtur commendare, non eſſe animi elationẽ ſed grati animi cõfeſſionem, vel vt Caſsianus non eſt preſumptio iuſti, ſed certitudo miſericordiæ, id circo addidit in Domino ſperans, etc.

5 *Quia miſericordia tua ante oculos meos eſt & complacui in veritate tua.*

Miſericordiæ & veritatis nomine intelli-

intelligitur in præsenti tota diuinæ gubernationis ratio, quæ proemiorũ misericordem largitionem,& suppliti orum veram continet inflictionem, ante oculosque habere &complacere, vel idem prorsus significant sicut His pane, *Tener vna cosa sobre los ojos, y estimarla en mucho*, idem est. Sensus ergo est, *Nunca he hecho agrauio á nadie, porque se que misericordiosa mente lo pagais, y quan justamente castigais lo cõtrario?* vel id circo nulli iniuriam intuli, quia vel in probi erant, & sic obuersabantur ante oculos tuæ misericordiæ quæ improbis etiam bene facit, solẽ suum oriri enim faciet super iustos & in iustos; vel boni & sic placebat tua Iustitia quæ bona bonis tribui Iubet: vel si boni erant non nocebam eis quos tua misericordia plenos videbam,& in quibꝰ miserationes tuæ elucebant, si mali erant pla-

cebat tua iuſtitia cui ego vin dictam relinquebam.

4. *Non ſedi cum Concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.*

5. *Odiui Eccleſiam malignantium: & cum Impiis, non ſedebo.*

Sic hæc cum procedentibus connectunt aliqui, poſtquã Deum Iudicem Innocentiæ conſtituit, nunc teſtes adhibet omnium locupleriſsimos, opera ſcilicet, & quoniam per omnia diſcurrere longum eſſet, vnico verbo cuncta claudit, ſe ſcilicet ab impiorum ſocietate fuiſſe alienum. Aptius tamen videtur tunc 2. Pſalm. partem incipere. Secundumque hominis exulantis ſolatiũ, quod ſcilicet corpore exulat non tamen animo, corpore apud Barbaros degit moribus ab eis abhorret, *Ni era vezino dellos, ni lo era de los que me deſterrarõ, ni eſtoy auezin-*

dado

dado en los que me recogieron. Vanitatis consilium Saulis conciliũ & congregationem appellat, siue quia meditantur vana, in irritum cadent consilia, concilij huius, vel vanitatis, *Porque todo el odio que tiene Saul comigo se funda en vn punto de vanidad, y honra?* Iniqua gerentes vocat philistæos, quia contra Ius fasque Dei populum persequuti sunt. Iterum Ecclesiam malignantium Saulis vocat gentem, quia maligna & falsa insidiose in Dauidem moliebãtur, impiosque dicit philisteos, in Deum scilicet, idola colentes, ergo ex his constat quod vere exilium nõ

est passus Dauid quia non exulat quis ab iis quorum conciuis non erat, neque ciuis est in vrbe, in qua sedem nō statuit.

6. *Lauabo inter Innocentes manus meas & circundabo altare tuum Domine.*

7. In Hæbreo sic habetur vt audire faciam vocé laudis tuæ: & enarré omnia mirabilia tua.

Ecce tertiam partem, Psalm. in qua exul patriæ charissimæ memoria pariter ac spe delectatur. Si lotio hæc manuum ad purificationes alludat sacrificá rium, bene Genebr. votum hic fieri existimat, pro liberatione, quod proprium est exulantis

quasi

quasi dicat si fuero àte liberat⁹, accedam ad sacrifitia, vel vt be ne Lyra, iuxta morem hæbreo- rũ, futuro vtitur pro optatiuo, quasi dicat, vtinã lauem ac cir- cundem ecclesiã, vel cum mos fuerit vt refert Euthimius, con testari volentem se alicuius sce leris esse noxium, lauare corã multitudine manus, ostendẽdo sic mundum esse, ab eo crimi- ne vt constat ex Pilati facto, in passione, & Deuther. 21. n. 6. Iu dex reum mortis iudicaturus, aqua prius lauat manus, ait Da uid, cum reductus fuero in pa triam, omnibus me[illegible]m, ostenta bo innocentiã, *Y que donde ay gen*

te ſin culpa ſoy yo vno, deinde poſt quã me innocẽtẽ oſtẽdero pro beneficio præſtito circundabo altare, id eſt ingenti ſtudio ac diligentia aſsidue templum frequentabo, vel miniſtris ac ſacrificijs totum per circuitum propitiatoriũ complebo, ſic Euthimius deinde laudibus diuinis aſsiſtam ſuaui Pſalmorũ cantu delectatus, neque audire contentus, ego ipſe ſiue legendo Dei legem, Moſiſque libros qui Dauide Iubente ſæpe legebantur ad populum, Euthimio Authore, ſue editis Pſalm. Dei mirabilia in orbe, in vrbe, & in me ipſo expreſſa celebrabo: &

nota

nota prius dixisse Dauidem se lauaturum manus, quam sacrificaturum, siue quia moris erat vt etiam apud Barbaros cum quis ex bello rediret sanguine plenas manus prius lauaret, vt ille alter 2. AEneidos.

Ac denique vide quãta ad audiendum Dei verbum ad illudque narrandum puritas, Dei Gratia requiratur, perpende illam particulam *Vt*, audiam vocem laudis: & *enarrem*, vniuersa mirabilia tua.

8. *Domine dilexi decorem domus tuæ: & locum habitationis gloriæ tuæ.*

Cũ in reuocatione ab exilio solum

ſolum meminiſſet templi, neque enim dixit, ſi reuocatus fuero, vias publicas plateas amplas deambulabo, domum regiã, amicos, cõſanguineosque inuiſam, ac rerum quibus patria abundat fruar, ſed tantũ ſacrificiorum, laudum, Pſalmorumque mentionẽ fecit, reddit rationem dilexi namque, *Siempre quiſe bien, y deſſee el decoro de vueſtra caſa, y el lugar donde eſtá pueſta vueſtra arca.*

Huius ingentis erga ſacra amoris ſigna expreſſa fuere, quod arcam adduxerit in Hieruſalem, iuxta domum regiam vt haberet cultum Dei propeſe.

pese.

9. *Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum viris sanguinũ vitam meam.*

10. *In quorum manibus iniquitates sunt dextera eorũ repleta est muneribus.*

Ecce quartam, & vltimam partem in qua oratio continetur, petens id ipsum quod ardenter optat, scilicet liberari à Philisteis, restituique Hierusalem vt bene Euthimius. Cum enim sceleribus videret repletos Philistæos, multa eos mala manere certo videt, atq; ita ab eis petit liberari, eorum vitia indicat, idolatriam dum, impios

impios in Deum vocat, injusti tiam inferiorum, Dū sanguina rios, & crudeles, superiorū dū corruptos muneribꝰ appellat, ad omnia peccata animi prōp titudinem, id enim est in mani bus eorum esse iniquitates, vt bene Euthimius, & Hispane, *esso en la mano està.*

11. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum redime me Domine, & miserere mei.*

12. *Pes meus stetit in directo: in Ecclesijs benedicam te Domine.*

Se ab his alium esse ostendit, cum tria habeat tribus supradictis opposita, etenim contra eorum injustitiam, pugnat

pugnat Dauidis innocètia nulli inferentis iniuriam, *La inocencia con que siempre he procedido:* Cótra promptitudinem ad malum firmitas in bono, id enim est pedem stare in directo: *Andar siempre a las derechas, sin torcer de la derecha senda de rectitud.* Cótra idololatriam, Deum laudandi animus in omnibus Ecclesijs, non solum, sui temporis templis, sed futurorũ sæculorum, cantorum omnium existens Coriphæus, vt Euthimius Theodoretus, & Basilius.

Et nota initio dixisse se loturum manus, vt altare circunderet, & laudes diuinas audiat

nunc

nunc vero dicere, pedes stetisse in directo, vt sic benedicat Dominum in Ecclesijs. Heu quãta manibus ac pedibus, operibus affectibusque sanctitas requiritur, ad diuina mysteria peragenda, si vt audiat lauat manus, si vt ore benedicat pes nõ deflectit, quæ manuum mundities, quæ rectitudo pedum, exigetur, vt quis non audiat solum, & loquatur, sed agat, & confiti at altiora mysteria?

PSALM. XXVI.

Artificium.

NESCIO quo fundamento ducti aliqui hunc Psalmum editũ fuisse existimant, eo tempore quo per Abiatharẽ admonitꝰ Dauid Ceilam maturè reliquit ne in Saulis manus incideret. Si enim tũc editum fuisse colligũt ex variatum spei tum metus materia in hoc psalmo contenta idem dicam de varijs periculis quibus liberatus est Dauid, neque est fundamentum cur de illo potius psalmus intelligatur. Quare existimo titulum indicare occasionem componendi psalmum, apud 70. enim inscribitur, *Psalmus ipsius Dauid antequam liniretur.* 1. vngeretur. Cum autẽ vnctus fuerit ter. 1. a Samuele 1. Reg. 6. 2. per viros Iudà. 2. Reg. 2. 3. per seniores Israel 2. Reg. 5. non existimo de 1. vnctione mentionẽ esse quia tũc non dum habuerat inimicos, vos dicat in n. 3. infirmatos esse ac cecidisse. Lyra existimat. de tertia non vero de secunda, mihi placent Hieron. & Cassiod. ille

quia in prologo huius libri absolute re-
fert ad vnitatē post mortem Saulis, iste
quia duas illas vnctiones pro vna cadē-
que reputat. Ergo antequam oleo regali
vngeretur, cor ad dignitatis susceptionē
preparans, animumque acuens, edit hūc
psalmum, in quo de regni cuius admini-
strationem init prosperitate & duratione
agitur. Diuiditurq; in quatuor partes, in
duabus primis exercetur spes circa pros
peritatem futuram regni, quę duobus
nititur motiuis, tum Dei benefica, larga,
prolixaque natura, tum propria, quam
pollicetur religione atque pietate, quæ
dum florucrit florebit & regnū. In dua-
bus sequētibus exercetur oratio id ip-
sum adeo enixè postulando, cui alia etiá
duo motiua proponūtur, vt cōcedat pri
mū est recta intētio sinceraque mens, quā
in regni administratione Dauid semper
habuit Dei solum gloriam quærendo. Se
cundum se non tam regem quam prore-
gem esse Dei qui siquidem Dauidem in
dignitatē euexit, necessaria ad illam felici
ter conseruandam iure debet. Vt hæc spe
ret & petat motus est Dauid ex recen-

tū

ti Saulis historia a quo cum commissum regnum sublatum videat, iure quid simile sibi euenire posse formidat, sed non euenturum sperat. & hęc de psalmi scopo & titulo. Solũ nõ omittendũ duxi quam ad rem inscriptio habeat psal. ipsi Dauid, vt Aug. ex antiquis exemplaribus siuè ipsius Dauid, vt Dydimus ac Theodor. ex aliis cum enim de vnitate Dauidis in regem fiat mentio, merito nomen Dauidis exprimitur, quæ enim ex vi vocis Hebreę nomẽ importat in dignitate splẽdent. Dauid enim, vt bene notauit Pagninus in Thesaur. magno, fol. 454. dictus est ab amore â radice, *Dod*, idest, amator, & dilectus, quæ vox est Cant. 6 dilectus meus descendit ad hortum. *Dod*, & Ezech. 16. tempus amantium, *Dodim*, imo ipse amor hac voce importatur Prou. 7. inebriemur, *Dodim*, sic Dauid præ alijs dilectus in regẽ vngitur, vt Ecclesiast. quasi adeps separatus a Carne sic Dauid inter filios Israel, idest, præ alijs dilectus a Deo. *Psalmo del mesmo querido de Dios, estando para ser del vngido por Rey.*

2. Dauid significat Egrotum abiectũ humi

humilem a radice, *Dabath*, languere infirmari vt Trenor. 5. n. 17. Et Hierem. 8. n. 18. ideoque ab hac voce dicitur res vilissima qualis est pann⁹ menstruatus Esai. 30. n. 22. dispergeres ea sicut *Dabath*, pannum menstruatæ, ergo psalmus Dauid afflicti merentis diuinam opem imploran tis, in tot periculis constituti, vel abiectissimi homunculi, quem tamen Deus in regem constituere non dedignatus. *Psalmo del mismo abatido y vil, antes que Dios lo leuantara a ser algo.* Ideo scholion Græcũ in presenti loco in addit. ad correctam 70. citatum nomen Dauid in presenti inscriptione ponitur *epsudema*, idest, abiectio, & in presẽti etiam loco Hesychius multa, inquit, Dauid significat dilectum, solum, abiectũ quę notio præcipuè huic psalmo conuenit, &c. Nunc ad singularum partium explicationem accedamus

1 *Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ a quo trepidabo?* Ecce 1. p. psalmi in qua regni clauum suscipiens Dauid animum erigit, timorem expellit, spem concipit, nulli esse timendum, à nemine formidã-

dum

dum ſibi met ipſi ſuadet.

Primum motiuũ eſt in ordine ad Deũ quem illuminationem, ſalutem protectorẽque vocat, quia regni alicuius euerſionis duæ ſunt cauſæ intrinſecæ precipuę regis ignorantia, eiuſdẽque inordinatus circa rem aliquam affectus. Terriaque extrinſeca hoſtium ſcilicet potentiã. Ad remedium primi Deus dicitur illuminatio qui tenebras ignorantię diſpellat, lumen prudẽtię infundens, ad remiſsionẽ ſecũdi dicitur ſalus, quia infirmos affectus paſſionesq; animi curet, ne aut ira percit⁹, ſuperbia elatus aut luxuria flagrans, ſibi ac regni perniciem inferat cõtra tertiam dicitur protector vitæ, eam, ſcilicet, ab hoſtibus defendendo. Quanta autem fiducia (inquit Auguſtin.) ſit in eo qui illuminatio ſalus & protector eſt, protegitur imperator ſcutatis & non timet protegitur a mortalibus mortalis, & ſecurus eſt, protegitur ab immortali mortalis, & timebit aut trepidabit?

2. *Dum appropriant ſuper me nocentes vt edant carnes meas, qui tribulant me inimici ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.*

Parum videbatur dictum contrā tertiam causam extrinsecam etenim non sat est vitā ab hostibus protegi, si adhuc hostes sint armis viribusque potētes, molestiā inferentes, ideo Deus non solū protegit suos, sed hostes ita infirmat ac prostrat vt non solum vita, sed pace sui tranquile fruātur, quod quia expertus est David in Saulis morte de prętērito loquitur.

Et nota, vt bene Aug. quem sequitur interlinealis hic indicari duo aduersariorum genera alij enim sunt qui se amicos venditant & sub amicitiæ specie nocēt, alij qui publicas profitentur inimicitias, ideo quod Græci dixere nocentes, Hier. in germana ex Hæbreo trāslatione vertit maligni, vel amici, quoniam eadem vox paruo punctorum discrimine vtrunque sonat hi a propriant, se proximos ac propinquos fingunt, hi dicūtur nocētes antonomastice, quia maius damnum inferunt quā manifesti hostes, hi dicūtur edere carnes quia phrasis aliquando summū amorē significat vt Iob 31. n. 31. indicans quam gratus erat domesticis, si non

inquie

(inquit) dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt saturemur? *tan dulce, que me querian comer a bocados, y se morian por mis pedaços.* Aliquando sũmam odij rabiem, vt apud eundem Iob 19. n. 22. quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini? *que me estais aqui comiendo a bocados?* ergo dũ isti blandi hostes mihi a propinquant, & tanto mei amore teneri simulãt, vt de carnibus meis velint saturari, hostes sũt crudeles qui carnes meas edere volunt; ergo sicut eadem vox amicum nocentemque sonat, sic eadem phrasis summum amorem, summumque odium significat.

Neque in scriptura est nouum eadem phrasi simul duo diuersa significari alterũ quod secundũ speciẽ, alterum quod secundũ veritatem geritur. Vnũ sufficiat exemplũ. Vallare vel circundare in scriptura aliquãdo significat protegere ac defendere, vt Iob 1. n. 9. nonne tu vallasti eum, ac domum eius vniuersamque substantiã per circuitum? Psal. 31. n. 10. multa flagella peccatoris sperãtem autẽ in Dño misericordia circũdabit, significat

item̃ insidiari vt cum dæmon a Petro dicitur tanquam leo rugiens circuite querens quem deuoret, ad ostendendum ergo Iudicem qui sub specie defendendi insidiatur ciuibus, & cum videatur tueri euertit ciuitatem ait Abuch cap. 1. impius preualet aduersus iustũ, propriè impius vallat ac circundat iustum, *el que parece le ronda le roba*, ita in presenti, &c.

Alij vero sunt hostes manifesti quia aperte tribulabant vt Saul, Isboseth, hos dicit infirmatos fuisse & cecidisse, proprie ex Hebreo, impegisse & corruisse sumpta metaphora ab stulto aliquo qui cum fortissimo lapide pugnaret, illũ curans minuere vel cõculcare dentibus vel mordere, tunc enim in ipso morsu, in ipsa concultatione sine vlla lapidis iactura ipse impingetur & corruet quod explicat originalis sermo, verbo ad verbũ relatus in ipso apulsu nocẽtium aduersus me, hostes quidem, & inimici in me, at ipsi impegerũt, corruerunt, *el golpe a mi yua a dar; pero a sy se le dieron.*

3 *Si consistant aduersum me castra non timebit cor meum, si exurgat aduersum me prelium*

prælium in hoc ergo sperabo. Sciebat Dauid nullum esse bellorum finem, nunquã sic hostes esse prostratos, vt alij non oriãtur ex alijs ideo subdit, si illis interfectis hostibus, extinctisque bellis noua surgant prælia, non timebit cor meum. Bene (inquit Aug.) concludit non esse timendũ, sicut enim nõ vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat, si auferri potest datũ vinci potest dator, spiritualia quæ donat nõ aufert, nisi dimiseris, tẽporalia ipse aufert quia quisuis alius aufert, ipso donante potestatë aufert. Iob 1. Luc. 22.

Sed rogabis quid sit antecedens quod refert illud relatiuum, in hoc ego sperabo, aliqui dicũt referri prelium, quod falsum est, qnia nomen palemon est neutrum, relatiuum verò est in fœminino quare hoc relatiuum sumitur substantiuè, more Hebraico vt numero sequenti vnam petij a Domino, aut referre potest, vel quod sequitur vt vult August. quia in ipsis prælijs in hoc cõfidebat quod scilicet a Deo petiit habitare in tabernaculo *y el tener presẽtada peticion ante Dios me dá esperãça de salir destos peligros*. Vel quod

præ

præcessit quod si Deus illuminatio mea est, & salus confido. Quod confirmari potest, ex 2. Reg. 5. nam postquam vnctus fuit Dauid ascenderunt Philistiim quærentes eum, Dauid autẽ consuluit Dominum si ascendam ad Philistiim, & dabit eos in manus meas? & dixit Dominus ascende quia tradens dabo Philistiim in manus tuas. Ecce in hoc lumine, in hoc robore sperabat Dauid, antequam vngeretur quod expertus est post vnctionem. Adde forte in presenti figuram commixti, *Anacoluton*, in scriptura communissimam, quando suppresso antecedẽte ponitur rellatiuum, sic Abac. 1. ex semet ipso iudicium & onus eius egredietur, & Psalm. 103. facta est Iudæa sanctificatio eius Trenorum 3. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius sic in presenti in hoc suple Dei ope, & liberali misericordia, &c.

4 *Vnam petij a Domino & hanc requirã vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.* Ecce secundã partẽ psalmi, & secundum signum regi

sub-

sublatum, ad bene de prospera regni fortuna sperandũ, religio scilicet, & in Deũ pietas quam profitebitur. Sciebat prudentissimus Rex regna & vrbes absque muris & litteris, absque principe & domibus, absque nummis & copijs absque scholis & theatris visas aliquando stare, sine religione vero cultuque Dei stare nũquam posse, quod bene Plutarchus lib. aduersus Colot. docuit. Nouerat, vel atheistas ipsos nihil esse religione eficatiꝰ profiteri ad conseruanda regna vt BodiꝰNus refert lib. 4. de republ. cap. 7. nouerat regem ante omnia curaturum de ijs quæ ad religionem attinẽt, vt Arist. monet. lib. 7. Polit. cap. 8. Nouerat primũ regalis institutionis fundamentũ esse religionis amorẽ vt Isocrates oratione prima ad Nicoclẽ regem Cypri, & Dionis. oration. 1. & 3. docuerunt. Nouerat denique Deut. 17. ante omnia legis religionisque curam nouo regi esse commissam in ipso dignitatis additu, & Num. 27. in consulto Deo per Eleazarum nihil facturum Iosue, & quæ ad Regni prosperitatem consequendam precepta Salomo

ni poſtea præbuit iam mente perpende-
rat. Idcirco id ſolum ſe cupere teſtatur
vt vnicum medium ad Regni ſœlicitatẽ
quod ſcilicet dom⁹ habitationis meæ ſit
prope locũ diuini cultus. id enim eſſe ha-
bitare in domo Domini bene Lyra expo
ſuit, & probat ſcriptura 2. Reg. 5. ſtatim
enim ac a ſenioribus vnctus eſt, abijt rex
& qui cum eo erant in Hieruſalem vbi
Iebuſæo deleto cepit Dauid arcem Sion,
hæc eſt ciuitas Dauid, diciturque in ea ha-
bitaſſe: Arx vero Sion templo erat vici-
na. Petebat ergo Dauid & non cutcunq;
petebat, ſed anxie & ſolicite requirebat
templo eſſe vicinus, non vt per dies ali-
quot regni negotia Deo commẽdaret, ſed
vt omnibus diebus vitæ ſuæ ibi degeret.
Cupiebat voluptatem Domini videre,
ideſt, experiri, quanta ſit in Dei conſortio
voluptas (ſic enim cum Auguſt. legen-
dum & nõ voluptas correcti codices He
bræa Græcaq; vox, & emmendata Cle-
ment. Bi[illegible]a docent.) Cupiebat viſitare
templum, proprie explorare, intimaque
myſteria in eo templo latentia penetra-
re. Et nota templi cum Cœlo, medita-

tionis cum beatitudine similitudinẽ quę Augusł. & patribus occasionem prębuit hæc de vita beata interpretandi. Totą nãque beatitudinis natura consistit in intima mysteriorum Dei penetratione, eiusdemque frutione quod, scilicet, consequi suo modo sperat Dauid si voti compos euadens habitet in domo Domini.

5 *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum protexit me, in abscondito tabernaculi sui.*

6 *In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.*

Quemadmodum cum primum signã ad bene sperandum proposuit statim illud confirmauit exemplo eorum quæ illi acciderant, sic nunc secundum confirmat experientia. Redditque rationẽ cur ea solũ re cõtentus sit, scilicet habitare in domo Domini, quia in eo loco sępe refugium inuenit, & in die malorũ illi immi, minentium in tabernaculo absconditus liber euasit. Pro cuius declaratione notandum Dauidem, meo iudicio, in presenti alludere ad eam historiam 1. Reg. 21. quando Saulem fugiens ipsum interfice

se volentem venit in Nobe & Achimee lech sacerdotem, & ibi accepit panem & gladium, qui dies dicitur malorum, quia ex hoc facto sequuta est occisio sacerdotum 1. Reg. 22. preterea quemadmodū in petra exaltauit me, ideſt, in deserto Maon in campestribus ad dexteram Resimon, quando scilicet 1. Reg. 23. reuersus est Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philistinorū, propter quod vocatus est ille locus Petra diuidens, scilicet, me ab hostibus, sic nunc in templo, quæ petra est refugij, exaltabit me super inimicos meos, ideſt, ab hostibus me in modum coronę cingētibus, vt tunc me eleuabit, vt etsi latera cingat celitus euadam securus. Et nota quod cū primo dixisset in petra exaltauit. 2. addit exaltauit super inimicos meos, namque in loco illo dicto petra solum liberauasit & Saulis manus aufugit, sed postea Dei auxilio sic est exaltatus, vt super hostes esset, eosque vinceret bis vt cōstat. 2. Reg. 5. cui audito sonitu Dei gradientis in cacuminę Pyrorum inijt prælium & pœnitus deleuit castra Philistiim.

Vidi

Vide an forte fiat in hoc loco allusio ad Asylum cuius apud oñs gentes frequẽs fuit vsus, vt refert Polydorus de rerum inuentoribus lib. 7. cap. 12. postquam enim Hercules migrauit de terris, eius nepotes (authore Seruio in 8. Æneid.) timentes eorum insidias quos Auus afflixerat Athenis sibi primi omnium Asylum, hoc est, templum misericordiæ collocarunt, vnde nullus per vim posset abduci, am cõponitur ex, A, ideſt, sine, & silo, ideſt, traho quod Statius affirmat 12. Theb.

Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis, Herculeos sedẽ fũdasse nepotes
Sic sacrasse loco commune animantibus
ægris aufugium.

Cuius Plut. in vita Theſei meminit. Longo deinde tempore Romulus, vt haberet aduenas plures ad condendã vrbẽ ad immitationẽ Atheniẽsium, vt Seruius tradit Asylum teste Liuio 1. ab vrbe cõdita, & Dion. lib. 2. aperuit, ꝛ̃ quisquis proficiſceretur ab omni n[illegible]a liber eſſet Ouid. in 3. faſtorum.

Romulus

Romulus vt ſaxo locum circundedit alto
Quilibet huc (inquit) confuge tutus eris.

Et Virgil. in 8.

Hunc locum ingentem quẽ Romulus acer
aſylum retulit, &c.

Apud Aegypt. vero Herodotus lib. 2. Strab. lib. 17. & vltimo Georg. de Hæbreis ex quibus hunc morem Manaſſe bene Polydorus, cum Moſes, teſte Euſebio multo ante Hieruſalem fuerit quite ſte Ioſeph lib. 4. antiquitatum, in tribus ex ijs vrbibus quas ipſe condiderat, dũ Hebreum populum in patrium ſolum reduceret, aſylum cõſtituit, pro ijs qui neſciẽtes homicidæ erant, ergo ſuum etiam aſylum petram & refugiũ ſe habere Dauid teſtatur, templum, ſcilicet, quod dũ ille pietate frequentauerit ſecurus erit.

Circuiui & immolaui in Tabernaculo eius hoſtiam vociferationis, Cantabo & Pſalmũ dicam Domino.

Cum religioſus templi cultus non interiori ſolum conſtet affectu ſed etiam exterioribus ſignis, cumque dixiſſet Dauid ſe optare in templo eſſe, vt voluntas Dei voluptate frueretur, & mens ſanctuarij myſteria

mysteria penetraret, nunc plenam ostendens religionem quæ ad exteriorem cultum spectant. Præterito vtens pro futuro, vt sæpe alias propositi firmitatem declarans circuibo, inquit, & immolabo, idest, locum diuini cultus frequentabo, vt Genebrard. vel ad modum militis excubias agentis ne quis pateat additus hosti, vt August. vel omnia diligenter circuiui instar eorum, qui aliqui componẽtes hinc inde millies rem versant, ne in aliqua parte deffectus sit, vel denique cũ Euthimio (quod verius videtur) expleui quod psalmo precedenti promiseram circundabo altare tuũ Domine, idest, altare tuum hostiarum ac ministrorũ multitudine vndique co. plebo, ergo circuiui & immolaui, idest, tot hostias immolaui, vt circuerẽ altare. Hostia dicitur vociferantionis siue ob clamorem parta victoria Deum inclamando victorem, vt Euthim. siue peculiarem hunc cultum addendo, quia scilicet cum Moses sacrificia instituerit celebrari cum iubilatione & tubarũ clangore Numeror. 10. Ego cytharas & alia instrumenta vocalemque

muſicam adiunxi, 1. Paralipom. 16. *añadiendo ala muſica de inſtrumentos la de voces*. Cum ergo hucuſque cultum diuinũ auxerim deinceps augebo amplius, ipſe namque meo ore cantabo, quod preſtitit, 7. Reg. 6. coram arca.

Nota quod ſunt preter dictas aliæ duę expoſitiones litterales ne, tu videris 1. eſt Auguſt. circuiui [inquit] omnia anotaui coluſtrans vniuerſa, & ex omnium attenta conſideratione laudes Dei infinitas collegi, circumeat animus tuus per vniuerſam creaturam, vndique tibi clamabit, Deus me fecit, quidquid te in arte delectauerit commendat artificem, ergo ait Dauid, *mirare Señor con atencion quanto ay que ver en tu templo de miſericordia y juſticia, ſabiduria, &c. y de todo ſacarê materia de alabarte affectuoſamente.*

Secũda. Suppono circulum fuiſſe adorationis ſignum, vide Pieriũ lib. 39. verbo circulus, nã Pythagoras, circumactu corporis adorare iubebat, & Numæ inſtitutum fuit, vt adorantes in orbem ſe verterent deinde procũberent, & quoad corporis conuerſionem attinet is multa-

rum

rum gentium mos fuit vt Romanorum a sinixtra in dextram partem, Galborum a dexrra in sinixtram, secundum eũdem modum, apud Suetonium in Vitellio Lucius quidam adulator impudens discribitur qui cum primo Caium Cæsarem adorandum, vt Deum instituisset non aliter adire ausus est quam capite velato, circunuertens se, deinde procumbens, & forte, *chion*, idest, canis deriuatur a verbo, *broschim*, idest, circuire quia canis si quem gestiens veneratur, in circulum se quodã modo ducit postea procumbit. Inde forte circulis dęmonem delectari in magica impietate cõstat, & probatur in lib. 2. de Iusta Henrici 3. abdicatione cap. 3. siue id faciat, vt Leonem imitetur qui quam deuoraturus est bestiam, ducto per caudam circulo claudit 2. Pet. 5. & Iob 1. & vt ait Gregor omnium studia rimatur, ventilat curas scrutatur affectus. Siue quod Deum se mentitur quem Ægyptij ob perfectionẽ in circulum designabant, vide Georg. Venetũ in sua harmon. mũdi cant. 1. tom. 9. cap. 3. Siue eo se hostem Crucis confite-

tur quia circulus contraria est Crucifigura vnde Nazianzen. orat. prim. in Iulianum, apparente in extris animalium Cruce coronata, seu circulo inclusa interpretatus est opprimendam religionem Christianam. Iuxta hæc igitur dum Dauid ait se circuisse altare ad antiquum relligiosi cultus vsum dicetur alludere.

7 *Exaudi Domine vocem meam, clamaui ad te miserere mei, & exaudi me.*

8 *Tibi dixit cor meum exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.*

9 *Ne auertas faciem tuam a me, ne declines in ira a seruo tuo.*

Ecce tertiam partem psalmi, in qua incipit oratio idem petens quod sperat, scilicet regni prosperitatem. Dum bis petit exaudiri siuè mentalem, vocalemque indicat orationem, siue preces non semel etiam, sed iterum atque iterum efusas, dumque vocem non voces dicit, vnum esse orationum scopum vnumqve finem demonstrat. Dum clamorem vocat ingentem orationis affectum significat, dum Deum misereri petit, & postea exaudire non ex justicia operum, sed ex Dei liberalitatem

salitate petit, vt notauit Euthymius, dū clamaui dicit de præterito, indicat iam, vel corde clamasse antequam ore proferret, vel priuatim antequam nunc in psalmo, dum vero Hebraice clamabo est in futuro innuitur orationem præludium præcedere & orationem preparatoriam qua petitur, vt quidquid postea petatur liberaliter concedatur.

8 *Tibi dixit,* Ecce primum motiuum quod representat, vt oratio pro bono regni statum exaudiatur intentionis sinceritas, quam circa regni administrationem semper habuit Dei solum gloriam quærendo. *Tibi*, enim, non alijs quibus mentiri poteram, sed tibi quem falere potest nemo. *Tibi*, non hominibus me iactando dixit cor ex intimo, inquit, Euthimius, cordis non quasi in superficie solis labijs loquutus sum, Græci addunt Dominum queram, *siempre os dixe Señor, y propuse de coraçon, en siendo Rey no he de buscar sino a Dios, no a mi, no mi honra sino la de Dios, y como asta aqui no he puesto la mira sino en el, de aqui adelante no mirarè a nadie a la cara para agradarle, sino a el mismo*, pro-

prium eſt morem gerere volẽtis alterius faciem intueri, ſiue vt videat an placeat, vel ſi facies pro gloria ſumatur & nomine, facie enim cognoſcuntur homines, vt pote nobiliori corporis parte, facies mea te exquiſiuit, & faciem tuam exquiram nil aliud erit quam meam gloriam tuam eſſe, meque nihil velle niſi tuam gloria *mi roſtro buſca el tuyo*, ideſt, *mi honra no para en mi, ſino buſca a ti, a quien ſe refiere.*

Ex hac ratione argumentatur ne ergo auertas faciem tuã a me, tu qui non quærentibus apares, mihi quærenti, ne te abcondas, vel ne abſcondas gloriam, & honorem tuum in me, ſicut irati homines faciem auertunt vultumque negant, ne declines a me, quod ſi vt homo [inquit Euthim.] deliqueso ne præ ira declines, ſed præ miſericordia corripe.

Adiutor meus eſto ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

10 *Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumpſit me.*

Ecce ſecundum motiuum quod Deo repreſentat vt oratio qua ad regni admi-

tionem illius opem implorat exaudiatur scilicet a Deo creatum esse Regem nō ab hominibus, quasi dicat auxilium meum fuisti hucusque, ne ergo tua opera desc-ras ne vno momento tot beneficia in me collata, & per tot annos cōgesta perdas. Frustra enim [inquit August.] creasti ac recreasti, si mortalem deseris quod non debes. Quod dicimus ne despicias Græce est, vt bene Euthymius ac Theodor. Aporcorachistis, fitque alusio ad scoriā quæ tanquam fex & spurcitia metalli proijcitur, quasi dicat, *despues Señor de tā to trabajo en sacarme de la tierra, purificar me, ecrisolarme, no mebeches por ay como vil escoria.* In super si pater meus, ac mater in hac dignitate constituissent ipsi ad eā conseruandā necessaria prebere tenerentur, & egó ad id petendum ius haberem, sed illi me derelinquerunt, idest, me tanquam puerulum spreuerunt, & in agro relinquebant eum Samuel regem in eorū domo querebat. *Tu autem assumpsisti me*, idest me honorasti, id enim assumere sonat in scriptura Eccles. 13. vbi sermo est cum paupere, & agitur de potenti si largitus

fueris assumet te etsi non habueris dere-
linquet te, *si le dieres dinero, pagarteha cõ*
honra, & ad Hebr. 5. num. 1. pontifex di
citur ab hominibus assumptus, ideſt, in
Sacetdotium euectus ergo ait Dauid, *no*
haziendo mis padres caſo de mi, tu Señor me
biziſte Rey de tu mano, atque adeo non de
bes relinquere, vt psalm. 88. num. 19. ser
uum meum oleo ſanto meo auxilium, *y*
por eſſo, manus mea aux. ei brachium, vel
2. assumptio hæc significat singularem
Dei protectionem erga Dauidem nam vt
bene Genebr. vox originalis significat
protectionem qua pueri expoſiti a parẽ
tibus relicti in plateis, tollũtur in domũ
ſuſcipiendi, ſic enim psalm. 64. num. 5.
beatus quem tu assumpſiſti, ideſt, felix
illi quem curæ tuæ commiſiſti quamuis
illum parentibus rebuſque creatis orba
ueris, ergo ait Dauid, *pues vos Señor ſa-*
candome de caſa de mis padres, os encargaſ
tes de mi, no me dexeis, que no menos ſuelẽ
ſer queridos los echados a vneſtra puerta, q̃
en otra parte los naſcidos en caſa. Vel ter
tio asumere est aliquem labentem erige-
re, ſuppoſitaque manu ſuſtinere ne ca-

dat

dat, vt cum dicitur Deus assumpsisse de aquis multis Dauidem ne scilicet obrueretur, & Luc. 1. suscepit Israel puerum suum, idest, vt Maldonado ex vi originalis, populum deiectum assumpsit & quasi porrecta manu erexit ergo ait Dauid, *auiendome Señor dexado todos, vos me distes la mano, no la quiteis agora, y me dexeis caer.* Vel denique Deum aliquem asumere significat erga aliquem mirabilem suã gratiam ostendere, sic enim Theoph. exposuit id ad Rom. 14. qui vescitur vescẽtem non contemnat. Deus enim illum assumpsit, idest, [inquit] inefabilem suam gratiam erga eum demonstrauit, ait ergo Dauid, *pues os aueis Señor esmerado en hazerme Rey, y ponerme en estado, no me dexeis al mejor tiempo.*

11 *Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.*

12 *Ne tradideris me in animas tribulantium me quoniam in surrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.*

Ex eodem principio, scilicet a Deo assumptum esse amplius vtget Deum, vt

siqui-

siquidem illum regem constituit se illi re
gem ostendat, siquidem omnes illi, illũq;
nulli subiecit illius sit imperator ac prin
ceps cuius tria sunt præcipua munera,
leges condere, subditos in iustitia conti-
nere, eosdẽ ab iniurijs liberare, eorum vi
tam honoremque tuendo. Primum pe-
tit Dauid cum postulat legem illi impo-
nat, Græcê doceat: sed quia Dei est pro-
prium, vt quæ docet facienda iubeat fa-
cere, docere & legem ponere pro eodem
hic sumitur, & psalm. 24. num. 10.

Ob secundum petit dirigi in semitam
rectam, idest, cohiberi in æquitate, & cũ
declinauerit etiam virga æquitatis dirigi
in semitam iustitiæ. idque, *propter inimi-
cos meos*, siuè vt cognoscant aduersarij te
mei curã gerere, siue ne ego a te non do-
ctus, neque in semitam iustitiæ directus,
ab ea declinans, in eorum manus de veniã
ac si ouis petat virga pastoris dirigi in se
mitam, ne per prata oberrans in fauces lu
porum incidat. Et nota religionis æqui-
tatisq; amorem in Dauide, non enim reg
ni gubernacula suscipiens se arbitratur
omni lege solutum, omni superiore libe-
rum

rum imo in ipso dignitatis additu, cum humanę leges illum a terreno rege solue bant, cæleſtem ſuperiorem inquirere qui doceat, & corrigat. Ob tertium denique petit non traddi in animas tribulantiũ, ideſt, vt Deus eius tueatur vitam, ſiquidẽ rex regis eſt, & traddere vocat non liberare, etenim princeps qui nõ liberat ſuos ab hoſtibus, eos traddit hoſtibus. In animas dicit non infauces, aut manus, ſed in libidines, ac cupiditates quibus æſtuant quod vt maximum ſupplitium minatur Deus Ezech. 16. dabo te in animas odiẽtium te, ideſt, in deſideria ac vota, vt Rabi Dauid, quaſi dicat, *no me entregueis Señor a ſu hambre, ni me arrogeis al fuego de ſus deſſeos*. Obiterq; indicat multo æquiꝰ eſſe ac Dei bonitate dignius, vt faueat ſuis, ideſt, Dauid pij hominis votis quam aliorum, hoc eſt impiorum libidini ac cupiditati obſequatur. Nota petere Dauidẽ a calumniis liberari falſorum teſtium eorum, ſcilicet, qui in aula Saulis mendacia de illo iactauerant, vt 1. Reg. 24. quare audis verba hominum loquentium Dauid quærit mala aduerſum te, 1. Reg. 26.

Si

Si Dominus incitat te aduersus Dauidem placetur sacrificio, si autem filij hominum sint maledicti.

Sed certe ijs mendatijs non iam mihi quam sibi nocent, mẽtita est eniminiquitas sibi, idest, con se impij mentiuntur, vel illud sibi redundat vt his panè, *fulano se perjurò, ellos se lo quieren.*

13. *Credo videre bona Domini in terra viuentium, Num. 14. expecta Dominum viriliter age, confortetur cor tuum, & sustine Dominum.*

Ecce psalmi Epiphonema, & omnium quæ dicta sunt epilogum. Ecce scopum psalmi, *credo*, idest, spero vt sæpe, *videre bona Domini*, i. ingentia, vt montes Dei, i. magna; *in terra viuentiũ*, in Iudæa vt in prophetis sæpissimè siue quia omniu ad vita necessariarum abundabat prę cæteris orbis regionibus, vel quia in ea iusti ac viuentes solum degebãt, notus enim in Iudæa Deus, &c. Ad hanc ergo fiduciã roborandã secum met loquitur, quod monet, Paulus fratres commonentes vos metipsos in multa pacientia, & psal. 14. num. 7. Dauid iterum prestiit, *ex*

pe-

pecta Dñum, qui scilicet erit illuminatio sa
lº ac robur quod primũ fuerat motiuum, *viriliter age*, quod scilicet ex tua parte proposuisti, scilicet religionem & pertinentia ad Dei cultum, quod secũdum fuerat motiuum, confortetur cor tuum, illud inquam quo dixisti Domino, exquisiui, &c. *Et sustine Dominum*, quem rex electus tibi elegisti in regem, vt iubeat ac corrigat, quod si in tuẽdo te moras fecerit sustine nã non immoratur aut obliuiosus, aut negligens, sed copias parat, vt vitam hominemque tueatur.

PSALM. XXVII.

Artificium.

LICET cõmuniter hic psal. dicatur editus a Dauide in quacunque tribulatione constituto, existimo tamen editum

cum fuisse, quando Dauid fugiēs de Hierusalem timore Absalon nudis pedibus apetto capit. ascendebat cliuum Oliuarum, quod preter Lyræ. auctoritatem, ex antiquorum traditione confirmo ex historia, 2. Reg. 15. in qua duas obsecro perpende circunstantias. Prima quod cū Dauid esset in campestribus, Sadoch, & Abiathar asportauerunt arcam ipsum volentes commitari, at Dauid se tali societate indignū habens, siue dubius quid facere deberet iussit arcam reduci, donec Deus responderet illis quid Dauidi renunciarent faciendum, sic enim ait Rex ad Sadoch sacerdotem primo videns, reuertere ciuitatem in pace, ecce ego abscōdar in campestribus donec veniat sermo à vobis indicans mihi. Tunc vero reportauerunt arcam in Hierusalem, et Dauid mansit nudus pedibus incedens & aperto capite orans. Secundo totū illud bellum mendacibus simulatisque hominibus constat. Absalon totus erat fictionibus plenus, fingebat se benignum principem, vt sollicitaret corda virorum, simulabat se vota redditurū in Hebron, sed

ibi

ibi facta est coniuratio magna, porro Archisofel eius consiliarius cum Absolone coniurauit, &c. Iuxta has ergo duas circunstãtias in duas partes diuiditur psal. in prima oratio continetur, in qua quatuor a Deo postulantur, doceri, exaudiri, protegi, liberari, à fictis & mendacibus, quos optat dignas pœnas luere. In secunda siue quia spes certa est orationem consequendi, siue prophetico spiritu preuidendo, gracias agit, quia, & orationẽ exaudiet, & fictos male perdet.

1 *Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me nequando taceas a me, & similis ero descendentibus in lacum.*

Ecce primam partem psalm. continentem orationem, & primum quod in oratione postulat scilicet doceri quid agere debeat, tradit Lyra initio huius psalmi (licet ipse dicat in 2. Reg. 15. contineri, quod tamen falsum est) quod ascendente Abiathare ad consulendum Dominum, nullum habitum fuit respectum, ob quod Dauid reputauit Deum non sibi esse placatum, petit ergo Dauid, *ne Deus*, sileas a me, vel vt 70. super me, vt scilicet respondeat

ponſum prębeat petenti ſacerdoti, huius reſponſum expectabat vt diximus. Vel me intime inſtrue quid faceredebeã. Forte cum alibi petient Dauid, *dic animæ meæ ſalus tua ego ſum*, ideſt, alloquere interitus, conſolando, *ne ſilcas*, ad idem referri poterit. Vel cum Dei verba ſint facta, cum nõ ſilẽtium ſed verba petit, opera poſtulat, ſilere namq; in ſcriptura eſt ab omni actione ceſſare, 2. Reg. 19. Abſalon quem vnximus ſuper nos mortuus eſt, in Dello, vſque quo ſiletis & nõ reducitis regem? Repetitio iſta, ne ſileas, ne taceas, in multis Grecis codicibus deeſt, & tamen apud vetus pſalterium æthiopicum & Arabicum, Auguſt. Theodor. & correctam, & primum ſilentium, ad doctrinam, & ſecundum ad factum referri poteſt.

Ad hanc Dei vocem conſequendam, duas rationes adhibet, prima quia clamabo, vt in vulgata correcta, vel clamaui, vt apud S[illegible]tuag. vetus pſalteriũ Æthiopicum Arabicum, & Auguſt. ſiue quia æquum, eſt vt homine clamante Deus nõ ſileat, clamoribus ſilentiores pondens, ſi-

ne vt animus ostendatur paratus, nam quantumuis Deus surdas prębeat aures, quod causa solet esse silentij ipse eleuabit vocem, & clamabit vt Deus exaudiat *aunque mas sordo os hagais, dare gritos para que me oygais*. Secundo ne Deo tacente similis sim descendẽtibus in lacũ ideſt absque remedio pereuntibus, vt cum ps. 142. non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum, vbi & pro quia, vt sæpe alias ponitur.

2 *Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, dum oro, dum extollo manus meas ad tẽplum sanctum tuum.*

Ecce secundum quod postulat scilicet exaudiri, ad quod rationem adducit potissimam, quia extollit manus ad templum siue quia vt Lyra historiam illam 2. Reg. referens ait, ex cliuo oliuarum orauit versa facie ad templum vt cum Daniel, versus Hierosolimitanum templum orabat, vt fideles á loco vnde videri potest Ecclesia alicuius sancti orant, eodem Dauide iubente psalm. 133. in noctibus extolli te manus vestras in sanctas manus extollere est summisse aliquid pe-

tere quasi manus ad stipem porrigendo vt Moses orabat in deserto vel leuare manus sit etiam habitus vocantis Isaiæ 49. Ecce leuabo ad gentes manum meã, & ad populum exacerbantem iugum meum, vel cum manus in scriptura sonet consilium atque industriam. 2. Regum 14. nunquid manus Ioab tecum est in omnibus his? extollere manus erit symbolice sperare in Deo, consilium industriamque in eo esse collocatam.

3 *Ne simul trahas me cum peccatoribus & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.*

Ecce tertium quod postulat, Hæbrea Græcaque dictio, & correcta Clementis docent legendum, *non trahas*, non vero *non traddas*, denotaturque violentia, quasi dicat ne me inuocantem, operibusque bonis plenum, vna cum impijs trahas ad mortem. Forte tractionis huius violentia, cum violenti illa sagitta Iobi declaratur violẽta, inquã, quia in nõ peccatorem tendebat cum mortis supplicijque diuini centrum sit peccatum. Peccatores etenim in scriptura non ab alijs

trahi

trahi dicuntur, sed ipsi sua sponte ruere, funibus non alienis sed peccatorum suorum constricti. Dum addit, *ne perdas*, indicat tractionem esse etiam a Deo, suauemque violentiam, non vt quis perdatur sed vt inueniatur, inueniatque vitã, *trahe me postte &c. trahã ad me ipsum, &c.* nisi pater meus traxerit, petit ergo non trahi a Deo id enim est, perdi, sed ad Deum id enim est inueniri, petit non trahi simul cum peccatoribus, audientibus ite maledicti, sed cum iustis attractis illa voce, *venite benedicti, &c.*

3 *Qui loquũtur pacem cum proximo suo mala autem in cordibus eorum, da illis secũdum opera eorum, & secundum nequitiam ad inuentionum ipsorum.*

4 *Secundũ opera manuum eorum tribue illis redde retributionem eorum ipsis.*

Ecce quartum quod petit scilicet vindicari ab his, qui ficto corde cum proximis egerunt & perpende zelum iustitiæ nullo propriq vindicte liuore infectum, etenim eum Absalon ficte egerit cũ Dauide, nam dixit se ire ad sacrificandum in Hebron, & tamen ibi coegit contra Da-

ñidem exercitum, non dicit qui loqun-
tur pacem eum patre aut rege ſuo, ſed
quia Abſalon ficte ſolicitabat corda vi-
rorum, fingens ſe omnibus fore benignũ
principem, dicit qui loquitur pacem cũ
proximo ſuo quaſi proprię iniuriæ ob-
litus de ſuorũ ſit offenſæ vltione ſollici
tus. Secundo non aliud ſupplicium pe-
tit niſi pro metitis ac debitis eorum, vt
ſcilicet digna factis recipiant, non ſolum
autem factis ſed ſtudijs ac inuẽtionibus.
Dum petit, vt reddatur illis retributio
ipſorum, duplex ſenſus indicatur, vel vt
quod merebantur illis tribuatur, vel vt
ipſi retribuerunt, ſic illis retribuatur, fi-
lio negauti patrem ſuum, filius dene-
tur cuius Pater ſit, Architofel dum glo-
riam aucupari cnrat apud Abſalonem
conſilijs, in tantum deueniat dedecus
ob ſpretum conſilium vt eligat mori ſuſ
penſus.

5 *Quoniam non intellexerunt opera Do-*
mini, & in opera manuum eius deſtrues illos
& non edificabis eos.

Ecce ſecunda part. pſalm. in qua vide-
tur quatuor quæ petit conſequutus, ſue

prophetice loquens à Deo edoctus, vel a sacerdotibus ex arcæ responso instructus, siue rei quam petit consequendæ certissimus, vtcũque sit, obtinet quod primo postulauit, ne sileas â me, siquid iam Deo loquẽte futurum predicit, vel Deo consolante, spem concipit. Secundo etiã obtinuit vindictam quam petebat, siquidem destruentur & non edificabũtur, idest ipsi & posteri funditus delebuntur, eorũ stirps interibit, *no ira a delante su casa, y derribada se sembrara de sal, para que nunca se reedifique*, sicut domus ob tyrannidem euersa nunquam reedificatur. Et nota quod cum Dauid proposuisset vt motiuum ad hostium supplicium, eorum in proximos fictionem oblitus iniurię propriæ, nunc celitus docetur potius puniẽdos ob iniuriam ipsi Dauidi illatam, quoniam non cognouerunt opera Domini, ea scilicet quæ circa Dauid gessit, non ponderarunt atque assidue cogitarunt, id enim est intelligere, aliquid, vt hispanę, *entender en vn negocio*, aliud est, *que entender vn negocio*, hoc enim simplicem cognitionem, illud vero assiduam dento

tae

tat exercitationem, uocantur opera manuum ſcilicet quia magna potentia, atque virtute, vel quia ſummo ſtudio atque induſtria, vt Euthimius.

6 *Benedictus Dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.*

Quod ſecundo loco petierat ſcilicet exaudiri, nunc impletũ predicit. Et nota Hebraice haberi, *deprecationum mearũ*, ſiue nunc in memoriam recolat quoties fuerit exauditus, & pro omnibus nunc denuo gratias agat, ſiue omnes deprecationes pro vna reputẽtur, tum quia in vnum tendebant ſcopum, tum quia ex vno affectu ac deſiderio eriebantur. Nota Chaldæam paraphaſim, loco illius dictionis, *dons*, legiſſe, *verbum*, *doem*, quod licet cõmune ſit aliis locis, in preſenti vim habet non paruam, nam ſi verbum pro ſubſtantiali Patris verbo ſumitur, bene Dei verbo verborum noſtrorũ tribuitur auditio in quo & per quod audimur, ſiuero pro Dei promiſsione innuitur illud amplũ promiſſum, *quicquid petieritis dabitur, &c.*

Nota denique vbi dicimus, *exaudiuit*,

in eadem paraphrasi legi *admisit*, quasi dicat, *dexò entrar mi voz, admitiola en sus oydos, y esso es todo lo que yo desseo*, etenim non omnes voces admittit cum aliquas dimittat.

7 *Dominus adiutor meus & protector meus in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum.*

Petierat tertio loco protegi ac liberari, nunc se fatetur expertum esse Deum adiutorem contra hostes, & protectorem ab hostibus, fortitudo enim propriè, & Clypeus. Dū de spe meminit, indicat, tū ita euenisse vt sperauerat, tum ad consequendum a Deo aliquid optimum esse medium illud sperare, dum vero dicitur *cor*, sperasse non quæcunque spes, sed intima, & cordialis significatur.

Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.

Ecce effectum, eum ex mentis gaudiō caro ipsa participsexterius, dicitur reflo ruisse, idest, reuixisse corpus, quod prius periculis quasi mortuū videbatur, vnde quod in vulgata legimus refloruit caro. Aquila dixit exultauit, *cor*, Simachus, &

Hieron. gauisum est, *cor*, indicaturque causa cur caro floreat exterius, quia scilicet cor gaudet interius etenim ex radicis humore floresc̃unt rami, flores autem sũt hymni ore prolati, ex voluntate, idest, prompto aio, & hilari, vt Euthimius quod hispane, *muy de voluntad, y de coraçon*. Et nota mirabilem rerum dictarum seriem, ex oratione mea exorta est exauditio Dei, ex auditione diuinum præsitum auxilium, ex collato beneficio incredibilis orta lætitia cordis ex qua caro refloruit, quę antea videbatur marcescere, ex hac lętitia orta, & gratiarũ actio labijs namq; exultationis laudamus Deũ hymno coinposito.

8 *Dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est.*

Ecce canticũ, quod in gratiarũ actionẽ edit Dauid, & nota dũ prius canit, *Deum fortitudinem plebis*, quam saluationum Christi sui, idest, ipsius Dauidis, eius erga plebem & horem indicari cuius bonũ pluris quam proprium æstimat. Dum plebis dicit, *suæ*, non *meæ*, Dei potiusq; Dauidis prouidentię commissam esse ple

bem innuit. Dum *saluationum*, dixit non saluatoris animum ostendit gratum, qui vno beneficio accepto cuncta reuocat in memoriam, dum se *Christum Domini*, vocat Dei significat æquitatẽ, qui quem regem vngit saluum custodit. Ac nota vocem fortitudo Hæbraice esse *goth*, a radice *gazath*, ideſt, confirmare vel vnire, quæ vox adiuncta regno significat stabilitatem sceptri, vt psalm. 109. virgam virtutis emittet ex Sion, adiuncta ædificio significat inexpugnabilẽ vt Prouerb. 18. num. 10. turris fortissima Hæbraice, ob formitatis nomen Domini, & Iudic. 9. n. 51. adiuncta honori significat honorem immarcessibilem, sic Ezech. 24. polluam superbiam imperij vestri, Septuaginta, *fortitudinis vestræ*, ideſt honorem & arrogantiam quam semper futuram arbitramini, sine adiuncto vero significat in his omnibus perpetuitatẽ vt Mich. 5. n. 4. & stabit & pascetur in fortitudine Domini, ideſt, ingenti perpetuitate in omnibus bonis, & in presenti Dominus dicitur fortitudo plebis, ideſt, in omnibus perpetua prosperitas.

Si

Si hunc psalm. ad Christum volueris accommodare, qui vt homo orat & ut Deus videt orationis effectum, fauebit in hoc loco Hæbreus textus & Chaldea paraphrasis, in quibus sic legitur. Deus fortiudo, & robur & redemptio Messiæ sui ipse.

9 *Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ & rege eos & extolle eos vsque in æternum.*

Nunquam sic curam sui gerit Dauid, vt obliuiscatur populi, cuius os & caro dicebatur, atque adeo quasi sponsam vnice diligebat, cumque quod pro se petijt fuerit consequutus, orat pro populo vt consequatur omnibus numeris absolutam fœlicitatem, quæ ex quatuor rebus componitur, si liberet à malis saluũ faciendo populũ, si cumulet bonis benedicendo hæreditati, si pascat abundanter regendo eos, Hebraice pascendo, siue quia eius dictio non est tyrannica siue quia apud nos, rex pascitur regno, Deus vero pascit regnum, ac denique honoribus amplificet, extollendo eos, nec enim est rex subditos conculcans, sed extollãs

in

imo proprium honorem cum subditorum honore auget, nisi velis extolle cum rege coniungere, quasi dicat, *quando como oueja perdida errare, tu como pastor bueno, la pon sobre tus hombros.*

Hucusq; satis amplam præbuimus materiam adimplendi conciliorum & Patruũ monita circa lectiones sacras in templis habendas, omni, sed præcipue sacro quadragesimali tempore, ad aliam vero quadragesimã secundum super sequentes psalmos opusculum promitto, quidquid autẽ

siue

siue dictum est siue dicendum omne Sacrosãctæ Ecclesiæ Romanæ eiusque ministrorum cẽsuræ sũmito protestorque me ab eius sincera disciplina nunquam velle discedere.

LAVS DEO.

n.